

UCHWAŁA NR
RADY MIEJSKIEJ W KOWARACH

z dnia r.

w sprawie przyjęcia „Programu Rozwoju Gminy Miejskiej Kowary na lata 2016 – 2020”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6a ustawy o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. 2015 r. poz.1515 z późn. zm.) i art. 19 ust. 3b ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (t.j. Dz.U. 2014 poz. 1649 z późn. zm.), Rada Miejska w Kowarach uchwała, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się do realizacji „Program Rozwoju Gminy Miejskiej Kowary na lata 2016 – 2020” w brzmieniu określonym w załączniku do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta Kowary.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Inicjatywa uchwałodawcza Burmistrza Miasta Kowary

PROGRAM ROZWOJU GMINY MIEJSKIEJ KOWARY na lata 2016-2020

Urząd Miejski w Kowarach

PROGRAM ROZWOJU GMINY MIEJSKIEJ KOWARY NA LATA 2016-2020

Dokument sporządzony przez Zespół Roboczy ds. Programu Rozwoju Gminy Miejskiej Kowary przy udziale Zespołu Ekspertckiego:

Zespół Koordynujący:

- Anna Pyzik
- Andrzej Weinke
- Marta Weinke

Współpraca:

- Roksana Czerwińska
- Irena Kawalek
- Agnieszka Kryszkowska
- Wiesława Kuczejda
- Stanisław Kucuk
- Agata Młodawska
- Ewelina Młotkowska
- Bartłomiej Nawrocki
- Anna Perłowska

Urząd Miejski Kowary
ul. 1 Maja 1A
58-530 Kowary
tel. +48 75 718 24 16
fax +48 75 761 31 73
e-mail: bok@kowary.pl
www.kowary.pl

WPROWADZENIE

Dokument Programu Rozwoju Gminy Miejskiej Kowary na lata 2016-2020 został opracowany na podstawie wyników prac Zespołu Roboczego ds. Programu, diagnozy społeczno-gospodarczej Gminy Kowary, raportu z badań ankietowych i prac warsztatowych Zespołu Ekspertckiego oraz konsultacji społecznych.

Konieczność zmian Strategii Rozwoju Gminy Miejskiej Kowary z 2002r. i jej późniejszej aktualizacji wynika z kilku powodów:

- po pierwsze - dobiega końca zakres czasowy obowiązywania Strategii Rozwoju Miasta Kowary na lata 2008-2015 Aktualizacji, zatwierdzonej uchwałą Rady Miejskiej w Kowarach nr XXI/97/07 z dn. 28.12.2007r.,
- po drugie - z potrzeby dostosowania i zapewnienia spójności zapisów dokumentów programowych miasta Kowary do obecnie obowiązujących dokumentów krajowych i regionalnych,
- po trzecie - z konieczności uwzględnienia najnowszych uregulowań zawartych w dokumentach unijnych, określających priorytety polityki spójności i polityki regionalnej Unii Europejskiej oraz możliwości współfinansowania przedsięwzięć.

Program ma być narzędziem i motorem przyszłych zmian, planowania przedsięwzięć. Od czasu uchwalenia poprzedniej aktualizacji Strategii minęło już 9 lat. W tym okresie zażyły zmiany w sytuacji społeczno-ekonomicznej miasta, jak i funkcjonowaniu całego jego otoczenia. Zmiany te wynikają m. in. z szeregu inwestycji, które zostały zrealizowane w mieście, sfinansowanych z budżetu gminy jak i ze środków krajowych i Unii Europejskiej, a także z powodu zachodzących przemian demograficznych, jak np. starzenie się społeczeństwa, migracje zarobkowe.

Zaangażowanie lokalnej społeczności w powstanie strategicznych planów rozwoju prowadzi do istotnych zmian w funkcjonowaniu organizmu, jakim jest Gmina Miejska Kowary. Rodzi się poczucie identyfikacji lokalnych instytucji, zrzeszeń, firm i poszczególnych obywateli z celami rozwoju oraz motywacja do współdziałania w realizacji zadań nakreślonych w Programie. Odpowiedzialność za wszechstronny rozwój Gminy podejmuje nie tylko administracja samorządowa, lecz również szerokie spektrum innych podmiotów, dzięki czemu wzrastają możliwości poprawy jakości życia. Wyzwalanie się nowych inicjatyw ma swoisty efekt łańcuchowy: społeczność, która sama potrafi zagospodarować własny potencjał rozwojowy swojego miasta, może też coraz skuteczniej zabiegać o pozyskanie wsparcia z zewnętrznych źródeł finansowania.

Żeby tak zarysowane efekty opracowania programu rozwoju były możliwe, niezbędne jest, aby był on autentycznie dziełem opiniotwórczych przedstawicieli lokalnej społeczności, nazywanych w obecnym opracowaniu Zespołem Ekspertckim. Rolą Zespołu Roboczego było opracowanie tzw. diagnozy, a więc zebranie kompendium danych obrazujących stan istniejący, a następnie prowadzenie prac warsztatowych Zespołu Ekspertckiego, opracowanie i zapisanie wyników dyskusji. Istotne treści Programu tj. ocena silnych i słabych stron miasta, sformułowanie celów strategicznych i zadań prowadzących do ich realizacji, a także zasad monitoringu realizacji Programu, wyływają od Zespołu Ekspertckiego.

Żywimy nadzieję, że niniejsze opracowanie przyniesie nowe impulsy rozwoju Miasta Kowary i spełni oczekiwania, jakie z nim wiążą jego inicjatorzy.

Koordynatorzy Zespołu Roboczego
ds. Programu Rozwoju Gminy Miejskiej Kowary

Do Zespołu Ekspertckiego ds. Programu zaproszono około 50 osób, reprezentujących partnerów społeczno-gospodarczych Miasta. Praca była realizowana w ramach 3 Zespołów Ekspertckich, dot. sfer funkcjonowania Gminy Miejskiej Kowary:

I. ZESPÓŁ EKSPERCKI, DOT. SFERY ŚRODOWISKOWO-INFRASTRUKTURALNEJ:

➤ **Podzespół ds. przestrzeni i infrastruktury technicznej:**

- Agnieszka Kryszkowska, zastępca Burmistrza Miasta Kowary - Przewodnicząca
- Bartłomiej Nawrocki, kierownik Referatu Gospodarki Komunalnej, Infrastruktury Technicznej i Ochrony Środowiska UM Kowary
- Anna Perłowska, dyrektor Zarządu Eksploatacji Zasobów Komunalnych
- Krzysztof Radomski - starszy informatyk UM Kowary
- Ewelina Młotkowska - Kierownik Referatu Gospodarki Nieruchomościami, Geodezji, Rolnictwa i Gospodarki Przestrzennej UM Kowary
- Krzysztof Gorczyca, Rada Miejska w Kowarach, przewodniczący komisji Gospodarki Komunalnej, prezes spółdzielni „Hydro-Mech” w Kowarach
- Andrzej Wingert - prezes Spółdzielni Mieszkaniowej „Pod Śnieżką” w Kowarach
- Mariusz Kubiak, Rada Miejska w Kowarach
- Jerzy Grygorcewicz, prezes Karkonoskiego Systemu Wodociągów i Kanalizacji Spółka z o.o.
- Małgorzata Więckowska - stanowisko ds. gospodarki przestrzennej, urbanistyki i architektury UM Kowary

➤ **Podzespół ds. ochrony środowiska:**

- Bartłomiej Nawrocki, kierownik Referatu Gospodarki Komunalnej, Infrastruktury Technicznej i Ochrony Środowiska UM Kowary - Przewodniczący
- Małgorzata Depczyńska, stanowisko ds. ochrony środowiska i gospodarki odpadami UM Kowary
- Paweł Ciszewski - Rada Miejska w Kowarach, przewodniczący Komisji Ochrony Środowiska, Przemysłu, Handlu, Usług i Rolnictwa
- Marta Jaworska - Nadleśnictwo Śnieżka, zagospodarowanie turystyczne, utrzymanie czystości na terenach leśnych, edukacja

II. ZESPÓŁ EKSPERCKI, DOT. SFERY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I TURYSTYKI:

➤ **Podzespół ds. przedsiębiorczości i rynku pracy:**

- Stanisław Kucuk, stanowisko ds. promocji gospodarczej i przedsiębiorczości UM Kowary - Przewodniczący
- Jerzy Gadomski, PW Juro Trans Kowary
- Maciej Michella, KEMPF Sp. z o. o. Kowary
- Andrzej Machnica, przewodniczący Rady Miejskiej w Kowarach, przedsiębiorca
- Paweł Ciszewski, Rada Miejska w Kowarach, przewodniczący Komisji Ochrony Środowiska, Przemysłu, Handlu, Usług i Rolnictwa
- Artur Wrona, Rada Miejska w Kowarach, przedsiębiorca
- Krzysztof Gorczyca, Rada Miejska w Kowarach, przewodniczący komisji Gospodarki Komunalnej, przedsiębiorca, prezes spółdzielni „Hydro-Mech” w Kowarach
- Jan Ziemianek, przedsiębiorca, Hagemann J. Ziemianek, R. Ziemianek, Sp.J., Kowary

➤ **Podzespół ds. turystyki, sportu i rekreacji:**

- Andrzej Weinke, kierownik Referatu Promocji UM Kowary - Przewodniczący
- Marian Piasecki, przedsiębiorca, Park Miniatur Zabytków Dolnego Śląska
- Marek Jankowski, przedsiębiorca, Hotel Jelenia Struga Medical SPA i Sztolnie Kowary

- Ewa Pędziwiatr, Rada Miejska w Kowarach
- Bernard Utrata, kowarski miłośnik turystyki, miejski przewodnik
- Marta Jaworska - Nadleśnictwo Śnieżka, zagospodarowanie turystyczne, utrzymanie czystości na terenach leśnych, edukacja
- Marta Weinke, Referat Rozwoju Lokalnego, st. ds. funduszy pomocowych UM Kowary
- Roksana Czerwińska, Referat Promocji, stanowisko ds. promocji UM Kowary
- Kamila Pędziwiatr, Rada Miejska w Kowarach
- Jadwiga Murawska, wiceprezes Kowarski Klub Seniora
- Roman Magierecki, przedsiębiorca, prezes Stacja Sportów Zimowych i Paralotniarstwa
- Sławomir Jakubowski, Rada Miejska w Kowarach, przewodniczący Komisji Sportu, Turystyki i Współpracy z Zagranicą
- Marek Mikrut, Stowarzyszenie Miłośników Kowar

III. ZESPÓŁ EKSPERCKI, DOT. SFERY SPOŁECZNEJ:

➤ **Podzespół ds. sfery społecznej:**

- Irena Kawalek, dyrektor Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kowarach - Przewodnicząca
- Włodzimierz Chmiel, komendant Komisarzatu Policji w Kowarach
- Wiesław Kędziński, komendant Miejskiej Służby Ratowniczej
- Wiesława Kuczejda, kierownik Referatu Spraw Obywatelskich UM Kowary
- Stanisław Kucuk, UM Kowary, społeczny pełnomocnik ds. Romów
- Krystyna Konieczna, Rada Miejska w Kowarach, PKPS w Kowarach
- Henryk Płoński, Rada Miejska w Kowarach
- Ewa Pędziwiatr, Rada Miejska w Kowarach
- Elżbieta Sroka, st. ds. rozwiązywania problemów alkoholowych i oświaty UM Kowary
- Małgorzata Forytarz, dyrektor Publicznej Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Kowarach

➤ **Podzespół ds. edukacji i kultury:**

- Wiesława Kuczejda, kierownik Referatu Spraw Obywatelskich UM Kowary - Przewodnicząca
- Małgorzata Krysiak, dyrektor SP1 w Kowarach
- Henryk Maniecki, dyrektor SP3 w Kowarach
- Krystyna Patynowska, dyrektor ZSO w Kowarach
- Dariusz Kaliński, dyrektor Miejskiego Ośrodka Kultury w Kowarach
- Anna Klepacz, Rada Miejska w Kowarach, przewodnicząca Komisji Oświaty i Kultury
- Czesław Mikicki, sekretarz UM Kowary
- Ewa Król, dyrektor Przedszkola Krokodyl Schnappi w Kowarach
- Mariola Tatowicz, dyrektor Przedszkola Publicznego w Kowarach
- Danuta Bunij - Miejska Biblioteka Publiczna w Kowarach

Serdecznie dziękujemy wszystkim osobom, które wzięły udział w pracach Zespołu Eksperskiego - opiniotwórczych przedstawicieli lokalnej społeczności i przyczyniły się do powstania Programu Rozwoju Gminy Miejskiej Kowary na lata 2016 - 2020, wyrażając nadzieję, że jego realizacja przyciągnie życzliwą uwagę i wyzwoli rosnące zaangażowanie coraz szerszych kręgów mieszkańców miasta.

Burmistrz Miasta Kowary
Bożena Wiśniewska

SPIS TREŚCI

I. DIAGNOZA	7
1. PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO	7
1.1. Położenie geograficzne	7
1.2. Położenie administracyjne	8
1.3. Walory przyrodnicze	9
1.4. Walory kulturowe	16
2. SFERA SPOŁECZNA	22
2.1. Demografia	22
2.2. Rynek pracy	27
2.3. Bezrobocie	30
2.4. Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	35
2.5. Oświata i wychowanie	38
2.6. Kultura, sport i rekreacja	41
2.7. Gospodarka mieszkaniowa	45
2.8. Bezpieczeństwo publiczne	49
2.9. Administracja samorządowa	52
2.10. Organizacje społeczne i polityczne	54
3. SFERA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I TURYSTYKI	57
3.1. Rolnictwo i Leśnictwo	57
3.2. Przemysł	58
3.3. Usługi	63
3.4. Turystyka	64
4 INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	73
4.1. Komunikacja	73
4.2. Sieć wodociągowa i kanalizacyjna	75
4.3. Sieć gazowa	78
4.4. Energetyka	78
4.5. Ciepłownictwo	79
4.6. Technologie informacyjno-telekomunikacyjne	80
4.7. Gospodarka odpadami	82
4.8. Cmentarze	84
4.9. Obiekty obrony cywilnej	84
5. ZARZĄDZANIE I FINANSE	85
5.1. Zasady gospodarki finansowej gminy	85
5.2. Budżet gminy	86
5.3. Analiza pionowa budżetu	87
5.4. Analiza pozioma budżetu	89
5.5. Bilans	90
5.6. Planowanie strategiczne	91
II. BADANIA ANKIETOWE	92
1. Raport z badań ankietowych	92
III. ANALIZA SWOT	104
1. Założenia metodologiczne	104
2. Analiza SWOT gminy	104
IV. PROGRAM ROZWOJU GMINY	110
1. Analiza potrzeb i uwarunkowań - wnioski	110

2. Misja i wizja Miasta	115
3. Priorytety i cele strategiczne oraz zadania i ich koordynacja	117
4. Zgodność wizji i kierunków rozwoju z dokumentami strategicznymi szczebla regionalnego i krajowego	121
5. System wdrażania i monitorowania Programu	121
5.1. Harmonogram przygotowania Programu	121
5.2. System przygotowania, realizacji i monitorowania Programu	125
6. Źródła finansowania i plan finansowy	127
6.1. Źródła finansowania	127
6.2. Plan finansowy	128
7. Raport z konsultacji społecznych Programu	132

I. DIAGNOZA

1. PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO

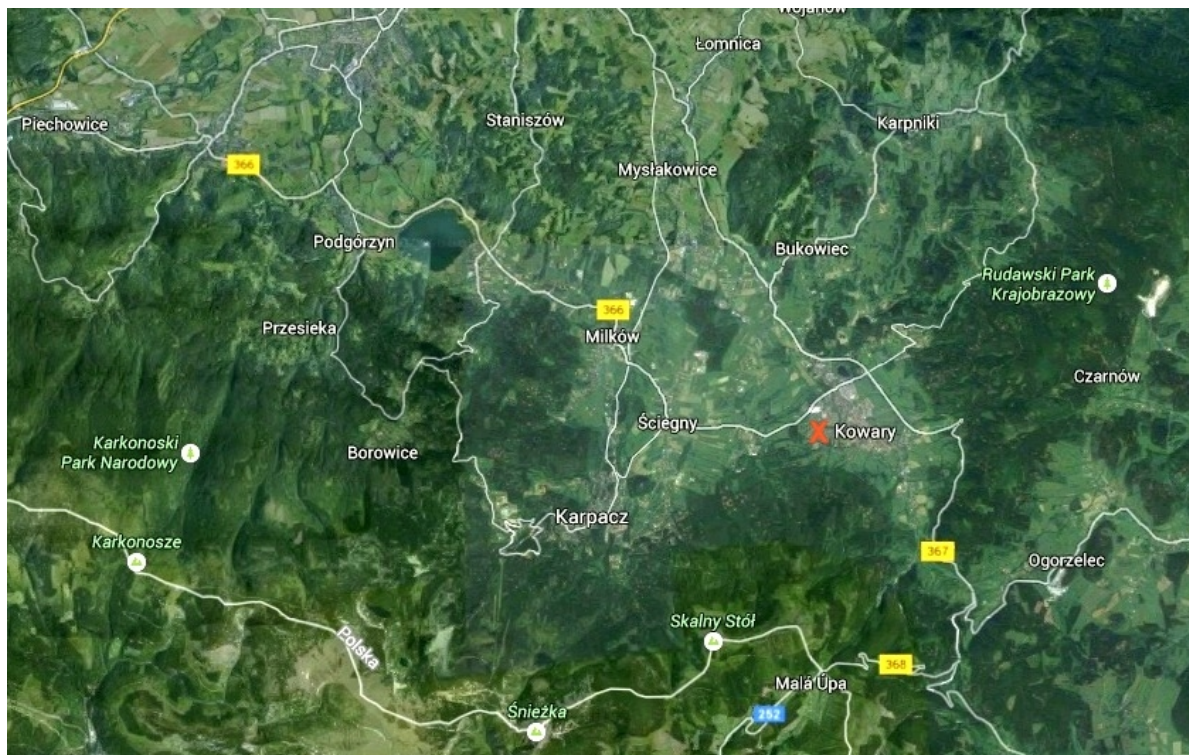
1.1. Położenie geograficzne Kowar.

Miasto Kowary (Gmina Miejska Kowary) leży w południowo-zachodniej części województwa dolnośląskiego oraz w południowo-wschodniej części powiatu jeleniogórskiego. Jego powierzchnia to ok. 37,4 km², co stanowi 0,19% powierzchni ogólnej województwa dolnośląskiego oraz 5,95% powierzchni powiatu jeleniogórskiego.

Gmina Miejska Kowary usytuowana jest w Dolinie Jedlicy oraz na masywach górskich Karkonoszy i Rudaw Janowickich na poziomie 420-1266 m n.p.m. Najniższy punkt Gminy znajduje się w Kowarach Dolnych w okolicy Pałacu „Ciszyca”. Najwyższym punktem należącym do Kowar jest szczyt karkonoskiej Góry Czoło. Ważnymi geograficznymi punktami są również dwie przełęcze: Przełęcz Kowarska (727 m n.p.m.), która rozdziela Rudawy Janowickie od wschodniej części Karkonoszy i Bramy Lubawskiej oraz leżąca na południowym wschodzie Gminy Przełęcz Okraj (1046 m n.p.m.), która dzieli Karkonosze i Grzbiet Lasocki.

Odległość drogowa z centrum Kowar do przejścia granicznego z Republiką Czeską na Przełęczy Okraj wynosi ok. 12 km. Do granicy z Republiką Federalną Niemiec w Zgorzelcu z Kowar jest ok. 82 km, do stolicy województwa dolnośląskiego - Wrocławia ok. 118 km, a do Warszawy ok. 480 km. Położenie Gminy Miejskiej Kowary w regionie jest korzystne. Wpływ na to mają szczególnie atrakcyjne walory naturalne gminy (Karkonoski Park Narodowy, Rudawski Park Krajobrazowy, Natura 2000) oraz bliskość granicy państwowej z Czechami i Niemcami.

MAPA 1: Źródło googlemaps.com

1.2. Położenie administracyjne.

Po wdrożeniu reformy administracyjnej (od 1 stycznia 1999r.) Gmina Miejska Kowary należy do województwa dolnośląskiego oraz ziemskiego powiatu jeleniogórskiego. Powiat jeleniogórski liczy 9 gmin okalających Jelenią Górę. Cztery miasta (Karpacz, Kowary, Piechowice, Szklarska Poręba) i 5 gmin wiejskich (Janowice Wielkie, Jeżów Sudecki, Mysłakowice, Podgórzyn, Stara Kamienica) to niezwykle konglomerat różnorodności. W skład naszej Gminy Miejskiej wchodzi miasto Kowary wraz z dawnymi jednostkami osadniczymi: Podgórze, Wojków i Krzaczyzna.

MAPA 2: Źródło: www.gminy.pl

MAPA 3: Źródło: www.mapa.tarego.pl

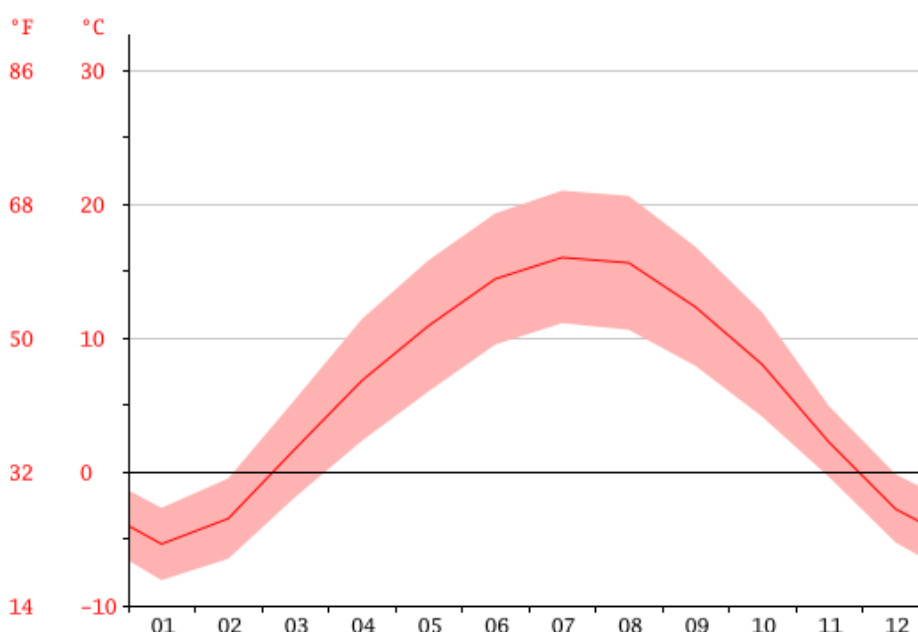
1.3. Walory przyrodnicze.

1.3.1. Klimat.

Gmina Miejska Kowary znajduje się w zasięgu klimatu typu górskiego, o cechach właściwych dla umiarkowanej strefy klimatycznej odmiany środkowo - europejskiej. Cechuje się on znacznym udziałem napływu wilgotnych mas powietrza z kierunku zachodniego. Do najważniejszych, specyficznych cech klimatu należą: piętrowy układ stref termicznych i opadowych oraz znaczne zróżnicowanie atmosferycznych uwarunkowań lokalnych.

Średnioroczna temperatura wynosi 6,4 °C. w centrum miasta Kowary. Lipiec jest najcieplejszym miesiącem roku, średnia temperatura w lipcu wynosi 16,0 °C. Najniższa średnia temperatura w roku występuje w styczniu i wynosi ok -5,4 °C.

WYKRES 1: Źródło: pl.climate-data.org

Średnia roczna temperatura obniża się wraz ze wzrostem wysokości nad poziomem morza: od 7,2 °C (420 m n.p.m.) do 2,8 °C (1268 m n.p.m.), a więc przeciętnie 0,51 °C/100 m. Lokalnie zdarzają się odstępstwa od wyżej wymienionego schematu.

Na obszarze gminy występują dwa piętra klimatyczne:

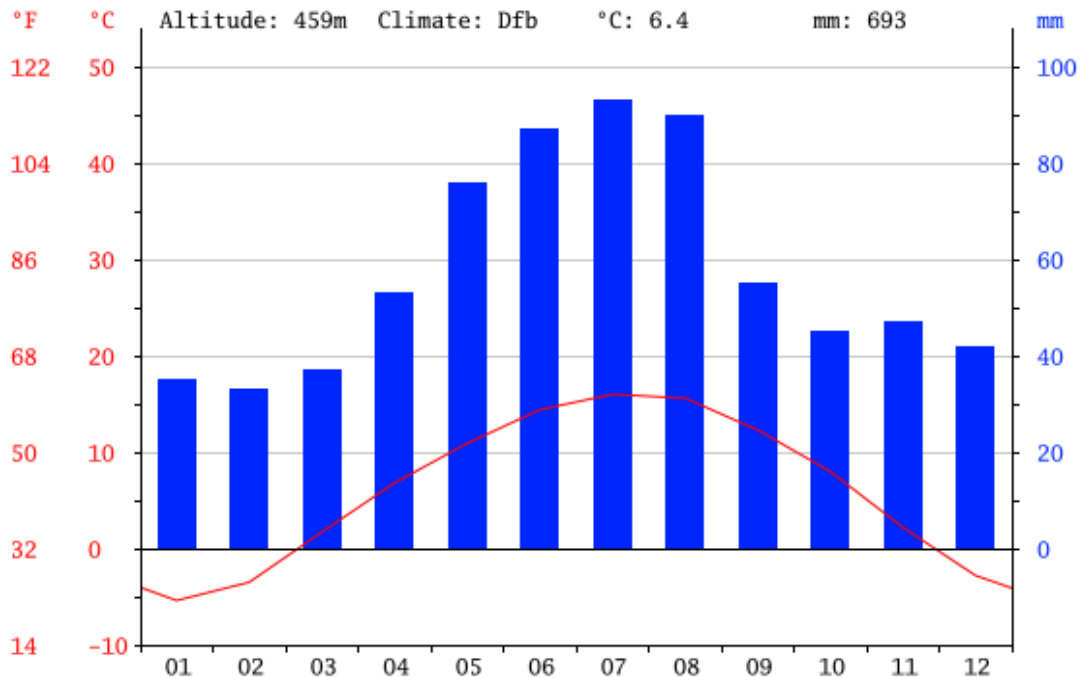
- umiarkowanie ciepłe (leżące niżej), ze średnią temperaturą roczną 5-8 °C
- umiarkowanie chłodne (leżące wyżej), średnia temperatura roczna 2-5 °C

Pod względem temperatury klimat terenów leżących powyżej 1000 m n.p.m. zbliżony jest do subpolarnego. Charakteryzuje się niską średnią roczną temperaturą, długą zimą i krótkim chłodnym latem. Zazwyczaj na Grzbiecie Kowarskim temperatura jest o 3-5 °C niższa niż w Dolinie Jedlicy. Jedynie zimą bywa czasem odwrotnie. Przy bezwietrznej pogodzie, gdzie zimne cięższe powietrze spływa w doliny, zachodzi niekiedy zjawisko inwersji. Wtedy, co zaskakujące, temperatura w Kowarach jest niższa od panującej na Skalniku (945 m n.p.m) czy na Czole (1266 m n.p.m).

Rozkład opadów atmosferycznych cechuje się przyrostem sum rocznych i sezonowych, powiązanych z wysokością nad poziomem morza. Obszary położone około 500 m n.p.m.

otrzymują rocznie 750-800 mm opadów, natomiast kulminacje Rudaw Janowickich i Kowarskiego Grzbietu od 950 do 1050 mm. Przeciętny gradient wysokościowy sumy opadów wynosi 47 mm/100 m. Maksymalna suma miesięczna opadów przypada na lipiec i wynosi ok. 93 mm. Letnie deszcze charakteryzuje gwałtowność, będąca przyczyną wielkich powodzi. Najbardziej suchym miesiącem roku jest luty z 33 mm deszczu.

WYKRES 2: Źródło: pl.climate-data.org

Często pierwszy śnieg w Dolinie Jedlicy pada już w połowie października, a w wyższych partiach we wrześniu. Ostatni odpowiednio w końcu kwietnia i połowie maja. Pokrywa śnieżna występuje na niżej leżących obszarach przez 50-60 dni, natomiast w strefie grzbietowej trwa nieprzerwanie przez 120-150 dni. Zanika przeciętnie w terminie od 20-30 kwietnia do 10-20 maja lub nawet później w wyższych partiach gór. Odpowiednio gradient wysokościowy dni z pokrywą śnieżną stanowi 11 dni/100 m. Maksymalne grubości warstwy śnieżnej w mieście Kowary nie przekraczają 40 cm, a w wyżej położonych partiach nie rzadko sięgają ponad 100 cm.

Obszary górskie znane są z silnych wiatrów. Średnia roczna prędkość wiatru wynosi od 3,0-3,5 m/s do ponad 10 m/s. Jesienią oraz zimą zdarzają się okresy, kiedy przeciętna szybkość wiatrów przekracza 25 m/s i utrzymuje się nieraz przez kilkanaście dni. Ogółem przez 70-90 dni w roku wieją wiatry z prędkością przekraczającą 20 m/s. Frekwencja cisz atmosferycznych wynosi średnio na terenach położonych niżej od 15-20% do 5% w górach. W regionie przeważają wiatry z kierunków południowo-zachodnich, stanowiąc około 22% różnych kierunków. Zimą powodują one nagłe topnienie śniegu (zjawiska fenowe). Przewaga wiatrów niosących wilgotne, oceaniczne masy powietrza powoduje duże zamglenia i zachmurzenia, a zimą częste zjawisko szadzi. Rocznie na Kowary przypada około 120 dni pochmurnych, natomiast w wyższych partiach gór jest ich ponad 160. Okres wegetacyjny w gminie wynosi średnio około 190 dni. Warunki klimatyczne panujące na tym terenie można określić jako korzystne.

1.3.2. Geologia.

Pod względem budowy geologicznej obszar gminy, podobnie jak i całych Sudetów, cechuje znaczne zróżnicowanie. Teren wchodzi w skład trzech głównych jednostek geologicznych Sudetów Zachodnich. Są to:

- Blok karkonosko-izersko-łużycki wraz z południowo-wschodnią okrywą metamorficzną. Zbudowany jest ze skał magmowych (granitów karkonoskich). Kowarski Grzbiet składa się głównie z prekambryjskich i staropaleozoicznych skał metamorficznych okrywy Karkonoszy. Występują tu łupki łuszczycowe, chlorytowe (z granatami, andaluzytem), gnejsy oraz granitognejsy. Bogate okruszczenie rudami żelaza, miedzi i ołowiu było podstawą kilku wiekowej eksploatacji górniczej, po której pozostało wiele wyrobisk górniczych.
- Depresja śródsudecka. Zbudowana jest ze skał metamorficznych. Są to stare prekambryjskie skały: zieleńce, amfibolity, łupki łuszczycowe i chlorytowe z małymi soczewkami krystalicznych wapieni typu dolomitowego. Między łupki wciśnięte są nieco młodsze intruzyjne gnejsy i granitognejsy, identyczne z gnejsami izerskimi.
- Jednostka kaczawska. Składa się ze skał osadowych: piaskowców, zlepieńców, mułowców.

Na tym różnorodnym podłożu skalnym spoczywają luźne zwietrzeliny, osady polodowcowe i rzeczne. Obszar gminy obfituje w naturalne odsłonięcia podłoża o bardzo nierównomiernym rozmieszczeniu. Najliczniejsze przybierają postać skałek granitowych z bardzo bogatą szatą mikroform: tafoni, nisz oraz kociołków wietrzeniowych. W części wschodniej występują przede wszystkim odsłonięcia zboczowe skał metamorficznych.

1.3.3. Geomorfologia.

Rzeźbę Gminy Miejskiej Kowary kształtują przede wszystkim obszary o krajobrazie górskim, rzadziej tereny pagórkowate i nizinne. W obrębie gminy najwyższe wzniesienie osiąga wysokość 1266 m n.p.m. (Góra Czoła). Najniżej położona jest północno-zachodnia część obszaru, na poziomie 420 m n.p.m. (Kowary Dolne - „Ciszycza”).

Dominującym elementem krajobrazu jest główny grzbiet Rudaw Janowickich, rozciągający się w kierunku SSW-NNE, od przełęczy Kowarskiej (727 m n.p.m.) do Skalnika (945 m n.p.m.). Ma on charakter potężnego wału o wyrównanej powierzchni i stosunkowo stromych zboczach. Oddziela od siebie dwa rozległe obniżenia terenu: Kotlinę Jeleniogórską, położoną po stronie zachodniej oraz Kotlinę Kamiennogórską od wschodu. W części Rudaw leżących na obszarze gminy wyraźnie zaznacza się Przełęcz Pod Bobrzakiem (805 m n.p.m.), rozgraniczająca południową część grzbietu o wyrównanej powierzchni z kulminacją Rudnika (853 m n.p.m.) od rozległej kopuły Skalnika (945 m n.p.m.).

Kowarski Grzbiet jest wschodnim krańcem Karkonoszy. W gminie ciągnie się na długości około 2 km od Przełęczy Okraj (1046 m n.p.m.) do wschodnich zboczy Czoła (1266 m n.p.m.). Północny stok grzbietu opada początkowo bardzo stromo, po czym łagodnieje, przechodząc w kulminację Wołowej Góry (1041 m n.p.m.). Szczyt ten jest wyodrębniony poprzez doliny Piszczaka, Pluszcza i Maliny.

Między Kowarski i Lasocki Grzbiet oraz Rudawy Janowickie wcina się wyraźnie zaznaczona w krajobrazie Dolina Jedlicy. Źródła rzeki znajdują się tuż pod Przełęczą Okraj, na wysokości około 1040 m n.p.m. Pierwszy odcinek biegu Jedlicy (od źródeł do Kowar), na którym rzeka przecina twarde skały metamorficzne, ma postać głęboko wciętego, często skalistego wąwozu. Spadek wody wynosi 160 promile. Jedlica uchodzi do Łomnicy po przebyciu 16,5 km.

1.3.4. Gleby.

Na obszarze Gminy Miejskiej Kowary występują gleby zaliczane do następujących działów:

- autogeniczne, utworzone pod wpływem czynników glebotwórczych skały macierzystej, roślinności i rzeźby terenu;
- semihydrogeniczne, w których wpływ wód gruntowych lub silne oglejenie opadowe zaznacza się na dolnych oraz częściowo środkowych częściach profilu glebowego. Uwilgocenie górnych poziomów uwarunkowane jest głównie wodami opadowymi;
- hydrogeniczne - gleby bagienne i pobagienne.

W rejonie górskim występują gleby skaliste oraz szkieletowe, wytworzone ze skał pochodzenia magmowego. Skaliste, typologicznie nie wykształcone, są przeważnie pokryte lasami i zajmują tereny o spadkach większych niż 20°. Na pozostałych ziemiach górskich znajdują się lasy oraz pastwiska. Częściowo są one wykorzystane pod uprawy rolne. Wartość użytkowa gleb górskich nie jest wysoka ze względu na niekorzystne warunki klimatyczne i dużą erozję wodną. Na wysokości 500 m n.p.m. pola uprawne przechodzą w łąki oraz pastwiska, a powyżej 600 m n.p.m. całkowicie zanikają. W dolinach rzek przeważają gleby bielcowe terenów górzystych. Występują one łącznie z glebami brunatnymi podtypu górskiego, często jako bielcowo-brunatne. W dolinach zalegają też mady rzeczne z dużym udziałem żwirów i głazów, naniesionych przez wody z pobliskich potoków.

Rolnicza przydatność gleb jest zróżnicowana w zależności od ich żyzności, głębokości, wilgotności oraz wysokości nad poziomem morza. Najlepsze ziemie występują na terenach położonych w niższych partiach regionu, najgorsze najwyżej. Gleby gminy cechuje odczyn bardzo kwaśny i kwaśny. Na terenie miasta Kowary ponad 80% gleb wymaga wapniowania.

1.3.5. Roślinność.

W krajobrazie Gminy Miejskiej Kowary znaczącą rolę odgrywają lasy i grunty leśne. Zajmują one łącznie 2356 ha, tj. 63% powierzchni gminy. Duże areale drzew porastają zbocza Kowarskiego Grzbietu oraz Rudaw Janowickich. W zależności od wysokości nad poziomem morza i typu gleby występują: świerki, jodły, modrzewie, jesiony, jawory, jarzęby, olchy, dęby, buki, klony, brzozy, wiązy oraz graby.

Obszar gminy porastają 34 gatunki roślin chronionych na 238 stanowiskach. Spośród nich 22 podlegają ochronie całkowitej, a 12 częściowej. W granicach miasta występują obszary skupiające większą ilość gatunków chronionych. Są to:

- obszar położony między Krzaczną, a zachodnią częścią miasta - łącznie 9 gatunków, m. in.: naparstnica górską, kruszyna pospolita, storczyk plamisty;
- las jesionowo-olchowy w dolinie Bystrej na przedłużeniu ulicy Bukowej - łącznie 6 gatunków, m.in.: kopytnik pospolity, konwalia majowa, marzanka wonna;
- rejon leśno-łąkowy między Krzaczną a leśniczówką „Jedlinki” - 11 gatunków z lilią złotogłowiem, wawrzyńkiem, storczykiem Fuscha;
- Uroczysko Piszczak w dolinie potoku - 14 gatunków, m.in. ciemiężycą zieloną, kalina koralowa;
- Przełęcz Kowarska - 11 gatunków, w tym zimowit jesienny.

Ponadto na terenie Rudawskiego Parku Krajobrazowego i Karkonoskiego Parku Narodowego oraz ich otulin występują następujące zbiorowiska ekosystemów nieleśnych:

- naskalne - mają związek z bogactwem skał i skalnych wychodni; są ubogie florystycznie;
- źródłiskowe - rozpowszechnione w sąsiedztwie potoków oraz wysięków wodnych; charakteryzują się obfitym udziałem mchów i wątrobowców;

- torfowiskowe - reprezentowane są przez niewielkie fragmenty torfowisk niskich, rozwijających się w lokalnych zagłębieniach terenu kompleksów podmokłych łąk, na młakach trwale zasilanych wodami źródłiskowymi oraz wysiękowymi;
- ciepłolubne okrajkowe - rozwijające się w miejscach eksponowanych na stromych skarpach i brzegach lasów; są to bogate, kwieciste zbiorowiska złożone z wysokich bylin.

1.3.6. Zwierzęta.

Duże kompleksy leśne oraz górski charakter obszaru powoduje, że w Karkonoszach i Rudawach Janowickich żyje wiele różnorodnych gatunków zwierząt. Przede wszystkim ssaków oraz ptaków. Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdzono występowanie 28 gatunków ssaków. Spośród nich 13 zostało objętych ochroną gatunkową:

- drobne owadożerne: jeż zachodni, kret, ryjówka aksamitna i malutka, rzęsorek rzeczek, zębielek karliczek, popielica;
- nietoperze zimujące w kowarskich sztolniach: nocek duży, nocek rudy, mroczek późny, gacek brunatny;
- ssaki drapieżne: kuna domowa, gronostaj, łasica łaska;
- gatunki nie objęte żadną formą ochrony oprócz prawa łowieckiego: zając, wiewiórka, mysz leśna, mysz polna, piżmak, karczownik, nornik bury, nornik zwyczajny, nornica ruda, lis, kuna leśna, tchórz, dzik, sarna, jeleń.

Na obszarze gminy stwierdzono występowanie 98 gatunków ptaków, w tym 84 chronione stale lub częściowo. Ochronie gatunkowej podlegają m. in.: perkoz, jastrząb gołębiarz, myszółw, pustułka, czajka, słonka, kukułka, sowa uszata, puszczyk, dzięcioł zielony i inne. Rzeka Jedlica powyżej Kowar słynie z wielu gatunków ryb, zwłaszcza z licznej naturalnej populacji pstrąga potokowego, płazów (4 gatunki chronione: ropucha zwyczajna, traszka górską, traszka grzebieniasta, traszka zwyczajna) oraz gadów (4 gatunki chronione: jaszczurka zwinka, jaszczurka żyworodna, padalec zwyczajny, żmija zygzakowata). Na tle innych grup bezkręgowce na rozpatrywanym obszarze są bardzo słabo rozpoznane. Teren nie był tematem kompleksowych badań biologicznych. Udokumentowano jednak kilkadziesiąt gatunków ślimaków, muchówek i roztocy.

1.3.7. Obszary chronione.

Do podstawowych form ochrony przyrody w Polsce należy tworzenie rezerwatów przyrody, parków narodowych, parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu. Coraz większe znaczenie mają także użytki geologiczne, stanowiska dokumentacyjne oraz zespoły przyrodniczo - krajobrazowe. Formami ochrony indywidualnej są: gatunkowa ochrona roślin i zwierząt oraz pomniki przyrody w rodzaju: pojedynczych drzew, alei, głazów narzutowych, skałek itp., będących akcentami wydatnie wpływającymi na urozmaicenie krajobrazu. Południowa, północna oraz wschodnia część terenów Gminy Kowary znajduje się w zasięgu trzech obszarów prawnie chronionych. Są to: Karkonoski Park Narodowy, Rudawski Park Krajobrazowy, Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000.

Karkonoski Park Narodowy. Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 16 stycznia 1959r. powołano Karkonoski Park Narodowy (KPN), nadając tym samym Karkonoszom najwyższą rangę w ochronie przyrody. Tereny parku składają się na Bilateralny Rezerwat Biosfery Karkonosze, powołany przez Międzynarodową Radę Koordynacyjną Programu UNESCO - MaB w 1992r. Stanowią jedyny tego typu obszar w obrębie zachodniej Polski.

Rudawski Park Krajobrazowy. Uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej w Jeleniej Górze z dnia 16 listopada 1989r. utworzony został Rudawski Park Krajobrazowy. Na terenie gminy ma on powierzchnię 1096 ha. Według ustawy o ochronie przyrody park krajobrazowy jest obszarem chronionym za względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe.

Celem jego utworzenia jest zachowanie, popularyzowanie oraz upowszechnianie wartości ekologicznych w warunkach racjonalnego gospodarowania. Grunty rolne, leśne i inne nieruchomości znajdujące się w granicach obszaru mogą być gospodarczo wykorzystywane.

Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000. Polska, podpisując 16 kwietnia 2003r. Traktat Ateński, stanowiący podstawę prawną przystąpienia kraju do UE, zobowiązała się do wyznaczenia na swoim terytorium sieci Natura 2000. Przepisy unijne stanowiące podstawę dla tworzenia sieci Natura 2000 zostały wprowadzone do polskiego prawodawstwa poprzez Ustawę z dnia 16 kwietnia 2004r. o ochronie przyrody, czyniąc Naturę 2000 najmłodszą prawną formą ochrony przyrody w Polsce.

Atrakcyjne położenie, a przede wszystkim warunki naturalne, bogactwo flory oraz fauny powodują, że Kowary stanowią dzisiaj potencjalną atrakcję turystyczną. Górskie stoki mogłyby dostarczyć amatorom sportów zimowych okazji do uprawiania narciarstwa zjazdowego i biegowego. Latem te same zbocza można wykorzystywać uprawiając sporty lotniarskie. Loty na paraglajach oraz motolotniach już stały się atrakcją Kowar. Istnieje rozbudowana sieć szlaków turystyki konnej, rowerowej i pieszej, poprowadzonej przez Karkonosze i Rudawy Janowickie. Wyżej wymieniony potencjał stanowi szansę dynamicznego rozwoju miasta w oparciu o usługi turystyczne.

1.3.8. Tereny zielone.

Tereny zielone, które są płucami miasta stanowią 64,5% całej powierzchni gminy. Na terenie Gminy Miejskiej Kowary znajduje się 2411,99 ha terenów zielonych, w tym lasy - 2388,49 ha, parki spacerowo-wypoczynkowe - 1,2 ha, zieleńce - 10,3 ha, tereny zieleni osiedlowej - 12,0 ha. Na zieleńce i parki spacerowo-wypoczynkowe składają się następujące tereny: Leśny Park Miejski przy ul. Parkowej, Park przy siedzibie Nadleśnictwa Śnieżka przy ul. Leśnej, park przy Pałacu „Nowy Dwór” przy ul. Zamkowej, dawny park przyszpitalny przy ul. Jeleniogórskiej, dawny Park Miejski "Wyspa" przy ul. Karkonoskiej, dawny romantyczny park przy Pałacu „Ciszycza” przy ul. Jeleniogórskiej, kompleks parkowo-leśny przy szpitalach "Bukowiec" i "Wysoka Łąka" przy ul. Sanatoryjnej (stoki gór Parkowej i Bukowej), leśny zagajnik z grobowcami rodziny von Reuss, lapidarium przy Kościele Parafialnym przy pl. Franciszkańskim, skwer - dawny cmentarz ewangelicki przy ul. Staszica oraz teren Skansenu Górnictwa Kowarskiego przy ul. Jagiellończyka.

Na obszarze gminy Kowary ochroną konserwatorską objęte zostały dwa pojedyncze, pomnikowe okazy drzew. Są nimi: świerk pospolity "Maciek" i jodła pospolita „Kosmata”. Biorąc pod uwagę różnorodność i ilość terenów zielonych w gminie Kowary, zasadne jest, aby wyznaczyć, oznakować i objąć ochroną kolejne pomniki przyrody.

TABELA 1: Gmina Kowary - wykaz pomników przyrody w 2015r.

Lokalizacja	Rok zatwierdzenia	Rodzaj obiektu
Kowary, ul. Podgórze	1990	jodła pospolita
Kowary, ul. Świerkowa	1980	świerk pospolity

Rzadkie gatunki drzew, mogące być uznane za pomnikowe można też spotkać w zabytkowych parkach podworskich w Kowarach. Są tam okazy starych sosen i świerków sudeckich oraz wiele innych drzew, w tym okazy drzew egzotycznych. Są to np.: tulipanowiec przy ul. Jeleniogórskiej czy rododendrony w kompleksie parkowo-leśnym przy szpitalach "Bukowiec" i "Wysoka Łąka" przy ul. Sanatoryjnej, aleja lipowa Feodory von Reuss, aleje kasztanowe przy Jagiellońskiej i ul. Matejki.

1.3.9. Jakość powietrza.

Podstawowym czynnikiem kształtującym jakość powietrza atmosferycznego jest presja (emisja) wywołana działalnością człowieka. Ze względu na charakter źródeł emisji możemy je podzielić na emisje:

- ze źródeł punktowych - zorganizowaną emisję powstającą podczas wytwarzania energii i w procesach technologicznych,
- ze źródeł liniowych - np. emisję z ciągów komunikacji samochodowej,
- ze źródeł powierzchniowych - indywidualnych systemów grzewczych, dużych odkrytych zbiorników, pożarów wielkoobszarowych,
- ze źródeł rolniczych - upraw i hodowli zwierząt,
- emisję niezorganizowaną - powstającą w wyniku pojedynczych pożarów, prac budowlanych i remontowych, nakładania powierzchni kryjących, przypadkowych wycieków itp.

O jakości powietrza decyduje wielkość i przestrzenny rozkład emisji wszystkich źródeł z uwzględnieniem przepływów transgranicznych i przemian fizykochemicznych zachodzących w atmosferze. Całe województwo dolnośląskie w tym miasto Kowary objęte jest monitoringiem powietrza prowadzonym przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska we Wrocławiu. Miasto Kowary podlega pod strefę dolnośląską.

Całą strefę dolnośląską, do której należy miasto Kowary, dla dwutlenku siarki, dwutlenku azotu, kadmu, arsenu, niklu, ołowiu, benzenu, tlenku węgla i poziomu pyłu zawieszonego PM_{2,5} zaliczono do klasy A. Do klasy C zaliczono strefę ze względu na poziom pyłu zawieszonego PM₁₀ i benzo(a)pirenu. Przypisanie całej strefie dolnośląskiej klasy C dla pyłu PM₁₀ i benzo(a)pirenu nie oznacza, że przekroczenia występują na całym obszarze. Oznacza to, że na obszarze strefy są miejsca wymagające działań na rzecz poprawy jakości powietrza.

Strefa dolnośląska, na obszarze, której znajduje się miasto Kowary, w ocenie za rok 2011 otrzymała klasę D2 ze względu na przekroczenia poziomu celu długoterminowego przez stężenia ozonu oraz klasę C za przekroczenia poziomu docelowego. Dla stref w klasie D2 nie jest wymagane opracowanie programu ochrony powietrza. Działania wymagane w tym przypadku to ograniczenie emisji lotnych związków organicznych jako prekursorów ozonu, które to działania powinny być ujęte w wojewódzkich programach ochrony środowiska.

TABELA 2: Wyniki klasyfikacji strefy pod kątem ochrony zdrowia w 2011 roku dla strefy dolnośląskiej. Źródło: ocena jakości powietrza na terenie województwa dolnośląskiego w 2011r., WIOŚ Wrocław.

STREFA	KLASY DLA POSZCZEGÓLNYCH ZANIECZYSZCZEŃ W OBSZARZE STREFY											
	SO ₂	NO ₂	PM ₁₀	PM _{2,5}	C ₆ H ₆	CO	Pb	As	Cd	Ni	B/a/P	O ₃
STREFA DOLNOŚLĄSKA	A	A	C	A	A	A	A	A	A	A	C	C (D2)

Na obszarze Gminy Miejskiej Kowary emisja zanieczyszczeń gazowych nie przekracza przyjętych norm jakości powietrza, choć przy niesprzyjającej pogodzie, zwłaszcza jesienią i zimą, odczuwalne jest pogorszenie się jakości powietrza. Największy wpływ na pogorszenie się standardów jakości powietrza ma „niska emisja” z sektora komunalnego i mieszkaniowego (szczególnie w sezonie grzewczym) oraz wzmożony ruch samochodowy w mieście.

1.4. Walory kulturowe.

1.4.1. Historia.

Powstanie i rozwój Kowar wiąże się przede wszystkim z górnictwem rud żelaza i kowalstwem. W połowie XII wieku rozpoczęła się penetracja górnicza Sudetów przez górników walońskich. Jak podają niektóre źródła w 1148r. Walon Wawrzyniec Angelus odkrył na zboczu góry Rudnik rudę żelaza. 10 lat później z polecenia księcia Polski Bolesława Kędzierzawego rozpoczęto eksploatację złoża oraz założono osadę. Kuto żelazo i wytwarzano różne wyroby metalowe. Działalność górnicza dawała miejscowym gwarkom wiele przywilejów. Między innymi byli w średniowieczu ludźmi wolnymi. Górnicy Kowarscy brali udział w bitwie pod Legnicą w 1241r. Dzięki górnictwu, hutnictwu i kowalstwu Kowary były osadą bogatą i skutecznie konkurowały z pobliską Jelenią Górą. W 1513r. król Czech i Węgier Władysław II Jagiellończyk (cz. Vladislav Jagellonský, węg. II. Ulászló) nadał Kowarom prawa miejskie. Po ich otrzymaniu używano pieczęci z herbem i napisem „Sigillum Civitatis Metallicae 1525”. W XVI wieku miasto było obok Świdnicy oraz Wrocławia najważniejszym centrum przemysłu żelaznego na Dolnym Śląsku. Bardzo dużo rudy eksportowano do Polski. W drugiej połowie XVI wieku miasto było znanym ośrodkiem produkcji broni palnej, a miejscowi rusznikarze cieszyli się sławą dobrych fachowców. Zaopatrywali nie tylko Śląsk, ale wykonali także różne zamówienia z krajów ościennych. Jednym z klientów był król Polski Zygmunt August, który zlecił wykonanie 200 luf do muszkietów. Na początku XVII wieku Kowary nadal rozwijały się pomyślnie. Wojna 30-letnia (1618-1648) wyniszczyła ludność i miasto, zatopiono kopalnie. Okres górniczej świetności się skończył. Po wojnie rozpoczął się etap rozwoju tkactwa. Kowary stały się ośrodkiem produkcji i zbytu płócien lnianych. W XVIII wieku istniały tu nawet tkalnie adamaszku. Od 1741r., w wyniku wygrania wojny prusko - austriackiej, miasto jak i cały Dolny Śląsk zaczęły administrować Prusy. Do 1747r. Kowary należały do rodu Schaffgotschow, następnie służyły czeskim Czerninom, po czym zostały wykupione przez króla pruskiego Fryderyka II. Od tego roku ośrodek uzyskał prawa wolnego miasta królewskiego. W XVIII i XIX wieku podejmowano próby wznowienia działalności górniczej, ale nie przyniosło to oczekiwanych rezultatów. Miasto nadal rozwijało się w kierunku włókiennictwa. W końcu XVIII i pierwszej połowie XIX wieku Kowary były widownią częstych buntów wyzyskiwanych tkaczy (szczególnie w latach 1793, 1848 i 1855, gdy budowano drogę przez dzisiejszą Przełęcz Kowarską - tzw. „Drogę Głodu”). Dopiero rozwój przemysłu od drugiej połowy XIX wieku (w 1856r. założono fabrykę dywanów smyrneńskich) i ponowne ożywienie górnictwa ustabilizowały kondycję gospodarczą. Impuls do rozwoju gospodarczego dała również dwuetapowa budowa linii kolejowej Jelenia Góra - Kowary - Kamienna Góra. Na przełomie XIX i XX wieku, wykorzystując sprzyjające warunki naturalne, rozbudowana została infrastruktura turystyczna, sanatoryjna oraz lecznicza. Po pierwszej wojnie światowej bardzo krótko kontynuowano wydobywanie rud magnetytu dla potrzeb rozwijającego się przemysłu zbrojeniowego III Rzeszy. W roku 1945 miasto znalazło się na terenie Polski. Początkowo kontynuowano wydobywanie rud żelaza, ale w tajemnicy rozpoczęto także eksploatację rud uranu. Wydobywano ją przede wszystkim na przełomie lat 40 i 50-tych. Po drugiej wojnie światowej miasto rozwijało się głównie w oparciu o działalność Zakładów Przemysłowych R-1, związanych z wydobywaniem uranu, a także dzięki przemysłowi włókienniczemu, produkującemu płótna lniane oraz dywany. Poza Fabryką Dywanów i tzw. Bielnikiem należącym do Fabryki „Orzeł” w Mysłakowicach do lat 90-tych XX wieku z większych zakładów przemysłowych działały w Kowarach jeszcze Fabryka Porcelany, Fabryka Filców Technicznych, Fabryka Maszyn oraz Zakłady „Polsport”. Okres transformacji pod koniec XX wieku niestety zakończył ich działalność.

1.4.2. Osadnictwo.

Historyczny układ urbanistyczny miasta związany był ściśle z doliną Jedlicy. Wzdłuż rzeki ukształtował się najstarszy ciąg komunikacyjny, początkowo jako typowa wieś łańcuchowa, z czasem stopniowo poszerzana zabudową. W centralnej części sołectwa wokół placu tar-

gowego, powstałego poprzez poszerzenie głównego traktu, uformowały się ciągi zwartej zabudowy o wyraźnym miejskim charakterze. Ponieważ w Kowarach nie wykształcił się klasyczny rynek, ratusz stanął przy północno - wschodniej części obecnej pierzei ulicy 1 Maja. Na południu zabudowa formowała się nadal w sposób charakterystyczny dla wsi łańcuchowej, wzdłuż jednego ciągu komunikacyjnego i doliny Jedlicy. Największe zmiany w urbanistyce Kowar wiążą się z końcem XIX i początkiem XX wieku. Wtedy to nastąpiło ożywienie ruchu inwestycyjnego oraz rozwój budownictwa mieszkaniowego. Zabudowa spowodowała rozszerzenie zainwestowania wokół środkowej części miasta, w kierunku południowo - zachodnim. Analogiczne ciążenia inwestycyjne charakteryzowały okres powojenny. Na przełomie XIX i XX wieku powstało osiedle Wojków (dawna wieś Hohenwiese), które zasadniczo różni się pod względem urbanistycznym i architektonicznym od miasta. Jest ono położone na zboczu góry, posiada wybitne walory widokowe oraz fizjograficzne. Z powyższych powodów szybko rozwijała się tu zabudowa mieszkaniowa, nie związana z rolnictwem. W sąsiedztwie osiedla na początku XX wieku powstały obiekty sanatoryjne otoczone zielenią. Obecnie Wojków stanowi atrakcyjne skupisko domków jednorodzinnych, gdzie obok zabudowy z początku wieku powstało wiele obiektów współczesnych. W latach 50-tych wypełniono przestrzeń między zespołami mieszkaniowymi, wznosząc osiedle górnicze. Kolejne inwestycje uzupełniły niezabudowane tereny na południowy - zachód od centrum. Urbanistycznie ważne znaczenie miało budowa linii kolejowej oraz powstanie i rozbudowa obiektów przemysłowych. Fabryki rozrzucone są na całym obszarze miasta i występują w bezpośrednim sąsiedztwie zabudowy mieszkaniowej. Mają degradujący wpływ na urbanistyczne oblicze Kowar, głównie z powodu złego stanu technicznego obiektów. W sylwetce miasta pojawiły się liczne dominanty przestrzenne. Pozytywne jak kościół i budynki sanatoryjne oraz negatywne, do których należy zaliczyć niektóre masywne bryły hal fabrycznych czy kominy.

1.4.3 Park Kulturowy Kotliny Jeleniogórskiej.

Gminę Miejską Kowary charakteryzuje nie tylko wyśmienite położenie geograficzne, ale również: piękna i różnorodna architektura, pałace, zabytki sakralne, mieszczkańskie i sanatoryjne czy historyczne lapidaria.

Gmina Miejska Kowary jest też częścią Parku Kulturowego Kotliny Jeleniogórskiej. Park jako forma ochrony zabytków, wprowadzono ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 23.07.2003r., został ustanowiony uchwałą z 30 stycznia 2009r. przez Zgromadzenie Związku Gmin Karkonoskich. Przedmiotem ochrony w jego ramach jest zespół rezydencji, położonych na obszarze o wyjątkowych wartościach kulturowo-krajobrazowych i przyrodniczych we wschodniej części Kotliny Jeleniogórskiej. Obiekty te stanowią niezwykle dziedzictwo kulturowe Dolnego Śląska. Podjęcie tej uchwały poprzedziła aktywna działalność wielu środowisk na rzecz ochrony walorów krajobrazu kulturowego Kotliny Jeleniogórskiej, a w tym również podjęta została uchwała Rady Miejskiej w Kowarach nr XXX/145/08, akceptująca utworzenie Parku, obejmującego zespoły rezydencjonalne „Nowy Dwór” i „Ciszycza” wraz z terenami dawnych parków przypałacowych oraz zespół zabudowy sanatoryjno-szpitalnej Kowary - „Wysoka Łąka”. Wartości zabytkowego zespołu rezydencji, jakie wchodzi w skład Parku Kulturowego Kotliny Jeleniogórskiej, wymagają wzmożonej ochrony jak i aktywnego wykorzystania dla rozwoju turystyki kulturowej. Tworzy on niezwykłą w skali całej Środkowej Europy koncentrację walorów kulturowych, co docenił Prezydent RP Bronisław Komorowski, nadając dnia 20 września 2011r. status Pomnika Historii dla 11 rezydencji, wchodzących w skład ww. Zespołu. Pomnikiem Historii został również kowarski zespół pałacowo-parkowy „Ciszycza”.

1.4.4. Zabytki.

Zabytki architektury i budownictwa występują na terenie całej gminy. Są to: kościoły, plebanie, budynki mieszkalne i gospodarcze oraz zespoły pałacowo-parkowe. Obecnie na terenie miasta 510 obiektów objętych jest ochroną konserwatorską, z czego 22 figuruje w rejestrze zabytków. Pozostałe są w spisie konserwatorskim. Wśród tych obiektów jest 5 zespołów pałacowo - parkowych oraz 2 cmentarze, gdzie poza zabudowaniami, ochronie podlega integralnie z nimi związany zespół zieleni. Znaczna większość obiektów pochodzi z XIX i początku XX wieku. Starsze XVIII - wieczne są nieliczne. Celem ochrony zabytkowych części miasta występują następujące strefy ochrony konserwatorskiej:

Strefa A:

Jest to obszar ścisłej ochrony, obejmujący centrum miasta - rejon o najwyższych wartościach urbanistycznych i znacznej koncentracji obiektów zabytkowych.

Strefa B:

Chroni zasadnicze elementy rozplanowania zabudowy. Obejmuje obszar z zachowanym historycznie układem przestrzennym, charakterystycznym dla kolejnych etapów rozwoju miasta. Strefę tą wyznaczono dla terenów przylegających do centrum miasta oraz części Wojkowa i Krzaczyzny.

Strefa K:

Jest to strefa ochrony krajobrazu, integralnie związana z zespołem historycznym. Wyznaczona została dla następujących terenów:

- zespołu pałacowo - parkowego przy pałacu „Nowy Dwór”;
- parku i obiektów szpitala przy ulicy Jeleniogórskiej;
- kościoła z cmentarzem parafialnym;
- zespołu pałacowo - parkowego „Ciszycza”

ZDJĘCIE 1: Historyczny układ łańcuchowy miasta Kowary. Źródło: Zasoby UM Kowary.

Największe znaczenie kulturowe dla Kowar mają:

- **Starówka i Ratusz.** Kowarska Starówka obejmuje obszar ścisłego centrum miasta. Składa się z ciągów zabytkowych kamienic, które powstały pod wpływem typowego budownictwa propagowanego na Śląsku na przełomie XVIII i XIX wieku. Najciekawsze i najbardziej stylowe budynki stoją przy ulicy 1 Maja. Choć kilka z nich wciąż zachowało barokowy układ i rokokową fasadę, to większość z nich zbudowano w stylu klasycystycznym. Najciekawsze fragmenty Kowarskiej Starówki zostały wyłączone z ruchu kołowego i stanowią dziś urokliwy deptak miejski. Najpiękniejszym budynkiem Kowarskiej Starówki, od początku swojego istnienia był Ratusz. Obecnie to siedziba władz miejskich została wzniesiona według projektu znanego niemieckiego architekta Christiana Schultza w latach 1786-1789. Jego zabytkowe walory i dbałość o architektoniczne detale czynią go jednym z ładniejszych budynków użyteczności publicznej na Dolnym Śląsku.
- **Centrum Integracji i Tradycji.** W sąsiedztwie kowarskiego Ratusza, przy ulicy 1 Maja 1B, w budynku Centrum Integracji i Tradycji Miasta podziwiać można interesującą wystawę opisującą dzieje Kowar. Znajdują się tam dwie Sale Tradycji, w jednej znajdują się eksponaty związane z historią miasta od czasów najdawniejszych, po czasy współczesne, przeważają przedmioty poświęcone przemysłowi górniczemu i tkackiemu. Druga sala poświęcona jest tradycjom związanym z zielarstwem i uzdrowską działalnością miasta.
- **Dom Tradycji Miasta Kowary.** W samym sercu miasta, przy ulicy Górniczej, w niepozornej z zewnątrz kamieniczce będącej od kilkunastu lat siedzibą Stowarzyszenia Miłośników Kowar utworzono Dom Tradycji Miasta. Obejrzeć w nim można okazały zbiór pocztówek związanych z dziejami miasta oraz okolicznościowe wystawy prac lokalnych artystów. Zainteresowani przeszłością Kowar odnajdą tam również „kącik górniczy”, który ukáže wiele faktów i mitów związanych z historią wydobywania w sąsiedztwie rudy żelaza i uranu.
- **Kowarskie Osiedle Górnicze.** W latach 1948-1952, dzięki intensywnemu rozwojowi tutejszego górnictwa oraz napływowi nowych pracowników do istniejących i nowo powstających zakładów i kopalń powstaje całkiem nowe osiedle mieszkaniowe na łagodnie znoszącym się stoku Góry Wołowej. Zbudowano je w modnym w tamtym okresie stylu socrealizmu. Jest to pierwsze osiedle w powojennej Polsce „postawione” na tzw. „ziemiach odzyskanych”. Dzięki temu Miasto zyskało kilkadziesiąt nowych budynków, kilkaset mieszkań, a także nową Szkołę Podstawową i Liceum Ogólnokształcące, hotel robotniczy, stołówkę, przychodnię i Dom Kultury. Powstał dobrze wkomponowany w otaczającą przyrodę miejski kompleks wyróżniający się harmonią i architektonicznym umiarem.
- **Monumentalny budynek Domu Kultury.** Bez trudu odnaleźć można w samym centrum Osiedla Górniczego. Jego wejścia strzegą dwa kamienne posągi górnika i hutnika. Ten potężny gmach, o gabarytach rzadko spotykanych w mieście wielkości Kowar, zbudowano na początku lat 50-tych XX wieku w stylu socrealistycznym. Jest pamiątką i pozostałością po latach prosperity związanych z wydobywaniem w kowarskich kopalniach rud uranowych. Dziś stanowi siedzibę Miejskiego Ośrodka Kultury oraz miejskiej biblioteki. W środku, oprócz kina, czytelnicy, sal wystawowych i pracowni podziwiać można widowiskową aulę, której ściany ozdabiają płaskorzeźby Antoniego Mehla o tematyce górniczej.
- **Kościół Parafialny i przykościelne lapidarium.** Najstarszym zabytkiem miasta jest kościół pw. Imienia Najświętszej Maryi Panny stojący przy placu Franciszkańskim. Pierwsza o nim wzmianka pochodzi z XIII wieku. Kościół jest budowlą w stylu gotyckim, ozdobioną wieżą zwieńczoną blaszanym hełmem. Z wczesnych wieków

średnich zachowała się na jednej ze ścian wieży tajemnicza rzeźba zwana „Madoną na potworze”. Na zwiedzających największe wrażenie robi wnętrze. Na uwagę zasługuje późnobarokowy ołtarz i ambona oraz prospekt organowy. Zachwycają polichromie wykonane na drewnianym stropie przez malarza Jana Lorenza i jego braci. Wśród tych malowideł najbardziej wymowne jest wyobrażenie Trójcy Świętej, Arki Przymierza oraz apokaliptycznej wizji końca świata. Za kościołem parafialnym znajduje się niewielki park wraz z przykościelnym nieczynnym już cmentarzem funkcjonującym dziś jako swoiste lapidarium. Poza XVII i XIX-wiecznymi tablicami nagrobkowymi oraz grobowcami znaczących obywateli miasta znaleźć tam można również pomnik upamiętniający ofiary wojny prusko-austriackiej z 1866r. Co ciekawe, we wspólnej mogile spoczywają dwaj żołnierze armii Królestwa Prus oraz dwaj z wojsk Cesarstwa Austriackiego pochowani zgodnie z dwa lata wcześniej przyjętą Konwencją Genewską. Dwójka z nich była pochodzenia polskiego. Na cmentarz ten została przeniesiona również tablica upamiętniająca mieszkańców Kowar, którzy polegali podczas walk i bitew I wojny światowej. Pamiątkę tą, pierwotnie przytwierdzoną do postumentu pomnika stojącego do roku 1945 na skwerze za kowarskim ratuszem odnaleziono kilka lat temu podczas prac ziemnych w centrum miasta. Dziś stanowi kolejny eksponat przykościelnego lapidarium.

- **Kaplica Św. Anny.** Jest to późnobarokowa kaplica, której historii powstania należałoby szukać w czasach, gdy w górniczej osadzie, jaką Kowary od zawsze były, rozdziło się życie religijne. W bliżej nieokreślonym czasie uległa zawaleniu. Remont tego co przetrwało nastąpił dopiero w 1772r. Architektem i budowniczym kaplicy był Kaspar Jentsch. Została założona na planie elipsy. Wieńczy ją ośmioboczna latarnia, przykryta cebulastą kopułką. Kaplica zachowała późnobarokowe wyposażenie wnętrza. Ołtarz główny ufundowano ku czci św. Anny.
- **Grobowce rodziny von Reuss.** Tajemnicze, a zarazem niesamowicie romantyczne grobowce kryją się wśród ogromnych głazów na szczycie niewielkiego zalesionego wzgórza. Dwie bezimienne kamienne płyty przykrywają szczątki ostatnich mieszkańców pobliskiego „Nowego Dworu”: Henryka XXX Reuss i jego małżonki Feodory. Księżniczka Feodora pochodziła z najbardziej wpływowych rodzin ówczesnej Europy. Jej przodkami byli m.in. Królowa Wiktorja - Władczyni Zjednoczonego Królestwa oraz kilku kolejnych Cesarzy Niemiec. W tym samym leśnym kompleksie, w odległości kilkudziesięciu metrów, znaleźć można miejsce pochówku Marii Klementyny Reuss, której grobowiec wyróżnia się piękną liliową dekoracją ozdabiającą wysoki kamienny krzyż.
- **Pałac „Nowy Dwór”.** Zespół pałacowo-parkowy „Nowy Dwór” został zbudowany w 1570r. przez hrabiego Schaffgotscha. W późniejszych latach był kilkakrotnie przebudowywany. Do dziś posiada jednak niemal wszystkie cechy późnorenesansowego dworu śląskiego. Do pałacu przylega XIX-wieczny park z ciekawym drzewostanem. Ostatnim przedwojennym właścicielem "Nowego Dworu" była niemiecka rodzina Reuss. Dziś zabytek stanowi własność prywatną i udostępniany do zwiedzania jest tylko okazjonalnie. Pałac „Nowy Dwór” został wpisany do Parku Kulturowego Kotliny Jeleniogórskiej.
- **Pałac „Smyrna”.** Pałac stoi przy ulicy Ogrodowej, gdzie mocno wyróżnia się wśród okolicznej zabudowy. Jego wygląd nawiązuje do dolnośląskich "miejskich" pałaców, które tak jak on, powstawały w tym regionie na początku XVIII wieku. Pierwszym właścicielem obiektu był bogaty patrycjusz, którego monogram "E.M." wciąż widnieje na portalu nad wejściem. W XIX wieku wraz z postępującą industrializacją miasta, budynek zakupił właściciel niezwykle prężnie rozwijającej się kowarskiej Fabryki Dywanów Smyrneńskich. Do dnia dzisiejszego dawny teren fabryczny graniczy z przypałacowym niewielkim ogrodem, w którym odnaleźć można interesujące starodrzewie. Od 1998r. pałac pełni funkcję hotelową i gastronomiczną. W środku,

wśród pełnego przepychu wystroju nawiązującego do XVIII i XIX-wiecznej historii obiektu, znajduje się restauracja i pub.

- **Pałac „Ciszyca”.** Pałac i pozostałości folwarku położone są na południowy zachód od przedmieść Kowar. Są to budynki klasycystyczne, które wybudowano na początku XIX wieku. Ten nieco dziś zapomniany dworek należał przed laty do znamienitych rodów: Radziwiłłów oraz Czartoryskich. Był również sceną miłosnej historii, w którą wplątany został poza mieszkańcami Ciszyca późniejszy Cesarz Niemiec Wilhelm I Hohenzollern. Kompleks graniczy z małym romantycznym parkiem krajobrazowym z cennymi gatunkami drzew. Nad Pałacem wznosi się wzgórze, na szczycie którego w leśnej gęstwinie odnaleźć można ruiny zamku myśliwskiego z końca XVIII wieku. Pałac „Ciszyca” został wpisany do Parku Kulturowego Kotliny Jeleniogórskiej. W 2011r. rozporządzeniem Prezydenta RP pałace i parki krajobrazowe Kotliny Jeleniogórskiej zostały wciągnięte na listę "pomników historii". Uznano, że zespół jedenastu rezydencji Kotliny Jeleniogórskiej stanowi dziedzictwo kulturowe o szczególnej randze. Wśród nich znalazł się zespół pałacowo-parkowy "Ciszyca".
- **Szpital „Bukowiec”.** Zbudowano go w latach 1916-1920 jako sanatorium leczące choroby płuc. Klimat panujący w tym spokojnym zakątku Kotliny Jeleniogórskiej nadawał się do tego znakomicie. Funkcje lecznicze „Bukowiec” pełni zresztą do dnia dzisiejszego. Budynek otoczony jest rozległym parkiem, który zachował resztki swojej świetności sprzed prawie wieku. Magia „Bukowca” wynika jednak nie z jego zewnętrznej urody, ale z posiadania specyficznego genius loci. Nic dziwnego, „Bukowiec” szczególnie często gościł pacjentów - artystów. Prawie całe swoje twórcze życie spędził w tym byłym sanatorium przeciwgruźliczym Józef Gielniak - jeden z najwybitniejszych powojennych polskich grafików.
- **Szpital „Wysoka Łąka”.** Budynek szpitala powstał w latach 1900-1902 według projektu wrocławskiego architekta Karla Grossera. Tworząc go wzorował się na wysokogórskim sanatorium w szwajcarskim Davos. Jest to eklektyczny budynek z licznymi werandami i wieżyczkami. Elewację oraz wnętrza tej secesyjnej perełki ozdobiło motywami roślinnymi i zwierzęcymi. Park, w którym stoi budynek szpitala zaprojektował architekt ogrodów Mentzel. Znakomicie wykorzystał otaczający „Wysoką Łąkę” krajobraz. Z tarasu przed głównym wejściem do szpitala roztacza się malowniczy widok na wschodnią część Karkonoszy.

Należy również wspomnieć inne obiekty, mające duży potencjał kulturowy i historyczny tj.:

- Zespół dawnego Sanatorium „Kowary” wraz z parkiem przy ul. Jeleniogórskiej 14 z początku XIX stulecia,
- Dawna siedziba Nadleśnictwa „Śnieżka” przy ul. Pocztovej 13 z drugiej połowy XVIII w.,
- Dworek z drugiej połowy XIX w. przy ul. Jeleniogórskiej 12,
- Kompleks budynków fabrycznych byłej Kopalni Magnetytu i Uranu „Wolność” z okresu drugiej połowy XIX w. oraz XX w.,
- Linia kolejowa z 1905r. na trasie Kowary-Ogorzelec wraz z budynkiem dworca i dźwigiem kolejowym,
- Zespół budynków dawnej parafii ewangelickiej wraz z dzwonnica z 1812r.,
- Budynek dawnego Królewskiego Sądu Rejonowego z 1778r. (obecnie budynek główny SP1) wraz z budynkiem dawnego więzienia z XVIII w. (obecnie Centrum Wczesnej Profilaktyki Zdrowotnej w Kowarach),
- Kompleks budynków fabrycznych z XIX i XX w. po byłej Fabryce Maszyn „Kowary”, z zachowanymi pięcioma stanowiskami do testowania silników odrzutowych z okresu II wojny światowej.

2. SFERA SPOŁECZNA

2.1. Demografia.

2.1.1. Podstawowe dane o ludności.

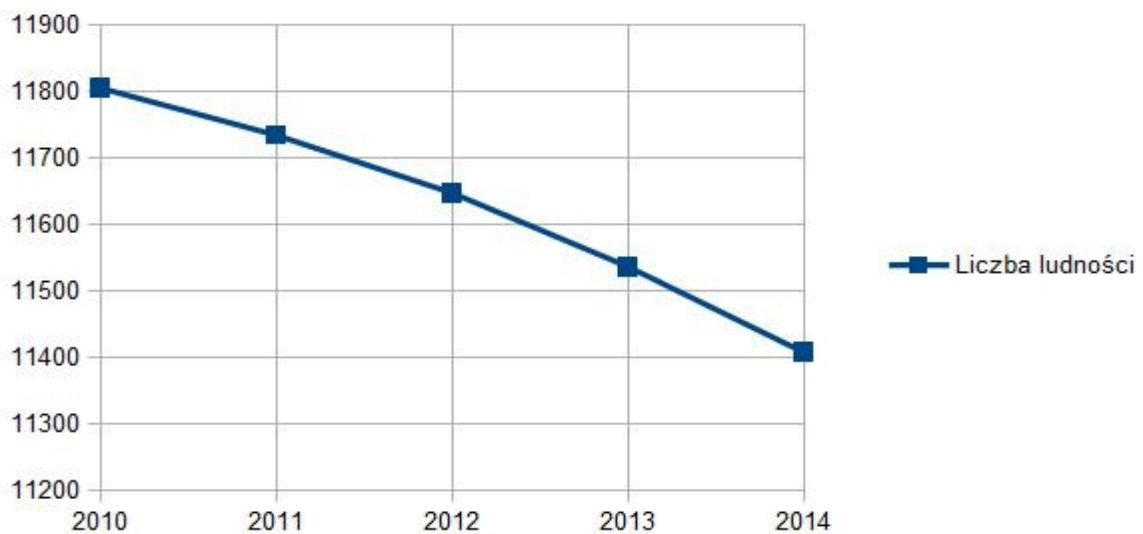
Na dzień 31 grudnia 2014r. Kowary wg GUS liczyły 11 408 mieszkańców. W tym 5 416 mężczyzn i 5 992 kobiet. Na 1 km² powierzchni gminy (37,39 km²) przypada 305,11 mieszkańców. Gęstość zaludnienia jest więc prawie 3 razy większa od średniej dla powiatu oraz ponad 2 razy wyższa od średniej w województwie dolnośląskim (odpowiednio 104 i 146 osób/km²). Współczynnik występujący w Kowarach jest jednak charakterystyczny dla gmin miejskich. W latach 2010-2014 następują niewielkie zmiany w populacji miasta z tendencją spadkową.

TABELA 3: Stan zaludnienia Gminy Miejskiej Kowary w latach 2010-2014. Źródło: BDL (Bank Danych Lokalnych).

Rok	Liczba ludności	Liczba kobiet	Liczba mężczyzn
2010	11 806	6 158	5 339
2011	11 735	6 196	5 539
2012	11 648	6 116	5 532
2013	11 537	6 061	5 476
2014	11 408	5 992	5 416

Przez cały analizowany okres liczba kobiet jest znacznie wyższa od mężczyzn. Jest to zgodne z ogólnopolską tendencją (ogólnokrajowy współczynnik feminizacji - 107). Współczynnik feminizacji w Kowarach w roku 2014 wynosił 111 i utrzymuje się na podobnym poziomie jak w powiecie jeleniogórskim (107) oraz województwie dolnośląskim (108).

WYKRES 3: Zaludnienie Gminy Miejskiej Kowary w latach 2010-2014. Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (Bank Danych Lokalnych).

2.1.2. Struktura wieku ludności.

Pod względem struktury wieku mieszkańców gmina jest jednostką relatywnie młodą. Największą część społeczeństwa miasta stanowią osoby w wieku produkcyjnym.

TABELA 4: Gmina Miejska Kowary - ludność według wieku w 2014r. Źródło: BDL (Bank Danych Lokalnych).

Grupa wieku	Liczba mieszkańców
0 - 4	465
5 - 9	573
10 - 14	465
15 - 19	578
20 - 64	7507
65 i więcej	1820

TABELA 5: Gmina Miejska Kowary - struktura ludności według wieku w 2014r. Źródło: BDL (Bank Danych Lokalnych).

Grupa wiekowa	Gmina Kowary (%)	Powiat Jeleniogórski (%)	Województwo Dolnośląskie (%)
0 - 4	4,08	3,94	4,76
5 - 9	5,02	4,83	5,00
10 - 14	4,08	4,48	4,25
15 - 19	5,07	5,06	4,87
20 - 64	65,80	67,11	65,60
65 i więcej	15,95	14,58	15,52

Okolo 30% mieszkańców gminy liczy sobie poniżej 30 lat. 16% obywateli nie ukończyło jeszcze 18 roku życia. Struktura mieszkańców Kowar według wieku jest bardzo zbliżona do wartości charakteryzujących zarówno populację powiatu jeleniogórskiego jak i województwa dolnośląskiego. Korzystny rozkład demograficzny ludności potwierdza struktura mieszkańców w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym.

TABELA 6: Gmina Miejska Kowary - ludność wieku produkcyjnego i nieprodukcyjnego w 2014r. Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (Bank Danych Lokalnych).

Ludność w wieku	Gmina Kowary	Gmina Kowary (%)	Powiat Jeleniogórski (%)	Województwo Dolnośląskie (%)
Przedprodukcyjnym	1825	16	16,13	16,80
Produkcyjnym	7187	63	64,64	63,49
Poprodukcyjnym	2396	21	19,23	19,71

Mieszkańcy wieku nieprodukcyjnego (przedprodukcyjni oraz poprodukcyjni) stanowią 37% całej zbiorowości. Rośnie zatem, także w ujęciu relatywnym, zbiorowość mieszkańców zdolnych do pracy. Jednocześnie zmniejsza się tzw. „obciążenie” ludności jej częścią nieprodukcyjną. Odnotowując zmiany struktury mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym oraz rosnącą liczebność roczników poprodukcyjnych można przewidywać odwrócenie dotychczasowych tendencji wskaźników „obciążenia”. Wśród osób w wieku produkcyjnym prawie 60% to osoby w wieku mobilnym, co w porównaniu do powiatu i województwa jest

na podobnym poziomie (odpowiednio 59,63% oraz 62,48%). Struktura wieku produkcyjnego i nieprodukcyjnego mieszkańców Kowar jest bardzo zbliżona do wartości charakteryzujących zarówno populację powiatu jeleniogórskiego jak i województwa dolnośląskiego.

Współczynnik obciążenia demograficznego, ustalony jako stosunek ludności nieprodukcyjnej do liczebności wieku produkcyjnego dla Gminy Kowary wynosi 0,59 i utrzymuje się na podobnym poziomie jak w powiecie (0,54) i województwie (0,57). Jego wartość rozkłada się minimalnie niekorzystnie, ponieważ wśród obywateli „nieprodukcyjnych” (4221 osób) 43,24 % stanowią mieszkańcy w wieku przedprodukcyjnym natomiast 56,76% osób w wieku poprodukcyjnym. Obrazowo strukturę wieku produkcyjnego i nieprodukcyjnego Kowar na płaszczyźnie powiatu i województwa obrazuje poniższy Wykres.

WYKRES 4: Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym, poprodukcyjnym. Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (Bank Danych Lokalnych).

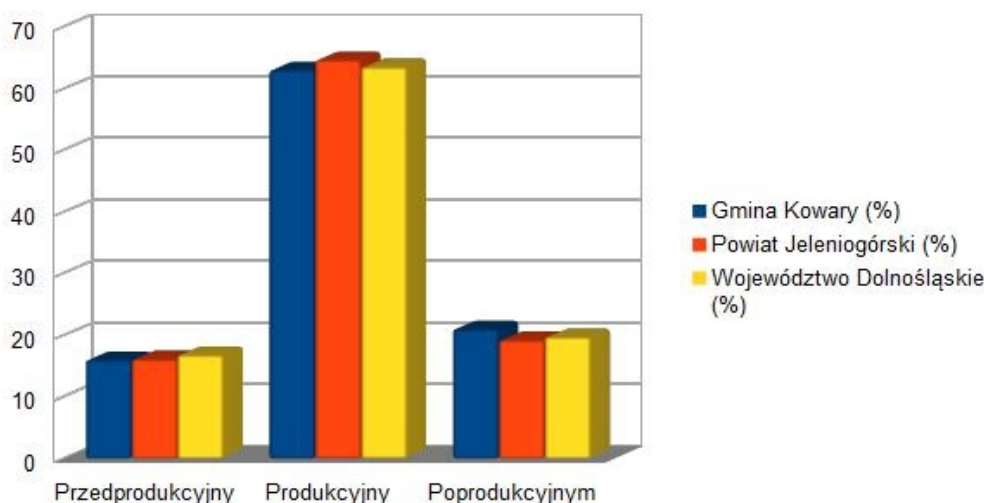

TABELA 7: Zmiany liczby ludności Miejskiej Kowary w latach 2010-2014. Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (Bank Danych Lokalnych).

Kategoria	2010	2014	2010=100	Przyrost absolutny
Ludność GK (os.)	11806	11408	96,63	-398
Ludność PJ (os.)	65234	64969	99,59	-265
Ludność WD (os.)	291722	2908457	99,70	-8785
Udział GK/PJ (%)	18,10	17,56	x	x
Udział GK/WD (%)	0,40	0,39	x	x

GK - Gmina Kowary
PJ - Powiat Jeleniogórski
WD - Województwo Dolnośląskie

Informacje zamieszczone w wyżej przygotowanych tabelach świadczą o zachodzących zmianach w strukturze wiekowej ludności i są potwierdzeniem postępującego od lat procesu starzenia się społeczeństwa. Istnienie tego zjawiska potwierdza również wskaźnik starzenia się mieszkańców gminy Kowary, tj. liczba osób w wieku 65 lat i starszych przypadających na 100 osób w wieku 0-17 lat w 2010r. wyniósł 102,75 a w 2012r. wzrósł i wyniósł 113,94, a w 2014r. wyniósł już 131,30. Wskaźnik dla powiatu jeleniogórskiego w roku 2010 wynosił 92,46, w roku 2012 wzrósł do 104,23 a w roku 2014 wynosił 119,21. Wskaźnik dla województwa dolnośląskiego wyniósł 97,32 (2010r.), 107,23 (2012r.) i 117,38 (2014r.).

2.1.3. Ruch naturalny i wędrowny ludności.

Na przyrost naturalny ludności składają się zmiany w jej liczbie, powodowane przez urodzenia i zgony. Charakteryzujące go wartości określają nie tylko strukturę populacji według wieku i płci, ale także liczbę zawartych małżeństw, osób w wieku rozrodczym oraz zgonów. Wartości charakteryzujące ruch naturalny mieszkańców Kowar rozkładają się mniej korzystnie od średniej dla powiatu jeleniogórskiego i województwa dolnośląskiego. Wpływ na to ma szczególnie ujemny przyrost naturalny.

TABELA 8: Gmina Miejska Kowary - ruch naturalny ludności w 2014r. Źródło: BDL (Bank Danych Lokalnych).

Ruch naturalny w liczbach bezwzględnych	Gmina Kowary	Powiat jeleniogórski	Województwo dolnośląskie
Urodzenia żywe	96	507	27174
Zgony ogółem	154	709	29910
Przyrost naturalny	-58	-202	-2736

Współczynnik przyrostu naturalnego, mierzony jako różnica pomiędzy urodzeniami żywymi a zgonami na 1000 mieszkańców. W 2014r. wynosił (-5,1 ‰) i był wyższy od średniej w powiecie jeleniogórskim (-3,1 ‰) oraz w województwie dolnośląskim (-0,9 ‰). Analizując liczby zgonów i urodzeń w Kowarach na przestrzeni lat 2010-2014 (wykres 5 i 6) zauważyć można, iż liczba urodzeń jest stała natomiast liczba zgonów z roku na rok wzrasta. Wartości te oznaczają, że mieszkańców Kowar zaczyna ubywać.

Współczynnik rodności (mierzony na 1000 mieszkańców), określający liczbę urodzeń badanego okresu w stosunku do liczby ludności w 2014r. wyniósł 8,4 i był wyższy od wartości charakteryzującej powiat (7,2) niższy natomiast od wartości tego wskaźnika w województwie (9,3). Umieralność społeczeństwa gminy, mierzona współczynnikiem zgonów (liczba zgonów na 1000 mieszkańców), wyniosła 13,42 i była wyższa niż w powiecie (10,9) i województwie (10,28).

WYKRES 5: Gmina Miejska Kowary - urodzenia na przełomie lat 2010-2014. Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (Bank Danych Lokalnych).

WYKRES 6: Gmina Miejska Kowary - zgony na przełomie lat 2010-2014. Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (Bank Danych Lokalnych).

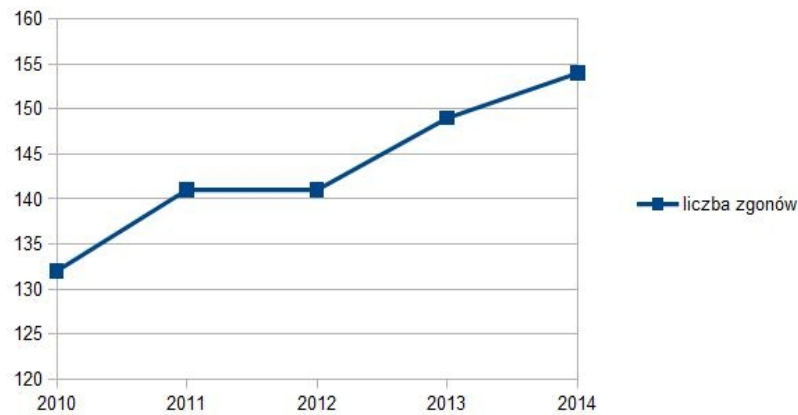

TABELA 9: Gmina Kowary - podstawowe współczynniki określające ruch naturalny ludności w 2014r. Źródło: BDL (Bank Danych Lokalnych).

Współczynnik:	Gmina Kowary	Powiat Jeleniogórski	Województwo Dolnośląskie
Przyrost naturalny	-5,1	-3,1	- 0,9
Rodność	8,4	7,2	9,3
Umieralność	13,42	10,90	10,28

Migracje są drugim, obok przyrostu naturalnego, czynnikiem wpływającym bezpośrednio na liczbę ludności oraz jej rozmieszczenie. Obecna tendencja przemieszczania się mieszkańców z mniejszych do większych ośrodków osiedleńczych powoduje, że saldo migracji Kowar jest ujemne i wynosi (-16). Podłożem tego stanu rzeczy jest głównie sytuacja ekonomiczna.

TABELA 10: Ruch wędrowski ludności Gminy Kowary w roku 2014. Źródło: BDL (Bank Danych Lokalnych).

Gmina	Napływ		Odływ		Saldo
	ogółem	w tym z zagranicy	ogółem	w tym za granicę	migracji Ogółem
Kowary	94	2	141	30	-47

Saldo migracji w 2014r. liczone na 1000 mieszkańców wyniosło (-4,1) i było niższe od wartości charakteryzującej powiat jeleniogórski (1,4) oraz województwo dolnośląskie (0,2). Przyrost rzeczywisty ludności gminy Kowary, liczony jako suma wartości przyrostu naturalnego oraz salda migracji, wyniósł w 2014r. (-105).

Przedstawione powyżej dane należy określić jako coraz wyraźniej kształtujące się negatywne tendencje w demografii gminy Kowary. Najwyraźniej obrazuje to ujemny przyrost naturalny oraz niekorzystne saldo migracji. Jeśli sytuacja ekonomiczna gminy nie ulegnie poprawie, możliwy jest ujemny przyrost rzeczywisty rzędu kilkudziesięciu osób rocznie.

2.2. Rynek pracy.

2.2.1. Podmioty gospodarcze zarejestrowane w systemie REGON.

Kowary są ośrodkiem usługowo - produkcyjnym o przeważającym udziale funkcji mieszkaniowej (sypialni) nad miejscem pracy. Większość wyjeżdża za pracą poza miejsce zamieszkania. Na koniec 2014r. zostało zarejestrowanych 1331 podmiotów gospodarczych w systemie REGON. Własnością publiczną było 113 firm, natomiast prywatną 1218 przedsiębiorstw, to jest 91,51% ogółu.

TABELA 11: Gmina Kowary - podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON według wybranych sekcji. Stan na koniec 2014r. Źródło: Krajowy Rejestr Urzędowy Podmiotów Gospodarki narodowej REGON.

Wybrane sekcje według PKD-2007	Gmina Kowary ilość podmiotów	Powiat Jeleniogórski ilość podmiotów	Województwo Dolnośląskie ilość podmiotów
Sekcja A	26	123	4890
Sekcja C	169	661	26176
Sekcja F	158	1103	40611
Sekcja G	241	4239	86414
Sekcja H	53	436	19269
Sekcja I	57	992	10352
Sekcja L	240	879	38683
Sekcja M	58	416	32868
Sekcja Q	87	480	17459
Pozostałe	242	1736	74399
Łącznie	1331	11065	351121

Na potrzeby przygotowania powyższego opracowania wybrano sekcje wg PKD-2007 charakterystyczne (mające największy wpływ na rynek pracy) dla Gminy Miejskiej Kowary:

Sekcja A – Rolnictwo, Leśnictwo, Łowiectwo i Rybactwo

Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe

Sekcja F – Budownictwo

Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny: naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle

Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa

Sekcja I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi

Sekcja L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości

Sekcja M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna

Sekcja Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna

Pozostałe – Podmioty gospodarcze sklasyfikowane w 11 pozostałych sekcjach PKD-2007

Zgodnie ze strukturą gospodarczą przedstawioną w powyższej tabeli najwięcej jest podmiotów, a zarazem miejsc pracy w firmach usługowych (w tym obsługi rynku nieruchomości), handlowych, budowlanych oraz przetwórstwa przemysłowego. Ze względu na duże tempo zmian zachodzących we wszystkich obszarach gospodarki ogólnokrajowej oraz szybki rozwój nowych dziedzin, szczególnie tych związanych z usługami i technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, zmiany w ramach PKD 2007 wykorzystano do poprawy jakości klasyfikacji w kontekście opisywanej rzeczywistości gospodarczej. Obecny podział PKD odpowiada międzynarodowemu podziałowi ISIC oraz europejskiemu NACE.

TABELA 12: Gmina Kowary - struktura podmiotów gospodarki narodowej. Stan na koniec 2014r. Źródło: Krajowy Rejestr Urzędowy Podmiotów Gospodarki Narodowej REGON.

Wybrane sekcje według PKD-2007	Gmina Kowary (%)	Powiat Jeleniogórski (%)	Województwo Dolnośląskie (%)
Sekcja A	1,95	1,11	1,39
Sekcja C	12,7	5,97	7,45
Sekcja F	11,87	9,97	11,57
Sekcja G	18,11	38,31	24,61
Sekcja H	3,98	3,94	5,49
Sekcja I	4,28	8,97	2,95
Sekcja L	18,03	7,94	11,02
Sekcja M	4,36	3,76	9,36
Sekcja Q	6,54	4,34	4,97
Pozostałe	18,18	15,69	21,19

Tradycje przemysłowe gminy oraz infrastruktura uzdrowiskowo-lecznicza powoduje, że udział tych sekcji w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych jest większy niż średnia charakteryzująca powiat jeleniogórski oraz województwo dolnośląskie.

Najwięcej podmiotów gospodarczych zgrupowanych jest w sekcjach: handel i naprawy pojazdów samochodowych (241), działalność związana z obsługą rynku nieruchomości (240) oraz przemysł (169) i budownictwo (158). Stanowią one 60,71% wszystkich zarejestrowanych firm.

TABELA 13: Gmina Kowary - formy własności jednostek gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON. Stan na koniec 2014r.

Forma własności	Ilość podmiotów
Przedsiębiorstwa państwowe	0
Spółki handlowe	73
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	23
Osoby fizyczne	885
Inne	350
RAZEM	1331

Z ogółu 1331 przedsiębiorstw 885, to jest 66,50% należy do osób fizycznych. Spółek z udziałem kapitału zagranicznego jest 23. Stanowią one 1,7 % wszystkich firm.

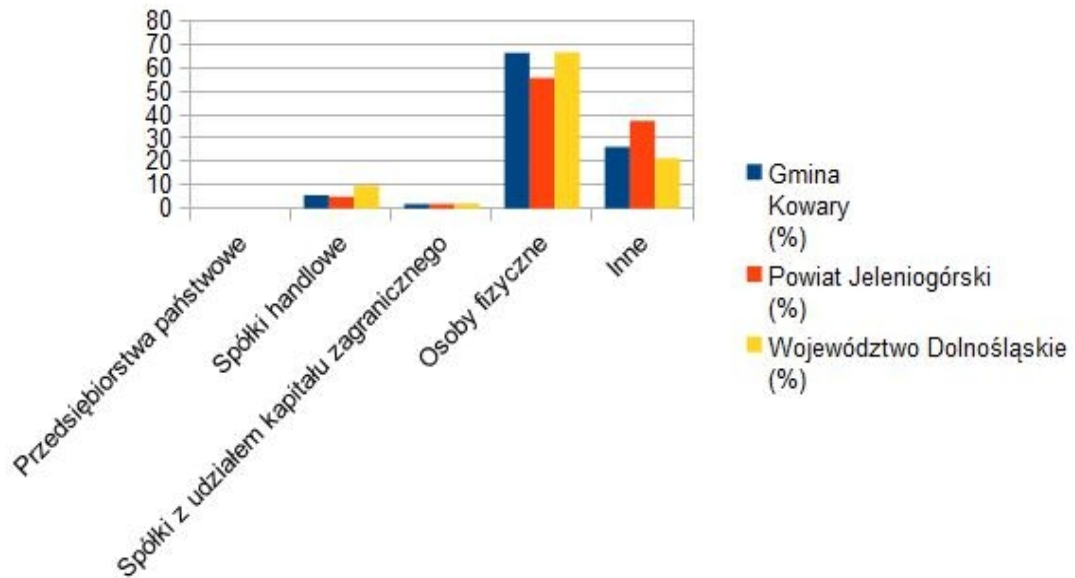
TABELA 14: Gmina Kowary - struktura podmiotów gospodarczych według form własności. Stan na koniec 2014r. Źródło: BDL (Bank Danych Lokalnych).

Forma własności	Gmina Kowary (%)	Powiat Jeleniogórski (%)	Województwo Dolnośląskie (%)
Przedsiębiorstwa państwowe	0,00	0,00	0,00
Spółki handlowe	5,48	4,98	9,59
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	1,73	1,87	2,12
Osoby fizyczne	66,50	55,67	66,77
Inne	26,30	37,48	21,50

Powyższe uwarunkowania w gminie Kowary tylko nieznacznie różnią się od przeciętnej dla powiatu oraz województwa. Wśród kowarskich przedsiębiorstw jest nieznacznie mniej spółek z udziałem kapitału zagranicznego, poziom osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą jest wyższy niż w powiecie i utrzymuje się na poziomie dolnośląskim.

Spółek handlowych jest również więcej niż w powiecie ale mniej jednak niż w województwie.

WYKRES 7: Struktura podmiotów gospodarczych wg form własności. Stan na koniec 2014r. Źródło: BDL (Bank Danych Lokalnych).

2.2.2. Zatrudnienie.

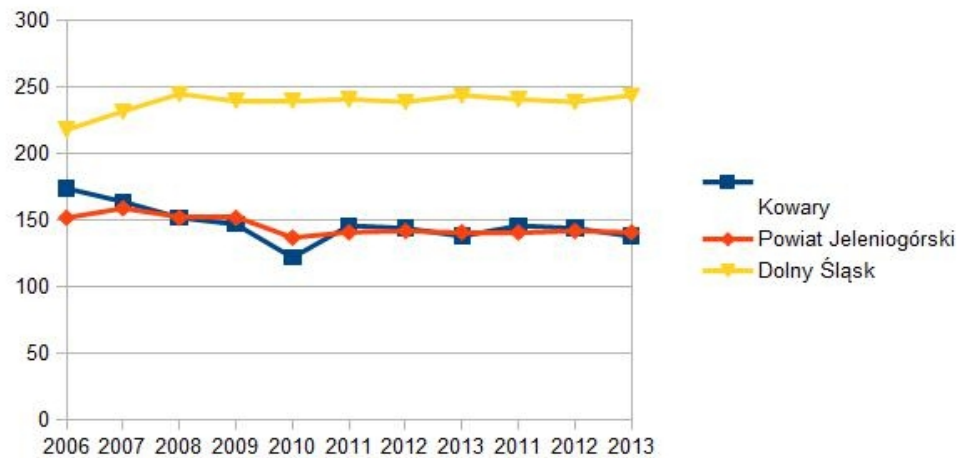
Na dzień 31 grudnia 2014r. liczba pracujących¹ wyniosła 1732 osoby w tym kobiet pracujących - 928 oraz mężczyzn jest 804. Ogólna liczba osób zatrudnionych i pracujących (łącznie z samozatrudnieniem), w powiecie jeleniogórskim to 10412 w tym 5507 to kobiety oraz 4905 to mężczyźni.

TABELA 15: Gmina Miejska Kowary - liczba osób pracujących na 1000 mieszkańców. Stan na koniec 2014r. Źródło: BDL (Bank Danych Lokalnych).

Rok	Gmina Kowary	Powiat Jeleniogórski	Województwo Dolnośląskie
2006	174	152	218
2007	164	159	232
2008	152	152	245
2009	147	152	240
2010	122	137	240
2011	146	141	241
2012	144	142	239
2013	138	141	244

¹ Według faktycznego miejsca pracy; bez osób prowadzących działalność gospodarczą i spółek cywilnych, w których liczba pracujących nie przekracza 9 osób w 2013r. na Dolnym Śląsku takich małych i średnich przedsiębiorstw było zarejestrowanych ponad 93,6 % ogółu podmiotów gospodarczych.

WYKRES 8: Gmina Miejska Kowary na tle powiatu jeleniogórskiego i województwa dolnośląskiego - liczba osób pracujących na 1000 mieszkańców. Stan na 31.12.2014r. Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (Bank Danych Lokalnych).

Powyższy wykres pokazuje, że liczba osób zatrudnionych i pracujących przedstawia się porównywalnie z poziomem zatrudnienia w powiecie natomiast odbiega od ogólnej tendencji panującej na Dolnym Śląsku. Na przestrzeni analizowanych lat w Kowarach nastąpiło wiele zmian gospodarczych i kilka dużych zakładów pracy zostało zamkniętych, co odzwierciedla spadek liczby zatrudnionych na przełomie lat 2006 - 2010. Obecnie można zaobserwować kolejną zmianę powodującą stopniowy wzrost liczby zatrudnionych.

TABELA 16: Powiat jeleniogórski na tle województwa dolnośląskiego - pracujący według wybranych sektorów w 2013r. Źródło: BDL (Bank Danych Lokalnych).

Pracujący	Powiat Jeleniogórski	Województwo Dolnośląskie
Ogółem	10412	86767
Rolnictwo, leśnictwo i rybołówstwo	1429	258935
Przemysł i budownictwo	3555	33132
Sektor usługowy	2146	155723
Sektor finansowy	147	33132
Inne	3135	259581

Najliczniejsza grupa obywateli Kowar pracuje w przemyśle i budownictwie. Analogiczna sytuacja charakteryzuje wskaźnik pracujących w sektorze usługowym. Wpływa na to funkcjonowanie wielu obiektów handlowych, usługowych oraz służby zdrowia i pomocy społecznej.

2.3. Bezrobocie.

2.3.1. Bezrobocie w latach 2004-2014.

W roku 2014 Powiatowy Urząd Pracy w Jeleniej Górze zanotował spadek liczby zarejestrowanych bezrobotnych o 20,7%, liczba osób nowo zarejestrowanych była niższa od osób wykreślonych z ewidencji urzędu. Powiatowy Urząd Pracy w Jeleniej Górze określa rok 2014 *dobrym rokiem na lokalnym rynku pracy*.² Jednym z ważniejszych kryteriów oceny warunków bytu mieszkańców jest możliwość uzyskania zatrudnienia. Zjawiskiem, które ciągle wywiera istotny wpływ na poziom życia ludności gminy jest bezrobocie. Do 31 grudnia

²Sprawozdanie z Działalności PUP za 2014r.

2014r. Powiatowy Urząd Pracy w Jeleniej Górze zarejestrował 552 bezrobotnych z gminy Kowary. Wskaźnik bezrobocia mierzony jako stosunek osób bezrobotnych zarejestrowanych do ogółu osób w wieku produkcyjnym w kowarach w roku 2014 wyniósł 7,7 i jest wyższy niż w powiecie jeleniogórskim o 1,1% oraz wyższy niż w województwie dolnośląskim jedynie o 0,3%. Porównując ten wskaźnik na poziomie aglomeracji jeleniogórskiej plasuje on Kowary na 5 miejscu co oznacza, iż sytuacja rynku pracy w Kowarach w ostatnim czasie poprawia się.

TABELA 17: Gmina Kowary - wskaźnik bezrobocia w latach 2004-2014. Źródło: BDL (Bank Danych Lokalnych).

Lata	Udział bezrobotnych Gmina Kowary (%)	Udział bezrobotnych Powiat Jeleniogórski (%)	Udział bezrobotnych Województwo Dolnośląskie (%)
2004	13,1	13,5	13,6
2005	11,4	12,0	12,3
2006	9,4	10,4	9,8
2007	6,9	6,8	6,7
2008	7,2	6,2	6,0
2009	10,6	9,0	7,7
2010	11,6	10,1	7,8
2011	10,3	9,5	7,5
2012	10,7	9,6	8,3
2013	9,4	9,0	8,2
2014	7,7	6,6	7,4

TABELA 18: Stopa bezrobocia w powiecie jeleniogórskim i województwie dolnośląskim w latach 2004-2014. Źródło: BDL (Bank Danych Lokalnych).

Lata	Powiat Jeleniogórski	Województwo Dolnośląskie
2004	27,1	22,4
2005	25,1	20,6
2006	21,9	16,6
2007	14,8	11,4
2008	13,9	10,0
2009	19,5	12,8
2010	22,9	13,1
2011	21,0	12,4
2012	20,8	13,5
2013	19,8	13,1
2014	16,5	10,6

Stopa bezrobocia rejestrowanego czyli udział zarejestrowanych bezrobotnych w cywilnej ludności aktywnej zawodowo, tj. bez pracowników jednostek budżetowych prowadzących działalność w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego³.

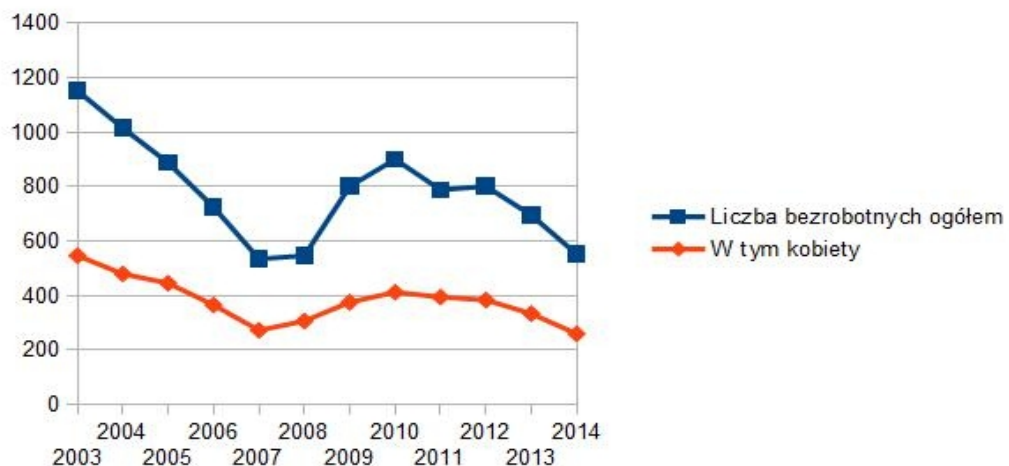
³ Zasady metodyczne statystyki rynku pracy i wynagrodzeń *Autor: Główny Urząd Statystyczny - Departament Pracy i Warunków Życia. Miejsce publikacji: GUS, Warszawa*

TABELA 19: Gmina Kowary - dynamika kształtowania się bezrobocia w latach 2004-2014. Źródło: BDL (Bank Danych Lokalnych).

Rok	Liczba bezrobotnych ogółem	W tym kobiety	Udział kobiet w %
2004	1015	479	47,19
2005	887	445	50,17
2006	725	365	50,34
2007	534	272	51,5
2008	546	306	56,04
2009	801	375	46,82
2010	900	412	45,77
2011	788	394	50,0
2012	801	383	47,81
2013	695	333	47,91
2014	552	259	46,92

Na koniec grudnia 2014r. w Kowarach udział kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych wyniósł 46,92%. W Kowarach 46 osób, to jest 8,33% ogółu kowarskich bezrobotnych jest uprawnionych do zasiłku. W powiecie jeleniogórskim w analogicznym czasie było 3103 osoby zarejestrowane w Powiatowym Urzędzie Pracy z czego 1481 tj. 47,73% to kobiety, natomiast jedynie 9,92% ogółu bezrobotnych posiada prawo do zasiłku.

WYKRES 9: Gmina Kowary - dynamika kształtowania się bezrobocia w latach 2003-2014. Źródło: BDL (Bank Danych Lokalnych).

Na przestrzeni ubiegłych 12 lat największe bezrobocie w gminie Kowary występowało na początku XXI wieku spowodowane to było zmianą warunków ekonomicznych większych zakładów produkcyjnych w mieście. Przekształcenia takich firm jak Zakłady Lniarskie „Orzeł”, Przedsiębiorstwa Wielobranżowego „Lignum” czy wreszcie Fabryki Dywanów Kowary powodowały nagły wzrost liczby bezrobotnych. W następnych latach sytuacja zaczęła się zmieniać, powstawały nowe podmioty gospodarcze i liczba bezrobotnych zaczęła maleć. W tym czasie otwarto Park Miniatur Zabytków Dolnego Śląska i prężniej zaczął działać rynek turystyczny w mieście. Kolejnym przełomem był rok 2009, w którym ogłoszono upadłość Fabryki Dywanów Kowary oraz zamknięto Zakłady Lniarskie „Orzeł” co spowodowało kolejny wzrost liczby bezrobotnych. Po roku 2010 bezrobocie w mieście ponownie zaczyna maleć w tym czasie powstały nowe przedsiębiorstwa zatrudniające coraz więcej osób. Ostatnie 3 lata to ciągły spadek liczby bezrobotnych. Należy utrzymać tendencję spadkową bezrobocia i stworzyć program i warunki przyjazne dla tworzenia nowych miejsc pracy przez pracodawców w Kowarach.

2.3.2. Struktura bezrobotnych według wieku, stażu pracy i wykształcenia.

Udział osób bezrobotnych wśród ogólnej liczby osób w wieku produkcyjnym w 2014r. jest na nieznacznie wyższym poziomie niż w powiecie jeleniogórskim (7,4%) oraz w województwie dolnośląskim (6,6%). Ogólna liczba osób bezrobotnych do 25 roku życia w Kowarach w roku 2014 wyniosła 39 osób, nastąpił spadek w stosunku do roku poprzedniego o 19 osób, a osób powyżej 50 roku życia było w analogicznym czasie 190, co stanowi aż 34,42% ogółu osób bezrobotnych w Kowarach (w roku 2013 było 239 osób). Aż 503 osoby wśród bezrobotnych w Kowarach to osoby będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy, czyli osoby spełniające przynajmniej jedno z poniższych kryteriów:

- osoby do 30 roku życia
- osoby powyżej 50 roku życia
- osoby długotrwale bezrobotne
- osoby korzystające z pomocy społecznej
- osoby posiadające dzieci do 6 roku życia lub dzieci niepełnosprawne do 18 roku życia
- osoby niepełnosprawne.

Wśród osób bezrobotnych najwięcej jest osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Przez cały analizowany czas odsetek tych osób utrzymuje się średnio na poziomie ponad 90%. Z podanych danych wynika, że największym zagrożeniem na rynku pracy są takie sytuacje jak: długotrwałość bycia bezrobotnym, brak średniego wykształcenia, wiek powyżej 50 lat.

TABELA 20: Podział osób bezrobotnych w Kowarach wg kryteriów szczególnej sytuacji na rynku pracy. Źródło: opracowanie własne na podstawie PUP Jelenia Góra.

Rok	Do 25 roku życia	Długotrwale bezrobotne	Kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka	Powyżej 50 roku życia	Bez kwalifikacji zawodowych	Bez doświadczenia zawodowego	Bez wykształcenia średniego	Samotnie wychowujące przynajmniej jedno dziecko do 18 roku życia	Osoby, które po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęły zatrudnienia	Niepełnosprawni	Udział % osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy do ogółu bezrobotnych
2008	48	242	47	149	202	106	395	94	13	30	Brak danych ⁴
2009	98	320	76	234	295	158	585	122	15	41	jw.
2010	101	424	91	269	322	173	658	124	17	44	jw.
2011	92	447	81	241	280	153	536	127	12	48	93,78
2012	78	464	89	243	252	151	529	134	19	50	93,88
2013	58	414	80	239	218	120	461	112	16	39	94,24
2014	39	356	71	190	172	99	389	89	15	33	91,12

Analizując strukturę bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Jeleniej Górze brane są pod uwagę wiek, poziom wykształcenia, staż pracy, czas pozostawania bez pracy. Zgodnie z danymi PUP struktura wiekowa bezrobotnych od kilku lat pozostaje bez zmian. Wśród osób zarejestrowanych w PUP największy odsetek to osoby powyżej 50 roku - 49,2% ogółu bezrobotnych. Wysoki wskaźnik tych osób jest od kilku lat charakterystyczny dla powiatu jeleniogórskiego w porównaniu danymi ogólnokrajowymi czy dot. wo-

⁴ Ogólna liczba osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy jest podawana w sprawozdaniach PUP od roku 2011.

jewództwa dolnośląskiego. Ubiegłoroczny poziom osób powyżej 50 roku życia był najwyższy z dotychczasowych i wyniósł ponad 37% .

Najwyższą liczbę osób bezrobotnych stanowią osoby o niskim poziomie wykształcenia. Od kilku lat obserwuje się spadek rejestracji osób z wyższym wykształceniem oraz stały wysoki poziom osób bez wykształcenia średniego (zawodowe, gimnazjalne i poniżej). Wielu mieszkańców Kowar pracuje poza miejscem zamieszkania, dlatego też uzasadniona jest poniższa analiza rynku pracy powiatu jeleniogórskiego.

TABELA 21: Struktura dot. poziomu wykształcenia osób zarejestrowanych w PUP Jelenia Góra z rejonu powiatu jeleniogórskiego. Źródło: opracowanie własne na podstawie PUP Jelenia Góra.

Poziom wykształcenia	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Wyższe	5,4	5,5	6,00	7,3	8,1	8,4	6,9
Policealne i śr. zawodowe	17,3	17,3	17,5	17,7	18,2	17,9	17,9
Średnie - ogólne	7,9	7,1	7,0	7,4	7,6	7,7	7,6
Zasadnicze zawodowe	28,3	30,3	30,9	29,8	29,7	30,5	31,9
Gimnazjalne i poniżej	41,1	39,8	38,4	37,8	36,3	35,5	35,8

Analizując strukturę bezrobotnych według stażu pracy można zauważyć, iż na przestrzeni ostatnich 7 lat udział procentowy bezrobotnych bez doświadczenia zawodowego maleje (w 2009r. - stanowili oni 15,1% ogółu bezrobotnych, w 2012r. - 11%, a w roku 2014 już tylko 9,9%). Niezmiennie od kilku lat największy odsetek bezrobotnych stanowią osoby ze stażem pracy 1-5 lat - stale na poziomie powyżej 20%. Rośnie liczba osób ze stażem pracy 10-20 lat, obecnie 19,4% (2009r. - 17,8%, 2010r. - 18,2%, 2011r. - 18,3%, 2012r. - 18,9%, 2013r. - 18,9%), spowodowane jest to głównie utratą pracy w latach 2010-2014 z przyczyn dotyczących zakładu pracy. Osobom tym jest bardzo trudno wrócić na rynek pracy głównie ze względu na wiek - większość z nich to osoby powyżej 50 roku życia. Na koniec 2014r. w Kowarach wśród bezrobotnych zwolnionych z przyczyny zakładu pracy były 34 osoby. Jest to największa liczba w całym powiecie jeleniogórskim i stanowi 19,65% bezrobotnych w powiecie zwolnionych z przyczyn leżących po stronie zakładu pracy.

W latach 2008-2011 w Powiatowym Urzędzie Pracy w Jeleniej Górze zgłaszano coraz mniej ofert pracy (w 2008 - 3956 ofert w tym 2072 to oferty subsydiowane, w 2011r - to 2106 ofert, a w tym 1224 to oferty subsydiowane). Natomiast od roku 2012r. notuje się stały wzrost ofert pracy. W 2014r. PUP w Jeleniej Górze miał do dyspozycji 3303 oferty pracy, w tym 1580 to miejsca pracy finansowane przez Urząd Pracy. Rośnie również liczba ofert pracy oferowanych w sektorze prywatnym w 2014r. - 2491 ofert pochodzi z tego sektora. Na przestrzeni 5 ostatnich lat w Kowarach powstało kilka nowych przedsiębiorstw, które dzięki swojemu rozwojowi pozytywnie wpływają na lokalny rynek pracy.

Mimo to Gmina musi dołożyć wszelkich starań aby utrzymać tendencję wzrostową dotyczącą miejsc pracy. Ponadto powinna wykorzystać naturalne warunki sprzyjające rozwojowi usług turystycznych i rekreacyjnych. Gmina posiada grunty i warunki infrastrukturalne do przyjęcia niezbędnych zamierzeń. Istotnym czynnikiem prowadzącym do ograniczenia bezrobocia może być właściwe wykorzystanie oraz propagowanie walorów krajobrazowych gminy. Stymulować to powinno rozwój infrastruktury rekreacyjnej i wypoczynkowej. Bogactwo lasów, górskich łąk, czystej wody, mało skażonego środowiska naturalnego oraz terenów pod inwestycje związane z narciarstwem zjazdowym i biegowym oraz turystyki rowerowej powinny stać się alternatywą dla osób korzystających dotychczas z innych ośrodków turystycznych Sudetów.

2.4. Ochrona zdrowia i pomoc społeczna.

2.4.1. Służba zdrowia.

Infrastruktura społeczna zmierzająca do ochrony zdrowia w gminie Kowary składa się z następujących ośrodków:

- Wojewódzkie Centrum Szpitalne Kotliny Jeleniogórskiej, jednostka zamiejscowa „Szpital „Wysoka Łąka”, ul. Sanatoryjna 27, Kowary;
- NZOZ Powiatowe Centrum Zdrowia w Kowarach, jednostka organizacyjna Szpital „Bukowiec” i przyszpitalna Izba Przyjęć, ul. Sanatoryjna 15, Kowary;
- NZOZ Powiatowe Centrum Zdrowia w Kowarach, jednostka organizacyjna Zakład Opiekuńczo-Leczniczy i Hospicjum Stacjonarne, ul. Jeleniogórska 14 Kowary;
- NZOZ Powiatowe Centrum Zdrowia w Kowarach, jednostka organizacyjna Przychodnia, ul. 1 Maja 62 Kowary;
- NZOZ Cito-Med, ul. 1 Maja 2A Kowary;
- Cztery apteki: Apteka Kowarska - ul. 1 Maja 2a Kowary, Apteka Przy Fontannie - ul. 1 Maja 8 Kowary, Apteka Śnieżka - ul. 1 Maja 45 Kowary, Apteka Nigella - ul. Dworcowa 10 Kowary.

Zlokalizowane w Kowarach szpitale wraz z jednostkami podległymi oferują 421 miejsc z czego **Szpital "Bukowiec"** Powiatowe Centrum Zdrowia w Kowarach posiada 275 miejsc, a w tym Hospicjum - 18 miejsc oraz Zakład Opieki leczniczej - 54 miejsca. Szpital **"Wysoka Łąka"** - oferujący pomoc w zakresie leczenia specjalistycznego - 146 miejsc.

TABELA 22: Gmina Kowary - infrastruktura służby zdrowia w 2014r. Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (Bank Danych Lokalnych).

Wyszczególnienie	Gmina Kowary
Szpitale	2
Ilość łóżek w szpitalach na terenie Kowar	421
Przychodnie	2
Praktyki lekarskie	2
Indywidualne Praktyki lekarskie ogólne	8
Indywidualne Praktyki lekarskie specjalistyczne	18
Indywidualne Praktyki dentystyczne	6
Ratownictwo medyczne	4
Apteki	4

TABELA 23: Gmina Kowary - dostępność do usług służby zdrowia w 2014r. Opracowanie własne na podstawie BDL (Bank Danych Lokalnych).

Ilość mieszkańców przypadających na 1 obiekt (miejsce) w:	Gmina Kowary	Powiat Jeleniogórski	Województwo Dolnośląskie
Szpitale	5704	10828	36355
Łóżka w szpitalach na terenie Kowar	27	84	174
Przychodnie	3802	2953	2175
Praktyki lekarskie	5704	4997	5231
Apteki	2852	3419	2891

Porównanie powyższych parametrów występujących w gminie Kowary jest wyraźnie korzystniejsze od uwarunkowań charakteryzujących powiat jeleniogórski i województwo dolnośląskie. Wpływ na to ma długoletnia tradycja infrastruktury sanatoryjno-leczniczej Wojkowa, a szczególnie istnienie jednostki zamiejscowej Wojewódzkiego Centrum Szpitalnego

Kotliny Jeleniogórskiej tj. Szpital „Wysoka Łąka”, przyjmującego pacjentów z całego województwa dolnośląskiego.

Na terenie gminy znajduje się 40% wszystkich łóżek szpitali ogólnych z całego powiatu jeleniogórskiego. Reasumując baza medyczna w mieście jest wystarczająca.

2.4.2. Pomoc społeczna.

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości.

Na terenie gminy Kowary pomoc społeczną świadczą 2 instytucje:

- **Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Kowarach** - jest gminną jednostką organizacyjną, wykonująca zadania własne gminy oraz zadania zlecone z zakresu administracji rządowej realizowane przez Gminę Kowary w zakresie m.in.: pomocy społecznej, dodatków mieszkaniowych, świadczeń rodzinnych, świadczeń z funduszu alimentacyjnego, postępowań dotyczących dłużników alimentacyjnych, promocji zatrudnienia, przeciwdziałania przemocy w rodzinie, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej zlokalizowany jest przy ul. Zamkowej 5 w Kowarach.
- **Dom Pomocy Społecznej w Kowarach** - jest jednostką organizacyjną powiatu prowadzoną na terenie Kowar. Domy pomocy społecznej świadczą usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązującego standardu, w zakresie i formach wynikających z indywidualnych potrzeb osób w nim przebywających. Dom Pomocy Społecznej w Kowarach przeznaczony jest dla przewlekle somatycznie chorych kobiet i mężczyzn. Maksymalna liczba miejsc w placówce – 56. Dom Pomocy Społecznej zlokalizowany jest przy ul. Waryńskiego 38 w Kowarach.

Dodatkowo utworzone zostało **Centrum Profilaktyki i Terapii Uzależnień**, funkcjonujące w ramach działań Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych działającej przy Urzędzie Miejskim w Kowarach oraz Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie działającego przy MOPS w Kowarach. W zakres usług placówki wchodzi m.in.: konsultacje i porady dla osób uzależnionych i ich rodzin; terapia indywidualna dla osób uzależnionych, współuzależnionych, dorosłych dzieci alkoholików (DDA); prowadzenie grup psychoedukacyjnych oraz grup wsparcia dla osób uzależnionych, współuzależnionych, DDA; prowadzenie zajęć profilaktycznych dla dzieci i młodzieży; prowadzenie warsztatów, prelekcji, szkoleń dot. problematyki uzależnień dotyczących propagowania zdrowego stylu życia zgodnie ze zgłoszonymi zapotrzebowaniami; terapia dla ofiar i sprawców przemocy w rodzinie, prowadzenie zajęć w zakresie uzależnienia od narkotyków. Placówka zlokalizowana jest przy ul. Zamkowej 5 w Kowarach.

W 2014 roku wydatki Gminy Kowary na realizację zadań w dziale - pomoc społeczna wyniosły **7 882 670,00 zł** (w tym oprócz kosztów przeznaczonych na świadczenia - wydatki w kwocie 6 388 094,92 zł, są inne koszty związane z utrzymaniem MOPS-u w Kowarach np. utrzymanie obiektu, wynagrodzenia i składki pracowników, koszty administracyjne - wydatki w kwocie 1 494 575,08 zł), co stanowiło 24,12% wszystkich wydatków gminy.

W ramach tych wydatków pomocą pieniężną, w naturze i w usługach w ramach niżej wymienionych systemów pomocowych objęto:

TABELA 24: Liczna osób/rodzin objętych pomocą społeczną w 2014r. Źródło: MOPS Kowary.

Rodzaj systemu pomocy	Liczba osób/rodzin*	Liczba świadczeń	Koszt świadczeń (zł)
Pomoc społeczna (ze składkami na ubezpieczenie zdrowotne)	759 osób	15 658	2017 244,31
Wynagrodzenie za sprawowanie opieki	1 osoba	3	300,00
Dodatek energetyczny	175 osób	1471	21 758,46
Dodatki mieszkaniowe	317 osób	2 770	558 657,19
Świadczenia rodzinne (ze składkami na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne)	702 osób	15 206	2 500 708,31
Fundusz alimentacyjny	147 osób	2 059	747 074,54
Karta Dużej Rodziny	8 rodzin	42	80,37
Wspieranie rodziny i system pieczy zastępczej	20 rodzin	137	137 029,34
Rządowy program „dożywianie”	627 osób	83 364	268 200,00
Rządowy program „wspierania osób pobierających świadczenia pielęgnacyjne” po 200 zł	47 osób	511	102 400,00
Prace społecznie użyteczne, w tym: środki z budżetu gminy refundacja PUP	48 osób	240	34 642,40 20 785,44 13.856,96
Razem			6.388.094,92

Tabela poniżej obrazuje kształtowanie się zmian dotyczących liczby osób korzystających z wybranych systemów pomocy społecznej w latach 2009-2014.

TABELA 25: Liczba osób objętych wybranymi świadczeniami pomocowymi realizowanymi przez MOPS w Kowarach w latach 2009-2014. Źródło: MOPS w Kowarach.

Rodzaj systemu pomocy	Liczba osób objętych świadczeniami w latach:					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Pomoc społeczna	844	812	642	776	753	759
Świadczenia rodzinne	680	705	858	760	794	702
Fundusz alimentacyjny	157	127	158	130	160	147
Dodatek mieszkaniowy	344	359	366	336	344	317
Dodatek energetyczny	x	x	x	x	x	175
Program „dożywianie”	630	764	711	659	515	627
Pieczą zastępczą	x	x	x	20	12	20
Prace społeczno - użyteczne	135	116	102	48	45	48

TABELA 26: Gmina Kowary - powody objęcia pomocą społeczną w 2014r. Źródło: MOPS Kowary.

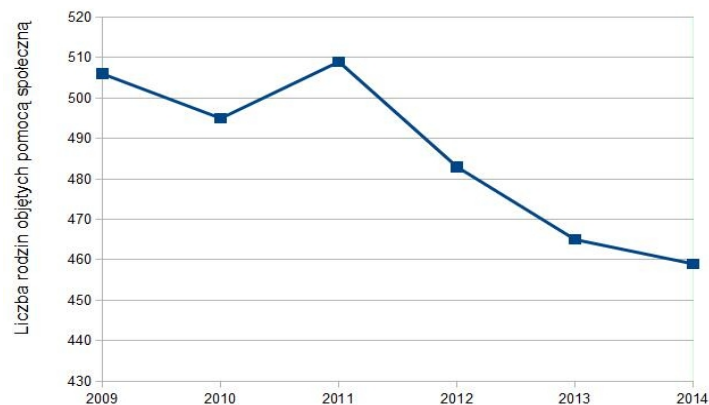
Powód przyznania pomocy społecznej	Ilość rodzin objętych pomocą społeczną	Ilość osób objętych pomocą społeczną
Bezrobocie	284	659
Niepełnosprawność	116	172
Alkoholizm (osoby zdiagnozowane przez lekarza)	3	3
Ubóstwo	102	121
Bezdomność	22	21
Bezradność w sprawach opiekuńczo wychowawczych	36	114
Przemoc w rodzinie	4	7
Długotrwała choroba	70	92

W 2014r. najczęstszym powodem ubiegania się mieszkańców o pomoc społeczną było: bezrobocie, niepełnosprawność i ubóstwo. Problem alkoholowy dotyka o wiele większą ilość osób i rodzin niż wymienione 3, objęte programem pomocy. Osoby te z różnych względów nie widzą problemu bądź wstydzą się i nie zwracają się o pomoc społeczną.

TABELA 27: Gmina Kowary - liczba rodzin objętych pomocą społeczną w latach 2009-2014. Źródło: MOPS Kowary.

Rok	Liczba rodzin objętych pomocą
2009	506
2010	495
2011	509
2012	483
2013	465
2014	459

WYKRES 10: Gmina Kowary - dynamika kształtowania się liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej w latach 2009-2014. Opracowanie własne.

Liczba osób zagrożonych wykluczeniem z roku na rok spada, a porównując dynamikę liczby bezrobotnych, (bezrobocie jest najczęstszym powodem objęcia pomocą), można przypuszczać, iż liczba rodzin objętych pomocą społeczną będzie się zmieniać zależnie do liczby osób bezrobotnych w mieście.

2. 5. Oświata i wychowanie.

Sieć szkolno-oświatowa w Gminie Miejskiej Kowary składa się z:

➤ Dwóch przedszkoli tj.:

1. Publiczne Przedszkole nr 1 w Kowarach - Kowary, ul. Sienkiewicza 9
2. Prywatny żłobek i przedszkole Krokodyl Schnappi - Kowary, ul. Wiejska 3

➤ Dwóch szkół podstawowych tj.:

1. Szkoła Podstawowa nr 1- Kowary ul. Staszica 16
2. Szkoła Podstawowa nr 3 - Kowary ul. 1 Maja 72

➤ Dwóch szkół ponadpodstawowych tj.:

1. Gimnazjum - Kowary ul. Szkolna 1
2. Liceum Ogólnokształcące - Kowary ul. Szkolna 1

System edukacji w Kowarach stanowi integralny system kształcenia (umożliwienie zdobycia wiedzy i umiejętności) oraz wychowania (kształtowanie i promowanie pozytywnych postaw). Każda placówka oświatowa zlokalizowana i działająca w Kowarach ma na celu:

- ułatwić każdemu uczniowi realizację aspiracji oraz rozwój własny i wykorzystanie możliwości,
- przygotować dzieci/młodzież do aktywnego i odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu społecznym, kulturalnym i gospodarczym - w wymiarze lokalnym, narodowym i globalnym,
- skutecznie przeciwdziałać wykluczeniu i marginalizacji osób oraz grup społecznych,
- reagować na zmiany związane z rozwojem nauki, nowoczesnych technologii i globalizację,
- szybko i elastycznie dostosować się do zmian zachodzących na rynku pracy - zwłaszcza szkoły ponadpodstawowe.

TABELA 28: Gmina Kowary - charakterystyka szkolnictwa w Kowarach w 2015r. Opracowanie własne na podstawie rozmów z pracownikami placówek oświatowych.

Wyszczególnienie	Przedszkole Publiczne	Prywatny żłobek i przedszkole Krokodyl Schnappi	Szkoła Podstawowa nr 1	Szkoła Podstawowa nr 3	Gimnazjum	Liceum Ogólnokształcące
Liczba uczniów	122	74	413	247	211	66
Liczba nauczycieli	9	2+5 pomocy	40	23	39	
Liczba oddziałów	5	3	21	13	10	3
Średnia liczba uczniów na 1 oddział	25	25	20	19	20	22
Języki obce w programie nauczania	J. Angielski	J. Angielski	J. Angielski J. Niemiecki	J. Angielski J. Niemiecki	J. Angielski J. Niemiecki	J. Angielski J. Niemiecki
Zajęcia z informatyki z dostępem do internetu (TAK/NIE)	NIE	NIE	TAK	TAK	TAK	TAK
Zajęcia dodatkowe	1) Rytmika 2) J. Angielski	1) Taniec 2) J. Angielski 3) Rytmika 4) Zajęcia z muzykami z filharmonii jeleniogórskiej 5) Zajęcia z logopedą 6) Zajęcia z psychologiem	1) Zajęcia wyrównujące szanse edukacyjne dla dzieci kl. 0-III 2) Zajęcia wyrównujące szanse edukacyjne z matematyki 3) Zajęcia wyrównujące szanse edukacyjne z J. Polskiego 4) Zajęcia wyrównujące szanse edukacyjne z J. Niemieckiego 5) Zajęcia z uczniem zdolnym - rozwijanie zainteresowań kl. I-III 6) Kawiarenka internetowa 7) Koło plastyczne 8) Koło historyczne 9) Koło informatyczne 10) Koło polonistyczne 11) Koło j. Niemieckiego 12) Koło J. Angielskiego 13) Koło odkrywców 14) Koło muzyczne 15) Koło fletowe 16) Koło fotograficz-	1) J. Angielski 2) J. Niemiecki 3) J. Polski 4) J. Migowy 5) Edukacja dla bezpieczeństwa 6) Gimnastyka rekreacyjna 7) Zajęcia recytatorsko-teatralne, 8) Zajęcia sportowe (SKS) 9) Zajęcia muzyczne 10) Zajęcia plastyczne 11) Zajęcia z historii 12) Zajęcia turystycznej 13) Edukacja regionalna 14) Logopedia 15) Zajęcia korekcyjno-kompensacyjne 16) Terapia pedagogiczna 17) Koło religijne 18) Rewalidacja	1) Wolontariat - współpraca z MOPS i DPS 2) Interact 3) Teatr szkolny „bez Nazwy” 4) Zajęcia taneczne 5) Przedmiotowe koła zainteresowań 6) Zajęcia sportowe - SKSy 7) zajęcia wyrównawcze dla uczniów mających problemy z nauką	1) Wolontariat - współpraca z MOPS i DPS 2) Interact 3) Teatr szkolny „bez Nazwy” 4) Warsztaty przygotowujące do matury 5) Przedmiotowe koła 6) Zajęcia sportowe - SKSy,

			ne		
Infrastruktura sportowa/ rekreacyjna w placówce i przy placówce	1) Ogród przedszkolny z wyposażeniem 2) Plac zabaw	1) Plac zabaw	1) Pełnowymiarowa sala gimnastyczna 2) Sala zabaw dla dzieci 3) 2 place zabaw 4) 2 boiska piłkarskie 5) Zespół boisk "Orlik"	1) Plac zabaw 2) Boisko asfaltowe 3) Sala gimnastyczna	1) Sala gimnastyczna (niepełnowymiarowa) 2) Mała sala gimnastyczna, - sala taneczna, 3) Boiska trawiaste, 4) Boisko asfaltowe
Korzystanie z posiłków w szkole/przedszkolu (TAK/NIE)	TAK	TAK	TAK	TAK	NIE
Pedagog (TAK/NIE)	NIE	NIE	TAK	TAK	TAK
Biblioteka (TAK/NIE)	NIE	NIE	TAK	TAK	TAK
Pielęgniarka (TAK/NIE)	NIE	TAK	TAK	TAK	TAK
Stomatolog (TAK/NIE)	NIE	NIE	NIE	NIE	NIE
Potrzeby	1) Przygotowanie bazy dydaktycznej dla 2 letnich dzieci 2) Podnoszenie kwalifikacji językowych nauczycieli 3) Zwiększenie zatrudnienia personelu pomocniczego 4) Powiększenie powierzchni użytkowej sal dla dzieci 5) Modernizacja/odbudowa łazienki 6) Przygotowanie audytu do projektu inwestycyjnego w zakresie wykorzystania energii alternatywnej - montaż baterii słonecznych na budynku przedszkola 7) Wymiana całościowa oświetlenia na ledowe 8) Rozszerzenie monitoringu obiektu 9) Doposażenie części ogrodu w nowy plac zabaw 10) Budowa miniskansenu zwierząt domowych	1) Rozbudowa o nowe 2 oddziały	1) Budowa krytej pływalni 2) Budowa nowoczesnej szkoły przystosowanej dla dzieci niepełnosprawnych, spełniająca wszystkie wymagania bhp, p.poż. 3) Wykorzystanie starych budynków szkoły jako schronisko turystyczne z zespołem sal rekreacyjnych i klubów oraz centrum gastronomii 4) Budowa szkolno-publicznej biblioteki multimedialnej z czytelnią 5) Modernizacja budynku hali sportowej 6) Budowa pawilonów szkolnych dla oddziałów przedszkolnych i klas I-VI	1) Remont boiska szkolnego 2) Wymiana nawierzchni sali gimnastycznej 3) Remont elewacji budynku oraz wymiana rynien 4) Wymiana instalacji elektrycznej 5) Wykonanie wewnętrznej instalacji hydrantowej 6) Remont korytarzy i klatek schodów 7) Wymiana wykładzin w pomieszczeniach szkolnych 8) Bieżące malowanie sal lekcyjnych	1) Termomodernizacja budynku szkolnego 2) Boisko do piłki plażowej

We wszystkich szkołach uczniowie mają możliwość korzystania z komputerów z dostępem do internetu. Wszystkie szkoły w Kowarach oferują szereg zajęć pozalekcyjnych w postaci zajęć dodatkowych, kół zainteresowań, czy zajęć sportowych. Szkoły także realizują programy współpracy regionalnej i międzynarodowej. We wszystkich szkołach funkcjonują biblioteki szkolne i oznakowane stołówki. W przedszkolach i szkołach działających na terenie Kowar dzieci uczą się języków obcych, najczęściej języka angielskiego i niemieckiego. W związku z położeniem Kowar blisko granicy czeskiej, wskazana byłaby organizacja w szkołach i przedszkolach dodatkowych również pozaszkolnych zajęć z języka czeskiego.

Wszystkie placówki oświatowe wyposażone są w infrastrukturę rekreacyjną bądź sportową, która w wyniku intensywnej eksploatacji wymaga ciągłej rewitalizacji. W przedszkolach dzieci mogą korzystać z placów zabaw i ogródków przyprzedszkolnych. Szkoły podstawowe wyposażone są w place zabaw dla najmłodszych, sale gimnastyczne oraz boiska szkolne. Szkoły i przedszkola mają możliwość korzystania również z miejskiego boiska Orlik

2012. Przy Szkole Podstawowej nr 1 planuje się budowę basenu miejskiego na potrzeby nauki pływania wszystkich kowarskich dzieci.

Przy Szkole podstawowej nr 1 w Kowarach (ul. Staszica 16) od 2014r. działa **Centrum Wczesnej Profilaktyki Zdrowotnej**. To nowoczesna i profesjonalna placówka zajmująca się profilaktyką i terapią wad rozwojowych i dysfunkcji uczniów na poziomie szkoły podstawowej (obejmuje SP1 i SP3 w Kowarach), w tym dzieci niepełnosprawnych. Centrum pozwala na wczesne wykrywanie oraz likwidację wad rozwoju psychicznego dziecka, wad wymowy czy mikrodeficytów powodujących problemy w nauce, działaniem ma obejmować ok. 500 dzieci rocznie.

Ponadto na terenie Kowar funkcjonuje **Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna** (ul. Zamkowa 5). Poradnia jest jednostką organizacyjną powiatu działającą w formie jednostki budżetowej powiatu. Celem placówki jest wspomaganie prawidłowego rozwoju psychofizycznego i efektywności uczenia się dzieci i młodzieży, pomoc uczniom w wyborze kierunku kształcenia i zawodu, udzielanie dzieciom i młodzieży, ich rodzicom lub opiekunom, nauczycielom i wychowawcom pomocy psychologiczno-pedagogicznej i logopedycznej. Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Kowarach obejmuje swoim działaniem placówki oświatowe z Kowar, Karpacza, Kostrzycy, Mysłakowic, Janowic Wielkich i Łomnicy.

2. 6. Kultura, sport i rekreacja.

2.6.1. Kultura.

Kultura - najczęściej rozumiana jest jako całokształt duchowego i materialnego dorobku społeczeństwa. Bywa utożsamiana z rozwojem cywilizacji. Główne dziedziny kultury to np.

- kultura materialna (wszelkie wytwory człowieka, technika umiejętności praktyczne itp.);
- kultura duchowa (literatura, sztuka, teatr, muzyka, film, moda itp.);
- kultura społeczna (normy moralne, ideologia, uczestnictwo w życiu kulturalnym itp.);
- kultura polityczna (systemy wartości i wzorce zachowań partii politycznych, polityków);
- kultura fizyczna (system zachowań i działania związane z dbałością o rozwój fizyczny, wychowanie fizyczne, sport, rekreacja fizyczna, rehabilitacja ruchowa, turystyka itp.).

Rozpowszechnianiem kultury na terenie miasta zajmuje się wiele podmiotów i instytucji tj:

1) Miejski Ośrodek Kultury zlokalizowany w Kowarach przy ul. Szkolnej 2. Miejski Ośrodek Kultury zaspokaja potrzeby kulturalne mieszkańców miasta Kowary, oraz działa w celu rozbudzenia tych potrzeb. Od początku działalności MOK jest instytucją organizującą: imprezy kulturalne i rozrywkowe, plenerowe pikniki rodzinne, spotkania autorskie, wystawy i wernisaże, a także spotkania o charakterze społeczno-politycznym (konferencje, debaty itd.). Do najważniejszych imprez miejskich i inicjatyw organizowanych przez Miejski Ośrodek Kultury w Kowarach należą:

- organizacja imprezy Dni Kowar
- organizacja Majówki Kowarskiej
- organizacja w trakcie wakacji i w czasie ferii zimowych zajęć dla dzieci, warsztatów dla dorosłych itp.
- współdziałanie w imprezach organizowanych przez Gminę Kowary, kowarskie szkoły, stowarzyszenia, instytucje prywatne itp. (program artystyczny, zapewnienie nagłośnienia, animacje i konkursy dla dzieci).

Przy Miejskim Ośrodku Kultury działają m.in.:

- Kowarska Orkiestra Rozrywkowa wyposażona w profesjonalny sprzęt muzyczny. Orkiestra gości na imprezach miejskich organizowanych w Kowarach, reprezentuje również miasto na festynach poza Kowarami.
- Folklorystyczny Amatorski Zespół Ludowy „Kowarskie Wrzosi”. Od roku 2002 zespół wystąpił na wielu imprezach kulturalnych przed publicznością Dolnego Śląska, zespół występował również na festynach w Czeskiej Republice i Niemczech.
- Kino Za Rogiem. Od 28 listopada 2014r. Kino działa jako alternatywna propozycja zaspokajania potrzeb kulturowych mieszkańców. Alternatywa polega na tym, że nie tylko animator kina, ale także widz ma wpływ na dobór repertuaru. W kowarskim kinie można obejrzeć nie tylko filmy, ale też transmisje na żywo wydarzeń kulturalnych i sportowych oraz prezentacje multimedialne.
- Galeria Kowar-Art, odnaleźć w niej można dzieła kowarskich i lokalnych artystów.
- Koła zainteresowań: zajęcia dla dzieci i młodzieży szkolnej (np. rytmika, zajęcia teatralne, zajęcia taneczne i artystyczne), zajęcia dla dorosłych (np. tenis stołowy, zumba)

2) Urząd Miejski w Kowarach, główne działania kulturalne:

- prowadzenie Centrum Integracji i Tradycji Miasta - mini muzeum miejskie
- oprowadzanie turystów po starówce kowarskiej, Ratuszu i Kościele Parafialnym
- organizacja imprezy Kolarski Wjazd Kowary - Okraj i Bieg Górski Kowary - Okraj
- organizacja imprezy Międzynarodowy Zjazd Saniami Rogatymi
- organizacja Kowarskiej Nocy Muzeów (od 2015r.)
- organizacja wakacyjnych spacerów po Kowarach z przewodnikiem
- organizacja cyklicznych wystaw, wernisaży, prelekcji itp.
- współorganizacja Muzycznych Ogrodów Liczyrzepy (współorganizacja imprezy razem ze Związkiem Gmin Karkonoskich)
- współorganizacja imprez i festynów organizowanych przez inne podmioty i instytucje

3) Miejska Biblioteka Publiczna w Kowarach wraz z filią na Wojkowie, od 2 stycznia 2000r. jest samodzielną instytucją kultury. To miejsce dostępu do wiedzy, edukacji, informacji, kultury i komunikacji społecznej dla mieszkańców Kowar. Podstawowe działania biblioteki to rozwijanie i zaspokajanie potrzeb czytelniczych i informacyjnych społeczności lokalnej, upowszechnianie kultury i czytelnictwa. W myśl koncepcji Programu Rozwoju Gminy Miejskiej Kowary, biblioteka będzie w latach 2016-2020 inicjować zdarzenia, które będą miały na celu wykreowanie miejsca kultury, odpowiadającemu na potrzeby środowiska (z uwzględnieniem potrzeb mieszkańców zawartych w ankietach), przyczyniającego się jednocześnie do rozwoju czytelnictwa oraz zapewniającego dostęp do informacji. Chcemy, aby było to miejsce otwarte dla mieszkańców w każdym przedziale wiekowym, jednak ze szczególnym uwzględnieniem najmłodszych.

4) Szkoła Podstawowa nr 1 i Stowarzyszenie Eurojedynka, główne działania:

- organizacja imprezy Dzień Matki i Dziecka
- organizacja imprezy Najazd św. Mikołajów na Kowary
- Kowarski Marsz po zdrowie (od 2015r.)

5) Stowarzyszenie Miłośników Kowar, główne działania:

- prowadzenie w siedzibie SMK Domu Tradycji Miasta - mini muzeum miejskie
- współorganizacja innych imprez miejskich np. Dni Kowar, Kowarska Majówka itp.

6) Stowarzyszenie Miłośników Sportu, główne działania:

- organizacja rodzinnej imprezy Polska Biega i corocznej Orlik-Olimpiady dla dzieci
- współudział w innych imprezach organizowanych przez miasto Kowary

7) Szkoła Podstawowa nr 3, główne działania:

- organizacja rodzinnych festynów przy szkole

- udział w konkursach związanych z patronem szkoły - J. Gielniakiem (wybitny polski grafik, tworzył głównie linoryty).

8) Zespół Szkół Ogólnokształcących w Kowarach, główne działania:

- organizacja imprezy „Lemowisko” - coroczna impreza integrująca środowisko szkolne

9) Nadleśnictwo Śnieżka, główne działania:

- organizacja zajęć proekologicznych dla społeczności lokalnej

- współudział niemalże we wszystkich imprezach organizowanych przez instytucje miejskie i stowarzyszenia kowarskie.

10) Inne:

- współudział osób prywatnych w organizacji imprez kulturalnych/rekreacyjnych np. Narciarski Marsz na Trutnov (impreza organizowana przez Pana A. Bierowskiego), Otwarty Puchar Kowar w narciarstwie alpejskim i snowboardzie oraz Mistrzostwa Kowar dzieci w narciarstwie alpejskim (imprezy organizowane przez Pana J. Gadomskiego);

- organizacja innych imprez i eventów przez stowarzyszenia i organizacje nieformalne, np.: turnieje tenisa o puchar Burmistrza Kowar (Stowarzyszenie Tenisa Ziemi „Return”), kowarskie imprezy drezynowe od 2015 (Grupa Inicjatywna Kolej Karkonoska), Warsztaty Tkackie (Międzynarodowe Sympozjum Sztuki Włókna), imprezy wędkarskie organizowane przez Stowarzyszenie Alternatywa lub sekcję wędkarską MKS Olimpia, i inne.

Ilość inicjatyw, instytucji i osób indywidualnych ukierunkowanych na działania kulturalne i rekreacyjne w mieście z roku na rok wzrasta. Instytucje miejskie i kowarskie stowarzyszenia gwarantują mieszkańcom w ciągu każdego roku udział w wielu wydarzeniach kulturalnych i rozrywkowych. Działania skierowane są do wszystkich grup wiekowych. W mieście organizowane są festyny dla rodzin z dziećmi (np. Dzień Matki i Dziecka, Najazd św. Mikołajów na Kowary, Międzynarodowy Zjazd Saniami Rogatymi, impreza rodzinna Polska Biega), ale także wydarzenia skierowane dla młodzieży i dorosłych: seanse filmowe, koncerty, prelekcje, warsztaty, wernisaże, wystawy itp. Przy Miejskim Ośrodku Kultury działają stałe koła zainteresowań dla dzieci i młodzieży, niestety liczba takich zajęć dla osób dorosłych jest niewielka - należy to zmienić.

W Kowarach brakuje także tzw. osiedlowych domów kultury/klubów/centrum kultury dla dzieci, młodzieży i dorosłych (np. na Wojkowie, na Podgórzu, w Krzacynie - czyli w oddalonych od centrum miasta miejscach skupiających mieszkańców Kowar), w których mogłyby np. odbywać zajęcia artystyczne, plastyczne, wieczorki poetyckie, spotkania organizacji pozarządowych itp.)

2.6.2. Sport i rekreacja.

Infrastruktura sportowa w Kowarach składa się z:

- **Stadionu miejskiego** z pełnowymiarowym boiskiem do piłki nożnej, odnowionymi w 2014r. trybunami dla kilkuset widzów oraz bieżnią żużlową, która wymaga remontu. Stadion dzierżawiony i użytkowany jest przez Miejski Klub Sportowy "Olimpia". Na stadionie rozgrywają się liczne mecze piłki nożnej różnych grup wiekowych. Stadion wykorzystywany jest również jako miejsce organizacji amatorskich olimpiad i imprez miejskich. Na stadionie znajdują się: szatnia, toalety, prysznice, które wymagają gruntownego remontu. Istnieje potrzeba wybudowania oświetlenia przy stadionie, bieżni, boiska do siatkówki i koszykówki oraz płyty bocznej ze sztuczną nawierzchnią. Planuje się również otwarcie przy stadionie miejskim mini muzeum o tematyce sportowej. Patrząc na wzorzec czeski lub niemiecki, brakuje tu punktu gastronomicznego przy Stadionie.
- **Boiska sportowego "Orlik 2012"**, którym zarządza Szkoła Podstawowa nr 1 w Kowarach. Orlik udostępniony jest mieszkańcom od marca do listopada codziennie

z wyłączeniem świąt. Godziny otwarcia boiska udostępnione są na stronie internetowej www.naszorlik.pl. W miesiącach grudzień - luty boisko jest nieczynne. Tzw. "Orlik" dostępny jest dla każdego mieszkańca, można tu grać w piłkę nożną, w siatkówkę, w koszykówkę, skorzystać z bieżni i skoczni do skoku w dal. Na boisku organizowane są również ćwiczenia z w-fu, Orlik-Olimpiady i inne imprezy sportowe. Na boisku znajduje się szatnia, toaleta z prysznicami (2 szt.) oraz trybuna. Istotne są stałe i systematyczne działania naprawcze eksploatowanych urządzeń.

- **Tzw. małe boiska osiedlowe** na Wojkowie, Krzaczyńie i Podgórzu. Boiska są dostępne dla mieszkańców i mogłyby być użytkowane, gdyby były w dobrym stanie. Boiska te wymagają gruntownego remontu począwszy od wymiany całej nawierzchni (boiska do siatkówki, koszykówki i piłki nożnej), wymiany ogrodzenia, małej infrastruktury (ławki, kosze na śmieci, tablice). Boiskami zarządza Gmina Kowary.
- **Korty tenisowe** oraz wybudowana w 2012r. ścianka tenisowa przy ul. Parkowej w Kowarach. Korty i ścianka są zarządzane i użytkowane przez kowarskie Stowarzyszenie Tenisa Ziemnego "Return". Na kortach mieszkańcy mogą korzystać z indywidualnych treningów oraz brać udział w zorganizowanych zawodach i rozgrywkach, które organizuje stowarzyszenie. Na kortach są trybuny, ale wymagają gruntownego remontu. Brakuje tu toalet i pryszniców.
- **Tzw. siłownia pod chmurką** wybudowana w 2015r. przy ul. Matejki w Kowarach. Siłownia składa się z 12 urządzeń (6 urządzeń po 2 stanowiska) do ćwiczeń różnych partii ciała. Jest ona dostępna dla mieszkańców przez całą dobę. To pierwsza tego typu inwestycja w Kowarach. Miasto planuje w przyszłości w różnych częściach Kowar postawić takie siłownie. Istotne są stałe i systematyczne działania naprawcze eksploatowanych urządzeń.

W Kowarach wskazane jest gospodarne i racjonalne zarządzanie obiektami sportowo-rekreacyjnymi, np. poprzez wydzierżawianie lub użyczenie tych obiektów podmiotom prywatnym lub prężnie działającym stowarzyszeniom i pozyskiwanie środków na ich rewitalizację. W mieście Kowary wskazane jest powstanie nowej infrastruktury sportowo-rekreacyjnej: wyciągi narciarskie, kryty basen i wodny park rozrywki, skatepark dla młodzieży, siłownie pod chmurką i place zabaw w różnych częściach miasta, miejsce rekreacji rodzinnej z kajakami i rowerami wodnymi, ścieżki rowerowe i singiel track.

Inwestycje związane z infrastrukturą sportowo-rekreacyjną będą miały z pewnością duży wpływ na zrównoważony rozwój miasta, przyciągną inwestorów, zwiększą ilość odwiedzin potencjalnych turystów.

2.6.3. Działania sportowe i rekreacyjne.

Miasto Kowary może pochwalić się kilkoma inicjatywami sportowymi, które wpisały się w historię Kowar i odniosły duży sukces.

Najważniejszą imprezą sportową organizowaną przez Gminę Kowary jest **Kolarski Wjazd Kowary-Okraj** (impreza organizowana od roku 1997) oraz współtowarzyszący kolarskiemu wjazdowi od roku 2014 **Bieg Górski Kowary-Okraj**. Imprezy skierowane są zarówno dla amatorów jak i zawodowych klubów sportowych. Imprezy te ewaluują i z roku na rok uczestniczy w nich coraz więcej zawodników i amatorów.

Ogromnym sukcesem cieszy się organizowana od 2002r. przez miasto zimowa impreza **Międzynarodowy Zjazd Saniami Rogatymi**. Turyści odwiedzający w sezonie zimowym Karkonosze mają możliwość czynnego uczestnictwa w zjazdach rekreacyjnych wzbogacając swój program pobytu o oryginalną atrakcję, wpisaną we wspólną tradycję polskich i cze-

skich Karkonoszy. To bardzo kolorowa i rodzinna impreza, która z roku na rok przyciąga do Kowar coraz większą liczbę turystów.

Dzięki innym podmiotom (stowarzyszenia, osoby prywatne, Miejski Klub Sportowy „Olimpia”) również prowadzone są liczne akcje sportowe. I tak na przykład:

* Miejski Klub Sportowy „Olimpia” Kowary - w ramach działalności klub prowadzi sekcje sportowe w różnych dyscyplinach sportu (np. piłka nożna, siatkówka, koszykówka, sekcja wędkarska), prowadzi i organizuje imprezy sportowe, szkolenia sportowe, propaguje wśród dzieci, młodzieży osób dorosłych sportowy tryb życia.

* Stowarzyszenie Miłośników Sportu stwarza wiele możliwości wszechstronnego oraz harmonijnego rozwoju sprawności fizycznej i sfery osobowości dzieci, młodzieży i dorosłych poprzez organizację imprez sportowych, takich jak np. Polska Biega, Orlik Olimpiady.

* Stowarzyszenie Pro-Kowary od wielu lat organizuje w Kowarach imprezę sportową pod nazwą Bieg Piwosza i Bieg Kubusia w Kowarach. Celem tej imprezy jest popularyzacja biegów jako powszechnej formy aktywności, promocja walorów turystycznych Kowar i okolic oraz popularyzacja aktywnych form wypoczynku, rekreacji i sportu zarówno wśród dzieci jak i młodzieży oraz osób dorosłych.

* Stowarzyszenie Wędkarskie „Alternatywa” oraz Sekcja Wędkarska „Pod Dębem” MKS Olimpia Kowary organizują zawody wędkarskie, a Stowarzyszenie Tenisa Ziemnego „Return” liczne zawody tenisa ziemnego.

* osoby prywatne też inicjują działania sportowe i aktywność fizyczną w Kowarach. Przykładem mogą być takie imprezy jak np. Narciarski Marsz na Trutnov (impreza organizowana przez Pana Adama Bierowskiego), Otwarty Puchar Kowar w narciarstwie alpejskim i snowboardzie oraz Mistrzostwa Kowar dzieci w narciarstwie alpejskim (imprezy organizowane przez Pana Jerzego Gadomskiego).

Propagowanie i rozwijanie kultury fizycznej, sportu i rekreacji wśród dzieci, młodzieży i osób dorosłych jest dobre dla rozwoju i zdrowia, a także dla integracji społecznej. Należy podtrzymywać tradycje sportowe i rozwijać je w przyszłych latach, aktywizując przy tym społeczność lokalną.

2. 7. Gospodarka mieszkaniowa.

2.7.1. Zasoby mieszkaniowe.

Problematyka dotycząca stanu gospodarki mieszkaniowej Gminy Miejskiej Kowary zbliżona jest do poziomu występującego w skali kraju, a szczególnie regionu Sudetów. Podobnie kształtują się niedobory związane z mieszkalnictwem. Należą do nich:

- niskie nakłady na bieżące remonty budynków mieszkalnych;
- niezaspokojone potrzeby kwaterunkowe ludności;
- mała powierzchnia użytkowa w m² na 1 osobę;
- wysoki odsetek mieszkań o niskim standardzie;
- mała ilość nowych mieszkań;
- pustostany lokali mieszkalnych jak i budynków wymagających generalnych remontów (ich ilość jest jest ruchoma ze względu na dokonywane eksmisje, przekwaterowania i remonty).

Liczba budynków mieszkalnych na dzień 31 grudnia 2014 roku wyniosła 1182 i na przestrzeni ostatnich 6 lat wzrosła o 50 budynków mieszkalnych. Liczba ta zawiera również budynki jednorodzinne. Dane dotyczą budynków mieszkalnych i mieszkalno - usługowych jeśli posiadają jedno mieszkanie; źródło danych wykaz NOBC.

Wzrost ten jest związany w przeważającej mierze z budynkami jednorodzinnymi na przestrzeni ostatnich lat liczba budynków wielorodzinnych wzrosła nieznacznie. Mieszkania w znacznym stopniu są wyposażone w instalacje techniczno-sanitarne (dane z roku 2013):

- instalacja wodociągowa - 98,8% ogółu mieszkań
- łazienka - 88,7% ogółu mieszkań
- ustęp spłukiwany - 92,6%
- centralne ogrzewanie - 79,1%
- gaz sieciowy - 84,6%

TABELA 29: Gmina Kowary - zasoby mieszkaniowe w 2014r. Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (Bank Danych Lokalnych).

Wyszczególnienie	Gmina Kowary
Ilość mieszkań	4434
Liczba izb	15451
Powierzchnia użytkowa mieszkań w m ²	279852
Liczba budynków mieszkalnych	1182

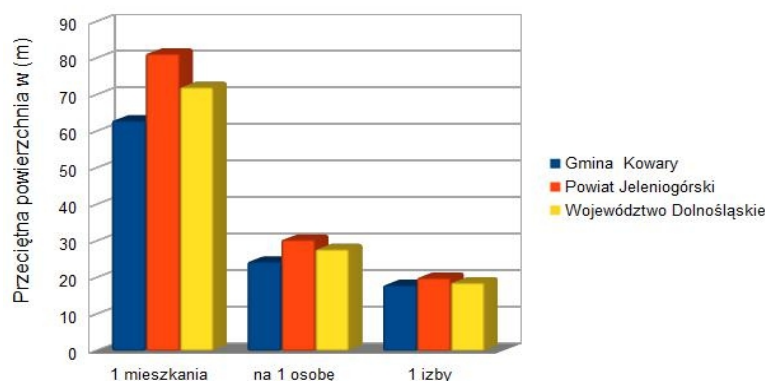
TABELA 30: Gmina Kowary - wskaźniki charakteryzujące warunki zamieszkania w 2014r. Źródło: BDL (Bank Danych Lokalnych).

Przeciętna:	Gmina Kowary	Powiat Jeleniogórski	Województwo Dolnośląskie
Powierzchnia użytkowa w m ² 1 mieszkania	63,1	81,4	72,2
Powierzchnia użytkowa w m ² na 1 osobę	24,5	30,5	27,9
Powierzchnia użytkowa w m ² 1 izby	18,11	20,08	18,77
Liczba izb w 1 mieszkaniu	3,48	4,05	3,84
Liczba osób w 1 mieszkaniu	2,6	2,6	2,5
Liczba osób w izbie	0,73	0,65	0,6

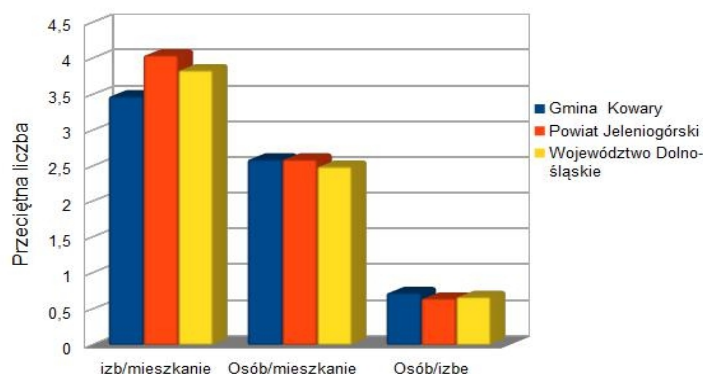
Powyższe wskaźniki są niższe od średniej charakteryzującej powiat jeleniogórski. Osiągają także wartości niewiele mniej korzystne od przeciętnego poziomu występującego w województwie. Klasyfikują one jednak Kowary na ostatnim miejscu wśród wszystkich gmin wchodzących w skład powiatu. Sytuacja mieszkaniowa w Kowarach poprawiła się nieznacznie.

Nadal konieczne jest inwestowanie w infrastrukturę mieszkaniową pod względem rozbudowywania i rewitalizowania istniejących zasobów oraz stwarzania warunków do powstawania nowych budynków mieszkalnych jedno- i wielorodzinnych.

WYKRES 11: Gmina Kowary - zasoby mieszkaniowe - przeciętna powierzchnia w 2014r.

WYKERES 12: Gmina Kowary - wybrany wskaźnik charakteryzujący warunki zamieszkania w 2014r. Opracowanie własne.

2.7.2. Własność komunalna.

Własnością komunalną objętych jest 813 lokali mieszkalnych o łącznej powierzchni 35544 m² w tym 53 to mieszkania socjalne.

TABELA 31: Zasoby mieszkaniowe stanowiące własność Gminy Kowary w 2014r. Źródło: ewidencja własna Gminy.

Wyszczególnienie	Własność Gminy Kowary	% ogółu zasobów
Mieszkania	813	18,33
Powierzchnia użytkowa w m ²	35544	12,70

Własność gminy stanowi 18,33% ogółu zasobów mieszkaniowych gminy. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania komunalnego wynosi 43,72 m². Ponadto gmina dysponuje 53 lokalami socjalnymi o łącznej powierzchni 1515 m², co daje przeciętną powierzchnię mieszkania socjalnego równego 28,58 m². Do I półrocza 2015r. złożono 38 wniosków o przydział mieszkania komunalnego. Z 2014r. oczekuje 13 wniosków do rozpatrzenia, natomiast z lat poprzednich kolejne 16 wniosków. Na realizację wniosków zgodnie z aktualnym wykazem osób mających pierwszeństwo do wynajmu lokali z zasobu Gminy oczekuje 14 osób.

W latach 2010 - koniec I półrocza 2015r. przyznano łącznie 195 mieszkań będących w zasobie Gminy Miejskiej Kowary w tym:

- 87 - umowy najmu zawarte bezpośrednio
- 60 - lokale przyznane do remontu w zakresie własnym przez przyszłych najemców
- 48 - lokale socjalne.

Aby rozwiązać w dostatecznym stopniu potrzeby mieszkaniowe mniej zamożnych obywateli konieczne jest ciągle opracowywanie planu rozwoju budownictwa i modernizacji istniejących zasobów o niskim standardzie technicznym. W ostatnich latach znacznie zwiększyły się nakłady finansowe na remonty i modernizację zasobu mieszkaniowego. Jednakże biorąc pod uwagę wiek i ich wyposażenie, wskazane jest zabezpieczenie znaczących środków na poprawę stanu technicznego i estetyki.

W roku 2013 (Dane GUS - BDL) wyremontowano w zakresie wymiany instalacji 238 mieszkań w zasobach komunalnych, remont dachu przeprowadzono w 82 budynkach mieszkalnych, natomiast wymianę stolarki budowlanej przeprowadzono w 131 mieszkaniach. Liczby

te wzrosły prawie dwukrotnie w stosunku do roku 2011 (odpowiednio 121, 44, 70). Łącznie lokale w których przeprowadzono remont stanowią 51,66% ogółu mieszkań będących własnością gminy, natomiast mieszkania remontowane w powiecie to tylko 22,93%, a w województwie dolnośląskim to jedynie 9,79%.

Podstawowym źródłem pokrycia kosztów eksploatacji mieszkań jest czynsz. Poniższe zestawienie przedstawia wpływy z czynszów najmu oraz wpływy z opłat niezależnych od wynajmującego, tj. wpływy za wodę i ścieki, centralne ogrzewanie oraz za odpady komunalne w roku 2013 i w roku 2014.

TABELA 32: Wpływy z czynszów najmu oraz wpływy z opłat niezależnych od wynajmującego w roku latach 2013-2014. Dotyczy budynków w 100% komunalnych oraz lokali gminnych we wspólnocie mieszkaniowej. Opracowanie własne.

Wyszczególnienie	Wymiar za 2013r.	Wpłaty w 2013r.	Wpłaty komornika w 2013r.	Wymiar za 2014r.	Wpłaty w 2014r.	Wpłaty komornika w 2014r.
Lokale mieszkalne	2 836 067,13	2 511 484,10	104 577,62	2 679.911,27	2 514.214,84	5 081,99

Wymiar za rok 2013 i 2014 obejmuje czynsz wraz z opłatami niezależnymi od wynajmującego, tzn. z opłatami za media brutto (z podatkiem VAT). Wpłaty obejmują również opłaty za czynsz i media. Wpłaty komornika w 2014r. w porównaniu do roku 2013 są niższe o 95,14%, tj. o kwotę 99 495,631 zł. Natomiast wpłaty w roku 2013 i 2014 obejmują spłaty czynszu bieżącego, jak i spłatę zadłużenia dokonywanego bezpośrednio na rachunek ZEJK.

Zadłużenie płatników za lokalne mieszkaniowe naliczone narastająco na dzień 31.12.2014r. wynosi **2 491 158,35 zł**. Zadłużenie to nie obejmuje spraw, w których wydano nakazy zapłaty. Poniższe zestawienie przedstawia zadłużenie z podziałem na lokale mieszkaniowe i okresy zadłużenia:

TABELA 33: Zadłużenie mieszkańców w latach 2013-2014. Dotyczy budynków w 100% komunalnych oraz lokali gminnych we wspólnocie mieszkaniowej. Opracowanie własne.

Lokale mieszkalne – okres zadłużenia	Ilość płatników w 2013r.	Kwota zadłużenia w 2013r.	Ilość płatników w 2014r.	Kwota zadłużenia w 2014r.
Do 3 m-cy	521	1 056 844,00	540	1 190 842,00
Powyżej 3 m-cy do 12 m-cy	108	172 045,60	90	128 247,31
Powyżej 12 m-cy do 36 m-cy	83	443 472,18	74	358 989,03
Powyżej 36 m-cy	80	849 079,53	72	813 080,01
Razem	792	2 521 441,31	776	2 491 158,35

W analizowanym okresie liczba zadłużonych płatników ogółem w porównaniu do stanu na 31.12.2013r. zmniejszyła się. Na mieszkaniach kwota zadłużenia zmalała o 30.282,96 zł, a liczba zadłużonych zmniejszyła się o 16. Wzrosła kwota zadłużenia w segmencie do 3 miesięcy, natomiast w pozostałych segmentach wystąpił spadek zadłużeń.

2.7.3. Budownictwo mieszkaniowe.

W 2014r. oddano do użytku 21 mieszkań, w tym 1 budynek przy ul. Waryńskiego 13, w którym znajduje się 8 lokali – jako budownictwo komunalne. Łączna powierzchnia użytkowa inwestycji wyniosła 2655 m². W 2014r. sprzedano z zasobów gminy pod budownictwo mieszkaniowe 0,5632 ha gruntów, składających się na 8 działek. Cena 1 m² terenu przeznaczonych pod budownictwo mieszkaniowe wynosi w mieście od 40 do 70 złotych w zależności od lokalizacji i stopnia uzbrojenia.

TABELA 34: Gmina Kowary - mieszkania oddane do użytku w 2014r. Źródło: BDL (Bank Danych Lokalnych).

Wyszczególnienie	Gmina Kowary	Powiat Jeleniogórski	Województwo Dolnośląskie
Mieszkania oddane do użytku na 1000 ludności	1,84	6,46	4,80
Mieszkania oddane w budownictwie komunalnym na 1000 ludności	0,70	0,29	0,06

Obowiązujący miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wyznacza tereny pod zabudowę mieszkaniową o łącznej powierzchni ponad 86,3 ha, w tym: własność gminy to 27,5 ha. Oznacza to, że rezerwy planu zapewniają realne potrzeby obecnych mieszkańców. Problemem jest jednak skomunikowanie tych terenów z drogami dojazdowymi i gminnymi jak również stan ich uzbrojenia.

Od kilku lat budowana jest zbyt mała ilość budynków wielorodzinnych zarówno prywatnych jak i komunalnych w stosunku do potrzeb mieszkańców. Z tego powodu powstaje problem z dostępnością do mieszkań w nowym budownictwie dla wielu rodzin szczególnie młodych. Brak jest możliwości ubiegania się o preferencyjne kredyty mieszkaniowe - na rynku mieszkalnictwa prywatnego, natomiast w sferze budownictwa komunalnego powoduje to długie oczekiwanie na przydział mieszkania dla rodzin będących w słabszej kondycji finansowej.

2. 8. Bezpieczeństwo publiczne.

2.8.1. Policja.

Podstawowym i najbardziej widocznym w życiu codziennym podmiotem powołanym do czuwania nad bezpieczeństwem obywateli jest policja. Policja realizuje swoje zadania na podstawie Ustawy o Policji z dnia 06.04.1990r. z późn. zmianami. Do podstawowych zadań policji należą min: ochrona życia i zdrowia ludzi oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra; ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego; zapewnienie spokoju w miejscach publicznych; inicjowanie i organizowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń; wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców, kontrola przestrzegania przepisów porządkowych i administracyjnych związanych z działalnością publiczną, współdziałanie z policjami innych państw oraz ich organizacjami międzynarodowymi.

Komisariat Policji w Kowarach obejmuje swoim działaniem Gminę Kowary oraz całą Gminę Mysłakowice. Komisariatem Policji w Kowarach kieruje Komendant Komisariatu Policji w Kowarach. Kadre pracowniczą Komisariatu Policji w Kowarach stanowi 28 zawodowych policjantów działających w zespole prewencyjnym, operacyjno-dochodzeniowym oraz dzielnicowi.

Poprawa bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz ograniczenie przestępczości i aktów wandalizmu to główne priorytety w pracy kowarskiej Policji. Uzyskane w roku 2014 wyniki

pozwalają twierdzić, że ilość przestępstw i wykroczeń na naszym terenie znacznie zmalała w stosunku do roku 2010.

TABELA 35: Gmina Miejska Kowary - przestępczość w 2010r. i 2014r. Źródło: Komisariat Policji w Kowarach.

Wyszczególnienie	Rok 2010	Rok 2014	Rok 2014 w stosunku do 2010
Przestępstwa stwierdzone	707	402	spadek o 43.1%
Przeprowadzone dochodzenia	563	386	spadek o 34.6%
Wykrywalność przestępstw	69,4%	56,4%	spadek o 13,0%
Wykroczenia	2011	1420	spadek o 29.4%
Odnotowane postępowania w sprawach o wykroczenia	377	398	wzrost o 5,3%
Pouczenia	234	115	spadek o 50,8%
Mandaty karne	1400	507	spadek o 54,4%

W ramach kompetencji Komisariat Policji współpracuje m.in. z Urzędem Miejskim w Kowarach, Centrum Profilaktyki i Terapii Uzależnień w Kowarach, Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Kowarach, Miejską Służbą Ratowniczą Kowarach, Urzędem Gminy Mysłakowice, Gminnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Mysłakowicach, a także ze Strażą Leśną z Nadleśnictwa „Śnieżka” z siedzibą w Kowarach.

Siedziba kowarskiej policji znajduje się przy. ul. Sienkiewicza 7 w Kowarach. Budynek ten to dawne przedwojenne schronisko młodzieżowe, dziś znajduje się w fatalnym stanie technicznym i nie odpowiada żadnym standardom jakie muszą spełniać budynki użyteczności publicznej. Każdy budynek użyteczności publicznej, w tym również Komisariat Policji w Kowarach zgodnie ustawą z dnia 7 lipca 1994r. Prawo budowlane, powinien być dostosowany dla osób niepełnosprawnych, w szczególności poruszających się na wózkach inwalidzkich. Budynek ten jest ostatnim na terenie powiatu jeleniogórskiego, który wymaga poważnego remontu i dostosowania do obowiązujących przepisów prawnych. Konieczna jest budowa nowego komisariatu. Obecne władze miasta Kowary zadeklarowały pomoc w realizacji tego zadania. Na dzień dzisiejszy Gmina Kowary zadeklarowała pokryć koszty projektu budowlanego nowego budynku Komisariatu Policji. Siedziba nowego KP będzie znajdować się przy ul. Pstrowskiego.

Komisariat Policji w Kowarach dysponuje taborem samochodowym w ilości 4 pojazdów, w tym: 3 samochody terenowe i 1 samochód osobowy. Ilość taboru jest wystarczająca, jednak konieczna jest wymiana tych starych i wysłużonych pojazdów, niejednokrotnie ich stan licznika przekracza ponad 200 tys. wyjeżdżonych kilometrów.

2.8.2. Ochrona przeciwpożarowa i przeciwpowodziowa.

Podstawę prawną funkcjonowania ochrony przeciwpożarowej w Kowarach stanowią: Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej, Uchwała Rady Miejskiej w Kowarach Nr XL/261/02 z dnia 27 czerwca 2002r. w sprawie przekształcenia Miejskiej Zawodowej Straży Pożarnej w Kowarach w Miejską Służbę Ratowniczą oraz Statut Miejskiej Służby Ratowniczej.

Miejska Służba Ratownicza funkcjonuje jako jednostka budżetowa Gminy Miejskiej Kowary oraz jednostka ochrony przeciwpożarowej w Kowarach i działa zgodnie z Ustawą o samorządzie gminnym oraz Ustawą o ochronie przeciwpożarowej. Siedziba MSR znajduje się przy ul. Zamkowej 2a w Kowarach. Operacyjnie MSR podlega Komendantowi Miejskiemu Państwowej Straży Pożarnej w Jeleniej Górze, a organizacyjnie i administracyjnie - Burmi-

strzowi miasta Kowary. Miejska Służba Ratownicza działa w granicach administracyjnych Gminy Kowary. Zasady użycia sił i środków jednostki poza terenem działania, w tym również udział w ćwiczeniach organizowanych przez Państwową Straż Pożarną ustala Burmistrz Miasta w drodze porozumienia z Komendantem Miejskim Państwowej Straży Pożarnej w Jeleniej Górze.

Miejska Służba Ratownicza realizuje ustawowe zadania nałożone na gminę w zakresie: ochrony przeciwpożarowej, ochrony cywilnej, ochrony przed powodzią, ochrony przed innymi zagrożeniami lokalnymi, klęskami żywiołowymi, katastrofami itp. Wykonuje niektóre zadania gospodarki komunalnej w zakresie profilaktyki przed wyżej określonymi zagrożeniami, organizuje wykonywanie kar ograniczenia wolności oraz prac społecznie użytecznych orzeczonych przez sąd, realizuje inne działania przewidziane przez ustawy a należące do zakresu działania gminy tj. np. sprawy dot. zarządzania kryzysowego. Na dzień dzisiejszy (październik 2015) w jednostce zatrudnionych jest 10 zawodowych strażaków, którzy posiadają kwalifikacje ratowników lub młodszych ratowników w jednostce ochrony przeciwpożarowej. Jednostka MSR w Kowarach kierowana i dowodzona jest przez Komendanta.

Obok Miejskiej Służby Ratowniczej od dnia 1 lutego 2004r., niezależnie od funkcjonowania MSR w Kowarach, zawiązała się Ochotnicza Straż Pożarna w Kowarach działająca przy ul. Zamkowej 2a w Kowarach. Dziś (stan na październik 2015) OSP liczy 52 członków, w tym 34 członków stanowiących jednostkę organizacyjno-techniczną tj. osób fizycznie biorących udział w zdarzeniach.

31 maja 2007r. podpisano porozumienie o utworzeniu posterunku JRG 1 KM PSP w Jeleniej Górze w Miejskiej Służbie Ratowniczej w Kowarach. Posterunek ma swoją siedzibę w obiekcie Miejskiej Służby Ratowniczej. Jego stronami są: Komendant Miejski Państwowej Straży Pożarnej w Jeleniej Górze, Gmina Kowary, Ochotnicza Straż Pożarna w Kowarach i Miejska Służba Ratownicza. Dzięki wypracowanym przez wiele lat rozwiązaniom, przekształceniom organizacyjnym oraz zawartemu w 2007r. porozumieniu, a także współpracy z Pogotowiem Ratunkowym w Jeleniej Górze w ciągłej gotowości bojowej (na 24 godzinnej służbie) przez wszystkie dni w roku znajduje się dowódca z czterema ratownikami, którzy mają do dyspozycji dwa średnie samochody gaśnicze, podnośnik hydrauliczny 18m i od niedawna drabinę mechaniczną 37m. Dotychczasowe działania i przekształcenia trwające od 2002r. doprowadziły do powstania zorganizowanego systemu współpracy wszystkich służb mających wpływ na bezpieczeństwo mieszkańców Kowar. W Kowarach jednocześnie działają: Zespół Wyjazdowy Pogotowia Ratunkowego, Zastęp Jednostki Ratowniczo-gaśniczej Państwowej Straży Pożarnej, Miejska Służba Ratownicza, Ochotnicza Straż Pożarna, Gminne Centrum Zarządzania Kryzysowego oraz Komórka Obrony Cywilnej. Wszystkie działania miały na celu zbliżenie się do europejskich standardów organizacyjnych związanych z szeroko pojętym zarządzaniem kryzysowym na szczeblu podstawowej jednostki administracyjnej państwa tj. Gminy.

W roku 2014 na terenie Kowar Strażacy Miejskiej Służby Ratowniczej i Ochotniczej Straży Pożarnej pod dowództwem Państwowej Straży Pożarnej (zgodnie z zawartym porozumieniem) wyjeżdżali w okresie od 1.01.2014r. do 31.12.2014r. **268 razy**, w tym na interwencje typu:

- pożary - 143
- miejscowe zagrożenia - 118
- alarmy fałszywe - 7

Z tego na terenie gminy Kowary interweniowali **167 razy**.

Baza techniczna i jakość taboru samochodowego kowarskiej Jednostki Ratunkowej Gaśniczej na dzień dzisiejszy jest wystarczająca. Należy jednak pamiętać o stałej rozbudowie i modernizacji infrastruktury ratowniczo-gaśniczej gminy Kowary dla skuteczniejszego zapobiegania zagrożeniom w mieście i unowocześnieniu systemu ochrony przeciwpożar-

wej w Kowarach. Nasze jednostki (MSR, OSP) w najbliższym czasie należałoby doposażyć w sprzęt ochrony dróg oddechowych (aparaty powietrzne, 4 komplety) i sprzęt do ratownictwa technicznego (zestaw hydrauliczny LUKAS, 1 średni komplet). Należy też pamiętać o systematycznych ćwiczeniach ratowniczych i o wymianie doświadczeń z innymi jednostkami.

2. 9. Administracja samorządowa.

2.9.1. Urząd Miejski w Kowarach.

Urząd Miejski w Kowarach, mieszczący się przy ulicy 1 Maja 1a, nadzoruje aktywności społeczno - gospodarcze w gminie. Zgodnie z ustawodawstwem Rzeczypospolitej Polskiej na czele Urzędu Miejskiego stoi Burmistrz. Jest on kierownikiem Urzędu i zwierzchnikiem służbowym pracowników tu zatrudnionych oraz kierowników gminnych jednostek organizacyjnych. Struktura organizacyjna Urzędu Miejskiego w Kowarach składa się z 2 wydziałów: organizacyjno - prawnego i finansowego, 8 referatów, 2 samodzielnych stanowisk i Urzędu Stanu Cywilnego.

Wydział Organizacyjno - Prawny, na czele którego stoi Sekretarz Gminy, zajmuje się m.in.: organizacją Urzędu, sprawami społecznymi, gospodarczymi, prawnymi oraz wojskowymi. W jego skład wchodzi 2 referaty (Referat Administracyjno-Gospodarczy i Kadr oraz Referat Spraw Obywatelskich) i 1 samodzielne stanowisko (Stanowisko ds. obsługi klienta).

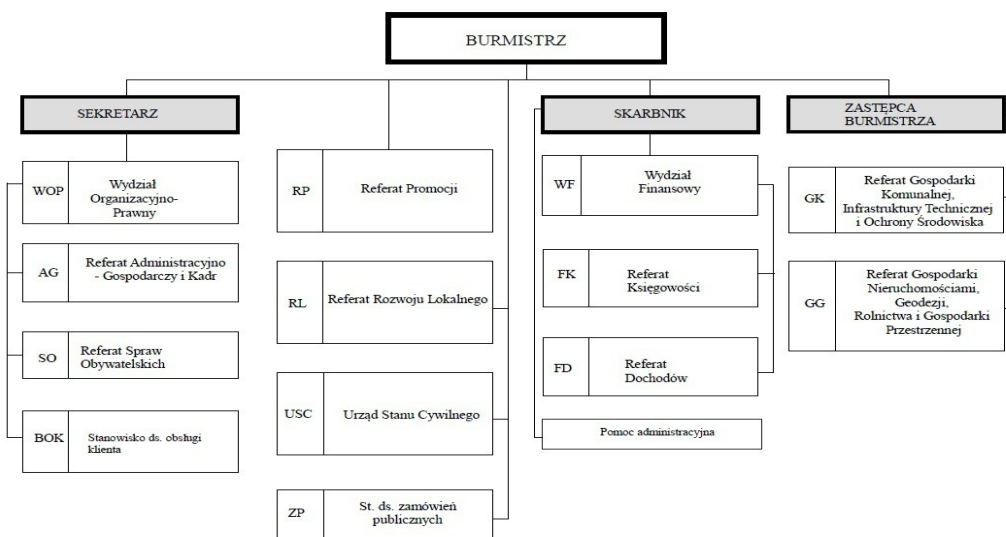
Wydział finansowy, nadzorowany przez Skarbnika Gminy, zajmuje się sprawami finansowymi, podatkowymi oraz dochodami i rozliczeniami. W jego skład wchodzi 2 referaty (Referat Księgowości i Referat Dochodów) i jedno stanowisko pomocy administracyjnej.

Nad dwoma referatami zajmującymi się zarządzaniem miastem, architekturą, budownictwem, gospodarką komunalną, gruntami i geodezją oraz ochroną środowiska piecze sprawuje Zastępca Burmistrza.

Dwa referaty (Referat Promocji oraz Referat Rozwoju Lokalnego) oraz Urząd Stanu Cywilnego i jedno samodzielne stanowisko (Stanowisko ds. zamówień publicznych) funkcjonuje pod bezpośrednim nadzorem Burmistrza Miasta.

WYKRES 13: Struktura organizacyjna Urzędu Miejskiego w Kowarach. Stan na miesiąc wrzesień 2015r.

Załącznik nr 1 (schemat organizacyjny) do zarządzenia nr 51/2015 Burmistrza Miasta Kowary

2.9.2. Jednostki organizacyjne Gminy Kowary.

Zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym, w celu wykonywania zadań gmina może tworzyć jednostki organizacyjne, a także zawierać umowy z innymi podmiotami, w tym z organizacjami pozarządowymi. Do gminnych jednostek organizacyjnych należą:

1. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej (MOPS).
2. Miejski Ośrodek Kultury (MOK).
3. Miejska Biblioteka Publiczna.
4. Przedszkole Publiczne.
5. Szkoła Podstawowa Nr 1.
6. Szkoła podstawowa Nr 3.
7. Gimnazjum (GIM).
8. Zarząd Eksploatacji Zasobów Komunalnych (ZEZK).
9. Miejska Służba Ratownicza.

2.9.3. Gremia samorządowe.

Mieszkańcy gminy podejmują rozstrzygnięcia w głosowaniu powszechnym (poprzez wybory i referendum) lub za pośrednictwem organów gminy. Zgodnie z ustawodawstwem RP (Ustawa z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym) władzę wykonawczą w Gminie Miejskiej Kowary sprawuje Burmistrz Miasta. Władzę uchwałodawczą, odpowiednik władzy ustawodawczej Sejmu RP, pełni Rada Miejska w Kowarach, składająca się z 15 osób.

W wyniku wyborów samorządowych, które odbyły się jesienią 2014r., Rada Miejska w Kowarach składa się z 9 mężczyzn i 6 kobiet, które stanowią tym samym 34% ogółu składu Rady. Jest to współczynnik wyższy od przeciętnej ze wszystkich samorządów wchodzących w skład powiatu jeleniogórskiego oraz województwa dolnośląskiego, odpowiednio 23% oraz 20%. W porównaniu ze średnią charakteryzującą strukturę wieku Radnych samorządów wchodzących w skład powiatu jeleniogórskiego oraz województwa dolnośląskiego, radnych kowarskich jest zdecydowanie mniej w grupie wieku do 39 lat.

2.9.4. Współpraca partnerska.

Kowary wchodzi w skład zrzeszenia gmin - „Związek Gmin Karkonoskich” oraz należą do Stowarzyszenia Gmin Polskich „Euroregionu Nysa”. Ponadto są członkiem Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej.

Kowary mają siedem miast i gmin partnerskich. Należą do nich:

- Jaegerspris (Frederikssund Kommune), Torvet 2, 3600 Frederikssund, Dania;
- Gemeindeverwaltung Schönau-Berzdorf a.d.E.Am Gemeindeamt 3, 02899 Schönau - Berzdorf, Republika Federalna Niemiec;
- Miasto i Gmina Kamień Pomorski, Stary Rynek 1, Polska;
- Město Vrchlábí, Zámek 1, 543 01 Vrchlábí 1, Republika Czeska;
- Obec Malá Úpa, Horní Malá Úpa 100, 542 27 Malá Úpa, Republika Czeska;
- Městys Černý Důl, 543 44 Černý Důl 48, Republika Czeska;
- Město Žacléř, Rýchorské nám. 181, 542 01 Žacléř, Republika Czeska.

2.10. Organizacje społeczne i polityczne.

Na terenie Gminy Miejskiej Kowary działa wiele organizacji pozarządowych. Większość ze stowarzyszeń i fundacji wpisana jest do Krajowego Rejestru Sądowego. Część z nich stanowią koła, oddziały i miejskie zarządy ogólnopolskich organizacji pozarządowych.

TABELA 36: Wykaz organizacji pozarządowych na terenie Gminy Miejskiej Kowary w 2015r. Źródło: Opracowanie własne.

Lp.	Nazwa	Cel działania organizacji	Forma prawna
1.	„Kowarski Klub Seniora”, ul. 1 Maja 1 Kowary	Aktywizacja seniorów kowarskich	Wpis w KRS
2.	„Karkonoski Klub Paralotniowy”, ul. Brzozowa 6/60, Kowary	Paralotniarstwo. Zrzesza wszystkich aktywnych paralotniarzy z pobliskich okolic	Wpis w KRS
3.	Fundacja „Slow City”, ul. 1 Maja 1, Kowary	Aktywizacja społeczności lokalnej, wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego	Wpis w KRS
4.	Fundacja „Wsparcie”, ul. 1 Maja 1, Kowary	Podnoszenie jakości zdrowia poprzez zwiększenie aktywności ruchowej oraz świadomości związanej z jej rolą w społeczeństwie	Wpis w KRS
5.	Fundacja „Carita” Życ z szpiczkiem, ul. 1 Maja 1, Kowary	Wspieranie pacjentów chorych na szpiczaka	Wpis w KRS
6.	Polski Komitet Pomocy Społecznej w Kowarach, ul. 1 Maja 1, Kowary	Pomoc osobom skrajnie ubogim, zorganizowana dystrybucja darów rzeczowych, odzieży i żywności	Zarząd Miejski organizacji ogólnopolskiej
7.	Związek Sybiraków - Koło w Kowarach, ul. 1 Maja 1, Kowary	Świadczenia pomocy swoim członkom takich jak: uzyskiwanie praw do odszkodowań, renty, emerytury, uprawnienia zdrowotne oraz pomoc polakom zamieszkałym poza granicami Polski	Koło organizacji ogólnopolskiej
8.	Towarzystwo Przyjaciół Dzieci - Koło Pomocy Dzieciom Specjalnej Troski ul. 1 Maja 1, Kowary	Pomoc osobom niepełnosprawnym i chorym, działalność wspomagająca rodziny	Koło organizacji ogólnopolskiej
9.	Polski Związek Działkowców „Rodzinny Ogród Działkowy”, ul. 1 Maja 1 Kowary	Ochrona środowiska przyrodniczego, ogrodów miejskich	„Rodzinny Ogród Działkowy” organizacji ogólnopolskiej
10.	Polski Związek Emerytów i Rencistów, ul. 1 Maja 1, Kowary	Pomoc osobom starszym, chorym i niepełnosprawnym	Koło organizacji ogólnopolskiej
11.	Stowarzyszenie „Eurojedynka”, ul. 1 Maja 1, Kowary	Wspieranie Szkoły Podstawowej nr 1 w Kowarach, przygotowanie uczniów do uczestnictwa w życiu Europy. Wsparcie statutowej działalności Szkoły. Promowanie szkoły	Wpis w KRS
12.	Stowarzyszenie Sportowo - Społeczno - Kulturalne „ProKowary”, ul. 1 Maja 1, Kowary	Prowadzenie oraz wspieranie działalności na rzecz rozwoju Miasta Kowary i jego społeczności lokalnej, promowanie walorów turystycznych oraz historii Miasta Kowary	Wpis w KRS
13.	Stowarzyszenie Miłośników Sportu Kowary, ul. 1 Maja 1, Kowary	Stworzenie wszechstronnego oraz harmonijnego rozwoju sprawności fizycznej i strefy osobowości dzieci, młodzieży i dorosłych	Wpis w KRS
14.	Stowarzyszenie Tenisa Ziemnego "Return", ul. 1 Maja 1, Kowary	Propagowanie, rozwijanie umiejętności tenisa ziemnego w Kowarach	Wpis w KRS
15.	Stowarzyszenie Wędkarskie "Alternatywa", ul. 1 Maja 1, Kowary	Działalność hobbystyczna - wędkarstwo	Wpis w KRS
16.	Miejski Klub Sportowy "Olimpia" Kowary, ul. 1 Maja 1, Kowary	Propagowanie, organizowanie, rozwijanie sportu organizowanie szkoleń sportowych	Wpis w KRS
17.	Polski Związek Hodowców Gołębi Poczтовых-Sekcja Kowary KLUB "DOBRY LOT", ul. Ogrodowa 11, Kowary	Ochrona i opieka nad zwierzętami, zrzeszenie hodowców gołębi pocztowych w Kowarach	Sekcja organizacji ogólnopolskiej
18.	Stowarzyszenie Miłośników Kowar ul. Górnicza 1, Kowary	Propagowanie Miasta Kowar w kraju i poza jego granicami	Wpis w KRS

19.	Liga Obrony Kraju - Koło Kowary ul. 1 Maja 1, Kowary	Działalność koła opiera się na wartościach patriotyczno - obronnych naszego kraju wynikających z założeń statutowych LOK-u. Prowadzi szkolenia w zakresie strzelectwa sportowo-rekreacyjnego	Koło organizacji ogólnopolskiej
20.	Fundacja Światło Życie - Ośrodek Zamiejscowy Kowary, ul. Jagiellońska 2, Kowary	Wychowywanie człowieka wolnego od wszelkich uzależnień, szkodliwych społecznie - alkoholizmu, narkomanii, nikotynizmu; człowieka otwartego na potrzeby innych ludzi; udzielanie pomocy pozbawionym opieki, niepełnosprawnym, kobietom nie mającym warunków do wychowania dzieci	Ośrodek zamiejscowy organizacji ogólnopolskiej
21.	Klub Sportowy FUNAKOSHI SHOTOKAN KARATE, ul. Kopernika 14, Kowary	Popularyzacja kultury fizycznej i sportu	Wpis w ewidencji klubów sportowych Starosty Jeleniogórskiego
22.	Ochotnicza Straż Pożarna w Kowarach, ul. Zamkowa 2 A, Kowary	Prowadzenie działalności mającej na celu zapobieganie pożarom oraz współdziałanie w tym zakresie z Państwową Strażą Pożarną.	Wpis w KRS
23.	Towarzystwo Polsko - Austriackie, Oddział w Kowarach, ul. Szkolna 2, Kowary	Prowadzenie działalności na rzecz pogłębienia przyjaznych stosunków polsko-austriackich oraz rozwoju współpracy gospodarczej, kulturalnej, naukowo - technicznej, sportowo - turystycznej pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Republiką Austrii.	Oddział organizacji ogólnopolskiej
24.	Stowarzyszenie Romów w Kowarach ul. Waryńskiego 13/4, Kowary	Tworzenie warunków pełniejszego uczestnictwa Romów w życiu społecznym i kulturalnym. Kulturowanie tradycji i kultury Romów.	Wpis w KRS
25.	Stowarzyszenie Przyjazna Trójka 1 Maja 72, Kowary	Prowadzenie działalności edukacyjnej i kulturalnej na rzecz dzieci i młodzieży, a także wspieranie dzieci i młodzieży oraz rodzin w trudnej sytuacji życiowej, pomoc dzieciom szczególnie uzdolnionym, dzieciom niepełnosprawnym i mniejszościom etnicznym.	Wpis w KRS

Od wielu lat współpraca finansowa i pozafinansowa Gminy Miejskiej Kowary z organizacjami pozarządowymi działającymi na terenie Kowar oparta jest na uchwalanych każdego roku przez Radę Miejską Rocznych Programach Współpracy. Współpraca ta może odbywać się poprzez zlecenie organizacjom realizacji zadań na zasadach określonych w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, wzajemnego informowania o planowanych kierunkach działalności oraz współdziałania w celu zharmonizowania tych kierunków oraz promocji działalności organizacji w lokalnych mediach oraz na stronie internetowej Urzędu Miejskiego w Kowarach.

Gmina Miejska Kowary prowadzi bezpośrednią współpracę z organizacjami pozarządowymi, która w szczególności polega na: przygotowywaniu i prowadzeniu konkursów na finansowe wsparcie realizacji zadań publicznych, współorganizacji imprez ważnych dla mieszkańców gminy, organizacji spotkań z przedstawicielami sektora NGO oraz współdziałaniu w zakresie opracowywania dokumentów prawa miejscowego, dot. współpracy ze stowarzyszeniami. W roku 2016 przewiduje się przeznaczyć na współpracę gminy z kowarskimi organizacjami pozarządowymi kwotę 264 500 zł z budżetu Gminy Miejskiej Kowary. W roku 2015 na tę współpracę zapisano w budżecie gminy 206 800 zł, w 2014r. - 203 300 zł, a w 2013r. - 194 000 zł. Jak widać z każdym rokiem Gmina Miejska na współpracę z sektorem NGO wydaje coraz więcej ze swojego budżetu.

Gminę Miejską Kowary zamieszkuje jedna mniejszość etniczna - Romowie. Kowarscy Romowie w roku 2014 liczyli 70-100 osób. Stanowią oni łącznie około 1% ogólnej liczby mieszkańców. W gminie posiadają oni jedno formalne zrzeszenie - Stowarzyszenie Romów w Kowarach.

W Kowarach działają partie i organizacje polityczne. Najliczniejszą formacją w mieście jest Sojusz Lewicy Demokratycznej, urzędujący w pomieszczeniach Miejskiego Ośrodka Kultury. W Kowarach prężnie działają również członkowie Platformy Obywatelskiej, Prawa i Sprawiedliwości, Polskiego Stronnictwa Ludowego oraz Unii Pracy. Jednak ogólnopolskie partie nie są w Kowarach specjalnie popularne. Dowodem na to jest fakt, że w ostatnich wyborach samorządowych w 2014r. wszyscy kandydaci do Rady Miejskiej oraz na stanowisko Burmistrza startowali z własnych lub lokalnych komitetów wyborczych, tj.:

- KWW Blżej Ludzi
- KWW Kowarska Wspólnota Samorządowa
- KWW Tadeusza Siemka i Jerzego Wrońskiego
- KWW Nasze Kowary Bożena Wiśniewska
- KWW Aktywna Polska
- KWW Obywatelska Formacja Zdrowego Rozsądku
- KWW Kamili Pietraszek
- KWW Razem dla Regionu
- KWW Elżbiety Zakrzewskiej
- KWW „Niezależność i Praworządność”
- KWW Aleksander Karyś
- KWW Grzegorza Koziół
- KWW Jacka Staraka
- KWW Pawła Ciszewskiego
- KWW Jerzego Chitro

Natomiast w tych samych wyborach do Rady Powiatu Jeleniogórskiego oprócz lokalnych komitetów wyborczych startowały komitety ogólnopolskie: KW Polskie Stronnictwo Ludowe, KW Prawo i Sprawiedliwość, KW Platforma Obywatelska RP i KKW SLD Lewica Razem, z których do Rady Powiatu próbowali dostać się bez powodzenia również mieszkańcy Kowar.

3. SFERA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I TURYSTYKI

3.1. Rolnictwo i leśnictwo.

3.1.1. Rolnictwo i użytkowanie gruntów.

Gospodarka Gminy Kowary to przede wszystkim usługi oraz działalność produkcyjna. W 2014r. zanotowano zaledwie 26 podmiotów w sektorze rolniczym na 1331 ogółem podmiotów gospodarki narodowej. Spowodowane to jest warunkami naturalnymi charakteryzującymi obszar gminy.

TABELA 37: Gmina Kowary - użytkowanie gruntów w 2014r. w hektarach. Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (Bank Danych Lokalnych).

Powierzchnia ogólna	Lasy i grunty leśne	Użytki rolne	Pozostałe grunty i nieużytki
3738	2436,84	758,81	542,35

Użytki rolne stanowią 20,30% ogólnej powierzchni gminy, lasy i grunty leśne 65,19%, natomiast pozostałe tereny oraz nieużytki 14,51%.

TABELA 38: Gmina Kowary - struktura użytkowania gruntów w 2014r. w %. Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (Bank Danych Lokalnych).

Powierzchnia ogólna	Lasy i grunty leśne	Użytki rolne	Pozostałe grunty i nieużytki
Gmina Kowary	65,19	20,30	14,51
Powiat Jeleniogórski	47,00	40,00	13,00
Województwo Dolnośląskie	28,00	59,00	13,00

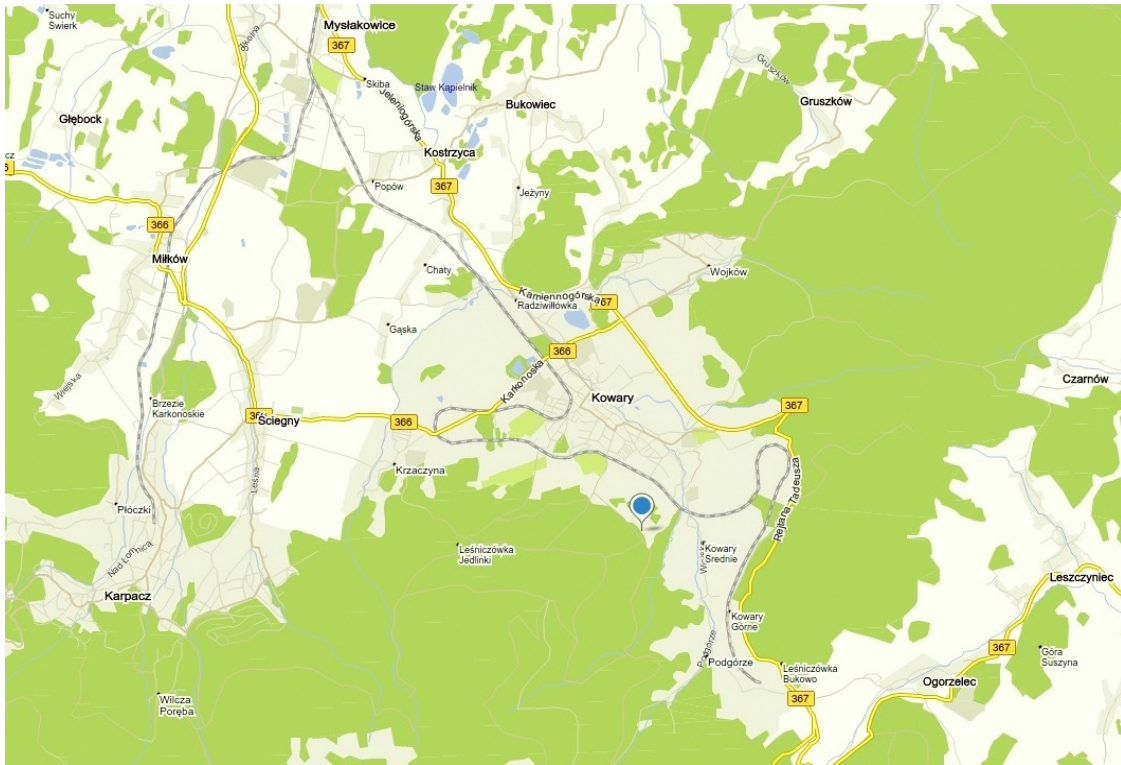
Z powyższej tabeli wynika, że w porównaniu ze średnią charakteryzującą zagospodarowanie gruntów powiatowych i wojewódzkich, w Gminie Kowary zdecydowanie dominują tereny leśne. Użytków rolnych jest prawie 3 razy mniej niż średnio w województwie. Tereny określone kategorią pozostałe, w skład których wchodzi między innymi: obszary zabudowy mieszkaniowej, tereny przemysłowe, place, ulice, chodniki, skwery, parki, nieużytki itp., stanowią podobny do powiatu oraz województwa udział w strukturze użytkowania gruntów.

3.1.2. Leśnictwo.

Na obszarze gminy Kowary lasy zajmują 2388,49 ha, to jest 23,9 km². Wskaźnik lesistości gminy osiąga 63,90%. Jest to wartość ponad dwa razy większa od średniej krajowej oraz ponad 2 razy wyższa od przeciętnej w województwie dolnośląskim i 1,3 razy wyższa od średniej w powiecie jeleniogórskim. Kowary pod względem lesistości wśród gmin miejskich całego województwa zajmują 2 lokatę, natomiast w porównaniu ze wszystkimi 169 gminami dolnośląskimi pozycję nr 6.

TABELA 39: Gmina Kowary - wskaźnik lesistości w 2014r. Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (Bank Danych Lokalnych).

	Gmina Kowary	Powiat Jeleniogórski	Województwo Dolnośląskie
Lesistość (%)	63,90	48,00	29,70

MAPA 4: Lasy i tereny zielone Kowar. Źródło: www.mapa.tarego.pl

Kowarskie lasy w całości należą do I grupy ochronnej. Zarządza nimi Nadleśnictwo Śnieżka z siedzibą w Kowarach (2191,29 ha). Ponadto około 5% z ogólnego arealu lasów w gminie należy do Karkonoskiego Parku Narodowego (133,00 ha). Lasy gminne to zaledwie 18,20 ha, a lasy prywatne 43,68 ha. Wśród zbiorowisk leśnych najliczniej reprezentowanym gatunkiem jest świerk. Jego udział powierzchniowy przekracza 87% ogółu ekosystemów. Pozostałe gatunki to buk - 6%, jawor - 2% oraz inne około 5%. Pod względem wieku największy areal drzewostanów znajduje się w III klasie wiekowej to jest 40 - 60 lat. Następne miejsca zajmują I i II klasa wieku, do 40 lat. Przeciętna zasobność najstarszych drzewostanów wynosi od 332 do 215 m³ / ha. Powierzchniowy udział siedlisk lasowych na terenie zarówno Rudawskiego Parku Krajobrazowego jak i Karkonoskiego Parku Narodowego zdecydowanie przeważa nad siedliskami borowymi. Lasy w znacznej mierze narażone są na szkody spowodowane wiatrem i śniegiem. Szczególnie lite drzewostany świerkowe. Na najmniejsze szkody narażone są lasy mieszane z bukiem modrzewiem oraz jaworem.

Nadrzędnym celem ochrony ekosystemów leśnych jest przywrócenie i odtworzenie ich charakteru, zbliżonego do pierwotnego lub naturalnego. Należy to robić poprzez wprowadzenie drzew liściastych, dla przebudowy istniejącego monolitu świerkowego.

3.2. Przemysł.

Rozwój szeroko rozumianych funkcji przemysłowych w Kowarach datuje się na XII wiek, kiedy odkryto pokłady rud żelaza. Do XVII wieku miasto rozwijało się głównie dzięki górnictwu. Następnie rozpoczął się okres intensywnego rozwoju tkactwa. Ponowne zainteresowanie górnictwem obserwowane było w okresie międzywojennym XX wieku, kiedy wydobywano ponownie rudę żelaza potrzebną przemysłowi zbrojeniowemu III Rzeszy oraz do połowy lat 50-tych, co wiązało się z górnictwem rud uranu. Do roku 1989 Kowary, wchodząc w skład Sudeckiego Okręgu Przemysłowego, były silnym ośrodkiem przemysłu maszynowego i włókienniczego.

W latach 90-tych XX w. funkcje przemysłowe gminy tracą na ważności. Podobnie jak w całej Polsce oraz w rozwiniętych krajach świata, rośnie odsetek zatrudnionych w III sektorze gospodarki - usługach. Spadek zatrudnienia w miejscowym przemyśle wiąże się głównie z: zamykaniem zakładów, których konkurencyjność jest niska lub nie przeprowadzono procesu udanej restrukturyzacji, redukcją miejsc pracy, przejściem części osób na wcześniejsze emerytury. Obecnie najwięcej podmiotów gospodarczych zgrupowanych jest w sektorze usługowym, znacznie mniej w przemyśle i budownictwie, co obrazuje poniższa tabela.

TABELA 40: Podmioty gospodarki narodowej - stan na 31.12.2014r. Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (Bank Danych Lokalnych).

Podmioty gospodarki narodowej	2014r.
Ogółem:	1331
Sekcja A – rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	26
Sekcja C – przetwórstwo przemysłowe	169
Sekcja D – wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	2
Sekcja E – dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	5
Sekcja F – budownictwo	158
Sekcja G – handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych	241
Sekcja H – transport i gospodarka magazynowa	53
Sekcja I – działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	57
Sekcja J – informacja i komunikacja	18
Sekcja K – działalność finansowa i ubezpieczeniowa	26
Sekcja L – działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	240
Sekcja M – działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	58
Sekcja N – usługi administrowania i działalność wspierająca	48
Sekcja O – administracja publiczna i obrona narodowa oraz obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	4
Sekcja P – edukacja	28
Sekcja Q – opieka zdrowotna i pomoc społeczna	87
Sekcja R – działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	25
Sekcje S i T – pozostała działalność usługowa, gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników i produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	86

W 2014r. podmioty gospodarki narodowej według rejestru REGON w sektorze przemysłowym stanowiły - 169, a budowlanym - 158 w stosunku do podmiotów usługowych których było aż - 978.

TABELA 41: Podmioty gospodarcze w Kowarach na przestrzeni 2010-2014r. Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (Bank Danych Lokalnych).

ROK	Liczba podmiotów ogółem	W tym osoby fizyczne prowadzące działalność	Podmioty prawne
2010	1355	928	427
2011	1332	908	424
2012	1348	923	425
2013	1371	934	437
2014	1331	885	446

Na przestrzeni lat 2010-2014 liczba podmiotów ogółem kształtowała się na podobnym poziomie, natomiast liczba osób fizycznych spadła w przeciwieństwie do liczby podmiotów prawnych, których od 5 lat powoli przybywa.

TABELA 42: Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON Gminy Kowary i powiatu jeleniogórskiego w 2013r. w przeliczeniu na 10 tys. ludności. Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (Bank Danych Lokalnych).

2013r.	Podmioty gospodarki narodowej na 10 tys. mieszkańców	Osoby fizyczne prowadzące działalność na 10 tys. mieszkańców
Gmina Kowary	1188	810
Powiat jeleniogórski	1711	970

Powyższa tabela pokazuje, że (przedsiębiorczość) chęć prowadzenia działalności w gminie Kowary kształtuje się na podobnym poziomie jak w powiecie jeleniogórskim.

Przeciętne zatrudnienie (zatrudnienie ogółem) - jest to średnia wielkość zatrudnienia obliczona dla badanego okresu (np. miesiąca, kwartału, roku) na podstawie ewidencyjnego stanu zatrudnienia. Do wyliczenia przeciętnego zatrudnienia uwzględnia się wszystkie zatrudnione osoby, bez względu na to czy jest to ich główne miejsce pracy, czy kolejne. Przeciętne zatrudnienie oblicza się po uprzednim przeliczeniu osób niepełnozatrudnionych na liczbę pełnozatrudnionych. Przy przeliczeniu osób niepełnozatrudnionych na liczbę osób pełnozatrudnionych stosuje się współczynnik przeliczeniowy, będący stosunkiem liczby godzin pracy osób niepełnozatrudnionych do liczby godzin pracy osób pełnozatrudnionych, czyli do nominalnego czasu pracy. Liczbę pracowników pełnozatrudnionych uzyskujemy w wyniku pomnożenia liczby pracowników niepełnozatrudnionych przez odpowiednie współczynniki przeliczeniowe. Źródło: Zasady metodyczne statystyki rynku pracy i wynagrodzeń, GUS, Warszawa 2008.

TABELA 43: Gmina Kowary - zatrudnienie ogółem w latach 2010-2014. *Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób; bez pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie. Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (Bank Danych Lokalnych).

Rok	Zatrudnienie ogółem *
2010	1441
2011	1715
2012	1676
2013	1591
2014	1732

Zatrudnienie ogółem w ostatnich 5 latach w Gminie Kowary kształtuje się w sposób falowy. Pociągającym jest wzrost w 2014r. zatrudnienia osób ogółem w Gminie Kowary, przecinający tendencję spadkową z poprzednich 2 lat.

Obecnie na terenie miasta zlokalizowanych jest 169 przedsiębiorstw o różnym profilu produkcji, które różnią się między sobą wielkością, liczbą pracowników i stanem technicznym. Wg GUS najczęściej jest zakładów produkujących metalowe pojemniki (75), następnie płyty fornirowe (26), następnie produkujące chemikalia nieorganiczne oraz zajmujące się konserwacją i naprawą maszyn (14).

TABELA 44. Wykaz większych pracodawców (dotyczy przedsiębiorstw, w których liczba pracujących w Kowarach przekracza 9 osób). Stan na wrzesień 2015r. Opracowanie własne na podstawie rozmów z pracodawcami.

Nazwa pracodawcy	Adres	Krótki opis działalności	Zatrudnienie (etaty)
KEMPF ZBPS Sp. z o. o. oraz POSTAL Sp. z o.o.	ul. Zamkowa 9 58-530 Kowary	Zakład budowy pojazdów i naczep samochodowych oraz produkcja nadwozi do pojazdów silnikowych	211,00 (7,00*)
P.W. Juro-Trans	ul. Dworcowa 12 58-530 Kowary	Produkcja i sprzedaż architektury ogrodowej, opakowań drewnianych, transport międzynarodowy, okręgowa stacja kontroli pojazdów, serwis samochodowy, automyjnia	91,00
Jelenia Plast Sp z . o. o. Kowary	ul. Zamkowa 9 58-530 Kowary	Produkcja wyrobów z tworzyw sztucznych	46,00
C-TECH Sp. z o. o.	ul. Zamkowa 9 58-530 Kowary	Produkcja form wtryskowych i przetwórstwo tworzyw sztucznych	44,00
Lakfam ,Sp.j J. A. Zakrzewski	ul. Główna1 58-530 Kowary	Produkcja uniwersalnych i automatycznych szlifierek	40,00
C-FORM Sp. z o. o.	ul. Zamkowa 9 58-530 Kowary	Produkcja form wtryskowych i przetwórstwo tworzyw sztucznych	39,00
Jelenia Struga Medical Spa i Sztolnie	Podgórze 55 58-530 Kowary	Usługi turystyczne	1,00 (34,00*)
KSWiK Sp. z o. o. o. Kowary	Jeleniogórska 39 58-530 Kowary	Pobór, oczyszczanie i rozprowadzanie wody	27,00
Viking-Sport	ul.1 Maja 80 58-530 Kowary	Produkcja odzieży sportowej	24,00
Spółdzielnia Mieszkaniowa "Pod Śnieżką"	ul. Leśna 2 58-530 Kowary	Zarządzanie nieruchomościami	20,00
Carrefour o. Kowary Carrefour Polska	ul. Staszica 20 58-530 Kowary	Sprzedaż detaliczna artykułów spożywczych i przemysłowych	17,00
Biedronka o. Kowary Jeronimo Martins Polska S. A.	ul. Matejki 3 58-530 Kowary	Sprzedaż detaliczna artykułów spożywczych i przemysłowych	15,00
Hydromet Sp. z o. o.	ul. Rejtana 11 58-530 Kowary	Produkcja wyrobów chemicznych	12,00
Hagemann J. Ziemianek i R. Ziemianek sp. j.	ul. Główna 1 58-530 Kowary	Obróbka mechaniczna elementów metalowych	14,00*
Prywatne Przedszkole Krokodyl Schnappi	ul. Wiejska 3 58-530 Kowary	Edukacja przedszkolna	11,20
Kowarbud Sp. z o. o.	ul. Matejki 32/1 58-530 Kowary	Budownictwo ogólne i inżynieria lądowa, produkcja konstrukcji metalowych	11,00
PKO Bank Polski S.A. o. Kowary	ul. Ogrodowa 54 58-530 Kowary	Bankowość	11,00
Firma Brylant S.C. G.T. Szuba	ul. 1 Maja 37 58-530 Kowary	Sprzedaż detaliczna wyrobów tj. biżuteria, zegarki	11,00
R.Bilski ZUH Magnum Color	ul. Bielarska 6a 58-530 kowary	Produkcja wyrobów dla budownictwa z tworzyw sztucznych	10,00
Przedsiębiorstwo Usługowo-Handlowe "BIM" S.C. K. Mróz K. Bizunowicz	ul. Główna 1 58-530 Kowary	Działalność związana ze zbieraniem, przetwarzaniem i unieszkodliwianiem odpadów	10,00
Netto Spółka Sp. z o.o./o. Kowary	ul. Dworcowa 13 58-530 Kowary	Sprzedaż detaliczna artykułów spożywczych i przemysłowych	10,00
P.H.U. "MÜLLER"	ul. 1 Maja 82 a 58-530 Kowary	Sprzedaż detaliczna paliw do pojazdów silnikowych na stacjach paliw	9,00 (2,00*)

* inne formy zatrudnienia

TABELA 45: Zatrudnienie w instytucjach samorządowych: Urząd Miejski w Kowarach, jednostki organizacyjne Gminy Kowary. Stan na wrzesień 2015r. Opracowanie własne na podstawie rozmów z pracodawcami.

Nazwa pracodawcy	Adres pracodawcy	Zatrudnienie (etaty)
Urząd Miejski w Kowarach	ul. 1 Maja, 58-530 Kowary	53,70
Zespół Szkół Ogólnokształcących*	ul. Szkolna 1, 58-530 Kowary	49,00
Szkoła podstawowa nr 1	ul. Staszica 16, 58-530 Kowary	48,00
Szkoła podstawowa nr 3	ul. 1 Maja 72, 58-530 Kowary	30,00
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	ul. Zamkowa 5, 58-530 Kowary	27,00
Zarząd Eksploatacji Zasobów Komunalnych	ul. Dworcowa 11, 58-530 Kowary	22,00
Przedszkole Publiczne nr 1	ul. Sienkiewicza 9, 58-530 Kowary	19,00
Miejska Służba Ratownicza	ul. Zamkowa 9, 58-530 Kowary	10,00
Miejski Ośrodek Kultury	ul. Szkolna 2, 58-530 Kowary	5,75
Miejska Biblioteka Publiczna	ul. Szkolna 2, 58-530 Kowary	2,00

* ZSO - podział kosztów zatrudnienia między gminą i powiatem jeleniogórskim

TABELA 46: Zatrudnienie w Kowarach - inne podmioty. Stan na wrzesień 2015r. Opracowanie własne na podstawie rozmów z wymienionymi pracodawcami.

Nazwa pracodawcy	Adres pracodawcy	Krótki opis działalności	Zatrudnienie (etaty)
Powiatowe Centrum Zdrowia w Kowarach - Szpital „Bukowiec”	Sanatoryjna 15 58-530 Kowary	Opieka zdrowotna	180,00
Wojewódzkie Centrum Szpitalne Kotliny Jeleniogórskiej - Szpital „Wysoka Łąka”	ul. Sanatoryjna 27 58-530 Kowary	Opieka zdrowotna	120,00
Nadleśnictwo „Śnieżka”	ul. Leśna 4 58-530 Kowary	Gospodarka leśna	70,00
Dom Pomocy Społecznej	ul. Waryńskiego 38 58-530 Kowary	Pomoc społeczna, usługi instytucjonalne	39,00
Urząd Pocztowy w Kowarach	ul. Pocztowa 11 58-530 Kowary	Usługi przesyłkowe, opłaty rachunków itd.	31,00
Komisariat Policji w Kowarach	ul. Sienkiewicza 7 58-530 Kowary	Działalność dotycząca porządku i bezpieczeństwa publicznego	28,00
CUMiPZ „Przedwiośnie” w Kowarach	ul. Górnicza 22 58-530 Kowary	Opieka zdrowotna	9,00 (3,00*)
Warsztat Terapii Zajęciowej	ul.1 Maja, 58-530 Kowary	Pomoc społeczna, opieka dzienna	8,5
Publiczna Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Kowarach	ul. Zamkowa 5 58-530 Kowary	Pomoc społeczna pozostała bez zakwaterowania, w tym opieka wychowawcza nad dzieckiem	8,0

* inne formy zatrudnienia

Niekorzystna jest lokalizacja istniejących magazynów, składów oraz tym podobnych obiektów wśród zabudowy mieszkaniowej. Ogółem tereny przemysłowe, na których prowadzona jest działalność gospodarcza, zajmują powierzchnię ponad 50 ha. Miasto dysponuje obiektami i kompleksami budowlanymi oraz terenami przeznaczonymi na cele produkcyjne. Służą temu głównie obecnie niewykorzystane tereny poprzemysłowe, wymagające rewitalizacji. Miasto Kowary jest w trakcie procedury prawnej umożliwiającej utworzenie na terenie gminy (wielkość 2,1394 ha) podstrefy Specjalnej Strefy Ekonomicznej Małej Przedsiębiorczości w Kamiennej Górze. Szansą na rozwój Kowar jest powstanie SSE MP.

3.3. Usługi.

Charakterystyczny dla krajów rozwiniętych proces rozwoju usług w gospodarce postępuje również w Polsce od 90 lat XX wieku. Rośnie odsetek zatrudnionych w III sektorze gospodarki narodowej. W gminie Kowary, dzięki walorom naturalnym, pożądany staje się rozwój sektora towarzyszącego usługom: turystycznym, sportowo - rekreacyjnym i leczniczym.

TABELA 47: Wybrane usługi wg liczby podmiotów z rejestru regon w Kowarach w 2014r. Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (Bank Danych Lokalnych).

Usługi dominujące w Kowarach							
Handel hurtowy i detaliczny	Obsługa rynku nieruchomości	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	Pozostała działalność usługowa	Usługi turystyczne	Usługi profesjonalne, nauka i technika	Transport i gospodarka magazynowa	Suma inne usługi
241	240	87	86	57	58	53	156

Ogółem w Kowarach w 2014r. było 978 podmiotów usługowych. Powyższa tabela pokazuje profil usług w Kowarach, najwięcej jest podmiotów handlowych i obsługi rynku nieruchomości.

Zakres tematyczny niniejszego podrozdziału, związanego z usługami rynkowymi obejmuje: handel, gastronomię, zakwaterowanie i pozostałą działalność usługowa oraz sektor finansowy.

3.3.1. Handel.

Ogółem na terenie gminy Kowary funkcjonuje aż 241 firm w tym 161 firm prowadzi handel detaliczny, 50 handel hurtowy oraz 30 firm handel hurtowy i detaliczny pojazdami samochodowymi. W Kowarach funkcjonują 4 supermarkety (Biedronka, Netto, Dino i Carrefour), które zalicza się do grupy sklepów o powierzchni sprzedaży powyżej 300 m². Większość sklepów w Kowarach to placówki małe, o powierzchni sprzedaży nie przekraczającej 40 m². Ruch tranzytowy przez miasto prowadzony jest obwodnicą. Spowodować to może odizolowanie centrum handlowego Kowar, gdzie spadek obrotów może negatywnie wpłynąć na utrzymanie istniejących placówek handlowych. Należy doprowadzić do ożywienia ścisłego centrum, poprzez stworzenie systemu zachęty dla nowych punktów handlowych, np.: sklepy z pamiątkami, produktami regionalnymi.

3.3.2. Usługi gastronomiczne, zakwaterowanie i pozostała działalność usługowa.

Walory krajobrazowe gminy pozytywnie rokoją rozwojowi turystyki i usług towarzyszących. Niezbędnym ich elementem są wysokiej klasy placówki gastronomiczne i noclegowe. W 2015r. było w Kowarach 16 placówek gastronomicznych i 22 obiekty zakwaterowania.

Obecny stan należy uznać za nieadekwatny do ambicji miasta. Należy rozwinąć sieć obiektów gastronomicznych i noclegowych, umiejscawiając je głównie w centrum Kowar oraz w pobliżu centrów sportu i rekreacji. Powyższe sugeruje, że na głównej promenadzie Kowar, ulicy 1 Maja, musi dojść do zmiany struktury branżowej usług w kierunku między innymi: gastronomii (restauracje, bary, kawiarnie) oraz innych reprezentacyjnych lokali. Należy wspierać działalność rzemiosła usługowego i artystycznego historycznie powiązanego z Kowarami, to jest głównie: kowalstwa, tkactwa, przetwórstwa drewna, wyrobów ze szkła w kierunku wytwarzania pamiątek turystycznych i produktów turystycznych.

W związku z ogólnym trendem starzenia się społeczeństwa w Kowarach rozwijają się usługi w zakresie opieki zdrowotnej i pomocy społecznej, w 2014r. funkcjonowało w sumie 87 podmiotów o tym profilu usług i tendencja jest wzrostowa.

W Kowarach funkcjonuje coraz więcej firm świadczących usługi o charakterze sportowo-rekreacyjnym, tj. 25 podmiotów prowadzi działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją. Aby tego typu usługi rozwijały się i zaspakajały rosnące wymagania mieszkańców i turystów konieczna jest rozbudowa infrastruktury sportowo-rekreacyjnej, np.: basen kryty, kąpielisko oraz single track i trasy rowerowe połączone z Karpaczem.

3.3.3. Pośrednictwo finansowe.

Na terenie gminy Kowary działalność gospodarczą prowadzi jeden bank: Powszechna Kasa Oszczędności Bank Państwowy SA (PKO BP SA), z siedzibą ul. Ogrodowa 54.

Na terenie miasta ulokowane są 3 bankomaty w następujących lokalizacjach (stan na koniec 2015r.):

- ul. Matejki 3 (Supermarket Biedronka),
- ul. 1 Maja 20,
- ul. Ogrodowa 54.

Obecność tylko jednego oddziału banku (jeszcze do niedawna funkcjonowały trzy z pięciu największych banków polskich) nie wpływa pozytywnie na prestiż miasta. Zarówno mieszkańcy jak i odwiedzający miasto potencjalni inwestorzy bądź turyści nie mogą korzystać z pełnego wachlarza nowoczesnych usług finansowych. W Kowarach mieszkańcy mają utrudniony dostęp do tak ważnych w nowoczesnej gospodarce rynkowej kredytów konsumpcyjnych lub inwestycyjnych oferowanych tylko przez jeden bank. Brak jest konkurencyjnych ofert innych banków.

Funkcjonowanie 2 kantorów wymiany walut, agentów ubezpieczeń na życie, funduszy emerytalno-rentowych oraz ubezpieczeń rzeczowych (wg danych GUS w 2014r. było 26 podmiotów o tym profilu) zwiększają nasycenie usługami pośrednictwa finansowego w gminie.

3.4. Turystyka.

3.4.1. Wstęp.

Walory naturalne oraz historyczne determinują niezwykłą atrakcyjność turystyczną Kowar. Miasto w większości okalają Lasy Nadleśnictwa Śnieżka. Na części tych terenów na powierzchni 1099,27 ha zlokalizowany jest Rudawski Park Krajobrazowy, natomiast 2191,29 ha Lasów Nadleśnictwa stanowi otulinę Karkonoskiego Parku Narodowego, 133 ha lasów otuliny pozostaje w zasobach KPN. Kowary należą również do Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000, trzeba też wspomnieć o licznych walorach historyczno-kulturowych związanych z budownictwem i architekturą oraz tradycjami Kowar (np. tradycje górnicze, lecznicze itp.)

Obecna infrastruktura turystyczna gminy składa się z obiektów noclegowych, lokali gastronomicznych, informacji turystycznej, pieszych, rowerowych i konnych znakowanych szlaków oraz szeregu usług i atrakcji towarzyszących, do których zaliczyć można między innymi podziemne trasy turystyczne, Park Miniatur Zabytków Dolnego Śląska, stałe i czasowe ekspozycje stworzone dla turystów odwiedzających Kowary.

3.4.2. Baza noclegowa Kowar.

Zgodnie z gminną ewidencją na początku 2015r. baza noclegowa turystyki składała się z 22 obiektów o bardzo różnej wielkości i zróżnicowanym standardzie. Posiadały one łącznie 685 miejsc noclegowych. W ostatnich latach obserwuje się powolny przyrost liczby obiektów noclegowych oraz zwiększenie oferowanego standardu obsługi. Niestety wciąż tylko jeden kowarski obiekt jest skategoryzowany (jako Hotel ****). Obecnie do gminnej ewidencji obiektów noclegowych miasta Kowary wpisane są następujące obiekty:

- Ośrodek WOJKÓW, Kowary ul. Górna 2,
- CUMiPZ PRZEDWIOŚNIE, Kowary ul. Górnicza 22,
- Zajazd VICTORIA, Kowary, ul. Rejtana 10,
- Hotel **** JELENIA STRUGA Medical Spa, Kowary ul. Podgórze 55,
- Pałac Miejski SMYRNA, Kowary ul. Ogrodowa 21,
- Rancho POD ŚNIEŻKĄ, Kowary ul. Karpacza 1a,
- DWOREK Kowar-SKI, Kowary ul. Staszica 6b,
- Gościniec NA STARÓWCE, Kowary ul. 1 Maja 23,
- Pokoje 4 PORY ROKU, Kowary ul. 1 Maja 17,
- Pokoje gościnne PODGÓRZE, Kowary ul. Podgórze 38,
- Pokoje gościnne UROCZA, Kowary ul. Urocza 8,
- Gospodarstwo ZACISZE, Kowary ul. Rejtana 7,
- Domek JOANNA, Kowary ul. Podgórze 43,
- Domek MAGDALENKA, Kowary ul. Podgórze 42,
- Pokoje U SŁAWOJA, Kowary ul. Witosa 12,
- Apartament LENA, Kowary ul. Dworcowa 12,
- Apartament SKI SUDETY, Kowary ul. Rzemieśnicza 21/1,
- Apartament JOANNA, Kowary ul. Zamkowa 9/13,
- Mieszkanie W GÓRACH, Kowary ul. Leśna 14,
- AMELKOWA Chata, Kowary - Przełęcz Okraj 3,
- Schronisko PTTK na Przełęcz Okraj, Kowary - Przełęcz Okraj 1,
- Apartament Kowary, Kowary ul. 1 Maja 3 m 4.

Warto zaznaczyć, że wpis do gminnej ewidencji obiektów nie we wszystkich przypadkach oznacza, że obiekt aktualnie przyjmuje turystów (np. Hotelik nad Jedlicą, Pokoje Kuźnica). Weryfikacja ewidencji obiektów następuje co 2 lata, a w międzyczasie Urząd Miejski bazuje na pisemnych oświadczeniach właścicieli obiektów dotyczących stanu obiektu, jego liczby pokoi, łóżek itp.

Zgodnie z danymi GUS-u w roku 2014 w turystycznych obiektach noclegowych w Kowarach udzielono 5355 polskim turystom (w roku 2013 - 5441, w 2012 - 7766, w 2011 - 7482, w 2010 - 9898) łącznie 14655 noclegów (w roku 2013 - 16661, w 2012 - 21851, w 2011 - 23167, w 2010 - 28583). Te same badania wykazały, że w roku 2014 w turystycznych obiektach noclegowych w Kowarach udzielono 195 turystom zagranicznym (w roku 2013 - 132, w 2012 - 136, w 2011 - 121, w 2010-145) 466 noclegów (w roku 2013 - 316, w 2012 - 409, w 2011 - 845, w 2010 - 433). W roku 2014 w Kowarach nocowało m. in. 138 Niemców, 26 Rosjan, 8 Czechów.

TABELA 48: Noclegi udzielone polskim i zagranicznym turystom w Kowarach w latach 2010-2014.
Źródło: BDL (Bank Danych Lokalnych).

Udzielone noclegi	2010	2011	2012	2013	2014
Noclegi udzielone polskim turystom	9898	7482	7766	5441	5355
Noclegi udzielone zagranicznym turystom	145	121	136	132	195

Z badań tych widać spadkową tendencję liczby udzielanych noclegów. Wydaje się jednak, że dane Głównego Urzędu Statystycznego mogą do pewnego stopnia odbiegać od danych rzeczywistych. Te rozbieżności związane są prawdopodobnie z metodologią badań. GUS pod uwagę bierze tylko obiekty noclegowe posiadające 10 lub więcej łóżek, dlatego w jego statystykach uwzględnionych jest tylko 6 obiektów noclegowych w Kowarach. Liczba udzielonych noclegów zatem nie uwzględnia mniejszych obiektów, które działają w gminie Kowary. O ile poza ścisłym sezonem turystycznym liczba obiektów noclegowych jest wystarczająca dla dzisiejszych potrzeb ruchu turystycznego, to w wakacje, zimowe ferie oraz tzw. długie weekendy w Kowarach brakuje wolnych pokoi dla turystów. W Kowarach jest potrzeba rozwoju bazy noclegowej.

3.4.3. Baza gastronomiczna Kowar.

Gmina Miejska Kowary posiada bazę gastronomiczną składającą się z restauracji, barów, stołówek, pubów i kawiarni. Takich obiektów jest 16 i mają one bardzo odmienne standardy. Obecnie w skład bazy gastronomicznej w gminie Kowary wchodzi:

- Kawiarnia-Cukiernia, Kowary ul. 1 Maja 34,
- Bar/Restauracja SMAKI NATURY, Kowary ul. 1 Maja 4,
- Zajazd PRZYWODZIE, Kowary ul. Rzemieślnicza 1b,
- Zajazd VICTORIA, Kowary ul. Rejtana 10,
- Gościniec NA STARÓWCE, Kowary ul. 1 Maja 23,
- Restauracja JELENIA STRUGA Medical SPA, Kowary ul. Podgórze 55,
- Restauracja Pałac Miejski SMYRNA, Kowary ul. Ogrodowa 21,
- Restauracja NIESPODZIANKA, Kowary, ul. 1 Maja 2,
- Restauracja JĘDREK, Kowary ul. Dworcowa 9,
- Kawiarnia URSZULKA, Kowary, ul. Pocztowa 12,
- Pizzeria EUROPA, Kowary, ul. 1 Maja 5,
- Pub U KOMINA, Kowary ul. Klonowa 2,
- Bar POD LIPAMI, Kowary ul. Kowalska 12,
- Bar w Schronisku PTTK NA PRZEŁĘCZY OKRAJ, Kowary - Przełęcz Okraj 1,
- Stołówka przy Szkole Podstawowej nr 1, Kowary ul. Staszica 16,
- Stołówka przy Szkole Podstawowej nr 3, Kowary ul. 1 Maja 73.

Mimo względnie sporej liczby obiektów gastronomicznych nie zaspokajają one potrzeb mieszkańców, a tym bardziej goszczących w Kowarach turystów. Szczególnie dotkliwy jest brak lokali gastronomicznych działających w dni wolne od pracy oraz w dni powszednie po godzinie 18:00.

3.4.4. Informacja Turystyczna.

W Kowarach działa Informacja Turystyczna należąca do Urzędu Miejskiego w Kowarach. Informacja ta została scertyfikowana przez Polską Organizację Turystyczną oraz Dolnośląską Organizację Turystyczną na 4 gwiazdki. Pracownicy IT obsługują ruch turystyczny docierający do centrum Kowar, udzielają informacji w różnych językach, rozdają materiały promocyjne.

TABELA 49: Liczba odwiedzających Informację Turystyczną w Kowarach w latach 2010-2014.
Źródło: dane własne UM Kowary.

Liczba odwiedzających Informację Turystyczną w Kowarach	2010	2011	2012	2013	2014
Odwiedziny przez turystów polskich	2780	3709	5325	6081	5997
Odwiedziny przez turystów zagranicznych	570	654	854	1064	621

Funkcję nieformalnych informacji turystycznych pełnią w Kowarach: Dom Tradycji Miasta, będący siedzibą Stowarzyszenia Miłośników Kowar oraz Sale Tradycji w Centrum Integracji i Tradycji Miasta.

3.4.5. Walory uzdrowiskowe Kowar.

Niezwykłym bogactwem gminy jest wyjątkowy mikroklimat, który czyni Kowary miejscem przyjaznym dla osób cierpiących na schorzenia górnych dróg oddechowych i układu krążenia. Zauważono to już w drugiej połowie XIX wieku, dzięki temu okolica ta szybko stała się modnym terenem wypoczynkowym. Na przełomie XIX i XX wieku w Kowarach funkcjonowało aż 5 obiektów, w których leczono choroby płuc, co jest samo w sobie ewenementem na skalę Dolnego Śląska i wymaga szczególnego uwypuklenia w kontekście planów uczynienia z Kowar kurortu. W 1899r. ze składek społecznych Zakład Ubezpieczeń Społecznych z Wrocławia „Śląsk” zakupił od fabrykanta pluszu Gebauera zespół budynków przy obecnej ul. Jeleniogórskiej 14. W rok później przyjęto tam na leczenie 201 kobiet rekonwalescentek po chorobie płuc. Obiekt był użytkowany do początku lat 70-tych XX w. Leczono w nim po I i po II wojnie światowej najcięższe przypadki choroby płuc. W północno-zachodniej części przysanatoryjnego parku funkcjonował od lat 30-tych XX wieku prywatny Pawilon Przeciwgruźliczy „Szarotka”. Na początku XX wieku w najspokojniejszej części miasta - Wojkowie (dawna wieś Hohenwiese) zbudowano stylowe sanatoria przeciwgruźlicze: „Wysoka Łąka” (Hohenwiese) i „Bukowiec” (Buchwald), funkcjonujące do dziś. Szpital „Wysoka Łąka”, jako Jednostka Zamiejscowa Wojewódzkiego Centrum Szpitalnego Kotliny Jeleniogórskiej, do dziś z powodzeniem leczy choroby płuc. W jego skład wchodzi: Oddział Chorób Płuc i Gruźlicy oraz Oddział Rehabilitacji Pulmonologicznej.⁵

W Powiatowym Centrum Zdrowia - Szpital „Bukowiec” w Kowarach, poza szpitalnymi oddziałami tj.: Chirurgii Ogólnej, Chorób Wewnętrznych, Ginekologiczno-Położniczym, Leczenia Zaburzeń Nerwicowych i Pediatricznym, otworzono również Oddział Rehabilitacji mający na celu przywrócenie pełnej lub możliwej do osiągnięcia sprawności fizycznej i psychicznej pacjentów, ich zdolności do pracy i zarobkowania oraz zdolności do brania czynnego udziału w życiu społecznym.⁶

W pobliżu centrum Kowar działa Centrum Usług Medycznych i Profilaktyki Zdrowotnej „Przedwiośnie” (dawne Sanatorium Kolejowe z lat 20-tych XX w.) mające w swojej ofercie zabiegi fizjoterapeutyczne tj.: jonoforeza, kąpiel perełkowa, kąpiele wirowe, kinesiology taping, laser wysoko energetyczny, krioterapia, magnetoterapia i magnetoledostymulacja, masaże, zabieg borowinoterapii, drenaż limfatyczny.⁷

W peryferyjnej, ale mającej ogromny potencjał turystyczny, części Kowar - Podgórze (dawna wieś Ansberg) od ponad 15 lat działa obiekt pn. Jelenia Struga MEDICAL SPA mający w swej ofercie liczne zabiegi SPA i odnowy biologicznej. Unikalną ofertą tej turystycznej placówki jest leczenie w podziemnym inhalatorium radonowym. W specyficznej atmosferze urokliwej sztolni w wygodnym ułożeniu i przy zabezpieczeniu przed nadmiernym ochłodzeniem, słuchając relaksacyjnej muzyki, istnieje możliwość oddychania chłodnym i wilgotnym powietrzem, wolnym od zanieczyszczeń i alergenów, zawierającym niewielkie ilości radonu. Radon (Rn-222) jest gazem szlachetnym, bezbarwnym, bezwonny, cięższym od powietrza, uwalniany w sztolni w naturalny sposób ze skał i podziemnych wód kopalnianych. Radon wywiera korzystny wpływ na schorzenia układu ruchu, dychawice oskrzelową, a także zwiększa odporność organizmu. Oddziaływanie radonu na ścianę naczyń powoduje ich rozszerzenie, co obniża ciśnienie tętnicze krwi i zwiększa ukrwienie wielu narządów. Le-

⁵Źródło: <http://www.spzoz.jgora.pl>

⁶Źródło: <http://kowary.emc-sa.pl>

⁷Źródło: <http://przedwiosnie.szpitalmsw.net>

czenie radonem prowadzone jest zgodnie z wymogami speleoterapii. Radon łagodzi kłopoty związane z menopauzą, przywraca właściwe funkcjonowanie systemu nerwowego.⁸

Kolejnym produktem związanym z prozdrowotnymi usługami Jeleniej Strugi MEDICAL SPA jest pozyskiwana i butelkowana tam woda o nazwie „Potencjałka”. Woda ta reklamowana jest sloganem: „Potencjałka - ciekły skarb Jeleniej Strugi z głębi góry SULICA”. Według producenta niezwykłość tej wody wynika z jej nadzwyczajnych naturalnych prozdrowotnych właściwości, jakie spotyka się obecnie tylko w niewielu źródłach wody na świecie. Według niego „Potencjałka” jest to nisko zmineralizowana woda źródłana, która wypływa z głębi góry Sulica w masywie Karkonoszy, w miejscu gdzie jeszcze na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych funkcjonowała kowarska kopalnia Liczyrzepa. Cenna kowarska woda używana jest również przy wykonywaniu wielu zabiegów kosmetycznych. Od roku 2007 „Potencjałka” stanowi uzupełnienie prowadzonej w Jelenia Struga SPA unikalnej terapii E STR (Skojarzonej Terapii Radonowej). Przeprowadzone badania fizyko-chemiczne tej wody potwierdziły zwiększoną obecność w niej aktywnego wodoru, który jak pokazały najnowsze doniesienia naukowe z wielu krajów na świecie jest niezwykle skutecznym czynnikiem eliminującym reaktywne formy tlenu (RTF) w następstwie wystąpienia w organizmach żywych stresu oksydacyjnego. Działanie profilaktyczno-zdrowotne tej wody związane jest z jej redukcyjnymi właściwościami co czyni ją doskonałym antyoksydantem. Dlatego dla wyróżnienia tej wody, do historycznej już nazwy „Potencjałki” został dopisany skrót AOx (AntyOksydacyjna).⁹

3.4.6. Szlaki i trasy turystyczne.

Miasto w większości okalają Lasy Nadleśnictwa Śnieżka. Na części tych terenów na powierzchni 1099,27 ha zlokalizowany jest Rudawski Park Krajobrazowy, natomiast 2191,29 ha Lasów Nadleśnictwa stanowi otulinę Karkonoskiego Parku Narodowego, 133 ha lasów otuliny pozostaje w zasobach KPN. Kowary należą również do Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000. Przez teren gminy prowadzi wiele pieszych tras turystycznych Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego (PTTK). Są to szlaki:

- **niebieski** - z Karpnik do Jarkowic. Na terenie gminy przebiega przez centrum Kowar, Podgórze i Przełęcz Kowarską;
- **zielony** - ze Szklarskiej Poręby do Wałbrzycha, biegnący przez Krzaczynę, Jedlinki, Żółtą Drogę, Kowary, następnie Starym Traktem Kamiennogórskim w stronę Skalnika;
- **żółty** - z Trzcińska prowadzący grzbietem Rudaw Janowickich, przełęczami Kowarską oraz Okraj do Podgórze;
- **czerwony** - fragment Głównego Szlaku Sudeckiego im. dr Orłowicza ze Świeradowa Zdroju do Paczkowa. Na terenie gminy przebiega pomiędzy Bukową a Parkową Górą;
- **niebieski** - z Karpacza do Wałbrzycha, biegnący przez Kowarski Grzbiet i Przełęcz Okraj;
- **zielony** - z Rozdroża Izerskiego do Lubawki, przez Budniki, Tabaczaną Ścieżkę i Przełęcz Okraj;
- **żółty** - Kowary - Skalny Stół.

Przez Kowary prowadzą także oznakowane trasy rowerowe relacji:

- Karpacz - Przełęcz Okraj;
- Jelenia Góra - Kamienna Góra;
- Janowice Wielkie - Kowary.

Ponadto cykliści wykorzystują odcinki pieszych szlaków PTTK, na których istnieje techniczna możliwość przejazdu, zwłaszcza rowerem górskim. Poza tym w Kowarach istnieje kilka szlaków dydaktycznych i przyrodniczych:

⁸Źródło: <http://www.jeleniastruqa.pl>

⁹<http://www.potencjalka.pl>

- **Szlak Tradycji Górniczych** - szlak, prowadząc po najciekawszych turystycznie zakątkach miasta, w części poza obrębem terenu zabudowanego, ukaże atrakcyjne położenie Kowar, a spacer leśnymi drogami na pewno pozytywnie wpłynie na kondycję i samopoczucie wędrujących. Długość trasy wynosi niewiele ponad 7 km, a czas potrzebny na jej przejście nie jest dłuższy niż 2 i pół godziny w jedną stronę. Ścieżka dydaktyczna „Szlak Tradycji Górniczych” oznakowana jest kolorem czerwonym.
- **Szlak Zielone Karkonosze** - szlak ten to około 5 i pół kilometrowa pętla po ciekawych przyrodniczo zakątkach miasta Kowary oraz jego najbliższej okolicy. Przejście tej całej trasy spacerowej, nawet niewprawnemu turyście zajmie nie więcej niż dwie godziny. Ścieżka przyrodnicza „Szlak Zielone Karkonosze” oznakowana jest kolorem zielonym.
- **Ścieżka edukacyjna „Jedlinki”** - liczy około 3 km długości. Tematyka ścieżki obejmuje rośliny i zwierzęta lasu oraz problematykę leśnej gospodarki. Znajduje się przy niej kilkanaście tablic edukacyjnych, z których można dowiedzieć się o życiu lasu i roli jaką pełnią leśnicy. Odpocząć można na ławeczkach oraz pod czterema drewnianymi wiatami stanowiącymi dla turystów schronienie w razie niepogody. Ścieżkę w większości pokrywa nawierzchnia asfaltowa mogą więc z niej korzystać również osoby niepełnosprawne poruszające się na wózkach inwalidzkich.

Przez gminę Kowary prowadzą również oznakowane trasy konne:

- **szlak pomarańczowy** łączący Western City w Ściegnach z Przełęczą Okraj;
- **szlak zielony** przebiegający przez Kowary i okolice Przełęczy Kowarskiej w stronę grzbietu Rudaw Janowickich.

Warto nadmienić, że w Kowarach funkcjonuje duża stadnina koni „Parkitny” oferująca m.in. naukę jazdy na koniach oraz przejażdżki bryczkami oraz kilku mniejszych hodowców koni.

Przedstawiona powyżej sieć tras pieszych i konnych jest wystarczająca z punktu widzenia potrzeb mieszkańców i turystów. Wymaga jedynie drobnych uzupełnień. Praktycznie każdy obiekt godny zwiedzenia znajduje się na szlaku lub w jego bezpośrednim sąsiedztwie. Rozbudowaniu powinna ulec sieć dróg rowerowych, np. z Kowar przez Krzaczynę do Karpacza (UM Kowary posiada opracowaną koncepcję tej drogi). Takie połączenie rowerowe, z najliczniej odwiedzaną przez turystów miejscowością w regionie, spowodowało by napływ jednodniowych turystów z Karpacza do Kowar.

Inną nową atrakcją i przyciągającą turystów do Kowar byłoby zbudowanie singiel track rowerowych wykorzystujących naturalne nachylenie terenu zalesionego pomiędzy Osiedlem Skalnym w Karpaczu a Kowarami Górnymi i Podgórzem z bazą wypadową w centrum Kowar (np. ul. Jagiellończyka). Spowodowałoby to znaczący wzrost ruchu turystycznego.

Zasadnicze znaczenie dla podniesienia rangi Kowar jako ośrodka turystycznego ma integracja systemu szlaków pieszych i tras biegowych, rowerowych (single track) z trasami Republiki Czeskiej, czemu służyć mogą wspólne projekty łączące atrakcje turystyczne, a co wpłynie na mobilność i wzrost ruchu turystycznego.

3.4.7. Atrakcje turystyczne Kowar.

Gmina Kowary posiada następujące atrakcje turystyczne:

- **Park Miniatur Zabytków Dolnego Śląska** powstał na terenie bezpośrednio przylegającym do dawnej fabryki dywanów. Odwiedzający Park mają możliwość zobaczyć obiekty reprezentujące bogactwo architektury Dolnego Śląska, odwzorowane w skali 1:25. Modele pałaców, klasztorów, kościołów i starówek miast dolnośląskich zostały wyeksponowane w naturalnym otoczeniu, wśród kwiatów i zieleni. Z Parku Miniatur do centrum miasta prowadzi wybudowany w 2015r. trakt pieszy prowadzący turystów w stronę kowarskiej Starówki.

- **Sztolnie Kowary w Kopalni Liczyrzepa** to atrakcyjna podziemna trasa turystyczna, licząca około 1200 m chodników, komór i grot we wnętrzu góry Sulica wznoszącej się nad najwyższym położonym kowarskim osiedlem - Podgórzem. Zgromadzono w niej eksponaty z podziemnego świata legend, tajemnic i historii prawdziwej, związanej przez blisko 700 lat z poszukiwaniami kruszców, minerałów oraz wydobywaniem rudy żelaza i uranowych rud.
- **Kopalnia Podgórze**, czyli podziemna trasa turystyczna usytuowana w sztolniach 19 i 19a. Jest to jeden z najciekawszych i najpiękniejszych obiektów podziemnych zlokalizowanych na terenie Kowar. Sztolnie powstały w latach 1951-1956.
- **Dom Kata**, czyli niezwykła wystawa stworzona w zabytkowym budynku na peryferiach Kowar, zamieszkiwanym przed laty przez ostatniego miejskiego kata. Stworzono tam przedziwną ekspozycję narzędzi i urządzeń pokazującą średniowieczny sposób egzekwowania przestrzegania prawa.
- **Kowarska Starówka** obejmująca obszar ścisłego centrum miasta. Składa się z ciągów zabytkowych kamienic, które powstały pod wpływem typowego budownictwa propagowanego na Śląsku na przełomie XVIII i XIX wieku. Najciekawsze i najbardziej stylowe budynki stoją przy ulicy 1 Maja. Choć kilka z nich wciąż zachowało barokowy układ i rokokową fasadę, to większość z nich zbudowano w stylu klasycystycznym. Najciekawsze fragmenty Kowarskiej Starówki zostały wyłączone z ruchu kołowego i stanowią dziś urokliwy deptak miejski, po którym w słoneczny dzień przechadzają się zarówno mieszkańcy Kowar, jak i odpoczywający tu turyści.
- **Kościół Parafialny** pw. Imienia Najświętszej Maryi Panny stojący przy placu Franciszkańskim, jest najstarszym zabytkiem miasta. Pierwsza o nim wzmianka pochodzi z XIII wieku. Kościół jest budowlą w stylu gotyckim, ozdobioną wieżą zwieńczoną blaszanym hełmem. Na uwagę zasługuje późnobarokowy ołtarz i ambona oraz prospekt organowy. Zachwycają polichromie wykonane na drewnianym stropie przez malarza Jana Lorenza i jego braci.
- **Ratusz**, czyli najpiękniejszy budynek Kowarskiej Starówki. Siedziba władz miejskich została wzniesiona według projektu znanego niemieckiego architekta Christiana Schultza w latach 1786-1789. Jego zabytkowe walory i dbałość o architektoniczne detale czynią go jednym z ładniejszych budynków użyteczności publicznej na Dolnym Śląsku. W holu Ratusza podziwiać można interesującą polichromię wraz z herbem Kowar z czasów gdy stały się one dzięki Fryderykowi Wielkiemu wolnym miastem królewskim. Najciekawsze pomieszczenie znajduje się jednak piętro wyżej. Sala Rajców ma nietypowy owalny kształt, a na jej suficie przedstawiono alegoryczne wizje tego, z czego od wieków Kowary słynęły - górnictwa, kowalstwa, tkactwa i turystyki.
- **Centrum Integracji i Tradycji Miasta**, czyli miejsce gdzie podziwiać można interesującą wystawę opisującą dzieje Kowar. Na drugim piętrze budynku stojącego przy ratuszu znajdują się dwie Sale Tradycji, które koniecznie trzeba odwiedzić. Zobaczyć w nich można eksponaty związane z historią miasta od czasów najdawniejszych, po czasy współczesne.
- **Dom Tradycji Miasta** stojący w samym sercu miasta, przy ulicy Górniczej 1. W niepozornej z zewnątrz kamieniczce będącej od kilkunastu lat siedzibą Stowarzyszenia Miłośników Kowar obejrzeć można pokaźny zbiór pocztówek związanych z dziejami miasta oraz okolicznościowe wystawy prac lokalnych artystów. Zainteresowani przeszłością Kowar odnajdą tam również "kącik górniczy", który ukaże wiele faktów i mitów związanych z historią wydobywania w sąsiedztwie rudy żelaza i uranu.
- **Galeria Sław Kolarstwa Polskiego** na Kowarskiej Starówce, która powstała by podkreślić wieloletnią tradycję organizacji imprez kolarskich na naszym terenie. Zaangażowanie organizatorów oraz doskonałe walory do uprawiania wszelakich sportów są ważnym czynnikiem kreowania pozytywnego wizerunku Kowar. Od wielu lat Miasto gości i wspiera liczne rowerowe zawody szosowe oraz MTB, a dzięki stworzonej Galerii Sław, co roku 15 sierpnia mieszkańcy oraz wypoczywający w Karkonoszach turyści mają niepowtarzalną szansę spotkać się z legendami polskiego kolarstwa.
- **Pałac Miejski "Smyrna"** stojący przy ulicy Ogrodowej, gdzie mocno wyróżnia się wśród okolicznej zabudowy. Jego wygląd nawiązuje do dolnośląskich "miejskich" pała-

ców, które tak jak on, powstawały w tym regionie na początku XVIII wieku. Pierwszym właścicielem obiektu był bogaty patrycjusz, którego monogram "E.M." wciąż widnieje na portalu nad wejściem. W XIX wieku wraz z postępującą industrializacją miasta, budynek zakupił właściciel niezwykle prężnie rozwijającej się kowarskiej Fabryki Dywanów Smyrneńskich. Do dnia dzisiejszego dawny teren fabryczny graniczy z przypałacowym niewielkim ogrodem, w którym odnaleźć można interesujące starodrzewie.

- **Kaplica Świętej Anny** to późnobarokowa kaplica, której historii powstania należałoby szukać w czasach, gdy w górniczej osadzie, jaką Kowary od zawsze były, rodziło się życie religijne. W bliżej nieokreślonym czasie uległa zawaleniu. Remont tego co przetrwało nastąpił dopiero w 1772r. Architektem i budowniczym kaplicy był Kaspar Jentsch. Została założona na planie elipsy. Wieńczy ją ośmioboczna latarnia, przykryta cebulastą kopułką. Kaplica zachowała późnobarokowe wyposażenie wnętrza. Ołtarz główny ufundowano ku czci św. Anny.
- **Skansen Górnictwa Kowarskiego** znajdujący się przy ul. Jagiellończyka. Przy pieszej ścieżce dydaktycznej znajduje się ekspozycja starych urządzeń kopalnianych takich jak fragment torowiska, wózek i ładowarka górnicza, obudowa podziemnego chodnika oraz makieta wieży kopalnianej. Zobaczyć tam można także elementy geologiczne - fragmenty skał występujących w Karkonoszach.
- **Dom Kultury** to potężny gmach, o gabarytach rzadko spotykanych w mieście wielkości Kowar, zbudowano na początku lat 50-tych XX wieku w stylu socrealistycznym. Jest pamiątką i pozostałością po latach prosperity związanych z wydobywaniem w kowarskich kopalniach rud uranowych. Dziś stanowi siedzibę Miejskiego Ośrodka Kultury oraz miejskiej biblioteki. W środku, oprócz kina, czytelnicy, sal wystawowych i pracowni podziwiać można widowiskową aulę, której ściany ozdabiają płaskorzeźby Antoniego Mehla o tematyce górniczej.
- **Leśny Park Miejski**, który rozciąga się pomiędzy kowarskimi ulicami Matejki, Kwiatową oraz Parkową. Część założenia parkowego z cennymi okazami drzewostanu posadzonymi ręką człowieka łagodnie przechodzi w naturalny podgórski las. Kompleks otaczają łąki i pastwiska, na których w warunkach zbliżonych do naturalnych nierzadko można podziwiać pasące się stado koni szlachetnej półkwi z kowarskiej stadniny "Parkitny".
- **Szpital „Wysoka Łąka”**, który powstał w latach 1900-1902 według projektu wrocławskiego architekta Karla Grossera. Tworząc go wzorował się na wysokogórskim sanatorium w szwajcarskim Davos. Jest to eklektyczny budynek z licznymi werandami i wieżyczkami. Elewację oraz wnętrza tej secesyjnej perełki ozdobiono motywami roślinnymi i zwierzęcymi. Park w którym stoi budynek szpitala zaprojektował architekt ogrodów Mentzel. Znakomicie wykorzystał otaczający „Wysoką Łąkę” krajobraz. Z tarasu przed głównym wejściem do szpitala roztacza się malowniczy widok na wschodnią część Karkonoszy.
- **Szpital „Bukowiec”**, który zbudowano w latach 1916-1920 jako sanatorium leczące choroby płuc. Klimat panujący w tym spokojnym zakątku Kotliny Jeleniogórskiej nadał się do tego znakomicie. Funkcje lecznicze „Bukowiec” pełni z resztą do dnia dzisiejszego. Budynek otoczony jest rozległym parkiem, który zachował resztki swojej świetności sprzed prawie wieku.
- **Pałac „Ciszycy”** wraz z pozostałością folwarku położony jest są na południowy zachód od przedmieść Kowar. Są to budynki klasycystyczne, które wybudowano na początku XIX wieku. Ten nieco dziś zapomniany dworek należał przed laty do znamienitych rodów: Radziwiłłów oraz Czartoryskich. Był również sceną miłosnej historii, w którą wplątany został poza mieszkańcami Ciszycy późniejszy Cesarz Niemiec Wilhelm I Hohenzollern. Kompleks graniczy z małym romantycznym parkiem krajobrazowym z cennymi gatunkami drzew. Nad Pałacem wznosi się wzgórze, na szczycie którego w leśnej gęstwinie odnaleźć można ruiny zamku myśliwskiego z końca XVIII wieku. W 2011r. rozporządzeniem Prezydenta RP pałace i parki krajobrazowe Kotliny Jeleniogórskiej zostały wciągnięte na listę "pomników historii". Uznano, że zespół jedenastu rezydencji Kotliny Jeleniogórskiej stanowi dziedzictwo kulturowe o szczególnej randze. Wśród nich znalazł się zespół pałacowo-parkowy "Ciszycy".

- **Zespół pałacowo-parkowy "Nowy Dwór"** został zbudowany w 1570r. przez hrabiego Schaffgotscha. W późniejszych latach był kilkakrotnie przebudowywany. Do dziś posiada jednak niemal wszystkie cechy późnorenesansowego dworu śląskiego. Do pałacu przylega XIX-wieczny park z ciekawym drzewostanem. Ostatnim przedwojennym właścicielem "Nowego Dworu" była niemiecka rodzina Reuss. Dziś zabytek stanowi własność prywatną i udostępniany do zwiedzania jest tylko okazjonalnie.
- **Grobowce rodziny von Reuss** to tajemnicze, a zarazem niesamowicie romantyczne miejsce kryjące się wśród ogromnych głazów na szczycie niewielkiego zalesionego wzgórza. Dwie bezimienne kamienne płyty przykrywają szczątki ostatnich mieszkańców pobliskiego "Nowego Dworu": Henryka XXX Reuss i jego małżonki Feodory. Księżniczka Feo pochodziła z najbardziej wpływowych rodzin ówczesnej Europy. Jej przodkami byli m.in. Królowa Wiktoria - Władczyni Zjednoczonego Królestwa oraz kilku kolejnych Cesarzy Niemiec. W tym samym leśnym kompleksie, w odległości kilkudziesięciu metrów, znaleźć można miejsce pochówku Marii Klementyny Reuss, której grobowiec wyróżnia się piękną liliową dekoracją ozdabiającą wysoki kamienny krzyż.
- **Przełęcz Okraj** to oddalona od centrum Kowar o 12 km karkonoska przełęcz położona na wysokości 1046 m n.p.m. Oddziela Kowarski Grzbiet od Grzbietu Lasockiego. Dawniej przebiegało przez nią najwyżej położone w naszym kraju drogowe przejście graniczne. Dziś ograniczenia w międzynarodowym ruchu to przeszłość, a wjazd do Republiki Czeskiej przez Przełęcz Okraj, dzięki zapierającym dech w piersiach widokom, wynagradza niedogodności związane z jazdą tą krętą górską trasą. Okraj to również ważny węzeł szlaków turystyki pieszej i rowerowej. Udać się można stąd w polskie i czeskie Karkonosze, albo zatrzymać się na dłużej w tutejszym schronisku. Na Przełęczy Okraj znajdują się wyjątkowe warunki do uprawiania narciarstwa biegowego i zjazdowego oraz cyklistyki górskiej. Największą zaletą tej części Karkonoszy jest jednak spokój i czystość środowiska, które doceni każdy gość. Tuż za Przełęczą Okraj odnaleźć można malowniczo położoną miejscowość Mała Upa z typowymi chałupami karkonoskimi, rozrzuconymi po zboczach. Pod koniec roku ta spokojna czeska wioska zamienia się w popularne wśród turystów centrum sportów zimowych. W roku 2015 w okresie wakacyjnym, eksperymentalnie czeski przewoźnik wraz z Gminą Mała Upa, Miastem Kowary i Miastem Karpacz uruchomili wakacyjne połączenia na trasie Karpacz - Kowary - Pomezni Boudy. Bus, a właściwie cyklobus o nazwie „Paserak” (w tłumaczeniu na język polski „Przemytnik”) realizował dwa kursy w każdą sobotę lipca, sierpnia i września. Realizacja tego przedsięwzięcia całkowicie zaskoczyła organizatorów, w związku z powyższym, wskazane jest aby uruchomić takie wakacyjne połączenia z czeską Małą Upą w kolejnych latach.

3.4.8. Podsumowanie.

Atrakcje krajobrazowe gminy Kowary powinny wpłynąć na rozbudowę oraz unowocześnienia infrastruktury turystycznej, szczególnie bazy noclegowo-gastronomicznej. Równie istotne jest stałe zwiększanie standardu istniejących obiektów. Dzięki obiektom tj. Jelenia Struga Medical SPA, który prowadzi unikalne Inhalatorium Radonowe oraz strefę wellness oraz Centrum Usług Medycznych i Profilaktyki Zdrowotnej „Przedwiośnie” ważna w mieście w najbliższym czasie może stać się funkcja uzdrowiskowa. Dla jej utrzymania niezbędna jest rozbudowa oraz podniesienie standardu poprzez remonty i zastosowanie prawidłowych rozwiązań w zakresie infrastruktury technicznej.

Zapowiadana budowa Stacji Sportów Zimowych i Paralotniarstwa zapewni mieszkańcom Kowar i turystom zimową ofertę rekreacyjną. Przewidywane jest stworzenie wyciągów narciarskich z zapleczem, nartostrad oraz parkingów dla aut. Tereny zapewnione w obowiązującym miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego są wystarczające do realizacji tych celów. Rozwój turystyki winien być powiązany z szeroką promocją walorów gminy na rynkach krajowych i zagranicznych oraz jednoczesnym zrównoważonym rozwojem innych działów gospodarki.

4. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

4.1. Komunikacja.

Położenie komunikacyjne Kowar z punktu widzenia połączeń regionalnych i międzynarodowych jest korzystne. Wpływ na to ma podstawowy układ komunikacyjny, który tworzą następujące drogi:

- wojewódzkie:
 - nr 366 Piechowice - Kowary (w granicach administracyjnych Kowar 3,308 km);
 - nr 367 Jelenia Góra - Kowary - Kamienna Góra - Wałbrzych (w granicach administracyjnych Kowar 8,391 km);
 - nr 368 Przełęcz Kowarska - Przełęcz Okraj (granica państwa) (w granicach administracyjnych Kowar 5,438 km);
- powiatowe:
 - ulica Wojska Polskiego - od skrzyżowania z drogą nr 367 do granicy gminy i dalej w kierunku Gruszkowa i Karpnik;
- gminne:
 - w szczególności ciąg ulic Bielarska - Sienkiewicza - Leśna - Wolności - Rejtana, spinające południową część śródmieścia z obwodnicą;

MAPA 5: Układ sieci dróg krajowych i wojewódzkich skomunikowanych z Kowarami. Źródło: DSDiK Wrocław.

Odległość Kowar od najbliższych ważnych węzłów wynosi odpowiednio:

- ok 12 km z centrum Kowar drogą wojewódzką nr 367 i i nr 368 do Przełęczy Okraj graniczącej z Czechami w miejscowości Mała Upa. Dopuszczony jest tu ruch pieszych, rowerzystów, motocykli, samochodów osobowych i busów (o ładowności do 5 ton na drodze nr 368),

- ok. 25 km do drogi krajowej nr 3 w miejscowości Piechowice. Droga krajowa nr 3 przebiegająca południkowo przez województwa: zachodniopomorskie, lubuskie i dolnośląskie, a swój bieg kończy na granicy z Czechami w miejscowości Jakuszyce - przejście drogowe dla samochodów osobowych i ciężarowych,
- ok. 26 km do drogi krajowej nr 5 w miejscowości Lubawka - droga Krajowa nr 5. Przebiega przez województwa: kujawsko-pomorskie, wielkopolskie i dolnośląskie, a swój bieg kończy na granicy z Czechami na przejściu granicznym Lubawka - Kralovec (przejście drogowe dla samochodów osobowych i ciężarowych o ładowności do 6 ton),
- ok. 40 km do węzła budowanego aktualnie odcinka drogi S3 w Bolkowie (odcinek Jawor - Bolków). Droga S3 docelowo będzie łączyła północ z południem (Świnoujście z Pragą),
- ok 67 km do autostrady A4 przy miejscowości Nowa Wieś Legnicka. Autostrada A4 prowadzi od zachodu (granica z Niemcami w Jędrzychowicach) do wschodu (przejście graniczne na granicy polsko-ukraińskiej Korczowa-Krakowiec).

Sieć dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych w naszym regionie jest dobrze rozbudowana. Są one jednak zdekapitalizowane. Wymagają głębokich modernizacji, przebudowy bądź remontów. Do złego stanu dróg przyczynia się masowy transport towarowy, który powoduje szczególnie degradację licznych mostów i wiaduktów. Ich ochrona przed całkowitym wyłączeniem z ruchu drogowego ogranicza się do ich zawężania i ustawiania znaków ograniczających dopuszczalną tonaż przejazdu do 15 t. Natomiast drogi do centrum Kowar chronione są przed transportem wielkotonażowym znakami ograniczającymi tonaż do 3,5 t ustawionymi na wjazdach do miasta (ograniczenie nie dotyczy kilku większych przedsiębiorców kowarskich). Ponadto drogi położone w terenie górzystym ulegają fizycznym procesom degradacji, związanym z częstszym przechodzeniem przez temperaturę 0 °C.

Obwodnica na drodze nr 367 odciąża ruch tranzytowy z centrum Kowar do Jeleniej Góry i Wałbrzycha. Obecnie zaznacza się wzmożony ruch pojazdów przez Kowary do Karpacza. Istniejący układ dróg wymusza przejazd przez centrum miasta, powodując dyskomfort akustyczny mieszkańców i zanieczyszczenie powietrza spalinami. Jest to problem charakterystyczny dla miejscowości górskich, bogatych tradycjami historycznymi, poprzecinanych siecią wąskich ulic. Zgodnie z propozycjami zawartymi w „Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kowary” oraz licząc na wzrost zainteresowania Kowarami turystów należy przewidzieć reorganizację ruchu samochodowego. Istnieje potrzeba budowy dróg lokalnych w nowych przebiegach związanych z rozwojem Stacji Sportów Zimowych na Podgórzu i zbrojeniem nowych terenów pod usługi, drobną wytwórczość i mieszkalnictwo w centrum Kowar.

Z uwagi na ograniczone środki budżetowe, gmina nie jest w stanie zaplanować długoterminowego rozwoju sieci dróg. Najbliższe plany inwestycyjne obejmują lata 2016-2020. Planuje się wówczas do realizacji następujące zadania:

- 1) Przebudowa łącznika pomiędzy ul. Jagiellończyka a ul. 1 Maja - etap I;
- 2) Przebudowa ul. Nowej i ul. Nadrzecznej - etap I;
- 3) Przebudowa mostu drogowego nr 5856 przy ul. Waryńskiego;
- 4) Remont ul. Głównej;
- 5) Remont ul. Kopernika;
- 6) Remont ul. Świerkowej.

Gmina Miejska Kowary objęta jest dobrze rozwiniętą siecią komunikacji autobusowej, obsługiwanej głównie przez PKS TOUR Sp. z o. o. Jelenia Góra, PKS Kamienna Góra oraz przewoźników prywatnych. Dzięki niej można bezpośrednio dotrzeć do takich miejscowości jak: Karpacz i Jelenia Góra (około 27 par kursów autobusów na dobę), Kamienna Góra, Wałbrzych czy Wrocław. Z Kowar raz dziennie komunikacją autobusową można dostać się również do Opola, Katowic, Krakowa, Tarnowa i Przemyśla oraz Sieradza, Łodzi i Warszawy.

Przez gminę przebiega linia kolejowa nr 308 Jelenia Góra - Mysłakowice - Kowary - Ogorzelec - Kamienna Góra. Jest to jednak linia nieczynna, nie mająca znaczenia państwowego, jednotorowa i niezelektryfikowana. Ze względów ekonomicznych nie jest ona eksploatowana przez PKP Polskie Linie Kolejowe SA dla przewozu pasażerów i przewozu towarowego. Reforma PKP umożliwi dzierżawę nieeksploatowanych linii kolejowych zarówno przez podmioty budżetowe i pozabudżetowe. Szczególnie dotyczy to zlikwidowanych linii w Sudetach, gdzie po podjęciu odpowiednich działań marketingowych można uzyskać sukces finansowy, nie wspominając o innych efektach dodatnich jak popularyzacja regionu. Ponadto modernizacja i ponowne ożywienie linii o charakterze kolei podmiejskiej i turystycznej jest pożądane z punktu widzenia ekologicznego. Inwestycja umożliwi połączenie z większością ośrodków leżących w Sudetach Zachodnich po polskiej i czeskiej stronie.

Proces ewentualnej rewitalizacji linii nr 308 jest jednak bardzo skomplikowany oraz finansochłonny i wiąże się z licznymi problemami, także właścicielskimi. Jako przykład można podać fakt, że budynek dworca Kowary Główne jest własnością Gminy Miejskiej Kowary, budynek dworca Kowary Średnie już nie istnieje, a budynek dworca Mysłakowice jest ciągle w zasobach spółki PKP. Dodatkowo właścicielem torów jest PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. Zakład Linii Kolejowych w Wałbrzychu, a sama linia Jelenia Góra - Kowary - Kamienna Góra przebiega przez 5 miast i gmin oraz 3 powiaty. Trudno zatem, by to samorząd gminny lub powiatowy mógł być całościowym właścicielem linii. Wydaje się, że najsensowniejsze byłoby reaktywować linię poprzez którąś ze spółek PKP lub podmiot prywatny zajmujący się działalnością transportową. Można również oddać w/w linię pod zarząd samorządu wojewódzkiego i reaktywować połączenie za pomocą Kolei Dolnośląskich. Zły stan linii (ubytki torów, niedrożne rowy i przepusty, zgniłe podkłady, zarośnięte torowisko) determinuje jej generalny remont z dostosowaniem infrastruktury do aktualnych przepisów bezpieczeństwa. Potencjalny remont linii według bardzo wstępnych szacunków może wahać się od ok. niecałego miliona złotych za km torów (dane prywatnego przewoźnika) do ok. 3 mln złotych (dane spółki PKP). Kwoty te są jednak liczone bez uwzględnienia większych nakładów na remont obiektów inżynierskich, typu mosty, wiadukty, tunele, nasypy, wąwozy i przejazdy drogowe. Wydaje się, że pierwszą rzeczą, która powinna być zrobiona, by poznać prawdziwy stan trasy oraz potrzebnych nakładów jest dokładna inwentaryzacja infrastruktury kolejowej i torowiska na linii. Bez tego wszelkie kalkulacje przedsięwzięcia nie mają sensu.

Alternatywnym sposobem wykorzystania linii kolejowych jest przerobienie dawnych torowisk na drogi pieszo-rowerowe łączące poszczególne miejscowości regionu. Generowało by to oczywiście spore nakłady inwestycyjne, ale koncepcja ta ma wiele zalet. Brak takich ciągów komunikacyjnych w Kotlinie Jeleniogórskiej, niewielki stopień nachylenia torowiska, relatywnie mała ilość skrzyżowań z drogami publicznymi czyniłoby uprawianie turystyki rowerowej o wiele bezpieczniejszym i przyjemniejszym zajęciem niż obecnie. W dłuższej perspektywie moglibyśmy liczyć na zwiększenie się ruchu turystycznego w okolicach Kowar oraz rozwój usług okołoturystycznych.

Fakt istnienia dogodnych połączeń autobusowych i w dalszej perspektywie kolejowych lub rowerowych podnosi prestiż miasta Kowary i stanowi istotny argument, pozwalający stymulować jego gospodarczy rozwój.

4.2. Sieć wodociągowa i kanalizacyjna.

4.2.1. Zaopatrzenie w wodę.

Gmina może bazować wyłącznie na zasobach wodnych rzeki Jedlicy i jej dopływów. Z uwagi na ukształtowanie fizjograficzne, ekspozycje oraz zalesienie terenów, umożliwiające czasowe retencjonowanie wód z opadów i hamujące procesy parowania bezpośredniego, za zasobną w wodę należy uważać lewobrzeżną i górną część dorzecza rzeki Jedlicy.

Szczególnie są to zadrzewione stoki Kowarskiego Grzbietu powyżej wysokości 550 m n.p.m. o północnej ekspozycji oraz zachodnie zbocza Lasockiego Grzbietu i Rudaw Janowickich usytuowane na wysokości ponad 600 m n.p.m.

Zbiorowe zaopatrzenie w wodę w Gminie Kowary następuje z pięciu ujęć wody: Kowary Dolne, Kowary Średnie, Kowary Górne, Kowary Wojków, Kowary Podgórze o łącznej nominalnej i zgodnej z pozwoleniami wodno-prawnymi wydajności wynosi $Q_{\text{sr}} = 3781$ m³/d.

Ujęcia wody posiadają ważne pozwolenia wodno-prawne:

- Ujęcie Podgórze - OŚR.IV-6223/14/07 z dnia 03.07.2007r. - ważne do 30.12.2026r.
- Ujęcie Kowary Górne, Kowary Średnie i Kowary Wojków - OŚR-IV. 6341.2.6.2011, OŚR-IV. 6341.2.8.2011, OŚR-IV.6341.2.7.2011 z dnia 17.03.2011r. - ważne do 01.03.2031r.
- Ujęcie Kowary Dolne - OŚR-IV6223/31/10 z dnia 13.01.2011r. - ważne do 31.12.2030r.

Ujmowana woda z ujęć wód powierzchniowych i ujęć wód podziemnych jest uzdatniana i dezynfekowana. Stopień zwodociągowania Gminy wynosi 99%. Całkowita długość sieci rozdzielczej wynosi 38,5 km.

Sieć wodociągowa w Gminie Miejskiej Kowary wykonana jest z 46% z żeliwa, 34% ze stali, 15% z rur polietylenowych (PE) oraz z 4% z rur PVC. Sieci wodociągowe żeliwne wybudowane zostały w latach i stanowią podany niżej % sieci:

- 1920/30 - 67% sieci
- 1950 - 28% sieci
- 1970 - 5% sieci

Długość sieci wodociągowej wykonanej z żeliwa wynosi 18 km. Sieci wodociągowe ze stali - wybudowane zostały w latach i stanowią % sieci:

- 1920/30 - 12% sieci
- 1950 - 12% sieci
- 1960/70/80 - 69% sieci
- 1995 - 7%

Długość sieci wodociągowej wykonanej ze stali wynosi 13 km. Sieci wodociągowe z PE zostały wybudowane w latach 1990-2014 i ich długość wynosi 6 km, natomiast sieci z PVC wybudowano w 199 r. i długość ich wynosi 1,5 km.

Mieszkańcy są zaopatrywani w wodę przez sieć wodociągową¹⁰ o długości 38,5 km z 1326 połączeniami prowadzącymi do budynków mieszkalnych¹¹. Korzystają z niej 11 022 osób, to jest 96,61% ogółu mieszkańców. W 2014r. zużycie wody z wodociągów przez gospodarstwa domowe wyniosło 293 tys. m³, co daje 26,58 m³ na 1 mieszkańca Kowar.

TABELA 50: Gmina Kowary - zużycie wody z sieci wodociągowej w gospodarstwach domowych w 2014r. Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (Bank Danych Lokalnych).

Wyszczególnienie	Gmina Kowary	Powiat Jeleniogórski	Województwo Dolnośląskie
Ludność korzystająca z wodociągu w % ogółu ludności	99,96	83,19	94,76
Zużycie wody z wodociągów na 1 mieszkańca w m ³	21,10	25,70	31,20

Z powyższej tabeli wynika, że w Kowarach i w województwie dolnośląskim z sieci wodociągowej korzysta podobny odsetek ludzi, natomiast w powiecie odsetek ten jest niższy.

¹⁰ Rozdzielcza; bez połączeń prowadzących do budynków i innych obiektów.

¹¹ Łącznie z połączeniami prowadzącymi do budynków zbiorowego zamieszkania.

W Gminie Miejskiej Kowary w przeliczeniu na jednego obywatela zużycie wody pobieranej z wodociągów jest niższe niż w województwie i w powiecie.

W związku rosnącym zapotrzebowaniem mieszkańców na wodę pitną w Kowarach, istnieje potrzeba budowy zbiorników wody.

4.2.2. Kanalizacja.

Długość sieci kanalizacyjnej w Kowarach wynosi obecnie 42,2 km., przy czym w ramach projektu pn. „Karkonoski System Wodociągów i Kanalizacji, etap I” wybudowano 36,8 km nowych sieci oraz zmodernizowano i poddano renowacji 2,1 km istniejących kolektorów. Sieć kanalizacyjna w Kowarach wykonana jest z PVC i kamionki. Tylko 90,5 % budynków zarządzanych przez ZEJK obsługiwanych jest przez miejską sieć kanalizacyjną w Kowarach.

Od 2014r. trwa systematyczne przepinanie osób do instalacji wybudowanej w ramach Projektu „Karkonoski System Wodociągów i Kanalizacji, etap I”. Obecny plan zakłada zakończenie zadania w roku bieżącym tj. wybudowanie wszystkich planowanych 83 szt. przyłączy i przebiegi mieszkańcy ul. Górniczej, Szkolnej, Reja, Bocznej, Bema, Topolowej, Sienkiewicza, Matejki i Buczka. Po zrealizowaniu tego zadania system kanalizacyjny obsługiwany będzie głównie przez nowe sieci tj. wybudowane w roku 2010. Sieć ta zbudowana jest z rur PCV. Kanał ogólnie spławny zostanie kanałem deszczowym. Wody opadowe zostaną odprowadzone bezpośrednio do rzeki Jedlica z pominięciem oczyszczalni ścieków.

Zbiornym punktem systemu kanalizacyjnego Kowar jest Oczyszczalnia Ścieków. Przepustowość oczyszczalni ścieków wynosi $Q_{\text{śrd}} = 7500 \text{ m}^3/\text{d}$ (33 030 RLM). OŚ Kowary posiada ważne do 31.12.2018r. pozwolenie wodno-prawne wydane przez Starostę Jeleniogórskiego na szczególne korzystanie z wód.

Oczyszczone ścieki komunalne odprowadzone do rzeki Jedlicy spełniają wymogi Dyrektywy Rady 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991r. dotyczącej oczyszczania ścieków komunalnych, a także warunki Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 24 lipca 2006r. w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub ziemi.

Rocznie na oczyszczalni ścieków w Kowarach powstaje 930 Mg ustabilizowanych komunalnych osadów ściekowych o kodzie 19 08 05. Osad po odwodnieniu zagospodarowany jest przyrodniczo. Skratki i zawartość piaskowników wywożona jest na składowisko odpadów do Karkonoskiego Centrum Gospodarowania Odpadami w Ściegnach-Kostrzycy.

Podłączeń kanalizacyjnych do budynków mieszkalnych jest 1064. Korzystają z sieci kanalizacyjnej 9695 osoby, to jest 84,98% ogółu mieszkańców. W 2014r. ilość ścieków wytworzonych przez gospodarstwa domowe wyniosła 251 tys. m^3 , co daje 25,88 m^3 na 1 mieszkańca Kowar.

TABELA 51: Gmina Kowary - ilość ścieków odprowadzana siecią kanalizacyjną w 2014r. Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (Bank Danych Lokalnych).

Wyszczególnienie	Gmina Kowary	Powiat Jeleniogórski	Województwo Dolnośląskie
Korzystający z kanalizacji w % ogółu ludności	80,70	61,70	75,00

W Gminie Miejskiej Kowary dane kształtują się na podobnym poziomie do danych charakteryzujących dostępność sieci kanalizacyjnej ludności województwa dolnośląskiego i znacznie lepiej od powiatu.

W wyniku działań inwestycyjnych KSWiK w Gminie Miejskiej Kowary zamierza osiągnąć:

- wzrost długości sieci wodociągowej o około 3500 mb,
- wzrost ilości mieszkańców korzystających z sieci wodociągowej,
- wymianę wodociągowych rur żeliwnych i stalowych o długości około 5000 mb,
- zmniejszenie strat wody z 42% w roku 2012 do 22% w roku 2017,
- zmniejszenie ścieków przypadkowych z 78% w roku 2012 do 38% w roku 2017,
- zmniejszenie ilości awarii wodociągowych i kanalizacyjnych,
- wzrost długości sieci kanalizacji sanitarnej o około 1400 mb,
- wyeliminowanie oczyszczania wód deszczowych na oczyszczalni ścieków w Kowarach.

4.3. Sieć gazowa.

Przez teren gminy będą dwa gazociągi wysokiego ciśnienia Dn 300. Doprowadzają gaz do dwóch stacji redukcyjnych I stopnia zasilających Kowary: w Krzaczyńcu i przy ulicy Leśnej, oraz stację przesyłową w rejonie ulicy Wiejskiej. W 2013r. sieć¹² rozdzielcza miała 48,75 km długości czynnego gazociągu ogółem. Odbiorcami gazu jest 3371 gospodarstw domowych. Zużycie tego medium w 2013r. wyniosło 2113,6 dam³.

TABELA 52: Gmina Kowary - korzystający z sieci gazowej w 2013r. Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (Bank Danych Lokalnych).

Wyszczególnienie	Gmina Kowary	Powiat Jeleniogórski	Województwo Dolnośląskie
Korzystający z sieci gazowej w % ogółu ludności	84,90	48,79	61,42

W Gminie Kowary jest stosunkowo dobry dostęp do sieci gazowej, prawie dwa razy więcej mieszkańców korzysta z gazu ziemnego niż w powiecie jeleniogórskim.

W związku z tym, że gaz jest stosunkowo dostępnym surowcem energetycznym, aprobowanym przez ekologów, w celu ochrony powietrza należy realizować proces podmiiany paliw stałych, zwłaszcza węgla. W związku z zagrożeniem niską emisją wytwarzaną przez spalanie węgla kamiennego przez gospodarstwa domowe, wskazane jest aby ogrzewanie gazowe było promowane wśród mieszkańców.

4.4. Energetyka.

Energię elektryczną niskiego napięcia pobiera w gminie 4249 odbiorców. W 2013r. jej zużycie przez gospodarstwa domowe wyniosło 7095 MWh. Na obszarze gminy Kowary nie ma oraz nie przewiduje się budowy nowych obiektów elektroenergetycznych krajowej sieci przesyłowej o napięciu 400 kV i 220 kV, której właścicielem jest TAURON Polska Energia SA. Zaspokojenie potrzeb elektroenergetycznych wynikających z rozwoju społeczno-gospodarczego, stanu zagospodarowania przestrzennego oraz poprawienia niezawodności i jakości dostaw energii dla istniejących odbiorców należy realizować poprzez budowę nowych linii napowietrznych 110 kV, a także stacji 110/20 kV.

Ponadto możliwe jest wykorzystanie niekonwencjonalnych źródeł energii. Produkowana może być ona przez elektrownie wodne małej mocy, a także elektrownie wiatrowe, czemu

¹² Bez połączeń prowadzących do budynków mieszkalnych i innych obiektów.

sprzyjają lokalne warunki klimatyczne. Częściowo energia elektryczna powinna służyć potrzebom grzewczym.

4.5. Ciepłownictwo.

W Kowarach większość budynków zaopatrywana jest w ciepło z kotłowni zarządzanych przez Zarząd Eksploatacji Zasobów Komunalnych.

Wiele mieszkań, szczególnie komunalnych ogrzewanych jest jeszcze domowymi piecami na węgiel kamienny, które przyczyniają się do powstawania niskiej emisji (zanieczyszczenia powietrza CO₂). Wiele obiektów posiada własny autonomiczny system grzewczy. Zasilany on jest najczęściej gazem. Według planów dotyczących gospodarki cieplnej, w przyszłości nastąpi pełna zamiana paliw stałych na płynne. Celem jest zaopatrzenie w ciepło wytwarzane gazem wszystkich obiektów oraz mieszkań w gminie. W 2013r. zużycie gazu na ogrzewanie mieszkań wyniosło 1579,1 dam³

TABELA 53: Wykaz kotłowni będących w budynkach w Zarządzie Eksploatacji Zasobów Komunalnych w Kowarach lub będących własnością Gminy Miejskiej Kowary. Opracowanie własne.

Adres	Rodzaj kotłowni	Własność pomieszczenia kotłowni	Własność urządzeń w kotłowni	Liczba ogrzewanych budynków	Liczba mieszkańców w ogrzewanych budynkach
Dworcowa 11	Ogrzewanie trocinowe	Gmina Kowary	Wiesław Romański	1	24 osoby
Waryńskiego 6	Ogrzewanie trocinowe	Gmina Kowary	Wiesław Romański	1	21 osób
1 Maja 96	Ogrzewanie gazowe	Wspólnota Mieszkaniowa 1 Maja 1	Wiesław Romański	1	12 osób
Leśna 12a	Ogrzewanie gazowe	Gmina Kowary	Gmina Kowary	1 budynek w Zarządzie ZEJK - Leśna 12, 1 budynek w zarządzie WZP J. Osękowski - Leśna 14, pozostałe budynki w zasobie Spółdzielni Mieszkaniowej Pod Śnieżką	Zarząd ZEJK - 40 osób
Jagiellońska 5	Ogrzewanie gazowe	Gmina Kowary	Gmina Kowary	Budynki w obcym zarządzie - Jagiellońska 3, Jagiellońska 5, Jagiellońska 7,	–
1 Maja 4	Ogrzewanie gazowe	Wspólnota Mieszkaniowa 1 Maja 4	Wspólnota Mieszkaniowa 1 Maja 4	1 budynek w zarządzie ZEJK - 1 Maja 4, 1 budynek w obcym zarządzie - 1 Maja 6	Zarząd ZEJK - 21 osób
Al. Wolności 4-5	Ogrzewanie gazowe	Wspólnota Mieszkaniowa Al. Wolności 4-5	Wspólnota Mieszkaniowa Al. Wolności 4-5	2 budynki	60 osób

Węzeł ciepły Matejki 12a	Ciepło dostarczane przez PEC Wałbrzych	Gmina Kowary	Gmina Kowary	4 budynki w zarządzie ZEJK, 1 budynek prywatny, 1 budynek w zarządzie WZP j. Osękowski	Zarząd ZEJK - 172 osoby
Węzeł ciepły Lipowa 2-4	Ciepło dostarczane przez PEC Wałbrzych	Gmina Kowary	Gmina Kowary	Budynki w zasobie Spółdzielni Mieszkaniowej Pod Śnieżką	–
Węzeł ciepły Lipowa 6	Ciepło dostarczane przez PEC Wałbrzych	Gmina Kowary	Gmina Kowary	Budynki w zasobie Spółdzielni Mieszkaniowej Pod Śnieżką	–
Węzeł ciepły Klonowa 6	Ciepło dostarczane przez PEC Wałbrzych	Gmina Kowary	Gmina Kowary	Budynki w zasobie Spółdzielni Mieszkaniowej Pod Śnieżką	–

4.6. Technologie informacyjno-komunikacyjne.

Dostęp do sieci internetowej dzięki rozwojowi sieci komercyjnych, w tym dzięki rozwojowi oferty operatorów sieci telefonicznych, a także dzięki postępowi technologicznemu, stale się powiększa. Nadal jednak istnieją potrzeby dotyczące mniej zamożnej części społeczeństwa, a zwłaszcza dzieci, młodzieży i seniorów z rodzin ubogich czy zagrożonych ubóstwem, dla których dostęp do nowych technologii jest utrudniony.

TABELA 54: Ilość stanowisk komputerowych w poszczególnych szkołach a liczba uczniów w Kowarach w 2014r. Opracowanie własne na podstawie rozmów z pracownikami szkół.

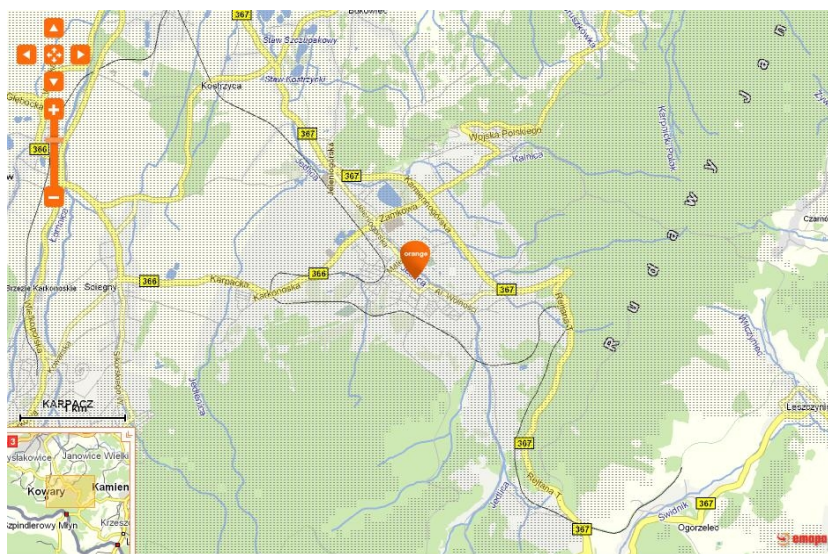
	Szkoła Podstawowa nr 1	Szkoła Podstawowa nr 3	Zespół Szkół Ogólnokształcących
Stanowiska komputerowe dostępne dla uczniów	42	25	21
Liczba uczniów korzystających z komputerów z dostępem do internetu	393	242	277
Liczba uczniów przypadająca na jedno stanowisko komputerowe	9,3	9,7	13,2

W szkołach podstawowych jest podobny rozkład możliwości korzystania przez uczniów z komputerów z dostępem do internetu, trochę gorzej wygląda sytuacja w Gimnazjum i Liceum (ZSO). Generalnie we wszystkich szkołach wskaźnik ten utrzymuje się w górnym przedziale, charakteryzującym aglomerację jeleniogórską, gdyż zwykle od 6-14 uczniów przypada na 1 komputer z dostępem do internetu. Doposażenie szkół w sprzęt komputerowy wymaga stałych nakładów finansowych.

Cały obszar Gminy Miejskiej Kowary znajduje się w zasięgu działania następujących telefonii komórkowych: Orange, Plus, Play, T-Mobile. Stacje przekaźnikowe zlokalizowane są w mieście, wykorzystując między innymi kominy fabryczne oraz dachy najwyższych budynków. Wg obecnej definicji dostępu szerokopasmowego oznaczającego szybkość pobierania min. 2Mbps, każdy z operatorów komórkowych oferuje taką szybkość na terenie całej

gminy. Zasięg sieci stacjonarnych xDSL (ADSL, VDSL, VDSL2), których właścicielem łącz miedzianych jest Orange, pokazuje poniższa mapa.

MAPA 6 : Zasięg sieci stacjonarnych (obszar zakropkowany). Źródło: www.orange.pl

Wg informacji zamieszczonych przez lokalnych dostawców łącz radiowych (AirMax, NETi, Info-Net) dostęp radiowy jest zapewniony na terenie gminy. Można założyć, że większość gminy jest w zasięgu dostępu radiowego oferowanego przez przynajmniej jednego dostawcę. Dostęp radiowy wymaga geometrycznej "widoczności" od nadajnika, co powoduje, że niemożliwe jest zapewnienie zasięgu w 100% obszaru gminy.

Zasięg bezpłatnej ogólnodostępnej sieci WiFi "KOWARY SPOT" obejmuje ulicę Pocztową i ulicę 1 Maja do Kościoła Parafialnego i służy zarówno mieszkańcom, jak i odwiedzającym miasto turystom.

Część mieszkań w Kowarach jest w zasięgu sieci światłowodowej, zapewniającej obecnie najlepszy dostęp do internetu. Jest to ułamek gminy i głównie dotyczy domów wielorodzinnych przy ulicy Szkolnej i Górniczej. Zasięg sieci światłowodowej firmy NETi obejmuje ulicę Jeleniogórską, 1 Maja, Pocztową aż do Kowalskiej 8. Jeszcze inne medium dostępu oferuje lokalna telewizja kablowa Azart (grupa UPC), która dostarcza możliwość dostępu do internetu wszędzie tam, gdzie doprowadzony został sygnał telewizji kablowej. Obejmuje on głównie mieszkania wielorodzinne (ul. Leśna, osiedle przy ul. Matejki, osiedle "Wichrowa Równia", ul. Szkolna, Boczna, Reja, Bema, Batorego), a także niektóre domy jednorodzinne.

Gmina Miejska Kowary nie posiada na własność żadnych elementów infrastruktury teleinformatycznej pozwalających na dzierżawę czy budynków pozwalających na kolokację usług telekomunikacyjnych. W gminie umiejscowiony jest pasywny węzeł infrastruktury światłowodowej ulokowany w ramach projektu DSS (Dolnośląska Sieć Szkieletowa). Znajduje się na ul. Dworcowej 8A (przy przystanku PKS). Pozwala dostawcom usług telekomunikacyjnych skorzystania (poprzez wydzierżawienie) z łącza będącego częścią sieci światłowodowej rozmieszczonej na terenie całego województwa dolnośląskiego w celu świadczenia usług telekomunikacyjnych mieszkańcom Kowar.

Istnieje znaczne zapotrzebowanie w zakresie korzystania z publicznych punktów dostępnych do sieci WiFi. Takie przedsięwzięcia są kosztowne i wymagają stałych nakładów i modernizacji. W/w przedsięwzięcia wpłyną na zwiększenie dostępności, stopnia wykorzy-

stania i jakości ICT. Istnieje również potrzeba inwestycji w rozwój e-usług, ze szczególnym uwzględnieniem usług publicznych. Inwestycje w ICT wpłyną pozytywnie na budowę społeczeństwa informacyjnego w gminie.

Gmina posiada jeden Urząd Pocztowy (przy ul. Pocztovej 11), który poza mieszkańcami Kowar obsługuje również część mieszkańców Gminy Mysłakowice. Dodatkowo istnieją jeszcze pojedyncze placówki pocztowe wykonujące zadania w ramach Poczty Polskiej S.A, grupa InPost czy firm kurierskich. Miejski charakter gminy Kowary powoduje, że lokalizacja placówek pocztowych jest bardziej skoncentrowana.

4.7. Gospodarka odpadami.

Od 1 lipca 2013 r. uruchomiony został nowy system gospodarowania odpadami komunalnymi. Od tego czasu podmiotem odpowiedzialnym za organizację funkcjonowania nowego systemu jest Gmina Miejska Kowary. Gmina w zamian za uiszczaną przez mieszkańców stawkę opłaty gospodaruje odpadami komunalnymi. W ramach nowego systemu właściciele nieruchomości uzyskali możliwość selektywnego zbierania odpadów „u źródła” (bezpośrednio na terenie nieruchomości). Odbiorem odpadów bezpośrednio z nieruchomości zostały objęte dwie frakcje: odpady ulegające biodegradacji, w tym odpady kuchenne i zielone oraz szkło. Właściciele nieruchomości, którzy zdecydowali się zbierać odpady w sposób selektywny, zobowiązani zostali do uiszczenia miesięcznej opłaty w preferencyjnej obniżonej wartości w wysokości 10 zł za osobę. Pozostali, którzy zrezygnowali z selektywnego zbierania odpadów zobowiązani byli do uiszczenia opłaty w wysokości 15 zł za osobę miesięcznie. Ponadto w ramach funkcjonującego systemu w zamian za uiszczoną opłatę za gospodarowanie odpadami, mieszkańcy mieli możliwość skorzystania z funkcjonującego na terenie gminy Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych przy ul. Zamkowej 9, prowadzonego przy współpracy z Karkonoskim Centrum Gospodarki Odpadami Sp. z o. o.

Na terenie gminy rozstawione są również zestawy pojemników, tzw. „gniazda”, gdzie mieszkańcy mogli gromadzić poszczególne frakcje odpadów: w pojemnikach koloru zielonego - opakowania szklane, w pojemnikach koloru żółtego lub w pojemnikach siatkowych - opakowania z tworzyw sztucznych, w pojemnikach koloru niebieskiego - papier, tekturę i opakowania wielomateriałowe.

Zgodnie z ustawą z dnia 14 grudnia 2012r. o odpadach jako przetwarzanie rozumie się procesy odzysku lub unieszkodliwiania, w tym przygotowanie poprzedzające odzysk lub unieszkodliwianie. Możliwości przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych związane są z ich zagospodarowaniem w poszczególnych instalacjach do odzysku lub unieszkodliwiania. Zgodnie z założeniami ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz Planu gospodarki odpadami dla województwa dolnośląskiego 2012, Gmina Miejska Kowary wchodzi w skład regionu środkowosudeckiego województwa dolnośląskiego.

Z łącznej masy przekazanych do RIPOK w Karkonoskim Centrum Gospodarki Odpadami w 2014r. zmieszanych odpadów komunalnych do składowania skierowanych zostało 0 Mg odpadów o kodzie 19 12 12 powstałych po mechaniczno-biologicznym przetwarzaniu (MBR). Zebrane na terenie gminy odpady biodegradowalne i zielone a także frakcja podsiłkowa wydzielona na sortowni poddane zostały kompostowaniu w regionalnej instalacji znajdującej się na terenie Karkonoskiego Centrum Gospodarki Odpadami Sp. z o. o., w którym moc przerobowa RIPOK jest wystarczająca.

TABELA 55: Koszty poniesione w roku 2014 przez Gminę Miejską Kowary w związku z odbieraniem, odzyskiem, recyklingiem i unieszkodliwianiem odpadów komunalnych. Opracowanie własne.

Zestawienie kosztów poniesionych przez Gminę Kowary w roku 2014, w związku z wdrożeniem i obsługą nowego systemu gospodarowania odpadami komunalnymi	
Wyszczególnienie	Koszty (zł)
Koszty wywozy odpadów komunalnych (odbiór, transport i zagospodarowanie)	1.192.327,12
Koszty obsługi selektywnej zbiórki odpadów komunalnych, w tym prowadzenia Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych	180.555,54
Koszty obsługi systemu (wynagrodzenia pracowników, szkolenia, zakup materiałów biurowych, koszty przesyłek pocztowych itp.)	65.291,37
RAZEM	1.438.174,03

Na dzień 31.12.2014r. liczba osób zameldowanych według ewidencji ludności wynosiła 10 808 osób. Natomiast zadeklarowana przez właścicieli nieruchomości sumaryczna liczba osób zamieszkujących nieruchomości położone na terenie gminy wynosiła 8.384. Różnica może wynikać z faktu, że część osób zameldowanych na terenie Gminy Miejskiej Kowary faktycznie zamieszkuje na terenie innej gminy, bądź poza granicami kraju.

Na podstawie sprawozdań otrzymywanych od firm odbierających odpady komunalne z terenu Gminy Miejskiej Kowary w roku 2014 odebrano następujące frakcje i ilości odpadów:

TABELA 56: Ilość odpadów komunalnych wytwarzanych na terenie Gminy.¹³

L. p.	Kod odpadu	Rodzaj odpadów	Masa odebranych odpadów w Mg
1	15 01 02	Opakowania z tworzyw sztucznych	46,7
2	15 01 07	Opakowania ze szkła	78,0
3	20 03 07	Odpady wielkogabarytowe	83,6
4	17 01 01	Odpady betonu oraz gruz z rozbiórek i remontów	177,9
5	17 01 02	Gruz ceglany	138,2
6	17 01 07	Zmieszane odpady z betonu, gruzu ceglano-ceramicznego, odpadów ceramicznych i elementów wyposażenia inne niż wymienione w 17 01 06	94,5
7	17 05 04	Gleba, ziemia w tym kamienie	59,2
8	17 09 04	Zmieszane odpady z budowy, remontów i demontażu inne niż wymienione w 17 09 01, 17 09 02 i 17 09 03	76,8
9	20 03 03	Odpady z czyszczenia ulic i placów	36,5
10	20 02 03	Inne odpady nie ulegające biodegradacji	111,6
11	20 03 01	Zmieszane odpady	2622,9
12	20 02 01	Odpady ulegające biodegradacji (zielone)	204,6
13	15 01 01	Opakowania z papieru i tektury	77,7
RAZEM			3808,2

W 2014r. na terenie Gminy Kowary zebrano 622,9 Mg zmieszanych odpadów komunalnych. Składowaniu poddano 0 Mg. Cała zebrana ilość zmieszanych odpadów komunalnych została poddana procesom sortowania oraz trafiła do mechaniczno-biologicznego przetwarzania. Wydzielona z nich biofrakcja oraz zebrane selektywnie odpady ulegające biode-

¹³ Bez odpadów odebranych z Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych w Kowarach, których masa wyniosła 83,7 Mg.

gradacji w tym zielone poddawane są procesom kompostowania. Osiągnięty poziom ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania wyniósł 0% przy dopuszczalnym maksymalnym poziomie 50%.

W 2014r. na terenie Gminy Kowary zebrano 204,1 Mg frakcji papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła. Procesom recyklingu materiałowego poddano 175,6 Mg. Osiągnięty poziom recyklingu, przygotowania do ponownego użycia papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła dla roku 2014 wyniósł 21% przy wymaganym poziomie 14%. Ponadto z ilości 546,6 Mg zebranych na terenie Gminy Kowary odpadów budowlanych i rozbiórkowych, procesom recyklingu poddano 469,8 Mg. Osiągnięty poziom recyklingu, przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami innych niż niebezpieczne odpadów budowlanych i rozbiórkowych wyniósł 86% przy wymaganym poziomie 38%. Powyższe wyniki są najlepszym dowodem na to, że nowy system gospodarowania odpadami komunalnymi przynosi zamierzone efekty.

4.8. Cmentarze.

W Kowarach funkcjonują 2 cmentarze komunalne. Jeden z nich, położony w centrum (ul. Staszica), o powierzchni 1,5 ha, jest już wypełniony. Obiekt zlokalizowany w zachodniej części miasta (ul. Matejki) zajmuje obszar 4 ha. Istnieje możliwość rozszerzenia jego powierzchni o kolejne 5 ha, co w zupełności zaspokoi gminne potrzeby na okres około 30 lat. Rezerwa zagospodarowania pod cmentarz 5 ha obszar jest zapisana w obowiązującym miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Ponadto w Kowarach istnieje jeden cmentarz, w zasadzie nieczynny, należący do parafii katolickiej (Pl. Franciszkański) oraz pozostałości dawnego cmentarza ewangelickiego (ul. Staszica) - skwer w sąsiedztwie dawnej dzwonnicy. Jeszcze kilkanaście lat temu bez trudu można było odnaleźć także resztki przedwojennego cmentarza w lesie w sąsiedztwie drogi nr 367 niedaleko Źródełka przy ulicy Rejtana.

Dodatkowo w niewielkim zagajniku przy ulicy Zamkowej znajdują się dwa grobowce: jeden podwójny, w którym pochowano Feodorę i Henryka XXX von Reuss oraz drugi, w którym spoczywają szczątki Marii Klementyny von Reuss.

4.9. Obiekty obrony cywilnej.

Dawniej w Kowarach funkcjonowały 2 schrony mieszczące się w piwnicy budynku Urzędu Miejskiego i podziemiach fabryki dywanów. Dziś nie pełnią te pomieszczenia już żadnych funkcji związanych z obroną cywilną. Natomiast na Podgórzu znajduje się zabezpieczona studnia zapasowa do wykorzystania w razie zagrożeń.

5. ZARZĄDZANIE I FINANSE

5.1. Zasady gospodarki finansowej gminy.

Zasady gospodarki finansowej gminy są zawarte w Rozdziale 6 Ustawy o samorządzie gminnym. Gmina prowadzi gospodarkę finansową samodzielnie na podstawie budżetu gminy. Gospodarka finansowa jest jawna. Projekt budżetu przygotowuje Burmistrz. Bez zgody Burmistrza Rada Miejska nie może wprowadzić w budżecie zmian powodujących zwiększenie wydatków nieznajdujących pokrycia w planowanych dochodach lub zwiększenie dochodów bez jednoczesnego ustanowienia źródeł tych dochodów. Projekt budżetu wraz z objaśnieniami najpóźniej do 15 listopada roku poprzedzającego rok budżetowy, Burmistrz przedkłada Radzie Miejskiej i Regionalnej Izbie Obrachunkowej, celem zaopiniowania.

Budżet jest uchwalany przez Radę Miejską do końca roku poprzedzającego rok budżetowy. Do czasu uchwalenia budżetu, nie później jednak niż do 31 stycznia roku budżetowego, podstawą gospodarki budżetowej jest projekt budżetu przedłożony Radzie Miejskiej. W przypadku nieuchwalenia budżetu w terminie Regionalna Izba Obrachunkowa ustala budżet miejski w zakresie obowiązkowych zadań własnych oraz zadań zleconych w terminie do końca lutego roku budżetowego. Do dnia ustalenia budżetu przez Regionalną Izbę Obrachunkową podstawą gospodarki budżetowej jest projekt budżetu przedłożony przez Burmistrza radzie miejskiej.

Art. 60 ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym nakłada odpowiedzialność za prawidłową gospodarkę finansową gminy na Burmistrza. Burmistrz zobowiązany jest do niezwłocznego ogłoszenia uchwały budżetowej oraz sprawozdania z jej wykonania w terminie przewidzianym dla aktów prawa miejscowego. Informację o założeniach projektu budżetu, kierunkach polityki społecznej i gospodarczej oraz wykorzystaniu środków budżetowych Burmistrz przedkłada także mieszkańcom gminy. Burmistrzowi przysługuje wyłączne prawo do: zaciągania zobowiązań mających pokrycie w ustalonych w uchwale budżetowej kwotach wydatków, w ramach upoważnień udzielonych przez radę miejską; emitowania papierów wartościowych, w ramach upoważnień udzielonych przez Radę Miejską; dokonywania wydatków budżetowych; zgłaszania propozycji zmian w budżecie gminy; dysponowania rezerwami budżetu gminy; blokowania środków budżetowych, w przypadkach określonych ustawą.

Dochodami gminy są w szczególności: podatki, opłaty i inne wpływy określone w odrębnych ustawach jako dochody gminy, dochody z majątku gminy, subwencja ogólna z budżetu państwa. Dochodami gminy mogą być: dotacje celowe na realizację zadań zleconych oraz na dofinansowanie zadań własnych, wpływy z samoopodatkowania mieszkańców, spadki, zapisy, darowizny oraz inne dochody. Subwencje ogólne są ustalane dla gmin według zobiektywizowanych kryteriów, które określa odrębna ustawa.

Uchwały i zarządzenia organów gminy dotyczące zobowiązań finansowych wskazują źródła dochodów, z których zobowiązania te zostaną pokryte. Uchwały Rady Miejskiej zapadają bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowego składu Rady.

Kontrolę gospodarki finansowej gminy sprawuje Regionalna Izba Obrachunkowa. Burmistrz przedkłada Regionalnej Izbie Obrachunkowej uchwałę budżetową, uchwałę w sprawie absolutorium oraz inne uchwały Rady Miejskiej i zarządzenia Burmistrza objęte zakresem nadzoru Regionalnej Izby Obrachunkowej.

5.2. Budżet gminy.

TABELA 57: Gmina Kowary - dochody budżetu w latach 2013 i 2014 (w złotych). Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (Bank Danych Lokalnych).

Pozycja	Rok 2013		Rok 2014	
	plan	wykonanie	plan	wykonanie
Dochody razem	33 145 850	29 330 217	34 360 883	32 695 819
W tym zadania zlecone	3 675 770	3 624 406	3 754 868	3 747 965
Rolnictwo	19 322	19 322	18 384	18 384
Leśnictwo	0	0	0	0
Transport i łączność	259 026	259 026	749 347	749 248
Gospodarka komunalna	957 279	844 820	1 604 271	1 747 275
Gospodarka mieszkaniowa	4 685 348	2 147 042	5 173 148	2 840 038
Oświata i wychowanie	415 966	384 362	779 185	769 989
Pomoc społeczna	5 403 801	5 344 747	5 441 421	5 409 545
Kultura fizyczna i sport	523 600	439 924	89 195	15 411
Turystyka i wypoczynek	95 369	81 230	105 037	67 881
Różna działalność ¹⁴	0	0	0	0
Dochody od osób prawnych i fizycznych	5 107 304	4 964 974	5 277 427	5 356 874
Administracja państwowa i samorządowa	121 167	151 464	240 690	230 194
Bezpieczeństwo publiczne	6 303	6 232	11 753	7 693
Finanse ¹⁵	35 050	63 455	45 810	33 239
Różne rozliczenia ¹⁶	7 107 725	7 107 725	6 835 507	6 900 337
Obrona narodowa	300	300	300	300
Urzędy naczelnych organów władzy	5 861	5 855	97 663	96 537

TABELA 58: Gmina Kowary - dochody budżetu na 1 mieszkańca w latach 2010-2014. Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (Bank Danych Lokalnych).

Dochody w złotych:	2010	2011	2012	2013	2014
Na 1 mieszkańca	2056	2237	2510	2531	2848

TABELA 59: Gmina Kowary - wydatki budżetu w latach 2013 i 2014 (w złotych). Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (Bank Danych Lokalnych).

Pozycja	Rok 2013		Rok 2014	
	plan	wykonanie	plan	wykonanie
Wydatki razem	34 845 350	29 555 752	34 665 938	32 681 101
W tym zadania zlecone	3 675 770	3 624 406	3 754 868	3 747 965
Inwestycje	5 605 879	2 733 009	4 181 860	3 495 377
Rolnictwo	25 069	24 831	18 618	18 623
Leśnictwo	0	0	0	0
Transport i łączność	1 929 766	512 890	3 282 557	2 758 549
Gospodarka komunalna	4 364 996	3 641 732	4 337 017	4 159 228
Gospodarka mieszkaniowa i niematerialne usługi ¹⁷	4 982 246	3 113 356	2 884 859	2 400 771
Oświata i wychowanie	8 341 537	8 279 747	8 726 547	8 602 336
Pomoc społeczna	7 778 638	7 702 795	8 016 784	7 882 670
Kultura fizyczna i sport	685 796	275 953	700 821	605 865

¹⁴ Spis powszechny i inne.¹⁵ Odsetki na rachunkach bankowych.¹⁶ Subwencje.¹⁷ Między innymi: Plany zagospodarowania przestrzennego, opracowania geodezyjne i kartograficzne, cmentarze, gospodarka gruntami i nieruchomościami itp.

Turystyka i wypoczynek	256 977	96 609	182 284	170 437
Kultura i sztuka	787 214	732 397	672 466	640 802
Ochrona zdrowia	0	0	0	0
Różna działalność ¹⁸	0	0	0	0
Administracja państwowa i samorządowa	3 640 486	3 422 095	3 624 400	3 579 655
Bezpieczeństwo publiczne	680 278	679 041	688 616	629 627
Finanse ¹⁹	452 997	416 011	348 955	348 954
Różne rozliczenia ²⁰	124 416	0	144 044	0
Obrona narodowa	300	300	300	300
Urzędy naczelnych organów władzy	5 861	5 855	97 663	96 537

TABELA 60: Gmina Kowary - wydatki budżetu na 1 mieszkańca w 2014r. Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (Bank Danych Lokalnych).

Wydatki w złotych:	Gmina Kowary	Powiat Jeleniogórski	Województwo Dolnośląskie ²¹
Na 1 mieszkańca	957,76	1333,08	846,38

5.3. Analiza pionowa budżetu.

W niniejszym podrozdziale budżet gminy Kowary zostanie poddany zabiegom analitycznym, celem zobrazowania podstawowych elementów struktury. W analizie pionowej budżetu przeanalizowano udział poszczególnych elementów w stosunku do całości dochodów oraz wydatków, przyjmując te wartości jako bazowe 100%.

5.3.1. Dochody.

TABELA 61: Gmina Kowary - struktura dochodów budżetu w 2014r. Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (Bank Danych Lokalnych).

Źródło dochodów	Gmina Kowary (%)	Powiat Jeleniogórski (%)	Województwo Dolnośląskie (%)
Dochody własne	48,90	31,46	41,06
Subwencje ogólne	21,10	30,29	16,07
Dotacje z budżetu państwa	24,62	24,18	14,42
Środki ze źródeł pozabudżetowych	1,00	x	x
Dotacje z funduszy celowych	13,39	1,26	x
Środki otrzymane na podstawie porozumień między samorządami	0,41	10,43	x

Struktura dochodów budżetu gminy Kowary w 2014r. była zbieżna z przeciętną strukturą występującą w innych samorządach, wchodzących w skład powiatu jeleniogórskiego oraz województwa dolnośląskiego. Jedynie dotacje z funduszy celowych były niższe od przeciętnej, natomiast dochody własne i dotacje bezpośrednio z budżetu państwa nieznacznie wyższe.

¹⁸ Izby wytrzeźwień, stowarzyszenia, spis powszechny i inne.

¹⁹ Rozliczenia z tytułu poręczeń i pozostała działalność.

²⁰ Rezerwy ogólne i celowe.

²¹ Bez miast na prawach powiatu.

5.3.2. Wydatki.

TABELA 62: Gmina Kowary - struktura wydatków budżetu w 2013 i 2014r. Opracowanie własne.

Pozycja	Rok 2013		Rok 2014	
	plan (%)	wykonanie (%)	plan (%)	wykonanie (%)
Wydatki razem	100,00	100,00	100,00	100,00
Rolnictwo	0,07	0,08	0,05	0,06
Leśnictwo	0,00	0,00	0,00	0,00
Transport i łączność	5,54	1,74	9,47	8,44
Gospodarka komunalna	12,53	12,32	12,51	12,73
Gospodarka mieszkaniowa i niematerialne usługi	14,30	10,53	8,32	7,35
Oświata i wychowanie	23,94	28,01	25,17	26,32
Pomoc społeczna	22,32	26,06	23,13	24,12
Kultura fizyczna i sport	1,97	0,93	2,02	1,85
Turystyka i wypoczynek	0,74	0,33	0,53	0,52
Kultura i sztuka	2,26	2,48	1,94	1,96
Ochrona zdrowia	0,00	0,00	0,00	0,00
Różna działalność	0,00	0,00	0,00	0,00
Administracja państwowa i samorządowa	10,45	11,58	10,46	10,95
Bezpieczeństwo publiczne i obrona narodowa	1,95	2,30	1,99	1,93
Finanse	1,30	1,41	1,01	1,07
Różne rozliczenia	0,36	0,00	0,42	0,00
Urzędy naczelnych organów władzy	0,02	0,02	0,28	0,30

Po stronie wydatków największe znaczenie ma oświata i wychowanie, pomoc społeczna, gospodarka komunalna, gospodarka mieszkaniowa oraz administracja państwowa i samorządowa. Wydatki te stanowiły 88,50% wykonanego budżetu w 2013r. oraz 74,12% na rok 2014.

TABELA 63: Gmina Kowary - struktura wydatków budżetu w 2014r. Opracowanie własne.

Wydatki na:	Gmina Kowary (%)	Powiat Jeleniogórski (%)	Województwo Dolnośląskie ²² (%)
Oświata i wychowanie	26,32	20,06	4,95
Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	24,12	36,00	0,78
Gospodarka komunalna	12,73	0,74	x
Gospodarka mieszkaniowa oraz niematerialne usługi komunalne	7,35	0,36	1,13
Transport i łączność	8,44	12,70	33,4
Kultura i sztuka	1,96	0,18	5,43
Inne	19,08	29,98	54,31

W stosunku do porównywanych wartości gmina Kowary wydała więcej środków na oświatę i wychowanie oraz gospodarkę komunalną. Stosunkowo mniejsze wydatki od przeciętnych w województwie przeznaczono na kulturę i sztukę oraz ochronę zdrowia i pomoc społeczną.

²² Bez miast na prawach powiatu.

5.4. Analiza pozioma budżetu.

W celu zlokalizowania możliwie szerokiego spektrum zmian w dochodach oraz wydatkach budżetu, wykonuje się analizę poziomą. Polega ona na odniesieniu danych z roku analizowanego do parametrów roku poprzedniego.

5.4.1. Dochody.

TABELA 64: Gmina Kowary - analiza pozioma dochodów budżetu w 2014r. Pozycje w budżecie w 2013r. = 100%. Opracowanie własne.

Pozycja w budżecie	Wykonanie w % 2014 / 2013
Dochody razem	111,47
Rolnictwo	95,15
Transport i łączność	289,26
Gospodarka komunalna	206,82
Gospodarka mieszkaniowa	132,28
Oświata i wychowanie	200,33
Pomoc społeczna	101,21
Dochody od osób prawnych i fizycznych	107,89
Administracja państwowa i samorządowa	151,98
Bezpieczeństwo publiczne	123,44
Różne rozliczenia ²³	97,08
Obrona narodowa	100,00
Urzędy naczelných organów władzy	1 648,80

Analiza powyższych danych wskazuje, że dochody Gminy Kowary systematycznie rosną, wzrost odnotować można generalnie we wszystkich kategoriach dochodów, kluczową kategorią pozostają dochody z tytułu transportu i łączności, gospodarki komunalnej oraz oświaty i wychowania, gdzie zanotowano ponad 100% wzrost. Wpływ na to ma pozyskanie dodatkowych środków na realizację zadań. Niewielki spadek dochodów, o 2,92%, zanotowano jedynie w kategorii różne rozliczenia.

5.4.2. Wydatki.

TABELA 65: Gmina Kowary - analiza pozioma wydatków budżetu w 2014r. Pozycje w budżecie w 2013r. = 100%. Opracowanie własne.

Pozycja w budżecie	Wykonanie w % 2014 / 2013
Wydatki razem	110,57
Rolnictwo	75,00
Transport i łączność	537,84
Gospodarka komunalna	114,21
Gospodarka mieszkaniowa i niematerialne usługi	77,11
Oświata i wychowanie	103,90
Pomoc społeczna	102,34
Kultura fizyczna i sport	219,55
Turystyka i wypoczynek	176,42
Kultura i sztuka	87,49
Ochrona zdrowia	x
Administracja państwowa i samorządowa	104,60
Bezpieczeństwo publiczne i obrona narodowa	92,72
Finanse	83,88
Różne rozliczenia	x
Urzędy naczelných organów władzy	1 648,80

²³ Subwencje.

Analiza wydatków pokazuje, że z roku na rok zmienia się ich struktura. Na zbliżonym poziomie pozostają wydatki dotyczące oświaty i wychowania, opieki społecznej oraz administracji - wydatki te rosną z roku na rok średnio o 3,61%. Największe wahania dotyczą wydatków na transport i łączność, kulturę fizyczną i sport oraz turystykę - tu wydatki zależą od nasilenia prac związanych z utrzymanie infrastruktury drogowej, sportowej i turystycznej. Wahania w kategorii wydatków na urzędy naczelnych organów władzy związane są z okresową organizacją i przeprowadzaniem różnego rodzaju wyborów.

5.5. Bilans.

TABELA 66: Gmina Kowary - bilans budżetów w latach 2012-2015. Opracowanie własne.

Rok	Dochody w złotych	Wydatki w złotych	Bilans
2012	29 332 220	28 442 135	890 085
2013	29 330 217	29 555 752	-225 535
2014	32 695 819	32 681 101	14 718
2015 (plan)	33 966 296	33 460 760	525 536

Sytuację budżetową można uznać za pozytywną. W analizowanych latach, za wyjątkiem roku 2013, wypracowano nadwyżkę budżetową.

Poniżej jako dodatkową wykonano analizę „rozejścia się planu z wykonaniem”. W tym celu porównuje się wykonanie do zakładanego planu w danym roku. Efekty obliczeń prezentuje poniższa tabela.

TABELA 67: Gmina Kowary - wykonanie budżetu w stosunku do planu w 2014r. Opracowanie własne.

Pozycja	Dochody w 2014r.	Wydatki w 2014r.
	Wykonanie w %	Wykonanie w %
Razem	95,15	94,27
Rolnictwo	100,00	100,03
Leśnictwo	x	x
Transport i łączność	99,99	84,04
Gospodarka komunalna	108,91	95,90
Gospodarka mieszkaniowa	54,90	83,22
Oświata i wychowanie	98,82	98,58
Opieka społeczna	99,41	98,33
Kultura fizyczna i sport	17,28	86,45
Turystyka i wypoczynek	64,63	93,50
Różna działalność ²⁴	x	x
Dochody od osób prawnych i fizycznych	101,51	x
Administracja państwowa i samorządowa	95,64	98,77
Bezpieczeństwo publiczne	65,46	91,43
Finanse ²⁵	72,56	100,00
Różne rozliczenia ²⁶	100,95	0,00
Obrona narodowa	100,00	100,00
Urzędy naczelnych organów władzy	98,85	98,85

Jak wynika z danych zamieszczonych w tabeli, zmiany w stosunku do planu nie są znaczne. Plan dochodów i wydatków został wykonany średnio w 95%. Przeważnie wszystkie pozycje, zarówno po stronie dochodów, jak i wydatków były dobrze oszacowane.

²⁴ Spis powszechny i inne.

²⁵ Odsetki na rachunkach bankowych.

²⁶ Subwencje.

5.6. Planowanie strategiczne.

Władze Gminy Miejskiej Kowary doceniają wagę dokumentów planowania strategicznego. Są one przygotowane w wielu istotnych dla gminy obszarach, zgodnie z obowiązującymi wytycznymi i przepisami prawa. Efektywne wykorzystanie planowania strategicznego opiera się na spójności opracowań na wszystkich poziomach zarządzania, tj. kraj, województwo, powiat i gmina, pod względem metody sporządzania i struktury problematyki. Opracowany mechanizm umożliwi zachowanie spójności i ciągłości polityki rozwoju, wpisanie ustaleń strategicznych w proces podejmowania decyzji, wprowadzenie zasad zintegrowanego planowania strategicznego oraz stworzenie procesu doskonalenia metod opracowań planistycznych. Do dokumentów tych należą:

- Strategia Rozwoju Miasta Kowary na lata 2008-2015. Aktualizacja
- Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Miejskiej Kowary na lata 2010-2017
- Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Gminie Miejskiej Kowary na lata 2013-2017
- Gminny Program Wspierania Rodziny w Gminie Miejskiej Kowary na lata 2013-2015
- Miejski Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Kowarach na 2015r.
- Aktualizacja Międzygminnego Planu Gospodarki Odpadami dla gmin Związku Gmin Karkonoskich na lata 2009-2012 z perspektywą do roku 2016
- Roczny Program opieki nad zwierzętami bezdomnymi oraz zapobiegania bezdomności zwierząt na terenie Gminy Kowary 2015
- Wieloletni plan rozwoju i modernizacji urządzeń wodociągowych i kanalizacyjnych w Gminie Kowary na lata 2015-2020
- Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Miejskiej Kowary na lata 2011-2015
- Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Miejskiej Kowary na lata 2016-2020
- Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Miejskiej Kowary na lata 2015-2020
- Wieloletnia prognoza finansowa Miasta Kowary na lata 2015-2026
- Studium uwarunkowań kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Kowary
- Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego
- Studium konserwatorskie dla Gminy Kowary i Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Miejskiej Kowary

Program Rozwoju Gminy Miejskiej Kowary na lata 2016-2020 będzie dokumentem kompletnym w stosunku do wyżej wymienionych dokumentów i spójnym z zapisami nowych lub aktualizowanych dokumentów o podobnym charakterze. Niniejszy Program Rozwoju zastępuje Strategię Rozwoju Miasta Kowary - Aktualizacja na lata 2008-2015 .

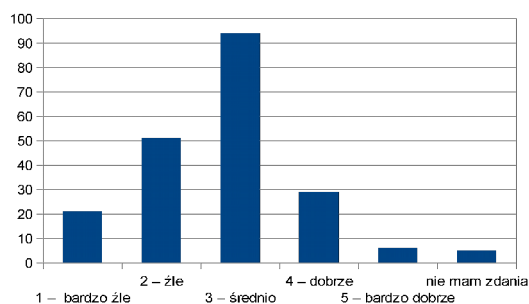
II BADANIA ANKIETOWE

1. Raport z badań ankietowych:

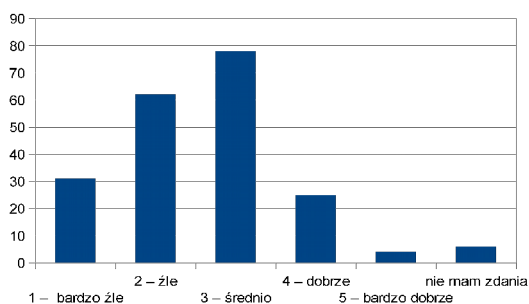
Ankiety były rozprawdane przez ponad miesiąc w wersji papierowej i elektronicznej przez Urząd Miejski w Kowarach. Zostały udostępnione internetowo na stronie www.kowary.pl. Dystrybucja odbywała się w Urzędzie Stanu Cywilnego w Kowarach, w Biurze Obsługi Klienta oraz w Referacie Rozwoju Lokalnego. Ankiety były także rozdawane na warsztatach, dot. tworzenia Programu wśród wszystkich grup docelowych, tj.: samorządu, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych i wśród mieszkańców. Poniżej przedstawiamy wyniki ankiet i uwagi mieszkańców, które zostały uwzględnione przy analizie SWOT.

Na pytanie nr 1: Proszę o wyrażenie opinii na temat wskazanych elementów związanych z funkcjonowaniem Miasta Kowary stawiając znak X w odpowiedniej rubryce. Podana skala oznacza następującą ocenę, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 jest oceną najwyższą, mieszkańcy odpowiedzieli następująco:

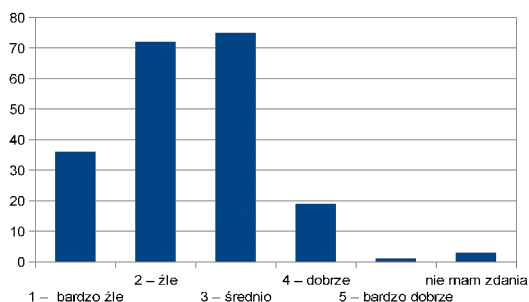
I. SFERA PRZESTRZENNA I INFRASTRUKTURA TECHNICZNA:

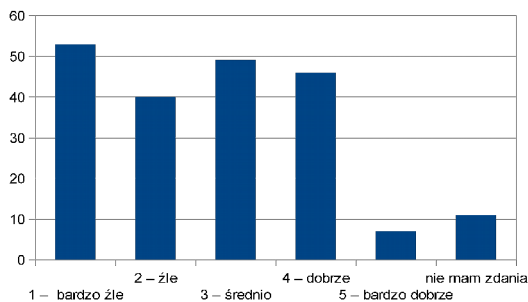
1. Jak oceniasz stan dróg i ciągów pieszych oraz oświetlenia w mieście?

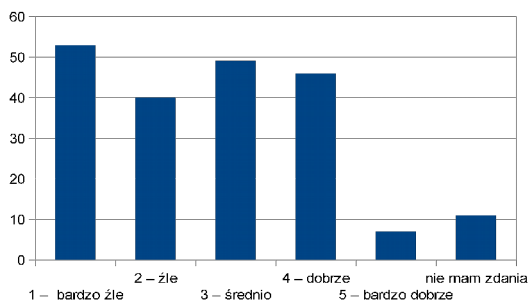
2. Jak oceniasz stan zagospodarowania małej architektury w przestrzeni publicznej w mieście (np. ławki, kosze na śmieci, pojemniki na psie odchody)?

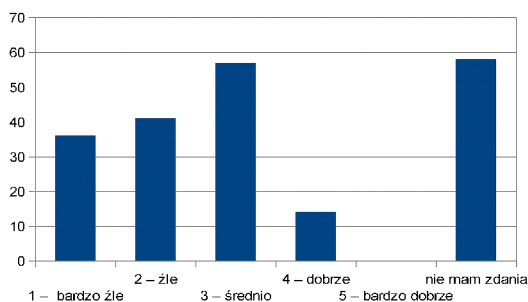
3. Jak oceniasz estetykę miasta Kowary?

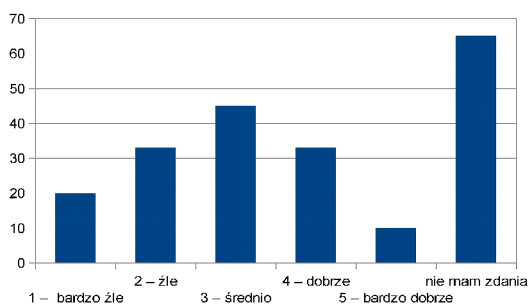
4. Jak oceniasz stan i jakość terenów rekreacyjnych (np. parki, miejsca spacerowe, drogi rowerowe)?

5. Jak oceniasz poziom rozwoju sieci wodociągowej i kanalizacyjnej?

6. Jak oceniasz infrastrukturę mieszkaniową w Kowarach?

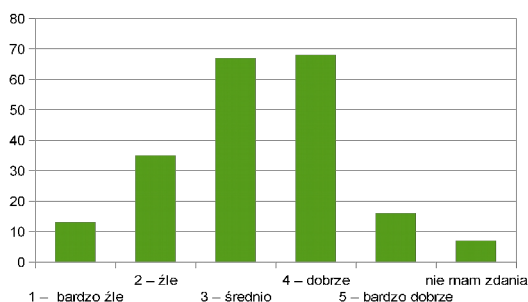
7. Jak oceniasz dostęp do szerokopasmowego internetu w mieście?

UWAGI – SUBIEKTYWNE ODCZUCIA MIESZKAŃCÓW np.:

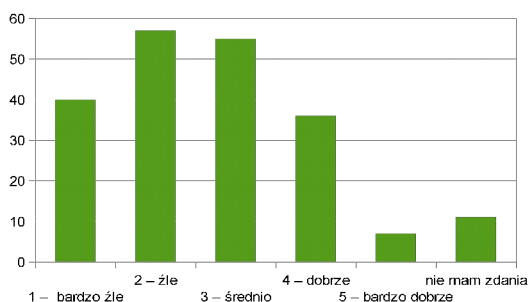
* Brak dozoru nad oświetleniem miejskim * Całe miasto jest słabo oświetlone * Brak oświetlenia w godzinach wieczornych i porannych na ulicach przy ul. Gómiczej * Brak oświetlenia przy aptece obok dworca PKP * Brak chodnika na łączniku od Biedronki przy ul. Matejki do kościoła * Brak normalnej drogi i światła przy ul. Leśnej * Brak bezpiecznego przejścia przy Komisariacie Policji * Zbyt mała ilość koszy i ławek w mieście * Brak śmietników i dostępnych worków na odchody psów * Brak ławek na drodze do nowego cmentarza, tam chodzą ludzie starsi a droga jest stroma pod górę * Niska jakość dróg * Brak parkingów * W wielu miejscach brak oznaczonych przejść dla pieszych np. obwodnica Kowar 7 x jest przecinana drogami rolnymi i asfaltowymi, lecz tylko 2 razy oznakowane przejście dla pieszych * Brak ścieżek rowerowych, mało parków i ścieżek spacerowych * Brak miejsc do spędzania czasu z dziećmi * Plac zabaw są, ale nie do końca przemyślane * Brak placów zabaw * Brak kąpieliska otwartego i basenu * Brak wyciągów * Brak studni głębinowych * Mało bezpiecznych miejsc do zabaw dla dzieci * Brak psiego parku * Drogi wymagają modernizacji, ciągi

piesze też * Brak chodników na Wojkowie i w Krzaczyńcu * Należy zlikwidować tory kolejowe i zrobić ścieżkę rowerową * Brud w całym mieście * Poza starówką jest bardzo brudno * Brudne place zabaw * W parkach nie sprząta się na bieżąco * Odrapane elewacje * Estetyka miasta poniżej krytyki (zniszczone elewacje budynków zarządzanych przez ZEJK) * Starówka straszy od strony ul. Jagiellończyka * Nie wszyscy mieszkańcy miasta są podłączeni do kanalizacji * Zły stan mieszkań i brak mieszkań komunalnych * Droga woda * Kosmiczne opłaty za wodę nieadekwatne do jakości zarówno świadczonej usługi jak i dostarczonej wody * Brak wody * Woda na Wojkowie chlorowana i często jest słabe ciśnienie * Częste braki wody * Nie jesteśmy przygotowani na suszę * Poziom wody w rzekach i strumieniach jest katastrofalnie niski * W zimie odśnieżane są tylko główne ulice * Źle przygotowane trasy biegowe dla narciarzy * Należy zlikwidować nielegalny parking samochodów przy Lignum * Brak WI-FI poza centrum * Niewłaściwe funkcjonowanie ZEJK-u i referatu komunalnego UM.

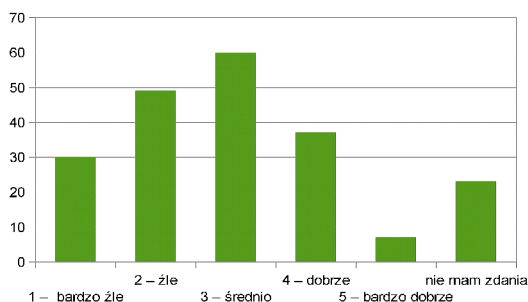
II. OCHRONA ŚRODOWISKA:

1. Jak oceniasz stan środowiska naturalnego na terenie gminy?

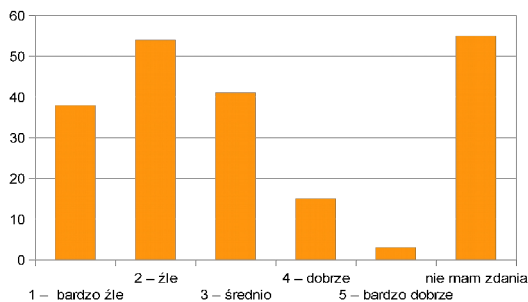
2. Jak oceniasz system segregacji odpadów na terenie gminy?

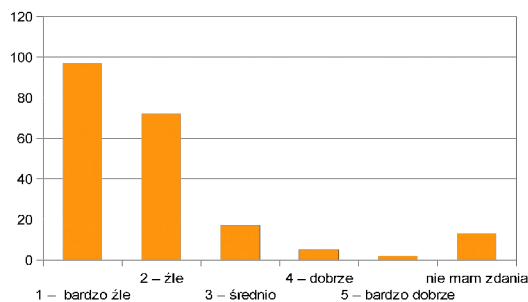
3. Jak oceniasz system edukacji i promocji działań z zakresu ochrony środowiska i ekologii?

UWAGI – SUBIEKTYWNE ODCZUCIA MIESZKAŃCÓW np.:

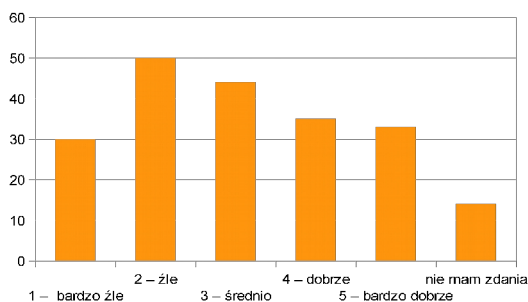
* Dużo dzikich wysypisk śmieci * Miasto jest bardzo brudne * Brudne i zaniedbane parki są rzadko sprzątane * Poza starówką jest bardzo brudno * Brudne place zabaw * W parkach nie sprząta się na bieżąco * Mało kontenerów na odpady * Za mało punktów selektywnej zbiórki odpadów * Zbyt mała ilość koszy na śmieci w mieście * Brak śmietników i dostępnych worków na odchody psów * Brak akcji informacyjnych związanych z czystością miasta * Brak efektywnej działalności edukacyjno-wychowawczej w szkołach i w mieście * Powinno być więcej akcji typu "sprzątanie świata" * Należy zwrócić uwagę na problem wypalania traw przez mieszkańców * Czasami w zimie nie da się otworzyć okna, ludzie palą śmieciami * Ścieki z gospodarstw domowych odprowadzane do Jedlicy * Nie wszyscy mieszkańcy miasta są podłączeni do kanalizacji * Dzikie w pobliżu domów mieszkalnych .

III. GOSPODARKA I RYNEK PRACY:

1. Jak oceniasz warunki prowadzenia działalności gospodarczej (udogodnienia i ulgi dla przedsiębiorców, dostęp do informacji na temat zakładania własnej działalności)?

2. Jak oceniasz możliwość uzyskania zatrudnienia na terenie gminy?

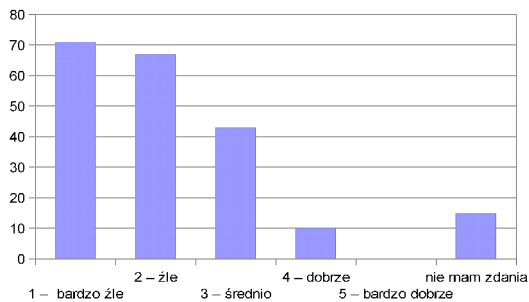

3. Jak oceniasz atrakcyjność inwestycyjną obszaru gminy?

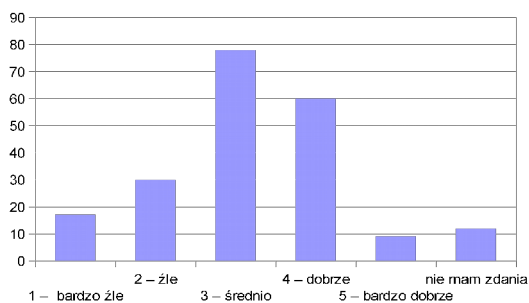
UWAGI – SUBIEKTYWNE ODCZUCIA MIESZKAŃCÓW np.:

* Brak strefy ekonomicznej * Mała ilość zakładów pracy * Niewystarczająca ilość miejsc pracy w gminie * Brak perspektyw rozwoju młodych ludzi * Wysokie czynsze w mieście za najem lokali odstraszają potencjalnych przedsiębiorców * Atrakcyjność miasta mało promowana wśród inwestorów * Miasto nie uczestniczy w targach dla inwestorów * Planowanie inwestycji i nierealizowanie ich przez lata * Kowary są miastem z potencjałem, ale nie mają szans rozwoju z uwagi na zbyt mały przejaw zainteresowania w tej sprawie lokalnych władz * Brak pomocy dla młodych przedsiębiorców planujących działalność gospodarczą w gminie * Mamy najlepsze niewykorzystane warunki do budowy hoteli, pensjonatów, obiektów gastronomicznych * Mamy ogromny potencjał z racji położenia w pasie przygranicznym i w pobliżu Karkonoszy oraz Rudaw Janowickich * Brak obiektów ukierunkowanych na turystykę, brak przede wszystkim dobrych restauracji * Brakuje wewnętrznego transportu osobowego * Powinna być lepsza komunikacja miasta w tym kolejowa * Karpacz jest tylko 7 km dalej od nas a inwestycje tam się nie kończą * Zbyt duża ilość marketów sprawia, że lokalni przedsiębiorcy nie mają szans na przetwarzanie.

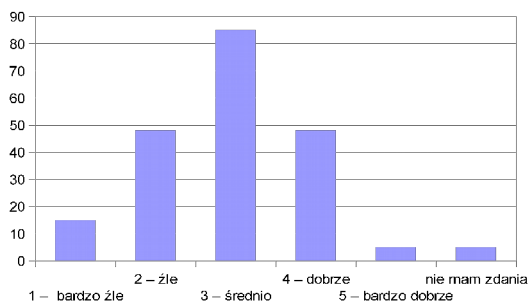
IV. SFERA SPOŁECZNA:

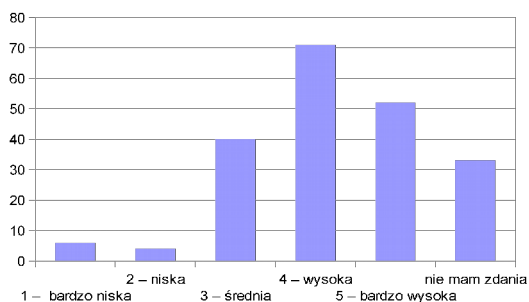
1. Jak oceniasz bezpieczeństwo w gminie (monitoring, interwencje patrole policyjne)?

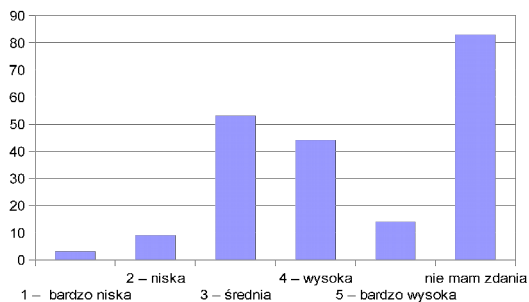
2. Jak oceniasz dostępność do usług ochrony zdrowia w gminie (podstawowa opieka medyczna, apteki)?

3. Jak oceniasz sieć usług na terenie gminy (handel, zakłady usługowe, banki)?

4. Jaka jest skala występowania w gminie alkoholizmu ?

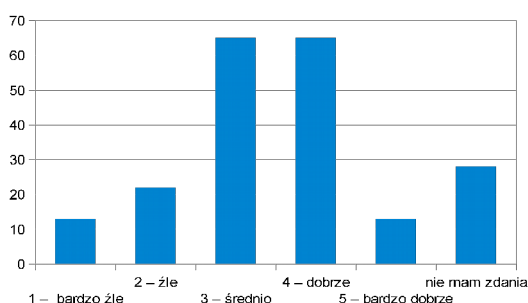
5. Jaka jest skala występowania w gminie przemocy w rodzinie?

UWAGI – SUBIEKTYWNE ODCZUCIA MIESZKAŃCÓW np.:

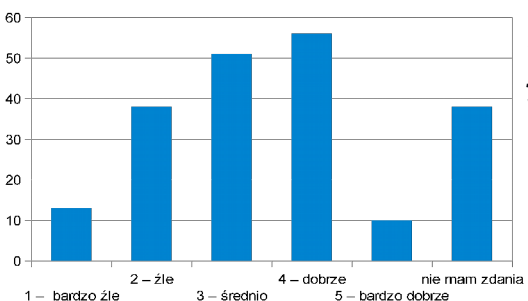
* Brak widocznych patroli policyjnych * Starówka jest słabo patrolowana, mieszkańcy odnoszą wrażenie, że policja boi się interwencji * Słabe zaangażowanie policji * Brak służby miejskiej do zwalczania wandalizmu i walki z nagannym zachowaniem w miejscach publicznych * Policja mogłaby zrobić porządek z dilerami * Skuteczne egzekwowanie kar porządkowych za łamanie regulaminów,

niszczenie infrastruktury i zaśmiecanie terenów miejskich * Wyjście do parku z dzieckiem grodzi spotkaniem napastliwej i agresywnej młodzieży * Brak monitoringu na ulicach * Brak monitoringu skutkuje dewastacją urządzeń * Alkoholizm wśród mieszkańców * Narkomania i inne patologie społeczne * Przemoc * Chuligaństwo * Brak pracy, duże bezrobocie * Brak perspektyw na przyszłość * Wszechobecn i napastliwi cyganie skutecznie zniechęcają do spacerów po okolicach centrum * Głośne i naganne zachowanie społeczności romskiej w miejscach publicznych * niesprawiedliwe i nierówne traktowanie społeczności romskiej w stosunku do mieszkańców np. mniejszość romska otrzymuje mieszkania od ręki, inni mieszkańcy muszą czekać w kolejkach * Możliwość odpracowania czynszu, a nie wyrzucanie ludzi na bruk * Mała ilość mieszkań socjalnych * Młodzi ludzie uciekają z Kowar ze względu min. brak mieszkań * Brak restauracji i pubów w mieście * Brak miejsc rozrywki po godzinie 20.00 * Mało usług gastronomicznych i noclegowych * Brakuje takich usług jak szewc * Brak żłobka publicznego * Kowary nie posiadają sklepu z pamiątkami * Brak bankomatów różnych banków np. BZ WBK, mamy tylko PKO BP * Godzinne kolejki do banku - jedyne w mieście * Brak opieki medycznej w soboty, niedzielę i święta * Brak oddziału SOR/świętecznych dyżurów * Przychodnia rejonowa jest w opłakanym stanie i nie jest dostosowana do osób niepełnosprawnych * Brak apteki całodobowej lub dyżuru w nocy * Pomoc społeczna skierowana tylko do osób nie planujących podjęcia pracy * Mała dostępność do lekarzy specjalistów *

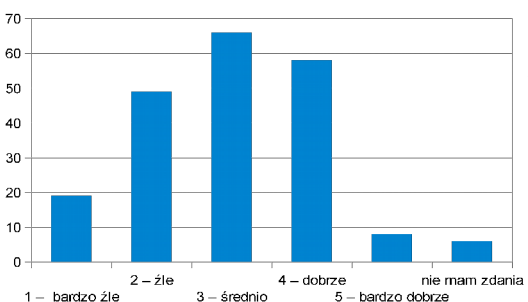
V. EDUKACJA, KULTURA I REKREACJA:

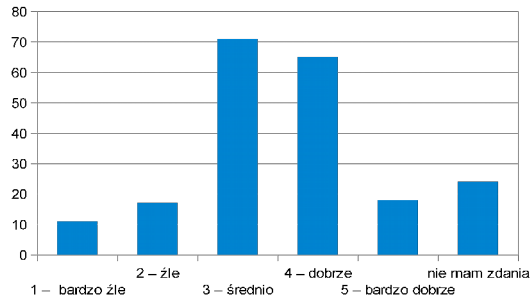
1. Jak oceniasz liczbę obiektów oświatowych w gminie (przedszkola, szkoły). Czy ich liczba jest wystarczająca?

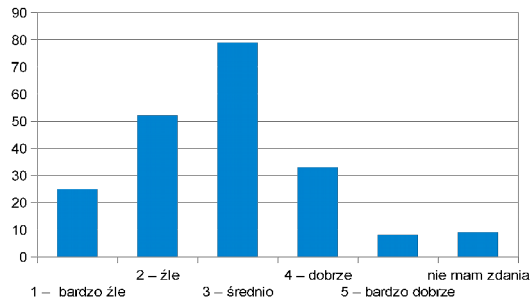
2. Jak oceniasz poziom edukacji w gminie (np. jakość kształcenia, dostępność zajęć dodatkowych dla uczniów, zajęcia wyrównawcze itp.)?

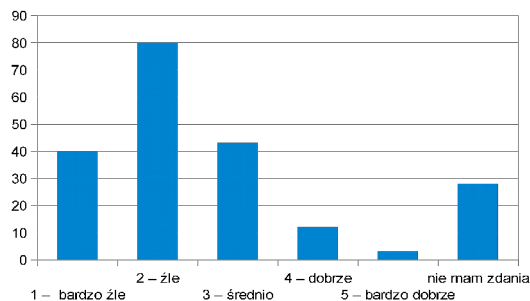
3. Jak oceniasz poziom rozwoju infrastruktury sportowo-rekreacyjnej (np. boiska, place zabaw)?

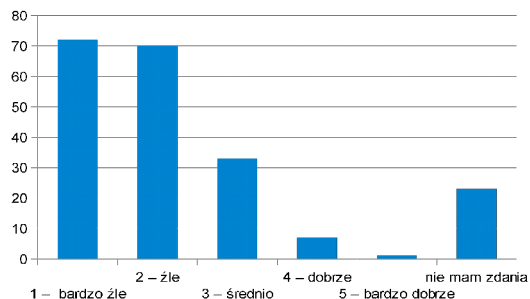
4. Jak oceniasz jakość usług świadczonych przez obiekty kulturalne na terenie Kowar (Miejski Ośrodek Kultury, Miejska Biblioteka Publiczna, kowarskie stowarzyszenia i fundacje)?

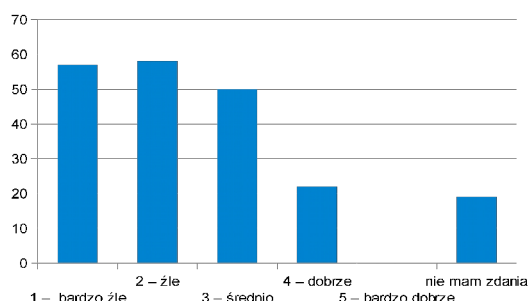
5. Jak oceniasz jakość i różnorodność wydarzeń kulturalno-rozrywkowych odbywających się na terenie Kowar?

6. Jak oceniasz ofertę spędzania wolnego czasu na terenie gminy dla dzieci?

7. Jak oceniasz ofertę spędzania wolnego czasu na terenie gminy dla młodzieży?

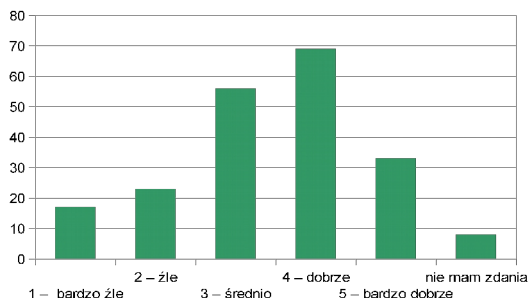
8. Jak oceniasz ofertę spędzania wolnego czasu na terenie gminy dla dorosłych i seniorów?

UWAGI – SUBIEKTYWNE ODCZUCIA MIESZKAŃCÓW np.:

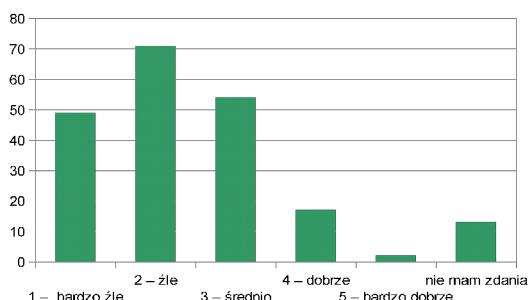
* Za mało przedszkoli * Brak żłobka publicznego * Brak miejsc do spędzania czasu z rodziną: kąpieliska otwartego i zamkniętego, brak dużej hali sportowej * Brak inwestycji na stadionie miejskim * Można wyremontować boiska osiedlowe * Więcej placów zabaw i siłowni pod chmurką * Brak boiska dla rolkarzy, deskorolkarzy * Brak świetlicy młodzieżowej i zajęć dla młodzieży * Biblioteka na Woj-

kowie płaci horrendalne za ogrzewanie, potrzebny jest tu remont * Trzeba zrobić remont SP3 * Za mało miejsc w świetlicy szkolnej w SP3 * Niski poziom edukacji w szkołach * Brak współpracy między organizacjami (stowarzyszenia, fundacje) * Seniorzy mają problemy transportowe do MOK-u * Wydarzenia kulturalne mogłyby być bardziej różnorodne z udziałem znanych gwiazd * Nic się w Kowarach nie dzieje * W ośrodku kultury nic się nie dzieje * Niedostateczne zaangażowanie MOK * Zero aktywności dla seniorów i dorosłych * Brak zainteresowania młodzieżą * W tym mieście młodzież nie ma nic zapewnionego * Za zajęcia dla dzieci i młodzieży w MOK od września 2015 trzeba płacić * Brak warsztatów, kółek zainteresowań dla dorosłych, kiedyś takie były.

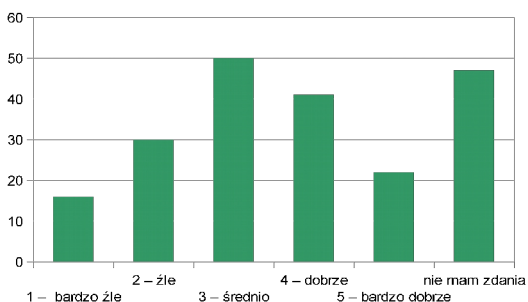
VI. TURYSTYKA:

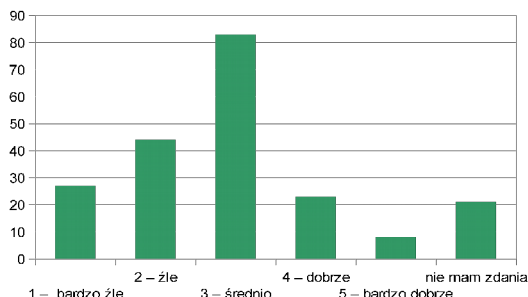
1. Jak oceniasz atrakcyjność turystyczną gminy (ilość i jakość zabytków, miejsc atrakcyjnych przyrodniczo)?

2. Jak oceniasz poziom bazy turystyczno-wypoczynkowej (baza noclegowa, gastronomiczna)?

3. Jak oceniasz wyposażenie informacji turystycznej w ulotki i foldery dostępne dla potencjalnych turystów?

4. Jak oceniasz oficjalną stronę internetową miasta Kowary (<http://www.kowary.pl/>), czy zachęca ona do przyjazdu turystów do miasta?

UWAGI – SUBIEKTYWNE ODCZUCIA MIESZKAŃCÓW np.:

* Duża atrakcyjność miasta, trzeba to wykorzystać * Marna baza noclegowa i gastronomiczna * Brak atrakcyjnych i tanich miejsc noclegowych * Brak drogi rowerowej i ścieżek rowerowych * Brak trasy narciarstwa biegowego * Brak sklepu z pamiątkami lokalnymi * Zaniedbana starówka od strony Ja-

giellończyka * Marne oznakowanie atrakcji turystycznych, kierowcy jadący od strony Kamiennej Góry nie mogą trafić do Parku Miniatur * Brak spacerów multimedialnych i panoram * Za mało materiałów promocyjnych gminy Kowary * Gmina powinna promować się poprzez stawianie przydrożnych reklam, banerów * Stronę internetową miasta należy dostosować do nowych czasów, strona uboga i nieczytelna * Brak skorzystania z położenia Kowar obok Karpacza, mało atrakcji w samym centrum, turyści uciekają z Kowar * Istnieje potrzeba nawiązania współpracy z ludźmi, którzy potrafią pokazać ciekawe i w bardzo atrakcyjny sposób miasto * Fatalna promocja Kowar * Strona facebook pokazuje tylko krowy a nie miasto * Wandalizm wśród mieszkańców, wszystko niszczą dookoła: tablice na Jedlinkach i leśna klasa pod chmurką zostały zdewastowane * Brak zaangażowania mieszkańców, brudzą i zaśmiecają miasto * Turyści nie czują się bezpiecznie w Kowarach po godzinie 20.00 * Brak inicjatywy społecznej, nikomu się nic nie chce robić, wszyscy czekają na magicznego inwestora * Miasto powinno odnowić zabytkowe parki np. park przy Ciszycy, dawny basen z wyspą powinien być przekształcony na park miejski i centrum rekreacji dla rodzin z dziećmi * Dworzec kolejowy przekształcić na skansen kolejowy i restaurację * Mamy tyle gór, że można by organizować wyścigi rowerów górskich * Brak promocji tras biegowych.

Na pytanie nr 2: Proszę o zaznaczenie 3-5 elementów, które są najpilniejsze do realizacji w Mieście Kowary w najbliższym czasie, mieszkańcy Kowar odpowiedzieli:

Sprawy pilne do realizacji w najbliższym czasie
Edukacja
Ochrona środowiska
Budowa kanalizacji sanitarnej oraz przydrożnej
...

Na pytanie nr 3: Proszę o podanie najpoważniejszych problemów związanych obecnie z jakością życia w Mieście Kowary (czego brak/niedostatek/niewłaściwe funkcjonowanie jest odczuwalne najbardziej), mieszkańcy podali następujące odpowiedzi np.:

- Niewłaściwe utrzymanie porządku i czystości w mieście
- Niska estetyka miasta
- Tragiczny system segregacji odpadów
- Beznadziejny system informowania mieszkańców o zbiórkach śmieci
- Zły plan przestrzennego zagospodarowania terenu
- Brak oświetlenia w mieście
- Zły stan dróg i oświetlenia
- Niewłaściwe funkcjonowanie gospodarowania wodą i ściekami, bardzo droga woda
- Smog jesienią i zimą
- Złe funkcjonowanie ZEZK-u
- Brak mieszkań komunalnych
- Brak drogi z Parku Miniatur do centrum miasta
- Niedostatecznie oznakowane miasto
- Brak ścieżki rowerowo-piesznej między Kowarami a Karpaczem
- Brak tematycznych placów zabaw
- Brak ławeczek i koszy na śmieci i koszy na psie odchody

- Brak basenu krytego
- Brak kąpieliska
- Zniszczony dworzec PKP, który straszy
- Brak nowych miejsc pracy i zakładów pracy, jest duże bezrobocie
- Brak monitoringu i patroli policyjnych
- Brak bezpieczeństwa w mieście
- Duża przestępczość, wzrost przestępczości w mieście
- Chuligaństwo młodzieży
- Niszczenie przez mieszkańców tego co miasto zrobiło
- Niska inicjatywa społeczna
- Apatia mieszkańców
- Uzależnienie od narkotyków, używek i alkoholu
- Ubogie społeczeństwo
- Wszechobecna i głośna społeczność romska
- Obecność społeczności romskiej, ich głośne i niewłaściwe zachowanie
- Za dużo punktów sprzedaży alkoholu i salonów gier
- Na Wojkowie przydałby się bankomat
- Brak miejsc noclegowych
- Brak usług gastronomicznych i kawiarni
- Brak oferty dla młodzieży
- Brak zainteresowania inwestorów zewnętrznych
- Zbyt duża ilość marketów, co powoduje upadek małego handlu
- Brak ośrodka pobytu dziennego dla seniorów
- Mała ilość specjalistów ochrony zdrowia
- Zwiększenie możliwości dzieci i młodzieży w zajęciach sportowych prowadzonych przez trenerów
- Miejskie atrakcje turystyczne i kulturalne powinny być dostępne przez cały tydzień
- Miasto nie korzysta z walorów turystycznych
- Nieefektywna współpraca z Czechami
- Słaba promocja turystyczna
- Miasto emerytów, młodzi wyjeżdżają

Na pytanie nr 4: Proszę o zaznaczenie 3 mocnych stron Miasta Kowary, mieszkańcy Kowar odpowiedzieli:

Mocne strony miasta według mieszkańców	Ilość oddanych głosów
Niskie bezrobocie	4
Wysoki poziom edukacji	19
*Inne	19
Duży udział sektora prywatnego w gospodarce	28
Dobre połączenie komunikacyjne z większymi miastami	50
Wysokie walory środowiska przyrodniczego	151
Atrakcyjne położenie	183

*** inne mocne strony Kowar np.:** atrakcje turystyczne - Sztolnie, Park Miniatur, muzea; ciekawe tradycje i wielowiekowa historia; walory kulturowe, miasto z historią; zabytki; bliskość granicy z Czechami i Niemcami; wolne tereny pod inwestycje; ładne widoki na Śnieżkę.

Na pytanie nr 5: Proszę o zaznaczenie 3 słabych stron Miasta Kowary, mieszkańcy Kowar odpowiedzieli:

Słabe strony miasta według mieszkańców	Ilość oddanych głosów
Inne*	30
Zbyt mała ilość miejsc w przedszkolach i punktach przedszkolnych	44
Zanieczyszczenie środowiska	45
Niewystarczająca infrastruktura komunalna (wodociągi, kanalizacja)	58
Mała ilość zajęć pozalekcyjnych i kulturalnych dla dzieci	67
Zły stan dróg	69
Bałagan urbanistyczny (chaos w zabudowie)	86
Niska inicjatywa społeczna	118

* **inne słabe strony Kowar np.:** brudne miasto, kipiące śmietniki; sypiące się elewacje budynków; brak sklepu z pamiątkami; brak monitoringu w mieście; wysokie bezrobocie; ubóstwo mieszkańców, brak miejsc pracy; brak dostatecznego rozwoju turystyki; brak jednolitego pomysłu na miasto i jego rozwój; brak dbałości o część historyczną miasta - urbanistyka; droższa woda i ścieki niż w Karpaczu; brak nowoczesnej infrastruktury technicznej oświatowej i sportowej; brak parkingów; uciążliwy dojazd do miasta samochodów ciężarowych (zaopatrzenie); brak punktów kulturalnych skupiających młodzież.

Na pytanie nr 6: Proszę o zaznaczenie 3 największych zagrożeń dla rozwoju Miasta Kowary, mieszkańcy Kowar odpowiedzieli:

Zagrożenia dla rozwoju Kowar według mieszkańców	Ilość oddanych głosów
*Inne	11
Słaba jakość infrastruktury drogowej (dróg, chodników)	40
Niski przyrost naturalny	63
Bariery dla przedsiębiorczości (ograniczenia np. ochrona środowiska, wysokie podatki)	75
Wysoka konkurencyjność sąsiednich gmin	87
Brak inicjatywy społecznej	89
Zaśmiecanie obszarów miejskich, leśnych i degradacja środowiska naturalnego	93
Trudności budżetowe	100

* **inne zagrożenia dla rozwoju Kowar np.:** brak poważnego inwestora, migracja zarobkowa i edukacyjna młodych ludzi; ograniczenie dojazdu do Kowar pojazdami wielkotonażowymi (np. do strefy ekonomicznej); brak współpracy publiczno-prywatnej; brak „Planu zarządzania kryzysowego” w BIP-e.

Na pytanie nr 7: Proszę o zaznaczenie 3 największych szans dla rozwoju Miasta Kowary, mieszkańcy Kowar odpowiedzieli:

Szanse dla rozwoju Kowar według mieszkańców	Ilość oddanych głosów
* Inne	9
Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców w celu ochrony i wykorzystania walorów środowiska w gminie	33
Ośrodki uzdrowiskowe	58
Ekoturystyka	59
Wysokie walory środowiska naturalnego	92
Przeznaczenie obszarów pod inwestycje w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego	105
Rozwój małej przedsiębiorczości (handel, usługi)	125
Środki z Unii Europejskiej	143

*** inne szanse dla rozwoju Kowar np.:** plan zagospodarowania przestrzennego powinien uwzględniać hotele i lokale gastronomiczne; więcej pracy z dziećmi i młodzieżą; poprawa bezpieczeństwa mieszkańców; promocja turystyki, bazy noclegowej i gastronomicznej; partnerstwo publiczno-prywatne; połączenie drogi nr 367 z węzłem drogowym Kamienna Góra na drodze S3; kolejka górską zamiast wyciągu narciarskiego.

Metryczka:

W badaniu ankietowym wzięło udział 206 osób dorosłych.

Podział osób badanych ze względu na płeć:

- 119 kobiet
- 87 mężczyzn

Podział osób badanych ze względu na wiek:

- 20 osób poniżej 25 roku życia
- 94 osoby w przedziale wiekowym 26-45 lat
- 55 osób w przedziale wiekowym 46-60 lat
- 37 osób w przedziale wiekowym 61 lat i więcej

Podział osób badanych ze względu na zatrudnienie:

- 12 uczniów/studentów
- 3 rolników
- 22 przedsiębiorców
- 117 osób pracujących
- 19 osób bezrobotnych
- 33 osoby inne np. emeryci, renciści

III ANALIZA SWOT

1. ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE.

Według definicji „Analiza SWOT (**S**trengths, **W**eaknesses, **O**pportunities, **T**hreats) identyfikuje oraz ocenia mocne i słabe strony społeczności oraz przyszłe szanse i zagrożenia wynikające z wpływu otoczenia i zmian w nim zachodzących” (Kłosowski S., Adamski J., 1999). Poniższe tabele przedstawiają wyniki prac Grupy Liderów Lokalnych ds. Strategii.

Na podstawie wnikliwych studiów i analiz oraz własnych odczuć poprzedzonych warsztatami strategicznymi oraz po zapoznaniu się z Diagnozą jako dokumentem przedstawiającym faktyczne informacje, Liderzy określili:

- silne strony - uwarunkowania, stanowiące mocne strony gminy, elementy przewagi nad innymi, które należy wykorzystać aby osiągnąć zamierzone cele;
- słabe strony - obecnie istniejące problemy i bariery, które należy wyeliminować aby nie utrudniały osiągnięciu misji;
- szanse - czynniki, które mogą być traktowane jako pomocne i przy odpowiednich działaniach wykorzystane jako uwarunkowania sprzyjające rozwojowi gminy;
- zagrożenia - czynniki zagrażające realizacji misji, których wpływ może osłabić podejmowane działania.

2. ANALIZA SWOT GMINY.

Analiza SWOT została przeprowadzona na podstawie ankiet skierowanych do mieszkańców Kowar, wniosków i analiz zespołów eksperckich, które były wynikiem prac warsztatowych.

Wnioski wpływające z analizy danych dotyczących stanu miasta oraz tendencji rozwojowych na przestrzeni ostatnich kilku lat zostały ujęte w analizie SWOT dla Gminy Miejskiej Kowary. Stanowi ona syntetyczny zapis diagnozy stanu miasta i jest podstawą do formułowania misji, priorytetów rozwoju i celów strategicznych.

Analizę SWOT przeprowadzono w 3 obszarach interwencji:

I. Przedsiębiorczość i turystyka

II. Ład społeczny

III. Środowisko i infrastruktura

I OBSZAR INTERWENCJI - PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I TURYSTYKA

<p style="text-align: center;">SILNE STRONY:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lokalizacja w obrębie strefy przygranicznej, • Bliskość granicy z Czechami i Niemcami, • Wolne tereny inwestycyjne, • Możliwości inwestycyjne na wolnych terenach przemysłowych, • Naturalne warunki rozwoju turystyki, • Atrakcyjne położenie geograficzne, atrakcyjne miejsce pod inwestycje turystyczne, sportowo-rekreacyjne, • Organizacja imprez sportowo-rekreacyjnych z dużymi tradycjami: Międzynarodowy Zjazd Saniami Rogatymi, Kolarski Wjazd Kowary-Okraj i Bieg Górski Kowary-Okraj, • Walory kulturowe, historyczne i przyrodnicze, • Potencjał uzdrowiskowo-rehabilitacyjny • Duży potencjał lokalnych artystów i rzemieślników. 	<p style="text-align: center;">SŁABE STRONY:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak strefy ekonomicznej, • Wysokie koszty tworzenia miejsc pracy, • Brak rodzimego kapitału inwestycyjnego, • Brak inwestora strategicznego, • Ograniczone zasoby środków finansowych miasta i inwestorów, • Brak systemu promocji gospodarczej, • Małe zróżnicowanie świadczonych usług i punktów handlowych w centrum, • Brak wykwalifikowanych pracowników - emigracja młodych ludzi do miast (w celu szukania pracy), • Brak sklepu z pamiątkami, • Brak stałych połączeń komunikacyjnych z Czechami, • Zbyt duże czynsze lokali użytkowych, • Brak inwestycji związanych z turystyką, niski poziom usług turystycznych, • Brak wsparcia dla kowarskich artystów i rzemieślników, • Wysoka konkurencyjność sąsiednich miast i gmin, • Brak inicjatyw pro-przedsiębiorczych, • Brak spółdzielni socjalnych, • Ograniczenia transportowe dla pojazdów wielokonajzowych.
<p style="text-align: center;">SZANSE:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Strefa ekonomiczna na terenie Kowar, • Współpraca miast i gmin przygranicznych, • Współpraca z kontrahentami zagranicznymi, • Rozwój turystyki, bazy gastronomicznej i hotelowej, • Stworzenie odpowiednich ulg inwestycyjnych oraz wspieranie tworzenia miejsc pracy, • Promocja Gminy Kowary, • Fundusze z UE, • Wykorzystanie budynków z likwidowanych zakładów, • Wykorzystanie komunikacji kolejowej, • Budowa drogi ekspresowej S3 (Szczecin - Lubawka), • Rozwój rzemiosła i drobnego przemysłu, • Zmiany w strukturze handlu zagranicznego - szansa na nowe rynki zbytu, • Ulgi podatkowe dla przedsiębiorców, zwolnienia z podatków, 	<p style="text-align: center;">ZAGROŻENIA:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Likwidacja istniejących zakładów pracy, • Bezrobocie, • Zmniejszający się rynek zbytu towarów, • Stagnacja gospodarcza, • Odływ wykształconych ludzi, • Wzrost stawek podatkowych ograniczających rozwój gospodarczy, • Małe zróżnicowanie charakteru usług, • Zubożenie społeczeństwa, • Niskie kwalifikacje społeczeństwa, • Utrata inwestorów na rzecz sąsiednich gmin, • Wzrost kosztów produkcji, • Rozwój turystyki w gminach przyległych, • Rozwój gospodarki może zahamować rozwój turystyki, • Negatywny wpływ gospodarki na środowisko, • Duża konkurencja o środki UE, • Duża atrakcyjność pobliskich miast i miasteczek,

II OBSZAR INTERWENCJI - ŁAD SPOŁECZNY

SILNE STRONY:	SŁABE STRONY:
<ul style="list-style-type: none"> • Wystarczająca ilość miejsc w szkołach, • Szkoły mają coraz lepsze wyposażenie i zaplecze sportowe, • Duża ilość kółek zainteresowań dla dzieci i młodzieży w szkołach, • Zwiększa się liczba ludzi młodych podejmujących studia wyższe, • Sąsiedztwo z ośrodkiem akademickim, (Jelenia Góra), • Lokalne imprezy i festyny integrujące mieszkańców, • Nowe i niedrogie Kino za Rogiem, • Płatne i bezpłatne formy aktywności dla dzieci przedszkolnych i szkolnych np. rytmika, hip hop, nauka gry na gitarze itp., • Płatne i bezpłatne formy aktywności dla dorosłych np. zumba, tenis stołowy, • Akcje Urzędu Miejskiego przeciwdziałające alkoholizmowi, narkomanii, przemocy w rodzinie, • Prozdrowotne akcje UM typu: „Ratujmy dzieciom wzrok”, • Prozdrowotne akcje innych podmiotów i stowarzyszeń np. „Marsz po zdrowie” (Stowarzyszenie Eurojedynka), zwalczanie cukrzycy (CWPZ Przedwiośnie w Kowarach), • Na terenie Kowar działa Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej i Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, • Działający Dom Pomocy Społecznej na terenie Kowar, • W Kowarach działają 2 szpitale, 1 - Powiatowe Centrum Zdrowia w Kowarach Szpital Bukowiec - szpital ogólnodostępny, oraz 2 - Wojewódzkie Centrum Szpitalne Kotliny Jeleniogórskiej Szpital Wysoka Łąka - oddział Chorób Płuc i Gruźlicy w Kowarach, • Centrum Profilaktyki i Terapii Uzależnień, • Hospicjum, Zakład Opiekuńczo-Lecznicy, • Organizacja dojazdu do szkół podstawowych i gimnazjum, • Koło Związku Emerytów i Rencistów, Klub Seniora, • OHP Centrum, • Stadion piłki nożnej, • Działania na rzecz społeczności romskiej, 	<ul style="list-style-type: none"> • Bezrobocie strukturalne, • Największy udział długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych, • Mało nowych miejsc pracy, • Wysoka skala występowania alkoholizmu, • Brak widocznych pieszych patroli policyjnych, słabe zaangażowanie policji, • Brak monitoringu wizyjnego na ulicach i w pobliżu szkół, • Wzrost przestępczości, • Brak zaangażowania mieszkańców i inicjatyw społecznych, • Brak integracji społeczeństwa i utożsamiania się z miastem, • Niski poziom edukacji społecznej, • Wysoki procent emerytów i rencistów (młodzi ludzie wyjeżdżają z Kowar za pracę), • Niewystarczająca ilość działań promocyjnych aktywizujących bezrobotnych, • W mieście jest tylko 1 przychodnia dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych i osób starszych (prywatna działalność gospodarcza), • Przychodnia, którą prowadzi starostwo powiatowe jest w przestarzałym budynku i nie spełnia żadnych standardów, dot. dostosowania pomieszczeń do osób niepełnosprawnych i starszych, • Mała dostępność do lekarzy specjalistów, • Brak apteki całodobowej, • W mieście jest tylko 1 bank i 3 bankomaty, • Brak restauracji, kawiarni, • Brak szewca, • Brak stałych połączeń komunikacyjnych z Czechami, • Niewystarczająca ilość miejsc w przedszkolach, • Brak żłobka publicznego, • Brak szkół zawodowych i technicznych, • Brak miejsc rekreacyjnych tj. basenu krytego, kręgielni, itp. • Zły stan placów zabaw, boisk osiedlowych, dzieci i młodzież nie mają gdzie spędzać wolnego czasu, • Brak oferty dla młodzieży po szkole, • Brak organizacji młodzieżowych, • Niewystarczająca ilość zajęć aktywizujących młodzież, a także osoby dorosłe i seniorów , • Niewystarczająca promocja i wspieranie działań twórczych i artystycznych mieszkańców, • Niezintegrowana z mieszkańcami społeczność romska, • Patologia wśród dzieci i rodzin patologicznych, • Brak toalet miejskich i prysznicy w centrum miasta,

SZANSE:	ZAGROŻENIA:
<ul style="list-style-type: none"> • Poprawa bezpieczeństwa w mieście - monitoring wizyjny, • Ścisła współpraca władz miasta z policją, • Częste patrole policji i szybkie interwencje - zwiększenie skuteczności działania policji, • Przeciwdziałanie alkoholizmowi, narkomanii i przestępczości, przemocy w rodzinie, • Działania uwrażliwiające mieszkańców na estetykę np. więcej działań typu „sprzątanie świata”, akcje ekologiczne dot. czystości w lasach itp., • Komunikacja Urzędu Miejskiego i radnych z mieszkańcami, • Zmiany i przemyślana polityka mieszkaniowa, likwidacja pustostanów, szybsze przydzielanie mieszkań mieszkańcom, • Budowa nowych i remont starych mieszkań i budynków dostosowanych dla osób niepełnosprawnych, • Zamiana mieszkań komunalnych na społeczne, • Odpowiednia polityka mieszkaniowa wspierająca rodziny wielodzietne, • Promowanie karty dużej rodziny, • Rozwijanie świadomości społecznej, tożsamości z miastem oraz aktywizacja mieszkańców do działań na rzecz miasta, • Powstawanie nowych organizacji pozarządowych wspierających miasto np. w opiece nad zabytkami, aktywizacji mieszkańców itp., • Stwarzanie dogodnych warunków ekonomicznych rozwijających zakładanie działalności gospodarczych np. obniżenie czynszów gminnych lokali usługowych, • Tworzenie warunków dla nowych miejsc pracy, • Uatrakcyjnienie miasta, poprawa estetyki, rozwój turystyki, • Wykorzystanie potencjału lokalnego tj. wyrobów lokalnych np. miód oraz twórców i artystów kowarskich, • Zmiany w zachowaniu społeczności romskiej • Zmiany w zachowaniu i mentalności innych mieszkańców tj. dbałość o estetykę miasta i miejsca zamieszkania, • Programy unijne aktywizujące mieszkańców • Bezpłatne poradnictwo prawne dla osób zagrożonych bezrobociem i objętych systemem pomocy społecznej, 	<ul style="list-style-type: none"> • Przestępczość, alkoholizm i narkomania, przemoc w rodzinie (mała skuteczność narzędzi prawnych), • Ubóstwo społeczeństwa, • Bezrobocie, • Słaba opieka socjalna, • Starzejące się społeczeństwo, • Ucieczka ludzi młodych i wykształconych z Kowar, • Niski poziom świadomości integracji społeczności lokalnej, • Brak utożsamiania się mieszkańców z miastem, • Niezadowolenie mieszkańców z życia w Kowarach, • Brak inwestycji i tworzenia nowych miejsc pracy, • Brak rozwoju lokalnego miasta, • Niska estetyka miasta spowodowana także przez mieszkańców, • Brak programu przyciągania potencjalnych pracodawców,

OBSZAR III - ŚRODOWISKO I INFRASTRUKTURA**SILNE STRONY:**

- Atrakcyjne położenie geograficzne i bogata historia,
- Wysokie walory środowiska przyrodniczego,
- Dużo terenów zielonych,
- Występowanie źródeł radoczynnych,
- Zasobne wody gruntowe,
- Bliskość granicy z Czechami i Niemcami,
- Dobre połączenia z drogami krajowymi, powiatowymi i wojewódzkimi,
- Drogi gminne doprowadzone niemalże do każdej posesji,
- Nowoczesna oczyszczalnia ścieków,
- Dobra komunikacja z sąsiednimi gminami,
- Obszerna sieć szlaków pieszych i turystycznych,
- Duży zasób terenów przeznaczonych pod inwestycje,
- Dogodne warunki do rozwoju turystyki letniej np.: nordic-walking, paralotniarstwo, jazda konna, biegi górskie, a w przyszłości single trak, itp.,
- Dogodne warunki rozwoju turystyki zimowej np. szlaki ski-tourowe, a w przyszłości stoki narciarskie, zjazdy na nartach, snowboard, itp.,
- Istnienie obwodnicy dla ruchu tranzytowego,
- Dogodne warunki aby utworzyć strefę uzdrowiskową,

SŁABE STRONY:

- Niski poziom świadomości społecznej dot. ochrony środowiska,
- Niska estetyka miasta,
- Niewłaściwe utrzymanie porządku i czystości w mieście,
- Niewłaściwy system segregacji odpadów - za mało kontenerów na śmieci i tzw. dzwonów do segregacji odpadów, śmieci są za rzadko wywożone,
- Niewłaściwy system informowania mieszkańców o zbiórkach śmieci,
- Niewystarczająca ochrona środowiska naturalnego,
- Zanieczyszczenie środowiska naturalnego przez mieszkańców,
- Parki miejskie nie są sprzątane systematycznie i na bieżąco,
- Niewystarczająca oferta edukacji ekologicznej dla mieszkańców,
- Występowanie dzikich, nielegalnych wysypisk,
- Niewłaściwe funkcjonowanie gospodarowania wodą i ściekami,
- Zbyt droga woda w Kowarach,
- Niewystarczająca ilość koszy i ławek w mieście,
- Brak koszy i worków na psie odchody,
- Niedostatecznie oznakowane i oświetlone miasto,
- Zły stan techniczny dróg, chodników, mostów i oświetlenia w mieście,
- Brak parkingów i chodników w niektórych częściach miasta,
- Brak terenów pod budownictwo uzbrojonych w media,
- Odrapane elewacje w na Starówce i w mieście,
- Ograniczenia dojazdu do Kowar pojazdów wielkotonażowych,
- Brak komunikacji kolejowej,
- Brak komunikacji miejskiej,
- Bardzo słaby rozwój budownictwa mieszkaniowego,
- Obiekty mieszkalne wymagające remontów, niskie nakłady na te cele,
- Dużo pustostanów komunalnych,
- Brak ścieżek spacerowo-rowerowych,
- Brak dobrej infrastruktury rekreacyjnej: place zabaw, siłownie pod chmurką, boiska, basen, kąpielisko, campingi,
- Niedostateczna ilość lokali gastronomicznych i kawiarni,
- Obszary chronione ograniczają możliwości inwestowania,
- Brak oznakowanych punktów widokowych,
- Zaniedbanie w gospodarce leśnej, po wycince drzew jest duży bałagan,
- Brak darmowego WI-FI poza centrum miasta,

SZANSE:	ZAGROŻENIA:
<ul style="list-style-type: none"> • Promocja walorów przyrodniczych Kowar i okolic, • Środki finansowe z UE, • Poprawa estetyki miasta - renowacja zabytkowych kamienic w całym mieście, bieżące sprzątanie całego miasta, • Zmiany w sposobie utrzymania porządku i czystości w mieście, • Zwiększenie liczby kontenerów na śmieci i tzw. dzwonów do segregacji odpadów, • Zwiększenie częstotliwości wywozu odpadów • Edukacja ekologiczna wśród mieszkańców i dzieci szkolnych, • Likwidacja dzikich wysypisk, • Częste akcje sprzątania miasta i lasów, • Rozbudowa i poprawa infrastruktury miejskiej: budowa parkingów, poprawa i rozbudowa dróg, chodników, mostów, oświetlenia, ścieżek rowerowo-piesznych, • Rozbudowa infrastruktury rekreacyjnej: stoki zjazdowe, basen kryty, kąpielisko, campingi, place zabaw, siłownie pod chmurką, boiska osiedlowe, szlaki turystyczne, punkty widokowe, single track, itp., • Odnowa i rewitalizacja dawnych, historycznych parków miejskich, • Promocja walorów przyrodniczych wśród inwestorów, mieszkańców i turystów, • Inwestycje w kierunku rozszerzenia niewielkiej (wręcz marnej w stosunku do miast sąsiednich) bazy hotelowej, gastronomicznej, sklepików z pamiątkami regionalnymi, • Wykorzystanie warunków środowiskowych do celów uzdrowiskowych, • Inwestowanie w budownictwo mieszkaniowe i odnowa zdewastowanych kamienic, • Współpraca międzygminna w celu realizacji wspólnych przedsięwzięć, • Odbudowa trasy kolejowej razem z samorządem województwa, • Ukierunkowanie Nadleśnictwa Śnieżka i Karonoskiego Parku Narodowego na rozbudowę małej architektury rekreacyjnej, nowych szlaków tematycznych, punktów widokowych na terenie Kowar, • Zmiana sposobu zalesienia i niezalesianie punktów osi widokowych, • Inwestycje miasta w kierunku rozwoju sieci kanalizacyjno-wodnej, tak aby wszyscy mieszkańcy byli podłączeni do kanalizacji, 	<ul style="list-style-type: none"> • Zmiany klimatyczne (anomalie pogodowe), zagrożenia powodzią, • Zanieczyszczanie obszarów miejskich i leśnych oraz dalsza degradacja środowiska naturalnego, • Zaniedbanie działań dotyczących ochrony środowiska i estetyki miasta, • Brudne ulice, odrapane elewacje (wizerunek Kowar jako brudnego i zaniedbanego miasta), • Powstające na terenie Kowar dzikie wysypiska, • Odprowadzanie przez mieszkańców ścieków do wód gruntowych i powierzchniowych, • Niska świadomość społeczności w zakresie ochrony środowiska, • Brak zainteresowania lokalnej społeczności czystością w mieście, • Słaba jakość infrastruktury drogowej, • Bardzo słaba infrastruktura rekreacyjna, • Warunki klimatyczne: ocieplenie klimatu, silne wiatry, susza, powódzie itp., • Dewastacja infrastruktury rekreacyjnej, sportowej i turystycznej, • Niedostatek działań inwestycyjnych ukierunkowanych na rozwój turystyki, • Niewystarczająca baza gastronomiczna i hotelarska, • Trudności budżetowe miasta, • Brak poważnego inwestora, • Ograniczenie dojazdu do Kowar pojazdów wielkotonażowych (np. do strefy ekonomicznej), • Brak środków finansowych na poprawę stanu technicznego obiektów sportowych i rekreacyjnych, • Zła gospodarka komunalna - mieszkaniowa i lokalowa, • Degradacja zasobów mieszkaniowych i lokalowych, • Wysokie ceny czynszów lokali użytkowych i mieszkań, • Duża konkurencja o środki UE,

IV. PROGRAM ROZWOJU GMINY

1. ANALIZA POTRZEB I UWARUNKOWAŃ ROZWOJOWYCH - WNIOSKI.

Stworzenie Programu Rozwoju Gminy Miejskiej Kowary na lata 2016-2020 wymagało ustalenia na jakim etapie znajduje się ona obecnie oraz jakie były źródła/kierunki przemian, które doprowadziły do aktualnej sytuacji. W tym celu został sporządzony raport na temat stanu istniejącego, pogłębiony o wybrane analizy historyczne (zwykle krótko lub średnioterminowe), który następnie podsumowano analizą SWOT.

W ten sposób zidentyfikowano silne strony gminy, które należy nieustająco wzmacniać i wykorzystywać, oraz słabe strony, odzwierciedlające najważniejsze problemy, z którymi należy się jak najszybciej uporać dążąc do ich rozwiązania. Działania wzmacniające silne strony i poprawiające sytuację w obszarach, w których występują główne problemy powinny być prowadzone w kontekście pojawiających się szans i zagrożeń dla rozwoju gminy. Pozwoli to efektywnie wykorzystać sprzyjające uwarunkowania zewnętrzne. Z drugiej strony stworzy warunki do tego by możliwie jak najlepiej przygotować się do ewentualnych konsekwencji rozpoznanych zagrożeń, na które gmina niejednokrotnie nie ma znaczącego wpływu.

Analiza obecnego stanu dokonana w oparciu o dane statystyczne i materiały źródłowe została uzupełniona wynikami konsultacji społecznych, w tym badań ankietowych. Wyciągnięte z nich wnioski pozwoliły na rozpoznanie potrzeb i oczekiwań mieszkańców, oraz uszczegółowienie diagnozy. Pokazały też, jak mieszkańcy gminy widzą obecny stan jej rozwoju oraz jakie kierunki i narzędzia rozwiązywania problemów są postrzegane przez nich jako najbardziej pożądane.

Połączenie obiektywnej diagnozy z wynikami konsultacji społecznych dało spójny i wyczerpujący obraz aktualnego poziomu życia i pozwoliło na wytyczenie najistotniejszych obszarów, na których władze lokalne powinny się skoncentrować, tak by skutecznie zapewnić dalszy rozwój Gminy Kowary. Rozwój ten powinien być oparty o możliwie jak najpełniejsze wykorzystanie potencjału gminy i sprzyjających uwarunkowań zewnętrznych, a jednocześnie powinien uwzględniać oczekiwania i aspiracje mieszkańców.

Główne obszary interwencji wymagające szczególnej aktywności Gminy Kowary w okresie 2016-2020 to:

- I Przedsiębiorczość i turystyka
- II Ład społeczny
- III Środowisko i infrastruktura

I OBSZAR INTERWENCJI - PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I TURYSTYKA

WNIOSKI

1. Miasto dysponuje obiektami i kompleksami budowlanymi oraz terenami przeznaczonymi na cele produkcyjne. Służą temu głównie obecnie niewykorzystane tereny poprzemysłowe, wymagające rewitalizacji.
2. Szansą dla rozwoju Kowar jest powstanie SSE MP. Miasto Kowary jest w trakcie procedury prawnej umożliwiającej utworzenie na terenie gminy (wielkość 2,1394 ha) podstrefy Specjalnej Strefy Ekonomicznej Małej Przedsiębiorczości w Kamiennej Górze.
3. Brak systemu kompleksowej obsługi przedsiębiorcy, wsparcia dla MŚP i inwestorów, odczuwalny jest także brak profesjonalnego doradztwa konsultingowego.

4. Ruch tranzytowy przez miasto prowadzony jest obwodnicą. Spowodować to może odizolowanie centrum handlowego Kowar, gdzie spadek obrotów może negatywnie wpłynąć na utrzymanie istniejących placówek handlowych. Należy doprowadzić do ożywienia ścisłego centrum, poprzez stworzenie systemu zachęty dla nowych punktów handlowych, np.: sklepy z pamiątkami, produktami regionalnymi i inne.

5. Walory krajobrazowe gminy pozytywnie rokują rozwojowi turystyki i usług towarzyszących. Niezbędnym ich elementem są wysokiej klasy placówki gastronomiczne i noclegowe.

6. Obecna ilość obiektów gastronomicznych i noclegowych jest za mała jak na miejscowość, która ma ambicje być gminą turystyczną. Należy rozwinąć sieć obiektów gastronomicznych i noclegowych, umiejscawiając je głównie w centrum Kowar oraz w pobliżu centrów sportu i rekreacji. Powyższe sugeruje, że na głównej promenadzie Kowar, ulicy 1 Maja, musi dojść do zmiany struktury branżowej usług w kierunku między innymi: gastronomii (restauracje, bary, kawiarnie) oraz innych reprezentacyjnych lokali. Szansą na rozwój bazy noclegowej i gastronomicznej jest pozyskanie inwestorów prywatnych oraz na zasadzie partnerstwa publiczno-prywatnego.

7. Należy wspierać działalność rzemiosła usługowego i artystycznego historycznie powiązanego z Kowarami, to jest głównie: kowalstwa, tkactwa, przetwórstwa drewna, wyrobów ze szkła w kierunku wytwarzania pamiątek turystycznych i produktów turystycznych.

8. W związku z ogólnym trendem starzenia się społeczeństwa w Kowarach rozwijają się usługi w zakresie opieki zdrowotnej i pomocy społecznej, należy to wykorzystać i ukierunkować rozwój Kowar w kierunku funkcji uzdrowiskowo-rehabilitacyjnej.

9. W Kowarach funkcjonuje coraz więcej firm świadczących usługi o charakterze sportowo-rekreacyjnym. Aby tego typu usługi rozwijały się i zaspakajały rosnące wymagania mieszkańców i turystów konieczna jest rozbudowa infrastruktury sportowo-rekreacyjnej, np.: basen kryty, park wodnej rozrywki, kąpielisko, miejsce i baza wypadowa dla single track i paralotniarstwa, parki i skwery, campingi, place zabaw, siłownie pod chmurką, skatepark dla młodzieży, ośrodek sportów wodnych np. miejsce rekreacji rodzinnej z kajakami i rowerami wodnymi.

10. Obecność tylko jednego oddziału banku nie wpływa pozytywnie na prestiż miasta. Zarówno mieszkańcy jak i odwiedzający miasto potencjalni inwestorzy bądź turyści nie mogą korzystać z pełnego wachlarza nowoczesnych usług finansowych. Poprzez rozwój Kowar nastąpi automatyczny napływ jednostek sektora finansowego.

11. Niezwykłym bogactwem gminy jest wyjątkowy mikroklimat, terapie radonowe i woda „Potencjałka”, które czynią Kowary miejscem przyjaznym dla osób cierpiących na schorzenia górnych dróg oddechowych i układu krążenia. Wskazana jest promocja Kowar i wykreowanie jako miejsca uzdrowiskowo-rehabilitacyjnego. Dla rozwoju funkcji uzdrowiskowej niezbędna jest rozbudowa oraz podniesienie standardu poprzez remonty i zastosowanie prawidłowych rozwiązań w zakresie infrastruktury technicznej.

12. Ponieważ Kowary okalają tereny leśne należące głównie do Nadleśnictwa Śnieżka (1099,27 ha to lasy zlokalizowane w Rudawskim Parku Krajobrazowym, natomiast 2191,29 ha stanowiących otulinę Karkonoskiego Parku Narodowego), przez teren gminy prowadzi wiele szlaków turystycznych pieszych, tras rowerowych i konnych. Należy wykorzystać ten potencjał, stale odnawiać istniejące atrakcje i wzbogacać o nowe atrakcje typu single track i miejsca wypadowe dla amatorów sportów rowerowych.

13. Wciąż nie jest wykorzystany potencjał kulturowy i bogactwo zabytków, wymagających rewitalizacji, aby Kowary stały się atrakcyjnym celem turystycznym Dolnego Śląska.

14. Zasadnicze znaczenie dla podniesienia rangi Kowar jako ośrodka turystycznego ma integracja systemu szlaków pieszych i tras biegowych, rowerowych (single track) z trasami Republiki Czeskiej, czemu służyć mogą wspólne projekty łączące atrakcje turystyczne, a co wpłynie na mobilność i wzrost ruchu turystycznego.

15. Zapowiadana budowa Stacji Sportów Zimowych zapewni mieszkańcom Kowar i turystom zimową ofertę rekreacyjną. Przewidywane jest stworzenie wyciągów narciarskich z zapleczem narciarskim oraz parkingów dla aut.

16. Rozwój turystyki winien być powiązany z szeroką promocją walorów gminy na rynkach krajowych i zagranicznych oraz jednoczesnym zrównoważonym rozwojem innych działów gospodarki.

17. W Kowarach wskazane jest gospodarne i racjonalne zarządzanie obiektami sportowo-rekreacyjnymi, np. poprzez wydzierżawianie lub użyczenie tych obiektów podmiotom prywatnym lub prężnie działającym stowarzyszeniom i pozyskiwanie środków na ich rewitalizację.

18. Inwestycje związane z infrastrukturą sportowo-rekreacyjną będą miały z pewnością duży wpływ na zrównoważony rozwój miasta, przyciągną inwestorów, zwiększą ilość odwiedzin potencjalnych turystów.

19. Wskazane jest w celu zwiększenia napływu turystów do Kowar z sąsiednich miejscowości turystycznych - budowa sieci ścieżek rowerowych i odbudowa turystycznej linii kolejowej zarazem z okolicznymi gminami i ze wsparciem samorządu województwa oraz tworzenie nowych punktów informacji turystycznych w miejscu przecinania się szlaków komunikacyjnych.

20. Szansą na rozwój mobilności i rozwój ruchu turystycznego jest stały transport osobowy (publiczny lub prywatny) z Kowar do sąsiedniej Małej Upy.

II OBSZAR INTERWENCJI - SFERA SPOŁECZNA

WNIOSKI

1. Malejący potencjał demograficzny, w powiązaniu z utrzymującą się migracją o charakterze zarobkowym, może stać się w kolejnych latach istotną barierą rozwoju.

2. W związku z dynamicznym rozwojem technologii informacyjnych szczególnego znaczenia nabiera edukacja informatyczna społeczeństwa oraz budowa platform elektronicznego przekazu informacji.

3. Rozwój różnych form kształcenia zawodowego ma ogromne znaczenie dla wzmocnienia potencjału ludzkiego miasta. Dalszy rozwój zasobów ludzkich stanowi jeden z najważniejszych czynników rozwoju miasta.

4. Jednym z najważniejszych działań w zakresie poprawy warunków życia mieszkańców Kowar jest rozbudowa zasobów mieszkań komunalnych, a także rewitalizacja substancji mieszkaniowej oraz pozostałych obiektów na obszarach biedy, patologii i zagrożenia przestępczością. Konieczne jest podjęcie kompleksowych działań, które spowodują ożywienie społeczno-gospodarcze tych obszarów i przywrócenie bądź nadanie im nowych funkcji społecznych i ekonomicznych. Działania te powinny być ujęte i realizowane w ramach Lokalnego Planu Rewitalizacji, który wymaga opracowania.

5. Mamy niedostatecznie wykorzystywany potencjał infrastruktury kulturalnej, m. in. budynek MOK i Biblioteka Publiczna, które wymagają modernizacji.
6. Powinno się położyć maksymalny nacisk na pozyskiwanie środków z UE, zwiększyć skuteczność ich pozyskiwania, a wdrażaniu projektów współfinansowanych ze środków europejskich powinna towarzyszyć intensywna akcja informacyjna dla społeczności lokalnej o celach i efektach projektów.
7. Atrakcyjny wizerunek Kowar powinien być troską wszystkich mieszkańców i organizacji działających w mieście. Wśród priorytetowych działań w tym zakresie winno być podnoszenie estetyki ulic, parków, skwerów, uporządkowania koryta Jedlicy.
8. Należy utrzymać tendencję spadkową bezrobocia i stworzyć warunki przyjazne dla tworzenia nowych miejsc pracy przez pracodawców.
9. Należy utrzymać tendencję spadkową liczby zagrożonych wykluczeniem i rodzin objętych pomocą społeczną.
10. Kowarskie szkoły podstawowe: SP1 i SP3 zapewniają bogatą ofertę edukacyjną i zajęć dodatkowych dla dzieci, należy dalej utrzymywać duży wachlarz i wysoki poziom zajęć szkolnych i pozaszkolnych.
11. Niedostateczna oferta edukacyjna szkół ponadpodstawowych do zmian i potrzeb zachodzących na rynku pracy.
12. Place zabaw, boiska sportowe i infrastruktura rekreacyjna wymaga ciągłej konserwacji i rewitalizacji.
13. Istnieje potrzeba budowy infrastruktury sportowo-rekreacyjnej (np. miejski basen kryty), jej wzbogacenie będzie miało duży wpływ na zrównoważony rozwój miasta, przyciągnie inwestorów o profilu turystycznym, podniesie atrakcyjność terenów pod mieszkalnictwo jednorodzinne i wielorodzinne.
14. Konieczna jest budowa systemu monitoringu wizyjnego miejsc publicznych ze względu na liczne akty wandalizmu w mieście. Poprawa bezpieczeństwa w mieście wymaga większego zaangażowania i współdziałania służb prewencyjnych i ratowniczych.
15. Dobrze rozwinięty jest system usług służby zdrowia. Należy utrzymać obecny profil usług opieki medycznej na terenie gminy.
16. Wskazane jest przyciągnięcie inwestorów do budowy domów opieki dla osób starszych i niepełnosprawnych.
17. Należy podnosić kwalifikacje i jakość pracy kadry Urzędu Miejskiego i jednostek podległych.

III OBSZAR INTERWENCJI - ŚRODOWISKO I INFRASTRUKTURA

WNIOSKI

Dot. środowiska:

1. Gmina Kowary jest atrakcyjnie położona geograficznie w regionie, blisko granicy z Czechami i Niemcami.

2. Kowary mają urozmaiconą rzeźbę terenu, która stwarza warunki do rozwoju turystyki, rekreacji oraz sportów letnich i zimowych.
3. Gmina ma bogaty potencjał istniejących tras turystycznych do wykorzystania na: trasy nordic walking, rowerowe i single tracki, turystykę konną, trasy dla biegów górskich.
4. Wykorzystanie przestrzeni górzystej na punkty widokowe, miejsca startu dla sportów lotniarskich.
5. Gmina Kowary ma unikalne walory przyrodnicze i kulturowe: Lasy Nadleśnictwa Śnieżka obejmujące w dużej mierze obszary znajdujące się w Rudawskim Parku Krajobrazowym oraz w otulinie Karkonoskiego Parku Narodowego, obszary Natura 2000 oraz Park Kulturowy Kotliny Jeleniogórskiej. Prowadzi ścisłą współpracę z Nadleśnictwem Śnieżka i Karkonoskim Parkiem Narodowym.
6. Gmina Kowary posiada bogatą i interesującą historię (tradycje kowalskie, górnicze, lecznicze i zielarskie, tkackie).
7. Na terenie całej gminy występują atrakcyjne i podlegające ścisłej ochronie zabytki architektury, wymagające w większości przypadków rewitalizacji (Gminna Ewidencja Zabytków).
8. Ważna dla Kowar jest promocja walorów przyrodniczych i uzdrowiskowych wśród turystów i potencjalnych inwestorów.
9. Dla Gminy Kowary istotne znaczenie ma ochrona zasobów środowiska naturalnego i rozwój terenów zielonych.
10. Istnieje zagrożenie niską emisją (zanieczyszczenie powietrza CO₂) z sektora komunalnego i mieszkaniowego (szczególnie w sezonie grzewczym) oraz ze względu na rosnący ruch samochodowy. Wskazane jest ograniczanie niskiej emisji poprzez wymianę pieców węglowych na ekologiczne.
11. Spada ilość zmieszanych odpadów komunalnych, a także odpadów niebezpiecznych.
12. Dla poprawy bezpieczeństwa publicznego ważne jest eliminowanie potencjalnych zagrożeń powodziowych.
13. Istnieje potrzeba uświadamiania i edukacji mieszkańców oraz promocja pro-ekologicznych postaw (więcej akcji typu „Czyste Kowary”, „Czyste lasy”, „Czyste Karkonosze”).

Dot. infrastruktury:

1. Nastąpiła poprawa stanu infrastruktury drogowej o znaczeniu lokalnym i regionalnym.
2. Ruch kołowy w centrum miasta i w kierunku Karpacza, zwłaszcza w godzinach szczytu, jest intensywny i stanowi utrudnienie dla mieszkańców.
3. Dla zwiększenia przepustowości ruchu na trasie Podgórze - centrum Kowar - konieczna jest modernizacja układu komunikacyjnego i budowa alternatywnej dla drogi wojewódzkiej 367 drogi z Przełęczy Kowarskiej przez Podgórze do centrum Kowar, gdzie planowane jest powstanie centrum sportów zimowych.
4. Wskazana jest poprawa infrastruktury drogowej i umożliwienie pojazdom wielkotonażowym wjazdu do miasta.

5. Występują nadmierne problemy z ruchem kołowym w centrum miasta - istnieje potrzeba reorganizacji ruchu w mieście oraz zakaz wjazdu pojazdów na Kowarską Starówkę.
6. Brak komunikacji miejskiej łączącej centrum Kowar z Wojkowem, Krzaczyną i Podgórzem.
7. Brakuje stałych połączeń osobowych pomiędzy Kowarami a czeską gminą Mała Upa.
8. Brakuje miejsc parkingowych, chodników i oświetlenia ulic, szczególnie w miejscach atrakcyjnych turystycznie, jak Kowarska Starówka, Kościół Parafialny, Park Miniatur czy sztolnie i kopalnie.
9. Konieczna jest budowa ścieżek pieszo-rowerowych łączących Wojków i Krzaczynę z centrum Kowar oraz z okolicznymi gminami.
10. Niewykorzystane pozostają kolejowe drogi komunikacyjne, a infrastruktura uległa w dużym stopniu dekapitalizacji i dewastacji po wyłączeniu linii kolejowej z eksploatacji.
11. Istnieje potencjał w postaci szlaku kolejowego – istotne jest lobbowanie odbudowy turystycznej linii kolejowej - razem z samorządem województwa i okolicznymi gminami.
12. Wskazany jest dalszy rozwój sieci wodociągowej i kanalizacyjnej oraz budowa nowych ujęć wody pitnej.
13. W związku z dynamicznym rozwojem technologii informacyjnych szczególnego znaczenia nabiera edukacja informatyczna społeczeństwa oraz budowa platform elektronicznego przekazu informacji oraz ułatwienie dostępu do darmowego Wi-Fi.
14. Poprawy wymaga estetyka miasta: renowacja kamienic, poprawa stanu i ilości małej architektury (ławki, kosze, itp.).

Aktywność gminy w wytyczonych obszarach będzie wymagała działań skoncentrowanych na głównych celach oraz podjęcia wysiłku inwestycyjnego. Ze względu na ograniczone możliwości lokalnego budżetu szczególnie ważne jest, aby skoncentrować się na inwestycjach służących realizacji celów strategicznych, to znaczy, że każdą planowaną inwestycję należy rozpatrywać pod kątem jej zgodności ze Programem Rozwoju, w myśl zasady „najpierw rzeczy najważniejsze”. Konsekwentna realizacja zapisów dokumentu stworzy bowiem możliwości dla prowadzenia kolejnych inwestycji w innych obszarach. Rozwój gospodarczy i rozwój turystyki przyczynią się od wzrostu dochodów gminy i jej mieszkańców, a w konsekwencji ograniczenia wydatków w zakresie pomocy społecznej. To z kolei pozwoli w kolejnych etapach wygenerować dodatkowe środki finansowe zwiększające możliwości inwestycyjne gminy np. w obszarze edukacji, bezpieczeństwa czy ochrony środowiska.

2. MISJA I WIZJA MIASTA.

2.1. Misja Miasta.

Misja Miasta Kowary (Gminy) stanowi ideę jej rozwoju, nadaje ogólny kierunek działań, oraz określa pośrednio dziedziny, którymi władze powinny się zajmować w planowanym okresie. Misja gminy z jednej strony jest przesłaniem i obietnicą skierowaną do jej mieszkańców. Dzięki niej cele działalności władz powinny być lepiej zrozumiałe dla wszystkich obywateli. Z drugiej zaś strony definiuje sposób, w jaki chce by gmina była postrzegana przez jej otoczenie. Określenie misji jest więc publiczną częścią planu strategicznego. Formułując misję Gminy Kowary opierano się przede wszystkim na wynikach warsztatów

z zakresu analizy SWOT oraz głównych potrzebach wynikających z części diagnostycznej dokumentu i wskazanych w przeprowadzonych ankietach. Misja Gminy Kowary jest jej indywidualnym, generalnym planem ukształtowania mocnej pozycji wśród pozostałych jednostek samorządowych województwa dolnośląskiego.

MISJA

„Poprawa jakości życia mieszkańców Miasta Kowary poprzez rozwój przedsiębiorczości a szczególnie turystyki z wykorzystaniem walorów turystycznych, przyrodniczych, kulturowych i komunikacyjnych.”

Zaproponowane w misji kierunki rozwoju wynikają z dotychczasowej aktywności władz gminy, a jednocześnie odpowiadają na bieżące potrzeby lokalnej społeczności. Rozwój gospodarczy jest możliwy dzięki pełniejszemu wykorzystaniu potencjału położenia i przygotowaniu nowych ofert inwestycyjnych. Równoległe z poprawą sytuacji gospodarczej powinno następować wielopłaszczyznowe wzbogacanie oferty dotyczącej jakości życia. Stworzą się nowe możliwości zatrudnienia, co przyczyni się do wzbogacenia społeczeństwa, a w efekcie poprawy warunków życia. Poszerzy się też między innymi oferta kulturalna i sportowo-rekreacyjna, poprawi ogólnodostępna infrastruktura i estetyka otoczenia. To z kolei poprawi postrzeganie gminy jako obszaru atrakcyjnego do stałego zamieszkania i zahamuje niekorzystne zjawisko migracji, które dotyka zwłaszcza młodą część lokalnej społeczności. Podjęte działania wymagać będą dużej aktywności lokalnych władz nie tylko na polu inwestycji infrastrukturalnych.

2.2. Wizja Miasta.

Wizja gminy jest spojrzeniem w jej przyszłość, odzwierciedla oczekiwania i aspiracje jej mieszkańców i władz. Wskazuje miejsce na ścieżce rozwoju, w jakim Gmina Kowary pragnie i może się znaleźć w perspektywie roku 2020. Rysuje przy tym jej obraz w sytuacji wypełnienia sformułowanej misji i osiągnięcia wyznaczonych celów strategicznych. Musi być to obraz ambitny, ale nie przekolorowany, do którego osiągnięcia należy dążyć w każdym z jego elementów. Stopień w jakim zostanie on osiągnięty będzie zależał przede wszystkim od władz miasta, choć bez wątplenia wśród uwarunkowań w jakim Program Rozwoju będzie wdrażany znajdują się też i takie, na które gmina nie ma, lub ma bardzo ograniczony wpływ. Nie może to jednak zwalniać z obowiązku konsekwentnej realizacji wyznaczonych zadań.

WIZJA

„Kowary - znane i gościnne miasto Dolnego Śląska, różnorodnego ekosystemu, atrakcyjne jako ośrodek o zrównoważonych funkcjach gospodarczych, szczególnie turystycznych, sportowo-rekreacyjnych i uzdrowiskowych, z oryginalnymi walorami wzbogacającymi ofertę regionu karkonoskiego, pielęgnujące bogactwo tradycji, miasto zadbane i przyjazne dla wszystkich pokoleń zintegrowanej europejskiej społeczności.”

Określenie pożądanego wizerunku gminy w perspektywie czasowej ujętej w Programie stanowi podstawę do formułowania szczegółowych celów i działań zmierzających do realizacji nakreślonej wizji.

3. PRIORYTETY, CELE STRATEGICZNE, ZADANIA I KOORDYNACJA.

W celu osiągnięcia celów strategicznych i celów pośrednich, realizowane będą zadania ze wsparciem z zewnętrznych źródeł finansowania. Zestawienie działań i ich koordynatorów przedstawiono poniżej.

TABELA 68: Zestawienie działań i ich koordynatorów na lata 2016-2020. Opracowanie własne.

I OBSZAR INTERWENCJI - PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I TURYSTYKA

1.1. Cel strategiczny: Kowary liczącym się ośrodkiem turystycznym, sportowym i uzdrowskim		
1.1.1. Cel pośredni Kowary atrakcyjnym celem turystycznym Dolnego Śląska		
Zadania	Koordynatorzy	
1.	Stworzenie systemu wszechstronnej promocji turystycznej miasta	- Referat Promocji UM
2.	Promocja gminy w oparciu o współpracę z miastami partnerskimi	- Referat Promocji UM - Burmistrz
3.	Ścisła współpraca z Karkonoskim Parkiem Narodowym i Nadleśnictwem Śnieżka i tworzenie dogodnych warunków do uprawiania turystyki na terenie gminy	- Referat Promocji UM - Referat Rozwoju Lokalnego UM - Referat Gospodarki Komunalnej, Infrastruktury Technicznej i Ochrony Środowiska UM
4.	Poprawa estetyki miasta: rewitalizacja kamienic i przestrzeni publicznych	- Referat Gospodarki Komunalnej, Infrastruktury Technicznej i Ochrony Środowiska UM - ZEK
1.1.2. Cel pośredni: Nowoczesna infrastruktura turystyczna i sportowo-rekreacyjna		
Zadania	Koordynatorzy	
1.	Stworzenie systemu pozyskiwania inwestorów o profilu turystycznym	- Referat Gospodarki Nieruchomościami, Geodezji, Rolnictwa i Gospodarki Przestrzennej UM - Referat Rozwoju Lokalnego UM - Referat Promocji UM
2.	Stworzenie oferty dla inwestorów w celu rozwoju bazy gastronomiczno-hotelowej i rekreacyjno-sportowej zgodnej z planem zagospodarowania przestrzennego	- Referat Gospodarki Nieruchomościami, Geodezji, Rolnictwa i Gospodarki Przestrzennej UM
3.	Rozwój infrastruktury rekreacyjno-sportowej (basen kryty, parki i skwery, kąpielisko, campingi, place zabaw, siłownie pod chmurką, osiedlowe boiska)	- Referat Gospodarki Komunalnej, Infrastruktury Technicznej i Ochrony Środowiska UM
4.	Rozwój infrastruktury turystycznej: szlaki turystyczne, punkty widokowe, ścieżki rowerowo-pieszne, opracowanie koncepcji powstania rodzinnych tras rowerowych tzw. „single track”	- Referat Gospodarki Komunalnej, Infrastruktury Technicznej i Ochrony Środowiska UM - Referat Promocji UM - Referat Rozwoju Lokalnego UM
1.1.3. Cel pośredni: Rozwój funkcji uzdrowskiej Kowar		
Zadania	Koordynatorzy	
1.	Stworzenie systemu i atrakcyjnych warunków dla przyciągnięcia inwestorów o profilu uzdrowsko-rekreacyjnym	- Referat Gospodarki Nieruchomościami, Geodezji, Rolnictwa i Gospodarki Przestrzennej UM - Referat Rozwoju Lokalnego UM - Referat Promocji UM
2.	Opracowanie kampanii promocyjnej i wykreowanie uzdrowskich walorów Wojkowa i Podgórze	- Referat Promocji UM
1.2. Cel strategiczny: Tworzenie nowych miejsc pracy		
1.2.1. Cel pośredni: System wspierania przedsiębiorczości		
Zadania	Koordynatorzy	
1.	Nowoczesne doradztwo dla firm	- Referat Spraw Obywatelskich UM
2.	Promocja i wspieranie lokalnej wytwórczości i usług w mieście	- Referat Spraw Obywatelskich UM
3.	Stworzenie oferty inwestycyjnej gminy (oferty gruntów i nieruchomości)	- Referat Gospodarki Nieruchomościami, Geodezji, Rolnictwa i Gospodarki Przestrzennej UM

4.	Pomoc w tworzeniu klubów pracy, KIS - klubów integracji społecznej, spółdzielni socjalnych	- Referat Spraw Obywatelskich UM - MOPS
1.2.2. Cel pośredni: Stworzenie atrakcyjnych warunków dla inwestorów		
Zadania		Koordynatorzy
1.	Stworzenie specjalnej strefy ekonomicznej na terenie Kowar	- Burmistrz - Referat Gospodarki Nieruchomościami, Geodezji, Rolnictwa i Gospodarki Przestrzennej UM
2.	Stworzenie systemu ulg i zachęt dla przedsiębiorców	- Burmistrz - Skarbnik
3.	Wspieranie tworzenia nowych miejsc pracy	- Burmistrz
4.	Tworzenie dogodnych warunków komunikacyjnych dla prowadzenia działalności gospodarczej	- Referat Gospodarki Komunalnej, Infrastruktury Technicznej i Ochrony Środowiska UM

II OBSZAR INTERWENCJI - ŁAD SPOŁECZNY

2.1 Cel strategiczny: Zaspakajanie potrzeb oraz pobudzanie aspiracji rozwojowych i integracji społeczności lokalnej

2.1.1. Cel pośredni: Zatrzymanie młodych i wykształconych w Kowarach

Zadania		Koordynatorzy
1.	Stworzenie programu zahamowania migracji ludzi młodych i wykształconych za pracę opartego na współpracy: biznes-NGO-samorząd	- Referat Spraw Obywatelskich UM - Referat Rozwoju Lokalnego UM
2.	Wspieranie niezbędnych zmian na rynku pracy	- Referat Spraw Obywatelskich UM - Referat Rozwoju Lokalnego UM - MOPS

2.1.2. Cel pośredni: Powstrzymanie degradacji i poprawa stanu budynków

Zadania		Koordynatorzy
1.	Opracowanie programu budownictwa komunalnego i socjalnego oraz jego realizacja	- Referat Gospodarki Nieruchomościami, Geodezji, Rolnictwa i Gospodarki Przestrzennej UM - ZEJK - MOPS
2.	Opracowanie i realizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji	- Referat Rozwoju Lokalnego UM - Referat Gospodarki Komunalnej, Infrastruktury Technicznej i Ochrony Środowiska UM - Referat Gospodarki Nieruchomościami, Geodezji, Rolnictwa i Gospodarki Przestrzennej UM
3.	Pozyskiwanie inwestorów i partnerów biznesowych do poprawy zasobów mieszkaniowych	- Referat Gospodarki Nieruchomościami, Geodezji, Rolnictwa i Gospodarki Przestrzennej UM
4.	Racjonalizacja procesu prywatyzacji mieszkaniowego zasobu gminy	- Referat Gospodarki Nieruchomościami, Geodezji, Rolnictwa i Gospodarki Przestrzennej UM - ZEJK

2.1.3. Poprawa stanu bezpieczeństwa publicznego, socjalnego i zdrowotnego

Zadania		Koordynatorzy
1.	Budowa systemu monitoringu wizyjnego miejsc publicznych	- Referat Gospodarki Komunalnej, Infrastruktury Technicznej i Ochrony Środowiska UM
2.	Systematyczna poprawa wyposażenia i współdziałania służb prewencyjnych i ratowniczych	- Miejska Służba Ratownicza - Referat Gospodarki Komunalnej, Infrastruktury Technicznej i Ochrony Środowiska UM
3.	Stworzenie warunków sprzyjających budowaniu lokalnej sieci bezpieczeństwa socjalnego, przeciwdziałaniu ubóstwu i wykluczeniu społecznemu	- MOPS
4.	Inicjowanie działań w kierunku rozszerzenia oferty usług dla osób starszych i niepełnosprawnych	- MOPS - Referat Spraw Obywatelskich UM

2.1.4. Cel pośredni: Wzbogacenie oferty edukacyjnej, kulturalnej i wypoczynkowej

Zadania		Koordynatorzy
----------------	--	----------------------

1.	Dostosowanie oferty edukacyjnej szkół ponadgimnazjalnych do potrzeb rynku pracy	- Referat Spraw Obywatelskich UM
2.	Poprawa jakości i rozbudowa istniejącej bazy placówek oświaty i wychowania oraz wyposażanie ich w nowe obiekty sportowo-rekreacyjne	- Referat Spraw Obywatelskich UM - SP1 - SP3 - Zespół Szkół Ogólnokształcących
3.	Modernizacja i rozbudowa infrastruktury kulturalnej (stworzenie osiedlowych świetlic / klubów na Wojkowie, Podgórzu i w Krzaczyźnie)	- Referat Gospodarki Komunalnej, Infrastruktury Technicznej i Ochrony Środowiska UM
4.	Wzbogacenie oferty programowej imprez kulturalnych i oferty zajęć edukacyjno-kulturalnych dla młodzieży, dorosłych i seniorów	- Miejski Ośrodek Kultury
5.	Tworzenie warunków organizacyjnych i finansowych dla rozwoju kultury fizycznej, sportu i rekreacji	- Burmistrz - Skarbnik

2.1.5. Cel pośredni: Budowa społeczeństwa obywatelskiego

Zadania		Koordynatorzy
1.	Budowa społeczeństwa obywatelskiego oraz integracja społeczna wokół ważnych problemów społecznych	- Burmistrz
2.	Budowa budżetu partycypacyjnego (obywatelskiego)	- Burmistrz - Skarbnik
3.	Współpraca z organizacjami pozarządowymi przy rozwiązywaniu problemów społecznych z wykorzystaniem środków krajowych i UE	- Referat Spraw Obywatelskich UM - Referat Rozwoju Lokalnego UM

2.2. Cel strategiczny: Stymulowanie procesów rozwojowych

2.2.1 Cel pośredni: Poprawa jakości zarządzania miastem

Zadania		Koordynatorzy
1.	Informatyzacja i popularyzacja wśród mieszkańców usług e-urząd	- Referat Administracyjno-Gospodarczy i Kadr UM
2.	Podnoszenie jakości pracy kadry UM i jednostek organizacyjnych poprzez rozwój zasobów ludzkich	- Referat Administracyjno-Gospodarczy i Kadr UM
3.	Opracowanie programu i wdrażanie działań naprawczych finansów Gminy w celu zwiększenia zdolności do aplikowania o środki zewnętrzne na przyszłe inwestycje	- Skarbnik
4.	Podnoszenie skuteczności aplikacji UM i jednostek podległych o środki zewnętrzne, w tym fundusze europejskie	- Referat Rozwoju Lokalnego UM

2.2.2. Zwiększanie roli społeczności w życiu miasta

Zadania		Koordynatorzy
1.	Budowa społeczeństwa informatycznego (e-społeczeństwa)	- Referat Administracyjno-Gospodarczy i Kadr UM
2.	Realizacja programów i działań opartych na współpracy: samorząd- społeczeństwo	- Referat Spraw Obywatelskich UM
3.	Integracja społeczeństwa wokół strategii rozwoju i realizowanych zadań	- Referat Rozwoju Lokalnego UM
4.	Intensywna akcja informacyjna dla społeczności lokalnej o celach i efektach projektów finansowanych z różnych źródeł	- Referat Rozwoju Lokalnego UM

III OBSZAR INTERWENCJI - ŚRODOWISKO I INFRASTRUKTURA

3.1 Cel strategiczny: Udostępnienie mieszkańcom nowoczesnej infrastruktury miejskiej

3.1.1. Cel pośredni: Stopniowa eliminacja uciążliwych ekologicznie systemów grzewczych

Zadania		Koordynatorzy
1.	Wdrażanie Programu Gospodarki Niskoemisyjnej	- Referat Gospodarki Komunalnej, Infrastruktury Technicznej i Ochrony Środowiska UM
2.	Stworzenie narzędzi prawnych dla zmniejszenia niskiej emisji (zmniejszenia zanieczyszczenia powietrza przez CO ₂) wytwarzanej przez sektor komunalny i mieszkaniowy	- Burmistrz
3.	Wspieranie działań proekologicznych i promocja alternatywnych źródeł energii wśród mieszkańców i inwestorów	- Referat Gospodarki Komunalnej, Infrastruktury Technicznej i Ochrony Środowiska UM

3.1.2. Cel pośredni: Sprawny i przyjazny dla środowiska system komunikacyjny

Zadania		Koordynatorzy
---------	--	---------------

1.	Nawiązanie współpracy z sąsiadami dla poprawy infrastruktury komunikacyjnej i połączeń tranzytowych ze wsparciem ze środków krajowych i UE	- Referat Rozwoju Lokalnego UM - Referat Gospodarki Komunalnej, Infrastruktury Technicznej i Ochrony Środowiska UM - Referat Gospodarki Nieruchomościami, Geodezji, Rolnictwa i Gospodarki Przestrzennej UM
2.	Poprawa systemu komunikacji w mieście (budowa parkingów, ograniczenie ruchu kołowego, modernizacja oświetlenia drogowego)	- Referat Gospodarki Komunalnej, Infrastruktury Technicznej i Ochrony Środowiska UM
3.	Współpraca z sąsiednimi gminami i samorządem województwa na rzecz odbudowy połączeń kolejowych	- Burmistrz - Referat Gospodarki Komunalnej, Infrastruktury Technicznej i Ochrony Środowiska UM
4.	Rozbudowa sieci informatycznej - darmowe Wi-Fi na terenie całego miasta	- Referat Administracyjno-Gospodarczy i Kadr UM
3.1.3. Cel pośredni: Systematyczna poprawa stanu i ochrony środowiska		
Zadania		Koordynatorzy
1.	Stworzenie i wdrażanie zintegrowanego systemu zieleni miejskiej	- Referat Gospodarki Komunalnej, Infrastruktury Technicznej i Ochrony Środowiska UM
2.	Rozbudowa sieci kanalizacyjnej i budowa nowych ujęć wody pitnej w mieście	- Referat Gospodarki Komunalnej, Infrastruktury Technicznej i Ochrony Środowiska UM
3.	Likwidacja dzikich wysypisk śmieci i dbanie o czystość miasta	- Referat Gospodarki Komunalnej, Infrastruktury Technicznej i Ochrony Środowiska UM
4.	Edukacja i promocja pro-ekologicznych postaw wśród mieszkańców	- Referat Gospodarki Komunalnej, Infrastruktury Technicznej i Ochrony Środowiska UM
3.1.4 Cel pośredni: Poprawa bezpieczeństwa przeciwpowodziowego		
Zadania		Koordynatorzy
1.	Wyznaczenie terenów zalewowych w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Kowary w Planie zagospodarowania przestrzennego Gminy Kowary	- Referat Gospodarki Nieruchomościami, Geodezji, Rolnictwa i Gospodarki Przestrzennej UM - Miejska Służba Ratownicza
2.	Udział w budowie lokalnego systemu ostrzeżeń przeciwpowodziowych	- Referat Gospodarki Komunalnej, Infrastruktury Technicznej i Ochrony Środowiska UM - Miejska Służba Ratownicza
3.	Aktualizacja i wdrażanie planu zarządzania kryzysowego	- Referat Gospodarki Komunalnej, Infrastruktury Technicznej i Ochrony Środowiska UM - Miejska Służba Ratownicza
4.	Wspieranie porządku i regulacja koryt rzek i potoków oraz kanałów burzowych	- Referat Gospodarki Komunalnej, Infrastruktury Technicznej i Ochrony Środowiska UM - Miejska Służba Ratownicza
3.1.5 Cel pośredni: Współpraca z sąsiadami dla lepszego wykorzystania walorów naturalnych Kowar		
Zadania		Koordynatorzy
1.	Realizacja wspólnych projektów z wykorzystaniem walorów naturalnych Gminy Kowary, ze szczególnym uwzględnieniem tworzenia warunków dla rozwoju sportu, turystyki i rekreacji oraz rehabilitacji zdrowotnej	- Referat Gospodarki Komunalnej, Infrastruktury Technicznej i Ochrony Środowiska UM - Referat Rozwoju Lokalnego UM
2.	Realizacja wspólnych przedsięwzięć promujących Kowary jako miasto zieleni i ludzi aktywnych	- Referat Gospodarki Komunalnej, Infrastruktury Technicznej i Ochrony Środowiska UM - Referat Rozwoju Lokalnego UM - Referat Promocji UM

4. ZGODNOŚĆ WIZJI I KIERUNKÓW ROZWOJU Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI SZCZEBLA REGIONALNEGO I KRAJOWEGO.

Niektórych ważnych celów Gmina Miejska Kowary z przyczyn obiektywnych nie będzie w stanie zrealizować samodzielnie, dlatego istotne jest rozwijanie współpracy z sąsiednimi gminami i partnerami w regionie. Należy również w możliwie najwyższym stopniu wykorzystać efekt synergii płynący z korelacji Programu Rozwoju Gminy Miejskiej Kowary z analogicznymi dokumentami opracowanymi dla jednostek wyższego rzędu, przede wszystkim na poziomie regionalnym. Przygotowana „Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020” wskazuje na potrzebę dalszego zwiększania znaczenia Dolnego Śląska na mapie kraju i zjednoczonej Europy.

Wizja silnego i nowoczesnego regionu zbudowana jest na modelu wzrostu opartym o dwa filary: 1) „Autostradę Nowej Gospodarki” - obszar dynamicznego rozwoju przemysłu opartego na najnowocześniejszych technologiach oraz nowoczesnych usługach, skupionych wokół istniejących i projektowanych ciągów komunikacyjnych (transportowych i teleinformatycznych), 2) Obszary o wybitnych wartościach przyrodniczych, uzdrowiskowych i kulturowych, w tym głównie: Przedgórze Sudeckiego i Sudetów.

Widać więc pełną korelację między obszarami strategicznymi wskazanymi zarówno w skali całego regionu jak i na poziomie lokalnym. Oba modele na bazie rozwoju przemysłu i turystyki widzą możliwość i konieczność budowania dostatniego i aktywnego społeczeństwa obywatelskiego. Tym samym nakreślona w Programie Rozwoju Gminy Miejskiej Kowary ścieżka rozwoju realizuje wizję województwa zawartą w hasle: „blisko siebie - blisko Europy”. Gmina Kowary to integralna część wspólnoty regionalnej, konsekwentnie budująca swoją konkurencyjną pozycję, a przy tym otwarta na potrzeby mieszkańców, gości i partnerów. Spójny obraz regionu i gminy stanowią istotny atut rozwojowy.

Zgodność wizji i kierunków Programu Rozwoju Gminy Miejskiej Kowary i Strategii Województwa Dolnośląskiego wynikają również z faktu, że oba dokumenty zostały opracowane zgodnie z propozycjami zawartymi w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Zakładają np. optymalne wykorzystanie potencjałów endogenicznych poszczególnych terytoriów i osiągnięcie większej efektywności działań przez skoncentrowanie interwencji na wybranych obszarach tematycznych i przestrzennych. W przypadku obu dokumentów mamy więc wyznaczenie obszarów nowoczesnej gospodarki i turystyki jako fundamentów rozwoju regionalnego warunkujących możliwość podnoszenia jakości życia mieszkańców. Program Rozwoju Gminy Miejskiej Kowary jest również zgodny z celami i kierunkami rozwoju dokumentu Tezy Karkonoskie II – Zarys Strategii Zrównoważonego Rozwoju Karkonoskiego, które zostały opracowane przez Forum Obywatelskie „Partnerstwo dla Regionu” Karkonoskiego” we wrześniu 2015r.

5. SYSTEM WDRAŻANIA I MONITOROWANIA PROGRAMU.

5.1. Harmonogram przygotowania Programu.

I. ETAP - DIAGNOZA i STRATEGIA

1. Zespół Roboczy ds. Programu Rozwoju Gminy Miejskiej Kowary został powołany zarządzeniem nr 96/2015 z 02.09.2015r. (zarządzenie zmieniające nr 143/2015 z dnia 4 grudnia 2015r.) Burmistrza Miasta Kowary do opracowania Programu Rozwoju Gminy Miejskiej Kowary na lata 2016-2020:

Zespół Roboczy ds. Programu Rozwoju Gminy Miejskiej Kowary:

- Anna Pyzik, kierownik Referatu Rozwoju Lokalnego UM Kowary - Koordynator
- Andrzej Weinke, kierownik Referatu Promocji UM Kowary - Zastępca Koordynatora
- Marta Weinke, Referat Rozwoju Lokalnego, st. ds. funduszy pomocowych UM Kowary - Sekretarz Programu

- Agnieszka Kryszkowska, zastępca Burmistrza Miasta Kowary
- Agata Młodawska, Skarbnik UM Kowary
- Bartłomiej Nawrocki, kierownik Referatu Gospodarki Komunalnej, Infrastruktury Technicznej i Ochrony Środowiska UM Kowary
- Ewelina Młotkowska, kierownik Referatu Gospodarki Nieruchomościami, Geodezji, Rolnictwa i Gospodarki Przestrzennej UM Kowary
- Wiesława Kuczejda, kierownik Referatu Spraw Obywatelskich UM Kowary
- Stanisław Kucuk, Referat Spraw Obywatelskich. st. ds. promocji gospodarczej i przedsiębiorczości UM Kowary
- Roksana Czerwińska, Referat Promocji, st. ds. promocji UM Kowary

2. Powołano trzy Zespoły Ekspertckie ds. Strategii do 15.09.2015r., tj.:

A. Zespół Ekspertcki, dot. sfery środowiskowo-infrastrukturalnej:

Podzespół ds. przestrzeni i infrastruktury technicznej:

- Agnieszka Kryszkowska, zastępca Burmistrza Miasta Kowary - Przewodnicząca
- Bartłomiej Nawrocki, kierownik Referatu Gospodarki Komunalnej, Infrastruktury Technicznej i Ochrony Środowiska UM Kowary
- Anna Perłowska, dyrektor Zarządu Eksploatacji Zasobów Komunalnych
- Krzysztof Radomski - starszy informatyk UM Kowary
- Ewelina Młotkowska - Kierownik Referatu Gospodarki Nieruchomościami, Geodezji, Rolnictwa i Gospodarki Przestrzennej UM Kowary
- Krzysztof Gorczyca, radny, przewodniczący komisji Gospodarki Komunalnej, prezes spółdzielni „Hydro-Mech” w Kowarach
- Andrzej Wingert - prezes Spółdzielni Mieszkaniowej „Pod Śnieżką” w Kowarach
- Mariusz Kubiak, Rada Miejska w Kowarach
- Jerzy Grygorcewicz, prezes Karkonoskiego Systemu Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o.
- Małgorzata Więckowska - stanowisko. ds. gospodarki przestrzennej, urbanistyki i architektury UM Kowary

Podzespół ds. ochrony środowiska:

- Bartłomiej Nawrocki, kierownik Referatu Gospodarki Komunalnej, Infrastruktury Technicznej i Ochrony Środowiska - Przewodniczący UM Kowary
- Małgorzata Depczyńska, stanowisko ds. ochrony środowiska i gospodarki odpadami UM Kowary
- Paweł Ciszewski - Rada Miejska w Kowarach, przewodniczący Komisji Ochrony Środowiska, Przemysłu, Handlu, Usług i Rolnictwa
- Marta Jaworska - Nadleśnictwo Śnieżka, zagospodarowanie turystyczne, utrzymanie czystości na terenach leśnych, edukacja

B. Zespół Ekspertcki, dot. sfery przedsiębiorczości i turystyki:

Podzespół ds. przedsiębiorczości i rynku pracy:

- Stanisław Kucuk, stanowisko ds. promocji gospodarczej i przedsiębiorczości UM Kowary - Przewodniczący
- Jerzy Gadomski, PW Juro Trans Kowary
- Maciej Michella, KEMPF Sp. z o. o. Kowary
- Andrzej Machnica, przewodniczący Rady Miejskiej, przedsiębiorca
- Paweł Ciszewski, Rada Miejska w Kowarach, przewodniczący Komisji Ochrony Środowiska, Przemysłu, Handlu, Usług i Rolnictwa
- Artur Wrona, Rada Miejska w Kowarach, przedsiębiorca

- Krzysztof Gorczyca, Rada Miejska w Kowarach, przewodniczący komisji Gospodarki Komunalnej, przedsiębiorca, prezes spółdzielni „Hydro-Mech” w Kowarach
- Jan Ziemianek, przedsiębiorca, Hagemann J. Ziemianek, R. Ziemianek, Sp.J., Kowary

Podzespół ds. turystyki, sportu i rekreacji:

- Andrzej Weinke, kierownik Referatu Promocji UM Kowary - Przewodniczący
- Marian Piasecki, przedsiębiorca, Park Miniatur Zabytków Dolnego Śląska
- Marek Jankowski, przedsiębiorca, Hotel Jelenia Struga Medical Spa i Sztolnie Kowary
- Ewa Pędziwiatr, Rada Miejska w Kowarach
- Bernard Utrata, kowarski miłośnik turystyki, miejski przewodnik
- Marta Jaworska - Nadleśnictwo Śnieżka, zagospodarowanie turystyczne, utrzymanie czystości na terenach leśnych, edukacja
- Marta Weinke, Referat Rozwoju Lokalnego, st. ds. funduszy pomocowych UM Kowary
- Roksana Czerwińska, Referat Promocji, stanowisko ds. promocji UM Kowary
- Kamila Pędziwiatr, Rada Miejska w Kowarach
- Jadwiga Murawska, wiceprezes Kowarski Klub Seniora
- Roman Magierecki, przedsiębiorca, prezes Stacja Sportów Zimowych i Paralotniarstwa
- Sławomir Jakubowski, Rada Miejska w Kowarach, przewodniczący Komisji Sportu, Turystyki i Współpracy z Zagranicą
- Marek Mikrut, Stowarzyszenie Miłośników Kowar

C. Zespół Ekspercki, dot. sfery społecznej:

Podzespół ds. sfery społecznej:

- Irena Kawalek, dyrektor Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kowarach - Przewodnicząca
- Wiesława Kuczejda, kierownik Referatu Spraw Obywatelskich UM Kowary
- Włodzimierz Chmiel, komendant Komisarjatu Policji w Kowarach
- Wiesław Kędziński, komendant Miejskiej Służby Ratowniczej
- Stanisław Kucuk, UM Kowary, społeczny pełnomocnik ds. Romów
- Krystyna Konieczna, radna, PKPS w Kowarach
- Henryk Płoński, Rada Miejska w Kowarach
- Ewa Pędziwiatr, Rada Miejska w Kowarach
- Elżbieta Sroka, st. ds. rozwiązywania problemów alkoholowych i oświaty UM Kowary
- Małgorzata Forytarz, dyrektor Publicznej Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Kowarach

Podzespół ds. edukacji i kultury:

- Wiesława Kuczejda, kierownik Referatu Spraw Obywatelskich UM Kowary - Przewodnicząca
- Małgorzata Krysiak, dyrektor SP1 w Kowarach
- Henryk Maniecki, dyrektor SP3 w Kowarach
- Krystyna Patynowska, dyrektor ZSO
- Dariusz Kaliński, dyrektor Miejskiego Ośrodka Kultury w Kowarach
- Anna Klepacz, Rada Miejska w Kowarach, przewodnicząca Komisji Oświaty i Kultury
- Czesław Mikicki, sekretarz UM Kowary
- Ewa Król, dyrektor Przedszkola Krokodyl Schnappi w Kowarach

- Mariola Tatowicz, dyrektor Przedszkola Publicznego w Kowarach
- Danuta Bunij - Miejska Biblioteka Publiczna w Kowarach

3. Przeprowadzono wywiady grupowe i spotkania w 4 grupach sektorowych do 07.10.2015r.:

- badanie ankietowe opinii publicznej - od 21.08.2015r. do 07.10.2015r.
- spotkanie z grupą reprezentującą samorząd:
 - Radni Gminy Miejskiej Kowary - 24.08.2015r.
 - Kierownicy Jednostek Organizacyjnych - 26.08.2015r.
 - Kierownicy Referatów Urzędu Miejskiego - 26.08.2015r.
- spotkanie z grupą reprezentującą przedsiębiorców - 28.08.2015r.
- spotkanie z grupą reprezentującą organizacje pozarządowe - 31.08.2015r.
- spotkanie z grupą reprezentującą mieszkańców - 04.09.2015r.

4. Praca i spotkania Zespołu Roboczego i Zespołów Ekspertkich nad Programem: do 30.11.2015r.

- analiza badań ankietowych
- budowa diagnozy stanu rozwoju Miasta (analiza SWOT)
- dyskusja nad wizją i misją Kowar
- wypracowanie kierunków rozwoju, celów i zadań strategicznych rozwoju miasta

Warsztaty w/w zakresie odbyły się w dniach:

- 08.10.2015r. Zespołu Ekspertkiego dot. sfery przedsiębiorczości i turystyki
- 15.10.2015r. Zespołu Ekspertkiego dot. sfery społecznej
- 23.10.2015r. Zespołu Ekspertkiego dot. sfery środowiskowo-infrastrukturalnej

- praca nad wyznaczeniem potencjalnych źródeł finansowania zadań
- dyskusja nad wieloletnim planem inwestycyjnym i zasadami monitoringu

Warsztaty w/w zakresie odbyły się w dniu 19.11.2015r. z udziałem przewodniczących wszystkich Zespołów Ekspertkich i z radnymi Komisji Budżetowej

- przygotowanie całego dokumentu Programu do 31.12.2015r.

II. ETAP - KONSULTACJE SPOŁECZNE PROGRAMU ROZWOJU

1. Debata, dotycząca konsultacji całego dokumentu Programu do 15 stycznia 2016r.:

- e-mailowe konsultacje Programu wśród członków Zespołu Ekspertkiego
- internetowe konsultacje społeczne całości dokumentu
- zgłaszanie opinii i uwag na formularzu uwag do Programu

III. ETAP - ZATWIERDZENIE PROGRAMU ROZWOJU

1. Przygotowanie końcowego dokumentu po konsultacjach społecznych do 28.02.2016r.

- praca Zespołu Roboczego nad ostatecznym kształtem Programu

2. Zatwierdzenie Programu do 28.02.2016r.

- zapoznanie się Komisji Rady Miejskiej z ostatecznym kształtem Programu
- uchwała Rady Miejskiej w Kowarach
- powołanie Zespołu Monitorującego Program

5.2. System przygotowania, realizacji i monitorowania Programu.

Systematycznie przeprowadzany monitoring Programu pozwoli na uniknięcie ewentualnych błędów przy realizacji założonych celów, jak również określi aktualny stopień wdrażania dokumentu. Zapewni także zgodność efektów z wcześniej zatwierdzonymi założeniami. Bardzo często zaniechanie w zakresie kontroli realizacji planu strategicznego skutkuje spadkiem skuteczności i efektywności procesu wdrożeniowego.

Program Rozwoju jest dokumentem własnym władzy lokalnej, dlatego też informacje o stopniu jego realizacji powinny przede wszystkim stanowić materiał do analiz dla pracowników Urzędu Miejskiego w Kowarach i Radnych Rady Miejskiej i jednostek organizacyjnych gminy. Świadomość poczynionych postępów lub ewentualnych braków w tym zakresie, pozwoli na efektywniejsze planowanie bieżących działań i egzekwowanie osiąganych rezultatów. Bezpośredni nadzór nad wdrażaniem Programu będzie należał do Burmistrza Miasta Kowary. Jako najwyższy organ władzy wykonawczej podstawowego szczebla samorządowego odpowiada on za kreowanie programu rozwoju, realizację polityki gminy oraz monitorowanie jej wyników. Do wypełnienia tych zadań powinny zostać zaangażowane wszystkie podległe mu służby, w szczególności działające w ramach struktur organizacyjnych Urzędu Miejskiego i gminnych jednostek organizacyjnych.

Dla potrzeb Programu opracowano także listę wskaźników służących ocenie procesu jej wdrażania. Odnoszą się one do poszczególnych celów strategicznych wyznaczonych w ramach wszystkich kluczowych obszarów. Poziom wskaźników oraz korzystne lub niekorzystne tendencje zmian ich wartości będą bezpośrednim lub pośrednim skutkiem realizacji programu. Tabela zawiera również wykaz źródeł informacji, z których można pozyskiwać dane niezbędne do ustalenia aktualnej wartości wskaźników. Wskaźniki zostały dobrane w sposób umożliwiający jednoznaczną i obiektywną ocenę poziomu ich osiągnięcia. Nie wyznaczono dla nich wartości docelowej. Punktem odniesienia będzie więc wartość bazowa, a postęp we wdrażaniu Programu będzie mierzony postępowaniem w stosunku do stanu pierwotnego. Pierwszy pomiar i identyfikacja poziomu bazowego, powinna objąć okres bezpośrednio poprzedzający wdrażanie dokumentu, a więc koniec roku 2015.

Uzyskany w oparciu o analizę wytypowanych wskaźników obraz można każdorazowo poddać weryfikacji pod kątem odbioru społecznego. Można to zrobić w oparciu o badania ankietowe prowadzone wśród mieszkańców lub w drodze analizy opinii zebranych wśród właściwych kompetencyjnie wydziałów Urzędu Miejskiego i gminnych jednostek organizacyjnych oraz jednostek, z którymi miasto współpracuje.

Monitoringowe funkcje realizowane będą także przez Radę Miejską w Kowarach. Zakłada się, że raz w roku (po zebraniu danych w zakresie stopnia osiągnięcia wskaźników monitoringowych) Burmistrz lub wyznaczona przez niego osoba przygotowuje raport w sprawie postępów we wdrażaniu Programu. Dokument ten będzie przedmiotem dyskusji na sesji tematycznej Rady Miejskiej w Kowarach. Na bieżąco prowadzona będzie zatem weryfikacja ustaleń Programu, a w razie potrzeby także jej aktualizacja.

TABELA 69: Wskaźniki służące ocenie poziomu wdrażania Programu Rozwoju Gminy Miejskiej Kowary na lata 2016-2020. Opracowanie własne.

	Cel szczegółowy/cele pośrednie	Wskaźnik	Jednostka miary	Źródło informacji
PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I TURYSTYKA	1.1. Kowary liczącym się ośrodkiem turystycznym, sportowym i uzdrowiskowym			
	1.1.1. Kowary atrakcyjnym celem turystycznym Dolnego Śląska	Wzrost liczby odwiedzających Miasto Kowary turystów	Os.	UM
	1.1.2. Nowoczesna infrastruktura turystyczna i sportowo-rekreacyjna	Budowa i rozbudowa infrastruktury turystycznej i sportowo-rekreacyjnej	Szt.	UM
	1.1.3. Rozwój funkcji uzdrowskiej Kowar	Stworzenie nowych produktów turystycznych ukierunkowanych na rozwój funkcji uzdrowskiej Kowar	Szt.	UM
	1.2. Tworzenie nowych miejsc pracy			
	1.2.1. System wspierania przedsiębiorczości	Ilość działań ukierunkowanych na promocję i wsparcie lokalnej wytwórczości i usług w mieście	Szt.	UM
	1.2.2. Stworzenie atrakcyjnych warunków dla inwestorów	Ilość działań ukierunkowanych na wzrost liczby inwestycji na terenie Kowar	Szt.	UM
LAD SPOŁECZNY	2.1. Zaspokajanie potrzeb oraz pobudzenie aspiracji rozwojowych i integracji społeczności lokalnej			
	2.1.1. Zatrzymanie młodych i wykształconych w Kowarach	Wzrost liczby programów opartych na współpracy biznes-NGO-samorząd ukierunkowanych na zahamowanie migracji ludzi młodych i wykształconych	Szt.	UM, NGO Przedsiębiorcy
	2.1.2. Powstrzymanie degradacji i poprawa stanu budynków	Ilość programów ukierunkowanych na poprawę zasobów mieszkaniowych w Kowarach	Szt.	UM, ZEJK
	2.1.3. Poprawa stanu bezpieczeństwa publicznego, socjalnego i zdrowotnego	Ilość działań ukierunkowanych na poprawę bezpieczeństwa publicznego, socjalnego i zdrowotnego	Szt.	UM, MOPS
	2.1.4. Wzbogacenie oferty edukacyjnej, kulturalnej i wypoczynkowej	Ilość działań ukierunkowanych na wzbogacenie oferty edukacyjnej, kulturalnej i edukacyjnej	Szt.	MOK, UM, Szkoły, NGO
	2.1.5. Budowa społeczeństwa obywatelskiego	Ilość działań ukierunkowanych integrację społeczeństwa i budowę społeczeństwa obywatelskiego	Szt.	UM
	2.2. Stymulowanie procesów rozwojowych			
	2.2.1. Poprawa jakości zarządzania miastem	Ilość działań podnoszących kwalifikacje pracowników UM i jednostek organizacyjnych Gminy Kowary	Szt.	UM
2.2.2. Zwiększenie roli społeczności w życiu miasta	Ilość działań opartych na współpracy samorząd - społeczeństwo	Szt.	UM	
ŚRODOWISKO I INFRASTRUKTURA	3.1. Udostępnienie mieszkańcom nowoczesnej infrastruktury miejskiej			
	3.1.1. Stopniowa eliminacja uciążliwych ekologicznie systemów grzewczych	Poprawa jakości powietrza w mieście i zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii	%	UM, ZEJK
	3.1.2. Sprawny i przyjazny dla środowiska system komunikacyjny	Ilość działań ukierunkowanych na poprawę infrastruktury komunikacyjnej w Kowarach	Szt.	UM
	3.1.3. Systematyczna poprawa stanu i ochrony środowiska	Ilość działań ukierunkowanych na promocję postaw proekologicznych i poprawę stanu środowiska	Szt.	UM, Szkoły, Nadleśnictwo, KPN, NGO
	3.1.4. Poprawa bezpieczeństwa przeciwpowodziowego	Ilość działań ukierunkowanych na poprawę lokalnego systemu przeciwpowodziowego	Szt.	UM, MSR
	3.1.5. Współpraca z sąsiadami dla lepszego wykorzystania walorów naturalnych Kowar	Ilość projektów z wykorzystaniem walorów naturalnych Kowar	Szt.	UM, Szkoły Nadleśnictwo KPN, NGO

6. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA I PLAN FINANSOWY.

6.1. Źródła finansowania.

Realizacja większości zadań wymaga nakładów finansowych często przekraczających możliwości budżetu Gminy Kowary, dlatego niezbędne jest poszukiwanie zewnętrznych źródeł finansowania. Szanse na to stwarzają, np. różnego rodzaju krajowe i międzynarodowe programy związane między innymi z rozpoczynającą się właśnie nową perspektywą finansową funduszy europejskich. Dlatego istotne jest ich staranne monitorowanie w zakresie pojawiających się możliwości, a następnie bardzo skuteczne aplikowanie o wsparcie. Środki te powinny być wykorzystywane w jeszcze większym niż do tej pory stopniu, ponieważ ich dostępność w przyszłości może być znacznie mniejsza.

Ograniczeniem na jakie Miasto Kowary napotka z całą pewnością, będzie zdolność gminy do zapewnienia wkładu własnego. Dlatego pozyskiwanie zewnętrznych źródeł finansowania inwestycji rozwojowych nie może ograniczać się do aplikowania o środki pochodzące z programów Unii Europejskiej, ale musi uwzględniać też angażowanie kapitału prywatnego, czy optymalizację dotychczasowego zadłużenia i gospodarowania majątkiem.

Program Rozwoju Gminy Miejskiej Kowary realizowany będzie w kontekście założeń określonych dla całego województwa dolnośląskiego i kraju. Dlatego jego spójność z dokumentami strategicznymi dla tych obszarów jest nie tylko naturalna, ale wręcz konieczna. Zapewni ona bowiem możliwość korzystania ze wsparcia finansowego w ramach programów krajowych oraz programów finansowych z funduszy Unii Europejskiej. Perspektywa czasowa aktualnego dokumentu nie przypadkowo jest całkowicie zbieżna z nową perspektywą finansową funduszy europejskich. Stanowiąc one bowiem powinny bardzo istotny element finansowania znacznej części działań podejmowanych przy jego realizacji. Dlatego niezwykle ważne jest racjonalne wykorzystanie środków finansowych możliwych do pozyskania w ramach unijnej polityki rozwoju. Zbudowanie przy ich wykorzystaniu trwałych podstaw rozwoju gospodarczego i społecznego będzie miało kluczowe znaczenie dla dalszego rozwoju gminy. Umowa Partnerstwa jest dokumentem określającym kierunki interwencji w latach 2014-2020 trzech polityk unijnych w Polsce - Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybołówstwa. W Umowie wzięto pod uwagę zapisy unijnych i krajowych dokumentów strategicznych oraz dotychczasowe doświadczenia związane z wdrażaniem perspektywy 2004-2006 i 2007-2013. Umowa Partnerstwa przedstawia m.in.: cele i priorytety interwencji w ujęciu tematycznym i terytorialnym, układ programów operacyjnych i zarys systemu finansowania oraz wdrażania.

Ujęte w niej dokumenty zaprogramowane na perspektywę finansową UE na lata 2014-2020 obejmują:

- Program Inteligentny Rozwój 2014-2020
- Regionalne Programy Operacyjne 2014-2020
- Program Polska Cyfrowa 2014-2020
- Program Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
- Program Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020
- Program Polska Wschodnia 2014-2020
- Program Pomoc Techniczna 2014-2020

W odniesieniu do zadań inwestycyjnych i tzw. „projektów miękkich” realizowanych bezpośrednio przez Gminę Miejską Kowary ważnymi źródłami współfinansowania będą: Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego 2014-2020, Program Interreg V-A Republika Czeska - Polska 2014-2020, Program Współpracy INTERREG Polska - Saksonia 2014-2020, Program współpracy transnarodowej Interreg Europa Środkowa 2014-2020, Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 oraz program Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020. Baczną uwagę należy zwracać też na możliwość wsparcia finansowe-

go wynikającą z realizacji licznych programów sektorowych wdrażanych przez poszczególne ministerstwa np. w obszarze kultury, edukacji, infrastruktury, ochrony środowiska.

6.2. Plan finansowy.

Polityka regionalna kraju postuluje, aby polityki sektorowe uwzględniały wymiar terytorialny. W Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego zostały wyodrębnione obszary, które dla pełnego wykorzystania ich potencjałów rozwojowych wymagają zewnętrznej interwencji. Obszary te nazwano Obszarami Strategicznej Interwencji (OSI) i wyznaczane są zarówno w skali kraju, jak i regionu, na podstawie zidentyfikowanych obszarów problemowych, po to, aby właśnie tam mogła być kierowana adekwatna interwencja publiczna. W ramach krajowej polityki przestrzennej wyznaczane zostały również obszary szczególne, zwane Obszarami Funkcjonalnymi. Część z nich jest tożsama z obszarami problemowymi w rozumieniu polityki regionalnej. Działając w zgodzie z wytycznymi polityki regionalnej i polityki przestrzennej kraju, a także uznając fakt, że problemy rozwojowe grupują się obszarowo, przekraczając granice administracyjne, Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego proponuje terytorialne odniesienie wskazanych działań. Polega ono na określeniu obszarów integracji oraz obszarów interwencji i przypisanie im odpowiednich celów. Aglomeracja Jeleniogórska w Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020 sklasyfikowana została jako obszar wymagający interwencji, czyli obszar, gdzie powinny być skierowane większe środki finansowe. Zgodnie ze Strategią Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020 obszar Aglomeracji Jeleniogórskiej, w tym: obszar Gminy Miejskiej Kowary, bazuje na bogatych tradycjach subregionu i łączy aspiracje centrum turystycznego i wypoczynkowego oraz aglomeracji skupiającej nowoczesną gospodarkę. W tym celu wymagane są zdecydowane działania ukierunkowane na rozwój turystyki w mieście, budowę nowoczesnej infrastruktury turystycznej i sportowo-rekreacyjnej, rozwój funkcji uzdrowiskowej Kowar, stworzenie atrakcyjnych warunków dla przedsiębiorców i nowoczesny system wspierania przedsiębiorczości. Uwagi wymaga także sfera społeczna zagrożona migracją młodych do większych miast, niskim stanem bezpieczeństwa publicznego, socjalnego i zdrowotnego. Należy także zwrócić uwagę na obszar interwencji - środowisko i infrastruktura, w szczególności na eliminację uciążliwych ekologicznie systemów grzewczych, docelowo sprawny i przyjazny dla środowiska system komunikacyjny, systematyczną poprawę stanu i ochrony środowiska oraz bezpieczeństwa przeciwpowodziowego. Warto dodać, że samorząd dysponuje narzędziami, które mogą wspomóc rozwój regionalny. Są wśród nich kontrakty terytorialne, będące umową między stroną rządową i samorządową. Dzięki nim możliwe jest realizowanie programów operacyjnych współfinansowanych ze środków krajowych i wspólnotowych. Kolejnym narzędziem jest możliwość wykorzystywania partnerstwa publiczno-prywatnego, umożliwiającego prywatne finansowanie w sferze publicznej. Wypracowana, w niniejszym opracowaniu wysokość środków finansowych niezbędnych do realizacji wyznaczonych zadań wynosi 66 236 127 PLN. Oczywiście jest to kwota jaką Gmina Kowary nie jest w stanie zdobyć na ich realizację. Niemniej jednak wskazuje na skalę potrzeb finansowych. Program Miasta Kowary na lata 2016-2020 jest wyrazem rzeczowych potrzeb samorządu, niemniej jednak realizacja poszczególnych zadań wymagać będzie nakładów finansowych, które znacznie przekraczają możliwości finansowe gminy. Poniżej tabela nr 70 przedstawiająca plan potrzeb finansowych na zadania, które pozwolą zrealizować wyznaczone cele szczegółowe.

TABELA 70: Plan finansowy na realizację programu na lata 2016-2020. Opracowanie własne.

Sfera	Cel strategiczny	Cel pośredni	Przewidywany budżet w PLN					Źródła finansowania	Udział wsparcia zewn. w %	
			2016	2017	2018	2019	2020			
PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I TURYSTYKA	1.1. KOWARY LICZĄCYM SIĘ OŚRODKIEM TURYSTYCZNYM, SPORTOWYM I UZDROWISKOWYM	1.1.1. Kowary atrakcyjnym celem turystycznym Dolnego Śląska	1 254 000,00	2 866 000,00	2 866 000,00	2 640 000,00	2 640 000,00	1) Regionalny Program Operacyjny WD 2014-2020; 2) Program Infrastruktura i Środowisko 2014-2020; 3) Interreg V-A Republika Czeska - Polska 2014-2020; 4) Program Współpracy INTERREG Polska - Saksonia 2014-2020; 5) Program współpracy transnarodowej Interreg Europa Środkowa 2014-2020; 6) ZIT AJ 7) Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 8) Program KAWKA NFOŚiGW 9) Budżet Gminy Kowary*	60%-85%	
		1.1.2. Nowoczesna infrastruktura turystyczna i sportowo-rekreacyjna	30 700,00	577 100,00	304 500,00	---	---			
		1.1.3. Rozwój funkcji uzdrowiskowej Kowar*	-	-	-	-	-			
	SUMA			1 284 700,00	3 443 100,00	3 170 500,00	2 640 000,00	2 640 000,00	RAZEM: 13,178,300,00	
	1.2. TWORZENIE NOWYCH MIEJSC PRACY	1.2.1. System wspierania przedsiębiorczości	10 000,00	25 000,00	75 000,00	70 000,00	70 000,00	1) Program Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 2) Regionalny Program Operacyjny WD 2014-2020; 3) Program Infrastruktura i Środowisko 2014-2020, 4) Program Inteligentny Rozwój 2014-2020 5) Budżet Gminy Kowary *	85%	
		1.2.2. Stworzenie atrakcyjnych warunków dla inwestorów	-	125 000,00	650 000,00	850 000,00	50 000,00			
		SUMA			10 000,00	150 000,00	725 000,00			920 000,00

Sfera	Cel strategiczny	Cel pośredni	Przewidywany budżet w PLN					Źródła finansowania	Udział wsparcia zewn. w %		
			2016	2017	2018	2019	2020				
LĄD SPOŁECZNY	2.1. ZASPAKALANIE POTRZEB ORAZ POBUDZANIE ASPIRACJI ROZWOJOWYCH I INTEGRACJI SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ	2.1.1. Zatrzymanie młodych i wykształconych w Kowarach	— *	— *	— *	— *	— *	1) Regionalny Program Operacyjny WD 2014-2020 2) Program Pomoc Techniczna 2014-2020 3) Program KAWKA NFOŚiGW 4) Program Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 5) Program Infrastruktura i Środowisko 2014-2020, 6) Program „Senior WIGOR” na lata 2014-2020 7) Interreg V-A Republika Czeska – Polska 2014-2020; 8) Program Współpracy INTERREG Polska - Saksonia 2014-2020; 9) ZIT AJ 10) Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 11) Budżet Gminy Kowary*	60%-85%		
		2.1.2. Powstrzymanie degradacji i poprawa stanu budynków	134 690,00	2 145 000,00	2 145 000,00	2 145 000,00	2 145 000,00				
		2.1.3. Poprawa stanu bezpieczeństwa publicznego, socjalnego i zdrowotnego	40 000,00	460 000,00	188 000,00	188 000,00	188 000,00				
		2.1.4. Wzbożenie oferty edukacyjnej, kulturalnej i wypoczynkowej	453 280,00	8 324 019,00	7 284 904,00	10 824 920,00	1 050 000,00				
		2.1.5. Budowa społeczeństwa obywatelskiego	50 000,00	200 000,00	200 000,00	50 000,00	50 000,00				
	SUMA:	677 970,00	11 129 019,00	9 817 904,00	13 207 920,00	3 433 000,00	RAZEM: 38.265,813,00				
	2.2. STYMULOWANIE PROCESÓW ROZWOJOWYCH	2.2.1. Poprawa jakości zarządzania miastem	— *	500,000,00	— *	— *	— *			1) Regionalny Program Operacyjny WD 2014-2020 2) ZIT AJ 3) Program Operacyjny Polska Cyfrowa 2014-2020 4) Program Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 5) Budżet Gminy Kowary*	—
		2.2.2. Zwiększenie roli społeczności w życiu miasta	— *	— *	— *	— *	— *				
	SUMA	— *	500,000,00	— *	— *	— *	RAZEM: 500,000,00				

Sfera	Cel strategiczny	Cel pośredni	Przewidywany budżet w PLN					Źródła finansowania	Udział wsparcia zewn. w %
			2016	2017	2018	2019	2020		
ŚRODOWISKO I INFRASTRUKTURA	3.1. UDOSTĘPNIENIE MIESZKAŃCOM NOWOCZESNEJ INFRASTRUKTURY MIEJSKIEJ	3.1.1. Stopniowa eliminacja uciążliwych ekologicznie systemów grzewczych	— *	1 018 500,00	1 018 500,00	— *	— *	1) Regionalny Program Operacyjny WD 2014-2020 2) Program Infrastruktura i Środowisko 2014-2020; 3) Interreg V-A Republika Czeska – Polska 2014-2020; 4) Program Współpracy INTERREG Polska - Saksonia 2014-2020; 5) ZIT AJ 6) Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej 7) Program KAWKA NFO-ŚiGW 8) Budżet Gminy Kowary *	60%-85%
		3.1.2. Sprawy i przyjazny dla środowiska system komunikacyjny	3 054 314,00	566 500,00	3 247 000,00	3 223 000,00	— *		
		3.1.3. Systematyczna poprawa stanu i ochrony środowiska	81 500,00	133 600,00	24 100,00	— *	— *		
		3.1.4. Poprawa bezpieczeństwa przeciwpowodziowego	— *	— *	— *	— *	— *		
		3.1.5. Współpraca z sąsiadami dla lepszego wykorzystania walorów naturalnych Kowar	— *	— *	— *	— *	— *		
		SUMA	3 135 814,00	1 718 600,00	4 289 600,00	3 223 000,00	— *		

Przewidywana kwota środków finansowych na realizację wszystkich zadań wynosi: **15. 103 300,00 PLN** w zakresie przedsiębiorczości i turystyki, **38. 765 813 PLN** w zakresie ładu społecznego oraz **12. 367 014,00 PLN** w zakresie środowiska i infrastruktury, co razem stanowi kwotę: **66. 236 127,00 PLN**.

7. RAPORT Z KONSULTACJI SPOŁECZNYCH PROGRAMU.

Konsultacje społeczne Programu Rozwoju Gminy Miejskiej Kowary na lata 2016 - 2020 prowadzone były w dniach od 28 grudnia 2015r. do 15 stycznia 2016 roku. Informacja o konsultacjach społecznych była zawieszona na stronie internetowej Urzędu Miejskiego Kowary, do pobrania były: Program Rozwoju plik pdf oraz Formularz Konsultacji plik word.

Równolegle odbyły się e-mailowe konsultacje Programu wśród członków zespołu Ekspertskiego. W sumie wpłynęło 8 formularzy z opiniami i uwagami od instytucji publicznych i mieszkańców gminy.

Dziękujemy wszystkim tym, którzy uczestniczyli czynnie w Konsultacje społeczne Programu. Uwagi przekazane w ramach konsultacji społecznych zostały poddane analizie pod względem ich zasadności oraz możliwości uwzględnienia w tekście końcowym Programu. Wszelkie uzasadnione uwagi i postulaty zostały uwzględnione w ostatecznej wersji dokumentu. Część uwag z racji stopnia szczegółowości nie została uwzględniona. Wynika to ze strategicznego charakteru dokumentu, który nie powinien wykraczać poza przyjęty w tego rodzaju dokumentach poziom szczegółowości.

UZASADNIENIE

W „Programie Rozwoju Gminy Miejskiej Kowary na lata 2016 – 2020” sformułowano priorytety i kierunki rozwoju, stanowiące podstawę realizacji polityki rozwoju miasta. Dokument został opracowany na podstawie wyników prac Zespołu Roboczego ds. Programu i prac warsztatowych Zespołu Ekspertckiego, diagnozy społeczno-gospodarczej Gminy Kowary, raportu z badań ankietowych oraz konsultacji społecznych. Konieczność stworzenia nowego Programu Rozwoju Gminy Miejskiej Kowary na lata 2016-2020 wynikała z kilku powodów. Dobiegł końca zakres czasowy obowiązywania Strategii Rozwoju Miasta Kowary na lata 2008-2015, zatwierdzonej uchwałą Rady Miejskiej w Kowarach nr XXI/97/07 z dn. 28.12.2007r. Program Rozwoju Gminy Miejskiej Kowary został dostosowany do zapisów obecnie obowiązujących dokumentów krajowych i regionalnych oraz uwzględnia najnowsze uregulowania zawarte w dokumentach unijnych, określających priorytety polityki spójności i polityki regionalnej Unii Europejskiej oraz możliwości współfinansowania przedsięwzięć.

Program ma być narzędziem i motorem przyszłych zmian, planowania przedsięwzięć. Od czasu uchwalenia poprzedniej aktualizacji Strategii minęło już 9 lat. W tym okresie zaszły zmiany w sytuacji społeczno-ekonomicznej miasta, jak i w funkcjonowaniu całego jego otoczenia. Zmiany te wynikają m. in. z szeregu inwestycji, które zostały zrealizowane w mieście, sfinansowanych z budżetu gminy jak i ze środków krajowych i Unii Europejskiej, a także z powodu zachodzących przemian demograficznych.

Zaangażowanie lokalnej społeczności w powstanie strategicznych planów rozwoju prowadzi do istotnych zmian w funkcjonowaniu organizmu, jakim jest Gmina Miejska Kowary. Rodzi się poczucie identyfikacji lokalnych instytucji, zrzeszeń, firm i poszczególnych obywateli z celami rozwoju oraz motywacja do współdziałania w realizacji zadań nakreślonych w Programie. Odpowiedzialność za wszechstronny rozwój Gminy podejmuje nie tylko administracja samorządowa, lecz również szerokie spektrum innych podmiotów, dzięki czemu wzrastają możliwości poprawy jakości życia. Wyzwalanie się nowych inicjatyw ma swoisty efekt łańcuchowy: społeczność, która sama potrafi zagospodarować własny potencjał rozwojowy swojego miasta, może też coraz skuteczniej zabiegać o pozyskanie wsparcia z zewnętrznych źródeł finansowania.